

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

مکتبہ کتب خانہ

پبلسٹیٹیو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

محبوب محبوب : دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام

نویسنده:

حیدر تربتی کربلایی

ناشر چاپی:

حبیب

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۱	محبوب محبوب : دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام
۱۱	مشخصات کتاب
۱۱	اشاره
۱۸	پیشگفتار
۲۶	آنانکه امر هدایتگری بر عهده دارند
۲۸	و هرگز نیاز ندارد به روز شود.
۳۱	در این واویلای گناه چه کنیم؟
۳۵	ربا از دیدگاه قرآن و عترت
۳۵	ربا از دیدگاه قرآن کریم
۶۶	ربا از دیدگاه اهل بیت
۶۶	اشاره
۶۷	۱- ترس نبی
۶۷	۲- پنهان تر از حرکت مورچه...
۶۸	۳- خداوند ربا را حرام فرمود تا...
۶۸	۴- چرا پلید؟...
۷۰	۵- روزی حلال و پاک
۷۱	۶- گناه بزرگ
۷۱	۷- ناچیزترین آنها...
۷۱	۸- در غضب خدا و...
۷۲	۹- گواهی دادن و نوشتن...
۷۳	۱۰- زمینه نابودی
۷۳	۱۱- بدترین شغل

- ۱۲- ناآگاهی از... ۷۴
- ۱۳- از حيله هاى آخرالزمان ۷۴
- ۱۴- رباى همگانى ۷۴
- ۱۵- چهره اى پشت نقاب ۷۴
- حجاب(نگاه، پوشش و روابط)از دیدگاه قرآن و عترت ۷۷
- بسم ربّ الزّهراء ۷۷
- حجاب از دیدگاه قرآن کریم ۸۷
- حجاب از دیدگاه اهل بیت ۱۰۷
- ۱- بهشت سزای... ۱۰۷
- ۲- هر عضوی را بهره ای از... ۱۱۰
- ۳- دستان پاکش، پاکتر از آن بود که... ۱۱۰
- ۴- پیمان بر عفاف ۱۱۳
- ۵- نهی نبوی ۱۱۳
- ۶- از وصایای پدر امت ۱۱۵
- ۷- پدرت آمرزیده شد ۱۱۶
- ۸- زنان... ۱۱۷
- ۹- حجاب حضرت فاطمه ۱۱۹
- ۱۰- آنجا که جگرگوشه زهرا بیرون می آید... ۱۲۰
- ۱۱- بهترین زن ۱۲۱
- ۱۲- بدترین زن ۱۲۱
- ۱۳- تشبّه به جنس مخالف و... ۱۲۲
- ۱۴- پوشش دشمنان حق ۱۲۶
- ۱۵- بیش از پنج کلمه؟!... ۱۲۶
- ۱۶- گفتار با نامحرم ۱۲۷

- ۱۲۸ ۱۷- سلام به... ..
- ۱۲۸ ۱۸- گوهر در حراج
- ۱۲۸ ۱۹- بهترین برای زن؟... ..
- ۱۳۱ ۲۰- آنجا که به خدا نزدیکتر است... ..
- ۱۳۲ ۲۱- حفظ با حجاب
- ۱۳۳ ۲۲- حجابِ ناتمام... ..
- ۱۳۳ ۲۳- حتی از زنان... ..
- ۱۳۳ ۲۴- در احرام هم... ..
- ۱۳۷ ۲۵- نظر به بانوان نامسلمان و... ..
- ۱۳۸ ۲۶- پوشش بانوان در برابر خواستگاران
- ۱۳۸ ۲۷- بیتوته و نَفْسِ... ..
- ۱۳۸ ۲۸- در خانه بیگانه
- ۱۳۸ ۲۹- بیگانه در خانه
- ۱۴۰ ۳۰- سؤمین آنها... ..
- ۱۴۰ ۳۱- خداوند نمی پذیرد... ..
- ۱۴۰ ۳۲- شایسته نیست
- ۱۴۱ ۳۳- آرایش کرده
- ۱۴۱ ۳۴- من او را می بینم... ..
- ۱۴۲ ۳۵- شما که ... می بینید!
- ۱۴۲ ۳۶- چشمان گریان، مگر... ..
- ۱۴۳ ۳۷- با حوریان
- ۱۴۳ ۳۸- روحی پاک، خاطری آرام
- ۱۴۴ ۳۹- تیر زهرآلود شیطان
- ۱۴۶ ۴۰- حدّ نگاه

- ۴۱- ایمان چشم‌ها ۱۴۸
- ۴۲- ...در پی ناموس کسان... ۱۴۸
- ۴۳- عبور از کنار ۱۴۹
- ۴۴- زنان از پشت سر ۱۴۹
- ۴۵- دنبال شیر برو اما... ۱۵۰
- ۴۶- تا سرد شود ۱۵۰
- ۴۷- هیجان شهوت ۱۵۰
- ۴۸- کیفر زنان... ۱۵۱
- ۴۹- خشم امام ۱۵۴
- ۵۰- حشر با... منافقین ۱۵۵
- ۵۱- از نشانه‌های آخرالزمان ۱۵۷
- پیشنهاد و خاتمه ۱۶۲
- ریش تراشی از دیدگاه قرآن و عترت ۱۶۴
- اشاره ۱۶۴
- ریش تراشی از دیدگاه قرآن کریم ۱۶۷
- ریش تراشی از دیدگاه اهل بیت ۱۷۰
- ۱- فطرت اسلام ۱۷۰
- ۲- پروردگارم مرا امر فرموده تا... ۱۷۱
- ۳- شبیه یهودیان نباشید ۱۷۲
- ۴- آنجا که امیرالمؤمنین بر مسند قضاوت می‌نشیند ۱۷۲
- ۵- پس مسخ شدند... ۱۷۳
- ۶- قوم لوط و هلاکت ۱۷۴
- ۷- از ما نیست... ۱۷۴
- ۸- شهادت می‌دهم از او راضی نیستم ۱۷۵

- ۱۷۵ ۹- اینجا نامحرم، آنجا محروم
- ۱۷۷ شطرنج از دیدگاه قرآن و عترت
- ۱۷۷ اشاره
- ۱۸۲ شطرنج از دیدگاه قرآن کریم
- ۱۹۷ شطرنج از دیدگاه اهل بیت
- ۱۹۷ ۱- نهی نبوی
- ۲۰۰ ۲- گناهی بس بزرگ
- ۲۰۰ ۳- پرده های عصمت
- ۲۰۱ ۴- حرام محض
- ۲۰۱ ۵- نزدیکش مشو
- ۲۰۲ ۶- در آتش شدن
- ۲۰۲ ۷- شطرنج و نگاه
- ۲۰۲ ۸- دستی آلوده
- ۲۰۳ ۹- شطرنج درخانه؟
- ۲۰۴ ۱۰- کاری یزیدی و مجوسی گری
- ۲۰۵ ۱۱- مؤمن و شطرنج!!!
- ۲۰۵ ۱۲- در معرض غضب خداوند...
- ۲۰۶ ۱۳- آنجا که نور رحمت الهی نمی تابد...
- ۲۰۷ ۱۴- محروم از نظر لطف او
- ۲۰۷ ۱۵- دور از یاد خدا...
- ۲۰۸ ۱۶- آنجا که او همه را می بخشد...
- ۲۰۸ ۱۷- محروم از مهر سلام
- ۲۱۰ ۱۸- غیبتش روا
- ۲۱۱ ۱۹- گواهی اش ناروا

- ۲۰- از نشانه های آخرالزمان ۲۱۲
- غنا و موسیقی از دیدگاه قرآن کریم ۲۱۳
- غنا و موسیقی از دیدگاه اهل بیت □ ۲۲۹
- ۱- نهی الهی ۲۲۹
- ۲- نهی نبوی □ ۲۳۱
- ۳- مأموریتی الهی ۲۳۲
- ۴- نردبان فحشاء ۲۳۲
- ۵- مانند شکوفه؟! ۲۳۳
- ۶- آشیانه دو رویی ۲۳۳
- ۷- تهی دستی ۲۳۳
- ۸- پست ترین مخلوق ۲۳۳
- ۹- حرام محض ۲۳۴
- ۱۰- آموزش کفر... ۲۳۴
- ۱۱- پای کوبی شیطان... ۲۳۴
- ۱۲- نفرین کبوتران ۲۳۵
- ۱۳- نا امن و بی نور ۲۳۵
- ۱۴- غضب الهی ۲۳۵
- ۱۵- حشرنوازنده و... ۲۳۶
- ۱۶- نشانه آخر الزمان ۲۳۶
- سخن پایانی ۲۳۸
- کتابنامه ۲۴۱
- فهرست آیات ۲۵۲
- فهرست موضوعات ۲۵۸
- درباره مرکز ۲۶۹

محبوب محبوب : دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام**مشخصات کتاب**

سرشناسه : تربیتی، محدثه، ۱۳۶۸ -

عنوان و نام پدیدآور : محبوب محبوب : دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام پیرامون پنج موضوع ربا، حجاب، ریش تراشی، شطرنج و موسیقی / تالیف حیدر تربتی کربلایی؛ بازنویسی محدثه تربتی.

مشخصات نشر : قم : حیب، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری : [۲۵۵]ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۶۱۱۹-۶۰-۴۰-۶

وضعیت فهرست نویسی : فاپا(برون سپاری)

موضوع : اسلام و مسائل اجتماعی

موضوع : اسلام و موسیقی -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع : Music -- Religious aspects-- Islam

موضوع : ریش -- جنبه های مذهبی -- اسلام

شناسه افزوده : تربتی کربلایی، حیدر، ۱۳۳۸ -

رده بندی کنگره : BP۲۳۰ / ت ۳۴ ۱۳۸۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳

شماره کتابشناسی ملی : ۱۳۳۰۳۵۱

ص: ۱

اشاره

ص: ۸

پیشگفتار

ص: ۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين و أفضل الصّٰلوات و التّحيّٰت على محمّد و آله الطّيبين الطّاهرين و لعنه الله على أعدائهم و ظالميهم و غاصبي حقوقهم و مخالفيهم و منكري فضائلهم و مناقبهم و مدّعي شئونهم و مراتبهم و الرّاضين بذلك، من الاولين و الآخريين آمين.

قال الله تعالى: ﴿قُلْ إِنَّمَا أُعِطْتُكُمْ بِوَاحِدِهِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْنَىٰ وَفُرَادَىٰ...﴾ (۱) ﴿﴾

خداوند متعال می فرماید: بگو (ای پیامبر!) همانا شما را به یک چیز پند می دهم، اینکه برای خدا دوتا دوتا و تک تک بپاخیزید... .

و خدا انسان را خلق نمود و خود آگاه است که طبیعت واقعی انسان (۲) به چه چیز گرایش دارد و پاسخ صحیح به این گرایش ها کدام است. و این از لطف او بود که پاسخ به این نیازها را در قالبی به نام دین نهاد تا بشر بداند، آنچه را باید بداند.

۱- (۳۴) سوره سبأ: آیه ۴۶.

۲- (۳۰) سوره روم: آیه ۳۱: ﴿فَطَرَتِ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾.

ص: ۱۰

آنچه با نام ارزش‌های معنوی تلقی می‌شود، فقط یک گفتار نیست، سیره‌ای است که در کلام خلاصه شده و با جاری شدن آن در جامعه پرتوهای هدایت تابش می‌گیرند و راه را روشن می‌کنند. راهی که برای پیمودن آن آمده ایم. راهی که انتهای آن مردی است از تبار نور، مردی راست قامت و مهربان، که همه ما روزی باید پاسخگوی او باشیم.

روزی باید ببینیم چطور جواب محبت‌های او را داده و چه به درگاهش می‌بریم. (۱)

دانستن این موضوع که نافرمانی از آنچه تحت عنوان وحی از آن یاد می‌شود، چه تبعات و آثاری را به دنبال دارد، بسیار مهم است. زیرا از اینجاست که پی می‌بریم خداوند نیازی به من و ما ندارد و خود قادر مطلق است و اگر فرمان او را بر دیده نهم، رستگار خواهیم بود و چنانچه نافرمانی او را سرلوحه رفتار کنیم، خود را و خانواده خود را و جامعه خود را درگیر آثار زیانبار این نافرمانی کرده ایم.

آنچه امروزه شاهد آن هستیم، چیزی جز ندانستن، رسیدگی نکردن یا لجبازی بدون علم، نیست؛ لجاجتی که به دنبال ناآگاهی از سیمای واقعی وحی به وجود آمده. و این من و ما هستیم که باید به آنان که نمی‌دانند، بگوییم تا بدانند و به آنان که گوشزد نمی‌کنند، بگوئیم تا آگاه باشند و به آنان که سیمای واقعی وحی را ندیده‌اند، نشان دهیم آنچه را که می‌توان دید و همه به هم کمک کنیم تا رنگها عوض شوند و سمت و سوها، یک جهت واحد بگیرند و بدرستی که این

۱- (۱۹) سوره توبه: آیه ۱۰۵: ﴿وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾.

ص: ۱۱

جهت همان است که خداوند تعیین فرموده، همان که خدا خود فرمود تبعیتش کنید تا رستگار شوید. (۱) راه مردی که گناهان من قلبش را به درد می آورد و اشک را از چشمانش جاری می سازد.

امام عزیزی که شاید هرگز او را ندیده باشیم ولی قلب هایمان را صاحب است.

امروز آنچه ما را از واقعیت دین دور می کند «توجیه گناه» و «تفسیر» هایی است که شیطان می پسندد، اما خدا آن را قصد ننموده، هوسهای آلوده آن را زیبا می بینند، اما قلب امام عزیزمان را به درد می آورد.

شیطان هر زمان حربه ای جدید می سازد و هر روز به شکلی در می آید.

باید دانست که او از کار نمی نشیند و می خواهد آخرین تلاش خود را برای گمراه نمودن انسان، به کار بندد. دنیای او صحنه نمایشی است که امروزه با بیان لغات و بازی با الفاظ آن را اجرا می کند.

و می بینیم در این زمان، که سخن از فکر روشن و روشنفکری است، از این راه به دل‌های پاک جوانان نفوذ کرده و آنان را غافل می نماید و گمراه می کند و سپس برای اینکه آنان را از سرزنشهای نفس لؤامه یا همان وجدان برهاند، گناهان را برایشان «توجیه» می کند... و اینجاست که دیگر تصوّرش را هم نمی توان کرد که جامعه به چه شکلی درخواهد آمد؟

آیا دیگر حتی می تواند لباس زیبای لفظ را که خود سرپوش گناهِش قرار داده، درآورد و زشتی گناه را ببیند و باور کند؟ دیگر حربه ای جدید به میدان آمده، که

۱- (۶) سوره انعام: آیه ۱۵۴: ﴿وَ أَنْ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾.

ص: ۱۲

نام آن را «دلیل» می‌گذارد، در حالی که واقعیت آن را نمی‌بیند و نمی‌داند «دلیل» را جایگزین «توجیه» کرده و مصمم ادامه می‌دهد...، تا نا کجا آباد... .

روی سخن با همه ماست، همه ما، کسانی که خود را پیرو مکتب علوی می‌دانند، آنانکه قرآن را در میان دستهای خود می‌گیرند و تلاوت می‌کنند و می‌خواهند عمل کنند، اما... شاید راه را گم کرده اند.

اصل مسلم این است که خداوند متعال، آفریدگار مهربان جهان، آنچه را پاک است و سودمند، حلال و آنچه را ناپاک است و برای حیات مادی و معنوی بشر زیانبار، حرام نموده است. و این یکی از الطاف اوست. همچنانکه در قرآن کریم فرموده است: ﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَخَدَّوْنَهُمْ﴾ و خداوند برای ایشان آنچه را پاک بود، حلال و آنچه را ناپاک بود، حرام نمود (۱) ﴿او پیامبران الهی و جانشینان آنان را برای بیان حلال و حرام فرستاد و بوسیله متابعت از فرمان ایشان، پاک را از ناپاک جدا می‌کند: ﴿لِيُمَيِّزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ﴾ (۲)﴾،

و خدا با لطفی که در حق ما روا داشته، راه را بوسیله ایشان نمایان می‌سازد. قرآن را می‌فرستد تا هدایت باشد و اهل بیت را می‌فرستد تا معنای این هدایت را بیان کنند.

و ابلاغ را به پیامبر امر می‌فرماید تا کسی نگوید نمی‌دانستم یا نفهمیدم. (۳)

۱- (۷) سوره اعراف: آیه ۱۵۸

۲- (۸) سوره انفال: آیه ۳۸.

۳- ﴿... وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (۴) ﴿سوره نساء: آیه ۱۴.﴾ یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ (۴) ﴿سوره نساء: آیه ۶۰.﴾ ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾ (۴) ﴿سوره نساء: آیه ۷۰.﴾ ﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا﴾ (۴) ﴿سوره نساء: آیه ۸۱.﴾ ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ (۲۴) ﴿سوره نور: آیه ۵۳.﴾ ﴿... وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّى يَعْذَبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ (۴) ﴿سوره فتح: آیه ۸۱.﴾

او برای دانستن و فهمیدن تک تک ما، راهی گذاشته است، و آن را به لطف خود با چهارده خورشید و ماه و ستاره آذین بسته تا همه راه را ببینند و بخوانند تا هدایت شوند (۱)...

فضای نفس کشیدن ما باید پاک باشد تا بتوانیم نفس بکشیم، غذایی که می خوریم باید پاکیزه باشد تا با خوردن آن بیمار نشویم، برای استراحت و رفع خستگی نیاز به محیطی آرام برای تسکین روح داریم، برآستی! چرا راهی را نپیماییم که همانا همه خوردن ها و خوابیدن ها و نفس کشیدن ها را برای پیمودن آن خلق کرده اند؟!

ما آمده ایم تا بمانیم. (۲)

از این رو است که آنجا که می بینیم گناهی رخ می دهد، گویا نفس کشیدن که مایه و لازمه تداوم حیات ماست برایمان عذاب آور است، و گویا احساسمان

۱- (۷۶) سوره دهر (انسان): آیه ۴: إنا هدیناه السبيل إماما شاكرا وإماما كفورا.

۲- بحار الأنوار: ۶/۲۴۹ ب ۸ و ج ۵۸ ص ۷۸: النَّبِيُّ: «مَا خُلِقْتُمْ لِلْفَنَاءِ يَلْ خُلِقْتُمْ لِلْبَقَاءِ وَإِنَّمَا تُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ». پیامبر اکرم فرمودند: شما برای نابود شدن آفریده نشده اید، بلکه آفریده شده اید تا بمانید و جاودانی شوید و همانا از خانه ای (دنیا) به خانه دیگر (آخرت) منتقل می شوید. و در کتاب غرر الحکم: ۱۳۳ ح ۲۲۹۱: إِنَّمَا خُلِقْتُمْ لِلْبَقَاءِ لَا لِلْفَنَاءِ وَإِنَّكُمْ فِي دَارٍ بُلُغَةٍ وَمَنْزِلٍ قُلْعَةٍ.

می گوید: سینه ام برای تحمل این عذاب تنگ می آید... و می خواهیم هر طور شده خود را خلاص کنیم.

پس بیایید همه با هم تلاش کنیم تا خود، خانواده و اجتماعمان را پاک نگه داریم، بیایید به هم کمک کنیم تا بتوانیم فضای کشور اهل بیت، ایران را از آلودگی های اخلاقی پاک کنیم و همان شویم که او می خواهد... (۱).

گناهانی چون ربا، بی حجابی، شطرنج و موسیقی از جمله گناهانی هستند که بستر انجام بسیاری از گناهان دیگر را فراهم می آورند و این از مکر شیطان است که زشتی را زیبا جلوه دهد تا آنکه ربا می خورد، از ربا خوردن لذت ببرد و هوس آلوده آنکه تربیت شده مکتب وحی نیست از نگاه حرام، لذت ببرد و آنکه پا در عرصه شطرنج یا موسیقی می نهد، احساس کند لذت می برد، درحالی که شیطان زشتی را زیبا جلوه می دهد (۲) و آنگاه که دست انسان از همه جا قطع شد، خود را به کناری کشیده، سخن از اختیار به میان می آورد. (۳)

و انسان را از یاد خدا که همانا تمام زیبایی است غافل می سازد، تا آنجا که می تواند گناه کند و از خدا دور شود، تا به حدی برسد که دیگر نیاز به تلاش او

- ۱- «أَنْتَ كَمَا أَحِبُّ فَاجْعَلْنِي كَمَا تُحِبُّ». امیرالمؤمنین \square فرمودند: پروردگارا! تو همانطوری که من دوست دارم، مرا هم همانگونه کن که خود دوست می داری. خصال: ۲/۴۲۰، روضهالواعظین: ۱/۱۰۹، بحارالأنوار: ۷۴/۴۰۲ ب ۱۵ و ج ۹۱ ص ۹۲ ب ۳۲.
- ۲- (۶) سوره انعام: آیه ۴۴: \square فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَ لَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ زَيَّنَّ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ \square .
- ۳- (۱۴) سوره ابراهیم \square : آیه ۲۳: \square ... وَ مَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تُلُومُونِي وَ لَوْمُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَ مَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِي \square .

نباشد، تا آنقدر نفس او را بر وی مسلط سازد که بتواند رو در روی امام خویش بایستد... .

آنچه در این کتاب آمده است در واقع سخن خداست و پیامبر خدا و اولیاء خدا، کلام پروردگار متعال پیرامون پنج موضوع: ربا، حجاب، ریش تراشی، شطرنج و موسیقی. و در ذیل آیات، گزیده‌ای از احادیث پیرامون این پنج موضوع ذکر شده که محققین محترم جهت اطلاع بیشتر به مصادری که مختص به آنهاست، مراجعه نمایند. احادیث از معتبرترین کتابهای حدیثی و فقهی آورده شده است و برای ترجمه نمودن متن احادیث، اقدامی دقیق به انجام رسانده ایم.

برای آنان که کلام اهل بیت قلب هایشان را صیقل داده و نورانی می کنند، پیش از آغاز متن کتاب، سه قسمت آورده شده:

تا بدانیم خداوند، قرآن را نازل کرد و عترت را خلق نمود تا ما، راز سعادت ابدی را از آنان جویا شویم...، آنان که امر هدایتگری را به عهده دارند.

و بدانیم آنچه را برایمان برای پیمودن این مسیر توشه نهادند، تا ابد کفاف سعادتیمان را می دهد و هرگز نیاز ندارد به روز شود، و اگر به روز نبود نتواند پاسخگو باشد، و هرگز نسخه‌ای از قرآن با ویرایش و اضافات، چاپ نخواهد شد و همان قرآنی که بر قلب پیامبرمان نازل گشت برای خوشبخت شدن، خوشبخت باقی ماندن، و عاقبت به خیر شدن همه ما کفایت می کند. هیچ نیازی بی پاسخ باقی نمانده که ما بخواهیم برای پاسخگویی به آن دست به دامن بیگانه شویم و یا خود را اسیر هوس های آلوده دیگران کنیم یا به شیطان پناه ببریم، بلکه خدا به ما می آموزد تا از شیطان به او پناه ببریم.

ص: ۱۶

و بدانیم که در این واویلائی گناه چه کنیم تا نگاه آن مرد پاک از آن سلاله پاک را برای خود بخریم و چه کنیم تا پاک به درگاهش زانو زده، دست او را ببوسیم و از حمایتگران او باشیم. تا آن روز که آمد، اگر بودیم، از ما روی نگرداند و مبادا ما از او روی بگردانیم... چرا که تنها غصه چنین کابوسی برای مردن تک تک ما کافست.

و این تنها تذکری است برای آنان که ایمان آورده اند: ﴿وَذَكَرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ يادآور شو، بدرستی که تذکر مؤمنان را سود می بخشد﴾. ﴿﴾

و در پایان همه ما را بس است که تحفه ای به عنایت او به درگاهش ببریم و او لطف کند و یک شاخه گل لبخند را از روی لبهایش به ما هدیه دهد... به خدا سوگند که دنیا و آخرت همه ما را کفایت می کند.

اللَّهُمَّ... وَ أَعِنَّا عَلَى تَأْدِيَةِ حُقُوقِهِ إِلَيْهِ وَ الْجِتْهَادِ فِي طَاعَتِهِ وَ الْجِتْنَابِ عَنِ مَعْصِيَتِهِ وَ ائْتِنَا بِرِضَاةٍ وَ هَبْ لَنَا رَأْفَتَهُ وَ رَحْمَتَهُ وَ دُعَاءَهُ وَ خَيْرَهُ مَا نَنَالُ بِهِ سَعَةً مِنْ رَحْمَتِكَ وَ فَوْزاً عِنْدَكَ... ﴿٢﴾ اللَّهُمَّ آمِينَ

لازم به ذکر است که صبیّه فاضله ام در تنظیم و تایپ و ویرایش و بازنویسی کتاب یاری ام نموده اند و امیدوارم این عمل صالح وی مورد قبول ولی الله الأعظم صلوات الله علیه قرار گیرد.

آنانکه امر هدایتگری بر عهده دارند

۱- (۵۱) سوره ذاریات: آیه ۵۶.

۲- فرازی از دعای شریف ندبه که از امام صادق و حضرت صاحب الأمر نقل شده است.

ص: ۱۷

در بسیاری از کتب حدیث و تفسیر و تاریخ شیعیان اهل بیت □ و پیروان خلفاء با سندهای بسیار و از حدّ تواتر گذشته و صحیح، به روایت اهل بیت □ و دوستان ایشان و حتی دشمنان آنان، حدیث گرانقدر ثقلین آمده است که پیامبر گرامی اسلام □ حداقل در پنج موقعیت و همچنین در آخرین لحظات زندگی خویش، در بستر بیماری، از آن سخن به میان آورده اند، و اینجا به ذکر یک حدیث از آنها بسنده می کنیم.

قال رسول الله □: إني قد تركت فيكم أمرين لن تضلوا بعدي ما إن تمسكتم بهما كتاب الله وعترتي أهل بيتي فإن اللطيف الخبير قد عهد إلي أنهما لن يفترقا حتى يردا علي الحوض كهاتين وجمع بين مسبحتيه و لا أقول كهاتين وجمع بين المسبحة والوسيطي فتسبق إحداهما الأخرى فتمسكوا بهما لا تزلوا ولا تضلوا ولا تقدموهم فتضلوا... (۱).

۱- کافی: ۲/۴۱۴ باب أدنی ما یكون به العبد مؤمنا... ح ۱.

ص: ۱۸

پیامبر ﷺ فرمودند: بدرستی که دو چیز را برای شما به یادگار می‌گذارم، تا آن هنگام که به آن دو روی آورید (از ایشان پیروی نمایید)، هرگز گمراه نخواهید شد، کتاب خداوند و عترتم، اهل بیت من، زیرا خداوند مهربان و آگاه با من عهد نموده است آن دو تا زمانی که در کنار حوض کوثر بر من همچون این دو انگشتم (و پیامبر آنگاه میان دو انگشت کنار شست جمع فرمود) وارد شوند و نه همچون این دو انگشت (و جمع نمود میان انگشت اشاره و وسط) و هیچکدام از آن دو بر دیگری پیشی نخواهد گرفت. پس به آن دو چنگ زنید (آنچه امر می‌فرمایند، پیروی نمایید) و دور و گمراه نشوید و بر آنان پیشی نگیرید که گمراه خواهد شد.

نتیجه: خداوند برای ما اهل بیتی را در کنار قرآن قرار داده که آنچه می‌گویند، و آنچه عمل می‌کنند و آنچه را تایید می‌نمایند، همان است که خداوند پذیرفته است. کلام مولایمان پیامبر بسیار ظریف است: «دور و گمراه نشوید، و بر آنان پیشی نگیرید که گمراه خواهد شد»....

و هرگز نیاز ندارد به روز شود.

ص: ۱۹

قال رسول الله ﷺ: أَيُّهَا النَّاسُ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَلَا وَ قَدْ بَيَّنَّهُمَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي الْكِتَابِ وَ بَيَّنَّهُمَا لَكُمْ فِي سُنتِي وَ سِيَرَتِي وَ بَيْنَهُمَا شُبُهَاتٌ مِنَ الشَّيْطَانِ وَ بَدْعٌ بَعْدِي مَنْ تَرَكَهَا صِلَحَ لَهُ أَمْرُ دِينِهِ وَ صِيْلَحَتْ لَهُ مُرُوتُهُ وَ عِرْضُهُ وَ مَنْ تَلَبَّسَ بِهَا وَقَعَ فِيهَا وَ اتَّبَعَهَا كَانَ كَمَنْ رَعَى غَنَمَهُ قُرْبَ الْحِمَى وَ مَنْ رَعَى مَا شِئْتَهُ قُرْبَ الْحِمَى نَارَعَتْهُ نَفْسُهُ إِلَى أَنْ يَرِعَاها فِي الْحِمَى أَلَا وَ إِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمَى أَلَا وَ إِنَّ حِمَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مَحَارِمُهُ فَتَوَقَّوْا حِمَى اللَّهِ وَ مَحَارِمَهُ. (۱)

حضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود: جدّم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: ای مردم حلال من (آنچه را به امر خداوند حلال نموده ام) تا روز قیامت حلال است و حرام من (آنچه را به امر خداوند حرام نموده ام) تا روز قیامت حرام است، آگاه باشید که خداوند آنها را در قرآن بیان نموده و من در سنت و سیره ام آنها را بیان نموده ام. در میان آنها شبهه هایی از شیطان و بدعت هایی پس از من است، هر کس این

۱- کنزالفوائد کراچی: ۱/۳۵۲، وسائل الشیعه: ۲۷/۱۶۹ ب ۱۲ ح ۳۳۵۱۵، بحار الأنوار: ۲/۲۶۰ ب ۳۱ ح ۱۷ ج ۷۱ ص ۲۸ ب ۱۸ ح ۷، مستدرک الوسائل: ۱۲/۲۱۷ ب ۱۴ ح ۱۳۹۲۴-۲.

ص: ۲۰

شبهه‌ها و بدعت را ترک نماید، امر دین، مرّوت و آبروی خود را نیکو قرار داده است، و هر کس خود را به آن آلوده کند و در پی بدعت‌ها برود، مانند کسی که گوسفندان خود را نزدیک مرز (حصار) چراگاه می‌چراند، نفس او وسوسه‌اش می‌کند که آنها را در چراگاه پس مرز نیز بچراند. آگاه باشید سرزمین هر پادشاهی مرزی دارد و مرز خداوند محرمات (ممنوعیت‌های) اوست، پس مراقب مرزهای فرمان‌ها و محرمات او باشید.

قال الصادق: حَلَالٌ مُّحَمَّدٍ حَلَالٌ أَيْدِئاً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ أَيْدِئاً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لِمَا يَكُونُ غَيْرُهُ وَ لَا يَجِيءُ غَيْرُهُ وَ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ: مَا أَحَدٌ ابْتَدَعَ بَدْعَهُ إِلَّا تَرَكَ بِهَا سُنَّةً. (۱)

حضرت امام جعفر صادق فرمودند: آنچه حلال محمد است برای همیشه تا روز قیامت حلال است و آنچه حرام محمد است برای همیشه تا روز قیامت حرام است و جز این نمی‌شود و نباید بشود. و حضرت علی فرمودند: کسی نیست که بدعتی را بنیان نهد مگر اینکه سنتی را ترک کرده باشد.

قال أبو عبد الله: مَا خَلَقَ اللَّهُ حَلَالاً وَ لَا حَرَاماً إِلَّا وَ لَهُ حَيْدٌ كَحَيْدِ الدَّوْرِ وَ إِنَّ حَلَالَ مُحَمَّدٍ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ... (۲)

امام جعفر صادق فرمودند: خداوند متعال حلال و حرامی را نیافریده است مگر اینکه برای آن حد و مرزی مانند خانه‌ها قرار داده است و بدرستی که حلال محمد حلال است تا روز قیامت و حرام محمد نیز حرام است تا روز قیامت.

نتیجه: احکام شرعی بخش عظیمی از دین کامل اسلام هستند که سعادت همیشگی

۱- کافی: ۱/۵۸ باب البدع و الرأی و المقاییس... ح ۱۹.

۲- بصائر الدرجات: ۱۴۸ ب ۱۳ ح ۷.

ص: ۲۱

انسان را تضمین نموده، و دستورات خداوند است که از نیازهای مادی و معنوی بشر آگاهی کامل دارد و او را سعادت‌مند می‌خواهد.

احکام مطهر اسلام از استاندارد الهی برخوردار هستند و هیچ خطا و اشتباهی در آنها نیست. زمان و دگرگونیهای آن نباید هیچگونه تغییری در آنها ایجاد کند، و نباید تابع زمان و مقتضیات آن باشند، تا بتواند سعادت ابدی را برای بشر به ارمغان آورد، در هر زمان و هر مکان.

در این وایلی گناه چه کنیم؟

ص: ۲۳

قال رسول الله ﷺ: إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ. (۱)

حضرت خاتم الانبیاء محمد مصطفی ﷺ فرمودند: آن زمان که بدعت‌ها در میان امت آشکار گردند، بر عالم واجب است علم خود را آشکار کند، هر کس به این وظیفه خود عمل ننماید؛ لعنت خداوند بر او باد.

قال رسول الله ﷺ: إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ وَإِلَّا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةُ وَالنَّاسُ أَجْمَعِينَ. (۲)

و فرمودند: آن زمان که بدعت‌ها در میان امت آشکار شود، بر عالم واجب است علم خود را آشکار سازد، هر کس به این وظیفه خود عمل ننماید لعنت خداوند و فرشتگان و همه مردم بر او باد.

۱- کافی: ۱/۵۴ باب البدع و... ح ۲، عوالی اللالی: ۴/۷۰ جمله ۲ ح ۳۹، نهج الحق: ۳۷، منیهالمیرید: ۱۸۶، وسائل الشیعه: ۱۶/۲۶۹ ب ۴۰ ح ۲۱۵۳۸، بحار الأنوار: ۱۰۵/۱۵ اجازه ۲۸.

۲- بحار الأنوار: ۵۴/۲۳۴.

قال رسول الله ﷺ: كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا ظَهَرَ فِيكُمْ الْبِدْعُ حَتَّى يَرُبُّوا فِيهَا الصَّغِيرُ وَيَهْرُمُ الْكَبِيرُ وَيَسْلَمَ عَلَيْهَا الْأَعَاجِمُ وَإِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ قِيلَ سُنَّةٌ وَإِذَا عَمِلَ بِالسُّنَّةِ قِيلَ بِدْعَةٌ. (۱)

رسول خدا ﷺ فرمودند: حال شما چگونه است هنگامی که بدعت‌ها در میان شما آشکار گردد تا آنکه کودکان با آن بزرگ می‌شوند و بزرگان با آن پیر می‌گردند و بیگانگان بر آن (دین آلوده به بدعت‌ها) اسلام می‌آورند و وقتی بدعت‌ها آشکار شدند، به آن‌ها سنت گفته شود و هنگامی که به سنت عمل شود، (به آن) بدعت گفته شود.

از اهل بیت عصمت و طهارت ﷺ روایت شده که فرمودند: إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فَعَلَى الْعَالِمِ أَنْ يُظْهِرَ عِلْمَهُ فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ سِيلَبَ نُورَ الْإِيمَانِ. (۲)

آن زمان که بدعت‌ها آشکار شوند، بر عالم واجب است علم خود را آشکار کند، اگر (با بدعت‌ها مبارزه) نکند نور ایمان از او گرفته خواهد شد.

۱- ارشادالقلوب: ۱/۶۹ ب ۱۷.

۲- رجال الکشی: ۴۹۳ ح ۹۴۶، علل الشرائع: ۱/۲۳۵ ب ۱۷۱ ح ۱، عیون أخبار الرضا: ۱/۱۱۲: ب ۱۰ ح ۲، الغیبه شیخ طوسی ۶۳: ب، وسائل الشیعه: ۱۶/۲۷۱ ب ۴۰ ح ۲۱۵۴۶، بحار الأنوار: ۴۸/۲۵۲ ب ۱۰.

ص: ۲۵

قال رسول الله

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ

كِتَابَ اللهِ وَعِترَتِي أَهْلَ بَيْتِي

مَا إِن تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي أَبَدًا

وَإِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا (يَتَفَرَّقَا) حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْخَوْضَ

ربا از دیدگاه قرآن و عترت**ربا از دیدگاه قرآن کریم**

مانند مادر است برای انجام بسیاری از گناهان دیگر، گناه بزرگ رباخواری بستری است برای انجام بسیاری از گناهان دیگر و سبب ایجاد فقر، محرومیت، بی عدالتی و... است. ما این نتایج را بیان می کنیم زیرا با آن مواجه هستیم، اما اکنون ببینیم خداوند متعال و خاندان رسالت، در این مورد چه نظری دارند، کمی دقت به تو و من کمک می کند تا حواسمان جمع باشد، این بشر است که پس از خرابکاری به فکر چاره است، اما خداوند با ما فرق دارد، تا آنجا که هیچ شباهتی میان من و او نیست، او مرا قبل از آنکه به حادثه گرفتار شوم، نجات می دهد، ببین:

آیه یکم: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ

ص: ۳۰

هُم فِيهَا خَالِدُونَ (۱) □

ترجمه: کسانی که ربا می‌خورند، به پا نمی‌خیزند؛ مگر مانند کسی که بر اثر تماس با شیطان، آشفته حال شده است. این به خاطر آن است که می‌گویند: دادوستد مانند رباست، در حالی که خداوند، داد و ستد را حلال و ربا را حرام نموده است. پس هر کس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد و عاقبت کارش با خداست؛ اما کسانی که بازگردند (وبار دیگر مرتکب این گناه شوند) اهل آتش هستند و در آن جاودان خواهند بود.

۱- الرسول الأكرم □: فَإِذَا أَنَا بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ مَوَائِدُ مِنْ لَحْمٍ طَيِّبٍ وَ لَحْمٍ خَبِيثٍ وَهُمْ يَأْكُلُونَ الْخَبِيثَ وَيَدْعُونَ الطَّيِّبَ فَسَأَلْتُ جِبْرِيْلَ مَنْ هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الْحَرَامَ وَيَدْعُونَ الْحَلَالَ مِنْ أُمَّتِكَ.

ثُمَّ مَضَيْتُ، فَإِذَا أَنَا بِأَقْوَامٍ يُرِيدُ أَحْيَادَهُمْ أَنْ يَقُومَ فَلَا يَقْدِرُ مِنْ عَظْمِ بَطْنِهِ فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ؟ قَالَ: فَهُمْ □ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ □ وَ إِنَّهُمْ لِبَسِيْلٍ آلِ فِرْعَوْنَ يُعْرَضُونَ عَلَى النَّارِ غُدُوًّا وَعَشِيًّا يَقُولُونَ رَبَّنَا مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ (۲) □ وَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ □ السَّاعَةَ أَذْهَى وَ أَمْرٌ (۴/۳) □.

در تفسیر علی بن ابراهیم در حدیثی از امام صادق □ درباره معراج پیامبر □ آمده است که پیامبر □ فرمود: گروهی را دیدم که در مقابل آنها گوشتی پاک و

۱- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۵.

۲- □ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَ يَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أُدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ □ (۴۰) سوره غافر (مؤمن): آیه ۴۶.

۳- (۵۶) سوره قمر: آیه ۴۷.

۴- تفسیر قمی: ۲/۷: فِي الْخَبْرِ الطَّوِيلِ فِي الْمِعْرَاجِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ إِلَى أَنْ قَالَ:.. تفسیر مجمع البیان: ۱/۳۸۹، بحار الأنوار: ۶/۲۳۹ ح ۵۹، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۱ ب ۱ ح ۱۵۵۰۱-۶.

گوشتی پست و ناپاک بود، امّا آن گروه گوشت ناپاک را می خوردند و گوشت پاک را نمی خوردند. درباره آنها از جبرئیل □ پرسیدم، پاسخ داد: اینان کسانی از امت تو هستند که (مال) حرام را می خورند و (مال) حلال را رها می کنند. از آنان گذر کردم.

گروهی را دیدم که یک نفر از آنان قصد داشت از جا برخیزد؛ امّا به جهت بزرگی شکمش، نمی توانست. گفتم: اینان چه کسانی هستند، ای جبرئیل؟ گفت: آنان رباخوران هستند، توانایی برخاستن ندارند، مگر مانند کسی که شیطان زده شده باشد (تعاقل روانی ندارد)، و آنان راه و روش آل فرعون (خوی خودکامگی و استثمار) و عاقبت آنان را دارند و هر صبح و شام به جهنم عرضه می شوند. آنان می گویند: پروردگار ما! چه زمانی قیامت برپا می شود و نمی دانند که روز قیامت، روزی سخت تر و ناگوارتر است.

۲- تفسیرالقمی: □ یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ □ فَإِنَّهُ كَانَ سَبَبَ نُزُولِهَا أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَ اللَّهُ: □ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا... □ فَقَامَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ □ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ □ رَبَا أَبِي فِي ثَقِيفٍ وَقَدْ أَوْصَانِي عِنْدَ مَوْتِهِ بِأَخْذِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ □ قَالَ □: مَنْ أَخَذَ الرِّبَا وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ وَ كُلُّ مَنْ أَرْبَى وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ. (۱)

مفسر بزرگ شیعه علی بن ابراهیم قمی □ در تفسیر ارزشمند و شریف خود در مورد آیه: □ یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا □ گفت: ای کسانی که ایمان آورده اید! از (نافرمانی) خداوند بترسید و آنچه را که از

۱- بحارالأنوار: ۱۱۸/۱۰۰ ب ح ۱۸، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۴ ب ح ۲- ۱۵۵۱۹- ۱.

مطالبات ربا باقی مانده رها کنید، اگر ایمان دارید □ می فرماید: سبب نزول این آیه این بود که خالد بن ولید نزد پیامبر □ از جا برخاسته و گفت: ای پیامبر خدا! ربای پدرم در قبیله ثقیف مانده و هنگام مرگ مرا وصیت کرده که (آن را) بگیرم. آنگاه خداوند این آیه را فر فرستاد: ... سپس حضرت فرمودند: هر کس ربا بگیرد، کشتن او واجب است.

۳- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ □ قَالَ: وَ أَمَّا مَا فِي الْقُرْآنِ تَأْوِيلُهُ فِي تَنْزِيلِهِ فَهُوَ كُلُّ آيَةٍ مُحْكَمَةٍ نَزَلَتْ فِي تَحْرِيمِ شَيْءٍ مِنَ الْأُمُورِ الْمُتَعَارَفَةِ الَّتِي كَانَتْ فِي أَيَّامِ الْعَرَبِ تَأْوِيلُهَا فِي تَنْزِيلِهَا، فَلَيْسَ يَحْتَاجُ فِيهَا إِلَى تَفْسِيرٍ أَكْثَرَ مِنْ تَأْوِيلِهَا... وَقَوْلُهُ تَعَالَى: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا... الْمَايَةَ إِلَى قَوْلِهِ: أَحِلَّ اللَّهُ السَّبِيحَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا... □ وَ مِثْلُ ذَلِكَ فِي الْقُرْآنِ كَثِيرٌ مِمَّا حَرَّمَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِيَحْتِيَاجَ الْمُسْتَمِعُ لَهُ إِلَى مَسْأَلِهِ عَنْهُ... (۱)

امام امیرالمؤمنین علی □ فرمودند: و امّا در قرآن آنچه تأویل (معنای باطن) آن در تنزیل (ظاهر) آن است؛ و آن هر آیه ای است که محکم (واضح و روشن) است (و نیاز به تفسیر و تأویل ندارد) در حرام نمودن چیزی از این امور متعارف که در روزگار عرب تأویل آن در تنزیل آن می باشد، نیازی به تفسیر بیش از تأویل آن ندارد مانند... سخن خداوند: □ یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله و... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت نمودن با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را از (مطالبات) ربا باقی مانده؛ رها کنید، اگر ایمان دارید. کسانی که رباخواری می کنند، به پا نمی خیزند؛ مگر مانند کسی که بر اثر تماس با شیطان، آشفته حال شده است. این به خاطر آن است که گفتند: دادوستد مانند رباست، خدا دادوستد

۱- وسائل الشیعه: ۲۵/۱۰ ب ۱ ح ۳۱۰۰۱ و بحار الأنوار: ۶۲/۱۳۸ ب ۱ ح ۱۴ از تفسیر نعمانی.

را حلال و ربا را حرام نموده است □ و مانند آن در قرآن بسیار است از چیزهایی که خداوند حرام نموده و شنونده نیازی به پرسیدن پیرامون آن ندارد.

توضیح: خداوند با بیان آیه: □ وَأَحِلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا □ در صدد بیان این نکته است که میان بیع و ربا تفاوت روشنی است و نباید آنها را با هم اشتباه کرد و به سبب همین وضوح، قرآن به بیان تفاوت آن دو نپرداخته است. (۱)

۴- قال أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ □: مَحْرَجُكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَوْلُهُ: فَمِنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ، وَالْمَوْعِظَةُ التَّوْبَةُ. (۲)

مردی از اهل خراسان که مال بسیاری از راه رباخواری (معاملات ربوی) جمع نموده و از فقهاء درباره آن پرسیده بود و آنان در پاسخ گفته بودند: هیچ عملی از تو قبول نمی شود، مگر آنکه اموال ربوی را به صاحبانش بازگردانی خدمت امام باقر □ رسید و داستان خود را با آن حضرت مطرح نمود، حضرت فرمودند: راه نجات تو در کتاب خداوند و آیه کریمه است: □ فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ... پس هر کس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد و عاقبت کارش با خداست □ و مقصود از موعظه در این کلام خداوند توبه کردن است. اگر ناآگاهی از حرام بودن ربا (بوده) و سپس آگاهی یافتن باشد، آنچه گذشته است حلال و آنچه باقی مانده است، پس باید نگهداری کند (دیگر

۱- التبیان فی تفسیر القرآن: ۲/۳۶۰، تفسیر مجمع البیان: ۲/۳۸۹.

۲- نوادر اشعری: ۱۶۱ ب ۳۶ ح ۴۱۳، تفسیر عیاشی: ۱/۱۵۲ ح ۵۰۶ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ أَبَا جَعْفَرٍ □ وَقَدْ عَمِلَ بِالرِّبَا حَتَّى كَثُرَ مَالُهُ بَعِيدًا أَنْ سَأَلَ غَيْرَهُ مِنَ الْفُقَهَاءِ فَقَالُوا لَهُ: لَيْسَ يُقْبَلُ مِنْكَ شَيْءٌ إِلَّا أَنْ تَرُدَّهُ إِلَى أَصْحَابِهِ فَلَمَّا قَصَّ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ □ قَالَ لَهُ: تَهْذِيبُ الْأَحْكَامِ: ۷/۱۵ ب ۱ ح ۶۸، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۳۰ ب ۵ ح ۲۳۳۰۷ و ص ۱۳۱ ح ۲۳۳۱۰ و ص ۱۳۲ ح ۲۳۳۱۲، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۲۲ ب ۵ ح ۳۹.

رباخواری نکند).

۵- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: مَا خَلَقَ اللَّهُ حَلَالًا وَلَا حَرَامًا إِلَّا وَ لَهُ حُدُودٌ كَحُدُودِ الدَّارِ فَمَا كَانَ مِنْ حُدُودِ الدَّارِ فَهُوَ مِنَ الدَّارِ... وَإِنَّ رَجُلًا أَرَبِي دَهْرًا مِنَ الدَّهْرِ فَخَرَجَ قَاصِدًا أَبَا جَعْفَرٍ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ: مَخْرُجُكَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، يَقُولُ اللَّهُ: [فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ] وَ الْمَوْعِظَةُ هِيَ التَّوْبَةُ فَجَهَلُهُ بِتَخْرِيمِهِ ثُمَّ مَعْرِفَتُهُ بِهِ فَمَا مَضَى فَحَلَالٌ وَ مَا بَقِيَ فَلْيُحْفَظْ. (۱)

امام صادق [فرمودند: خداوند هیچ حلال و حرامی را نیافریده است مگر اینکه برای آن حد و مرزی مانند مرزهای خانه قرار داده، آنچه از مرزهای خانه است، از آن خانه است... و مردی روزگاری را به رباخواری مشغول بود، نزد امام باقر [رفت و از حضرت در این باره پرسش نمود، ایشان فرمودند: راه رهایی تو در کتاب خداوند است آنجا که فرموده: [فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ... پس هر کس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد] بنابراین (با توجه به) ناآگاهی وی به حرام بودن ربا و آگاهی یافتن او پس از آن، آنچه گذشته حلال است و آنچه (از ربا) باقی مانده، باید نگهداری کند (دیگر رباخواری نکند).

۶- فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: مَا أَسِيكتَكَ؟ قَالَ: أَحِبُّ أَنْ أَعْرِفَ الْكِبَائِرَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. فَقَالَ: نَعَمْ يَا عَمْرُو أَكْبَرُ الْكِبَائِرِ الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ... وَ أَكْلُ الرِّبَا لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ... (۲)

۱- نوادر اشعری: ۱۶۱ ب ۳۶ ح ۴۱۳، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۱۷ ب ۵ ح ۱۴ به نقل از فقه الرضا [.

۲- کافی: ۲/۲۸۵ باب الكبائر... ح ۲۴، من لا يحضره الفقيه: ۳/۵۶۳، باب معرفه الكبائر التي... ح ۴۹۳۲، علل الشرائع: ۲/۳۹۱، ب ۱۳۱ ح ۱، عيون أخبار الرضا [۱/۲۵۸ ب ۲۸ ح ۳۳، وسائل الشيعه: ۱۵/۳۱۸ ب ۴۶ ح ۲۰۶۲۹.

ص: ۳۵

سید کریم عبدالعظیم حسنی \square می گوید: امام محمد جواد \square فرمود: از پدرم شنیدم که فرمود: شخصی به نام عمرو بن عبید نزد امام صادق \square آمده و عرض کرد: می خواهم از قرآن کریم، گناهان بزرگ را بدانم. آن حضرت فرمودند: آری ای عمرو! بزرگترین گناهان شرک ورزیدن به خدا و... و رباخواری است زیرا خداوند در قرآن فرموده است: \square الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا... کسانی که ربا می خورند، به پا نمی خیزند؛ مگر مانند کسی که بر اثر تماس با شیطان، آشفته حال شده است \square .

۷- قال الإمام الصادق \square : آكَلِ الرِّبَا لَا يَقُومُ حَتَّى يَتَخَبَّطَهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ. (۱)

امام صادق \square می فرماید: رباخوار، بر نمی خیزد مگر اینکه شیطان به او بمالد (جن زده شده و به بیماری های روحی مبتلا گردد).

۸- وَمَنْ أَكَلَ الرِّبَا بِجَهَالَةٍ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ أَنَّهُ حَرَامٌ، فَلَهُ مَا سَلَفَ وَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ فِيمَا لَا يَعْلَمُ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ. (۲)

در کتاب «الهدایه» شیخ صدوق \square که مضمون آن متن احادیث اهل بیت \square است، آمده: وهرکس ربا را با ناآگاهی بخورد درحالی که نمی دانسته حرام است، آنچه گذشته برای او (حلال) است و برای آنچه نمی دانسته، گناهی برایش نوشته نمی شود، و هرکس از آنان باز گردد (و دوباره رباخواری کند) از اهل آتش است.

۹- لَيْسَ الرِّبَا إِلَّا فِيمَا يُكَالُ أَوْ يُوزَنُ وَ دَرَاهِمٌ رِبَاً أَعْظَمُ مِنْ سَبْعِينَ زَنْبِيَةً كُلُّهَا بِبَدَاتٍ مَحْرَمٍ وَ الرِّبَا رِبَاءٌ رِبَاً يُؤْكَلُ وَ رِبَاً لَا يُؤْكَلُ فَأَمَّا الَّذِي يُؤْكَلُ فَهَدِيَّتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تُرِيدُ

۱- تفسیر عیاشی: ۱/۱۵۲ ح ۵۰۳، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۲۴ ح ۲۳۲۹۲.

۲- مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۷ ب ۵ ح ۱۵۵۳۰-۴.

الثَّوَابِ أَفْضَلُ مِنْهَا وَ أَمَّا الَّذِي لَا يُؤْكَلُ فَهُوَ أَنْ يَدْفَعَ الرَّجُلُ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ عَلَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ أَكْثَرَ مِنْهَا فَهُوَ الرَّبَا الَّذِي نَهَى اللَّهُ عَنْهُ وَ مَنْ أَكَلَ الرَّبَا بِجَهَالَةٍ وَ هُوَ لَا يَعْلَمُ أَنَّهُ حَرَامٌ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَ لَا إِثْمَ عَلَيْهِ فِيمَا لَا يَعْلَمُ وَ مَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ. (۱)

و نیز در این کتاب آمده است: ربا نیست مگر در معامله ای که با کیل (پیمانه) یا با وزن انجام شود. و گناه یک درهم ربا بسیار بزرگتر از گناه زنا با محارم است.

و ربا دو ربا است: ربایی که خورده می شود (حلال است) و ربایی که خورده نمی شود (حرام است). اما ربایی که خورده می شود: هدیه توسل برای مردی که بهره و بیشتر از آن (اصل هدیه) را می خواهی، و امّا ربایی که نباید خورده شود، آن است که (شخصی) به مردی ده درهم بدهد به این شرط و اساس که (وی) بیشتر از آن را پردازد، پس آن ربا (حرام) می باشد که خداوند از آن نهی فرموده. و هر کس از روی ناآگاهی رباخواری کند و نداند که حرام است، آنچه گذشته از آن اوست و در آنچه نمی دانسته بر او گناهی نیست، و هر کس بازگردد (و دوباره رباخواری کند) پس از اهل آتش است.

آیه دوم: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَا وَ يُزِيهِ الصَّدَقَاتِ وَ اللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ (۲)

ترجمه: خداوند ربا را نابود می سازد و صدقات را افزایش می دهد و خداوند هیچ انسان ناسپاس گناه کاری را دوست ندارد.

۱۰- رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ الصَّدَقَاتِ وَ لَا يَقْبَلُ مِنْهَا إِلَّا الطَّيِّبَ وَ يَأْخُذُهَا بِيَمِينِهِ ثُمَّ يُرَبِّيهَا لِصَاحِبِهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ مُهْرَهُ وَ فَصِيلَهُ حَتَّى تَصِيرَ اللَّقْمَةُ مِثْلَ جَبَلِ أُحُدٍ وَ تَصْدِيقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَا وَ يُزِيهِ

۱- بحار الأنوار: ۱۱۵/۱۰۰، ۵- الربا و أحكامها... ح ۲.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۶.

الصَّدَقَاتِ □ وَ إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ (۱).

روایت شده که پیامبر اکرم □ فرمودند: همانا خداوند صدقات را می پذیرد و از آنها جز آنچه پاک (کارهای اقتصادی خوب و خالی از حرام) است را نمی پذیرد و آن را برای صاحبش رشد (برکت و فزونی) می دهد همانطور که یکی از شما کوزه اسب و بچه ماده شتر خود را پرورش می دهد، تا آنجا که (دادن) یک لقمه (که در راه خدا داده شود) مانند کوه احد، بزرگ می شود و تصدیق آن در کتاب خداوند است: □يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا... خداوند ربا را نابود کرده و صدقات را افزایش می دهد □ و همانا خداوند توبه را می پذیرد و صدقات را می گیرد.

۱۱- وَ سَأَلَ رَجُلٌ الصَّادِقَ □ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : □يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ □ وَقَدْ أَرَى مَنْ يَأْكُلُ الرِّبَا يَرْبُو مَالَهُ؟ فَقَالَ: فَأَيُّ مَحَقٍ أَمْحَقُ مِنْ دِرْهِمٍ رَبًّا يَمْحَقُ الدِّينَ فَإِنْ تَابَ مِنْهُ ذَهَبَ مَالُهُ وَ افْتَقَرَ (۲).

مردی از امام صادق □ درباره بیان آیه □يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا... خداوند ربا را نابود می کند و صدقات را افزایش می دهد □ پرسش نمود و گفت: درحالی که رباخوار را می بینم که مالش بیشتر می شود! حضرت فرمود: کدام نابودی، نابود کننده تر از یک درهم ریاست که دین (انسان) را از بین می برد و اگر توبه کند، اموالش از دستش می رود (باید به صاحبانشان برگرداند) و فقیر می شود؟

- ۱- جعفریات: ۷۳ باب السنه فی البدنه ...، مستدرک الوسائل: ۷/۲۴۶ ب ۴۲ ح ۸۱۵۷-۷ و ج ۱۰ ص ۱۰۲ ب ۲۷ ح ۱۱۵۸۰-۲.
- ۲- من لایحضره الفقیه: ۳/۲۷۹ باب الربا... ح ۴۰۰۵، تهذیب الأحکام: ۱/۱۵ ب ۷ ح ۶۵-... عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ قَالَ قُلْتُ لَهُ: إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ: يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ □ وَقَدْ أَرَى مَنْ يَأْكُلُ الرِّبَا يَرْبُو مَالَهُ. فَقَالَ: أَيُّ مَحَقٍ أَمْحَقُ مِنْ دِرْهِمٍ رَبًّا يَمْحَقُ الدِّينَ □ وَ إِنَّ تَابَ مِنْهُ ذَهَبَ مَالُهُ وَ افْتَقَرَ. وَ ج ۷ ص ۱۹ ب ۸۳ به نقل از سَمَاعَةَ بن مهران از امام صادق □، مانند آن را آورده است.

۱۲- تفسیر القمی: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ﴾ قَالَ: قِيلَ لِلصَّادِقِ ﴿: قَدْ نَرَى الرَّجُلَ يُرِبِي وَ مَالُهُ يَكْثُرُ؟﴾ فَقَالَ: يَمْحَقُ اللَّهُ دِينَهُ وَ إِنْ كَانَ مَالُهُ يَكْثُرُ. (۱)

به امام صادق در باره آیه: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَ...﴾ خداوند ربا را نابود می کند و صدقات را افزایش می دهد گفت شد: (چگونه است) می بینم کسی رباخواری می کند و مالش فزونی می یابد؟! حضرت فرمودند: خداوند (به سبب رباخواری) دین او را نابود می کند، گرچه مال او زیاد شده باشد.

آیه سَوْمٌ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (۲)

ترجمه: کسانی که ایمان آوردند و اعمال نیکو انجام دادند، نماز را به پا داشته و زکات را پرداختند، پاداش ایشان نزد پروردگارشان است و هرگز ترسی (از آینده) و اندوه (از گذشته) نخواهند داشت.

آیه چهارم: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (۳)

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید.

۱۳- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: إِنَّ الْوَلِيدَ بْنَ الْمُغِيرَةَ كَانَ يُرِبِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَقَدْ بَقِيَ لَهُ بَقَايَا عَلَى تَقْيِيفٍ وَأَرَادَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ الْمُطَالِبَةَ بَعْدَ أَنْ أَسْلَمَ فَنَزَلَتْ: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ...﴾ (۴)

۱- تفسیر قمی: ۱/۹۳، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۱۷، ب ۵ ح ۱۲، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۳، ب ۱ ح ۱۵۵۱۶ - ۲۱.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۷.

۳- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۸.

۴- تفسیر مجمع البیان: ۲/۶۷۳، تفسیر البرهان: ۱/۵۵۷، کنز العرفان فی فقه القرآن: ۲/۳۸، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۳۱، ب ۵ ح ۲۳۳۰۸.

امام باقر علیه السلام فرمودند: ولید بن مغیره در زمان جاهلیت (پیش از اسلام) رباخواری می کرد و از قبیله ثقیف ربا طلبکار بود، و خالد فرزند وی می خواست پس از اسلام آوردن، آن (ربا) را از آنان درخواست کند، آنگاه این آیه نازل شد: **اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا... از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید.**

۱۴- سَأَلَ يَعْقُوبُ بْنُ شُعَيْبٍ أَبَاعِبِدَ اللَّهِ ع عَنِ الرَّجُلِ يَفْرُضُ الرَّجُلَ الدَّرَاهِمَ الْعِلَّةَ فَيَأْخُذُ مِنْهُ الدَّرَاهِمَ الطَّازِجِيَّةَ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ؟ فَقَالَ: لَبَّاسٌ بِهِ وَ ذَكَرَ ذَلِكَ عَنْ عَلِيٍّ ع. وَ الرَّبَا رَبَاءَانِ رَبًّا يُؤْكَلُ وَ رَبًّا لَا يُؤْكَلُ فَأَمَّا الَّذِي يُؤْكَلُ فَهُوَ هِدْيَتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تُرِيدُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: **وَ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبًّا لِيَرْبُوهَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوهَا عِنْدَ اللَّهِ ع وَ أَمَّا الَّذِي لَا يُؤْكَلُ فَهُوَ أَنْ يَدْفَعَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ عَلَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ أَكْثَرَ مِنْهَا فَهَذَا الرَّبَا الَّذِي نَهَى اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرَّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِنْ تَبْتِغُوا فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَ لَا تُظْلَمُونَ ع عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَرُدَّ آكِلُ الرَّبَا الْفَضْلَ الَّذِي أَخَذَهُ عَنْ رَأْسِ مَالِهِ حَتَّى اللَّحْمُ الَّذِي عَلَى يَدَيْهِ مِمَّا حَمَلَهُ مِنَ الرَّبَا عَلَيْهِ أَنْ يَضَعَهُ فَإِذَا وَفَّقَ لِلتَّوْبَةِ أَدْمَنَ دُخُولَ الْحَمَامِ لِيَنْفِصَ لَحْمَهُ عَنْ يَدَيْهِ وَ إِذَا قَامَ الرَّجُلُ لِصَاحِبِهِ عَاوَضَنِي بِفَرَسِي فَرَسَكَ وَ أَرِيدَكَ فَلَا يَضِلُّحُ وَ لَا يَجُوزُ ذَلِكَ وَ لَكِنَّهُ يَقُولُ أَعْطِنِي فَرَسَكَ بِكَذَا وَ كَذَا وَ أَعْطِيكَ فَرَسِي بِكَذَا وَ كَذَا. (۱)**

يعقوب بن شعيب از امام صادق علیه السلام پرسش نمود از مردی که پولی کهنه را قرض می گیرد تا نوب آن را بازپس دهد؟ فرمود: اشکالی ندارد، و این از حضرت

۱- - من لا يحضره الفقيه: ۳/۲۸۵ ح ۴۰۳۱، تهذيب الأحكام: ۷/۱۲۰ ب ۸ ح ۱۲۹، الإستبصار: ۳/۱۰۱ ب ۶۶ ح ۹، وسائل الشيعه: ۱۸/۱۶۰ ب ۱۷ ح ۲۳۳۸۷.

علی □ ذکر شده است.

و ربا دو رباست، ربایی که خورده می شود (حلال) و دیگری که خورده نمی شود (حرام)، اما آنکه خورده می شود، هدیه تو برای مردی است که ثواب (مقدار) بیشتری را بخواهی (بدون شرط) و فرمایش خداوند در این باره است: □ *وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبَاٍّ... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد؛ نزد خداوند فزونی نخواهد یافت □ و امّا آن ربایی که خورده نمی شود (حرام است) آن است که مردی مبلغ ده درهم به کسی بدهد به این شرط که بیشتر از آن را به او برگرداند، و این ربایی است که خداوند در قرآن از آن نهی فرموده: □ *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده؛ رها کنید، اگر ایمان دارید. اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید) بدانید خدا و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می کنید و نه به شما ستم می شود □ خداوند قصد نموده است که زیادتى از سرمایه (ربا) را به صاحبش بازگرداند؛ حتّى آن گوشتی را که از پول حرام بر تن او روییده است، فروگذارد (آب کند) البته پس از کسب توفیق توبه نمودن، بسیار به حَمّام برود تا آن گوشت را از تن خود از بین ببرد.**

و اگر کسی به دیگری بگوید در عوض اسب من اسبت را به من بده و مبلغ بیشتری به تو زیادت می دهم؛ جایز نیست (ربا است) امّا بگوید اسبت را به فلان مبلغ بفروش و اسبم را به فلان مبلغ به تو می دهم (جایز است).

توضیح: دو معامله جدا از هم انجام بگیرد و این همان «بیع» (خرید و فروش حلال)

ص: ۴۱

است.

۱۵- عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَّارَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْكَبَائِرِ فَقَالَ: هُنَّ خَمْسٌ وَمَا أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيْهِنَّ النَّارَ... وَقَوْلُهُ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا... (۱). □

عبید بن زراره می گوید: به امام صادق □ عرض کردم: مرا از گناهان بزرگ آگاه کنید. آن حضرت فرمودند: (بزرگترین گناهان) پنج گناه می باشد، همان گناهانی که خداوند برای انجام آنها آتش جهنم را واجب نموده... و (ربا که) در سخن خود فرموده: □ یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا پرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید □.

۱۶- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ قَالَ: إِنَّ التَّوْبَةَ مُطَهَّرَةٌ مِنْ دَنَسِ الْخَطِيئَةِ قَالَ اللَّهُ: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ... لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ □ فَهَذَا مَا دَعَا اللَّهُ إِلَيْهِ عِبَادَهُ مِنَ التَّوْبَةِ وَوَعَدَ عَلَيْهَا مِنْ ثَوَابِهِ فَمَنْ خَالَفَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ مِنَ التَّوْبَةِ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَكَانَتْ النَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ وَأَحَقُّ. (۲). □

امام صادق □ فرمودند: همانا توبه پاک کننده از آلودگی خطاهاست، خداوند فرموده: □ یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا پرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید. اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید)، بدانید خداوند

۱- ثواب الأعمال: ۲۳۳، خصال: ۱/۲۷۳ ح ۱۷، علل الشرائع: ۲/۴۷۵ ب ۲۲۳ ح ۳، وسائل الشیعه: ۱۵/۳۲۷ ب ۴۶ ح ۲۰۶۵۵، بحار الأنوار: ۷۶/۴-۵ ب ۶۸ ح ۵.

۲- تفسیر عیاشی: ۱/۱۵۳ ح ۵۱۲ و ص ۳۶۱ ح ۲۷، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۲۴ ح ۲۳۲۹۳، بحار الأنوار: ۶/۳۳ ب ۲۰ ح ۴۵ و ج ۱۰۰/۱۲۳ ب ۵ ح ۴۱، مستدرک الوسائل: ۱۲/۱۲۵ ب ۸۶ ح ۱۳۶۹۶-۲ و ۱۳۶۹۸-۴.

و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما (اصل سرمایه بدون ربا) برای شماست، نه ستم می کنید و نه به شما ستم می شود □

آنچه را که خداوند به سوی آن خوانده؛ توبه است و وعده پاداش برای آن داده، پس هرکس با فرمان خداوند درباره توبه کردن مخالفت کند، خداوند بر او غضب می کند و آتش برای او سزاوارتر است.

۱۷- فقه الرضا □: فَقَالَ تَعَالَى: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا □ عَنِّي بِذَلِكَ أَنْ يَرُدَّ الْفَضْلَ الَّذِي أَخَذَهُ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ حَتَّى اللَّحْمِ الَّذِي عَلَى بَدَنِهِ بِالذُّخُولِ إِلَى الْحَمَامِ كُلِّ يَوْمٍ عَلَى الرَّيْقِ هَذَا إِذَا تَابَ عَنْ أَكْلِ الرِّبَا وَأَخَذَهُ وَمُعَامَلَتِهِ. (۱)

در فقه الرضا □ درباره آیه کریمه: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید □ آمده است که آن حضرت فرمودند: مقصود آن است که زیادتى از اصل سرمایه را بازگرداند (ربا را پس دهد) حَتَّى آن گوشتى که بر اثر خوردن مال ربا بر تن او روییده است با هر روز ناشتا به حَمَام رفتن آب کند، اگر از رباخواری و گرفتن ربا و معامله ربوی توبه نموده باشد.

۱۸- وَاعْلَمَ أَنَّ الرِّبَا رِبْوَانٍ، إِلَى أَنْ قَالَ: وَرِبَاً يُؤْكَلُ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ □ يَعْنِي: أَنْ يَرُدَّ أَكْلُ الرِّبَا عَلَى صَاحِبِهِ الْفَضْلَ الَّذِي أَخَذَهُ عَنْ رَأْسِ مَالِهِ وَرُؤْي: حَتَّى اللَّحْمِ الَّذِي عَلَى بَدَنِهِ عَلَيْهِ أَنْ

۱- فقه الرضا ۲۵۷: □ ب ۳۸، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۷ ب ۵ ح ۱۵۵۲۸-۲.

يَضَعُهُ وَإِذَا وُفِّقَ لِلتَّوْبَةِ أَدَمَنَ دُحُولَ الْحَمَامِ لِيُنْقِصَ لِحْمَهُ عَن بَدَنِهِ. (۱)

شیخ صدوق^۱ در کتاب شریف «المقنع» که حاوی متن روایات است فرموده است: و بدان! ربا دو ربا می باشد... تا اینکه فرمود: و ربایی که خورده می شود (حلال است) و آن (در) سخن خداوند است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید. اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید)، بدانید خدا و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما (اصل سرمایه بدون ربا) برای شماست^۲ یعنی رباخوار، ربا و زیادتی بر اصل سرمایه (قرض) را به صاحب آن برگرداند. و روایت شده است که حتی آن گوشتی که از مال حرام ربا، بر تن رباخوار رویده است، اگر توفیق توبه یافت باید چندان به حَمَام برود تا آن گوشت را از تن خود کم کند (ذوب نماید).

آیه پنجم: «فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» (۲)

ترجمه: اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید)، بدانید خدا و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می کنید و نه بر شما ستم می شود.

۱۹- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ أَخَذَ الرِّبَا وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ وَكُلُّ مَنْ أَرَبَى وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ. (۳)

۱- مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۷ ب ۵ ح ۱۵۵۲۹-۳.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۹.

۳- تفسیر قمی: ۱/۹۳، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۱۸ ب ۵ ح ۱۸، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۴ ب ۲ ح ۱۵۵۱۹-۱.

پیامبر اکرم ﷺ پس از نزول این آیه فرمودند: هر کس ربا بگیرد، یا ربا بدهد؛ کشتن او واجب است.

۲۰- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ دَيْنٌ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَيَأْتِيهِ غَرِيمُهُ فَيَقُولُ انْقُدْنِي كَذَا وَكَذَا وَأَضْعُ عَنْكَ بَقِيَّتَهُ أَوْ يَقُولُ انْقُدْنِي بَعْضُهُ وَأُمِدُّ لَكَ فِي الْأَجَلِ فِيمَا بَقِيَ عَلَيْكَ؟ قَالَ: لَا أَرَى بِهِ بَأْسًا إِنَّهُ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ (مَا لَمْ يَزِدْ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ شَيْئًا- الفقيه) قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (۱) ﷻ

از امام صادق ﷺ درباره کسی که بدهکار است پرسیده شد: اگر طلبکار وی بیاید و بگوید: بدهی ات را که چنین و چنان (مقدار و زمان) است به من نقد بده، من نیز مقداری از آن را از تو نمی گیرم، یا بگویند بخشی از آن را نقدی به من بده و برای بخش دیگر بر مهلت تو می افزایم؛ چگونه است؟ فرمود: اشکالی ندارد زیرا او بر مبلغ (سرمایه و اصل طلب) نمی افزاید و خداوند می فرماید: ﴿فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ ... سرمایه های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می کنید و نه بر شما ستم می شود﴾.

آیه ششم: ﴿وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (۲) ﷻ

۱- کافی: ۵/۲۵۹، باب الصلح... ح ۴، من لا يحضره الفقيه: ۳/۳۳، باب الصلح... ح ۳۲۷۰، تهذیب الأحكام: ۶/۲۰۷ ب ۸۳ ح ۶-... عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ﷺ، وَ... عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُمَا قَالَا: فِي الرَّجُلِ يَكُونُ عَلَيْهِ الدَّيْنُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَيَأْتِيهِ غَرِيمُهُ فَيَقُولُ انْقُدْ لِي مِنَ الدَّيْنِ لِي كَذَا وَكَذَا وَأَضْعُ عَنْكَ بَقِيَّتَهُ أَوْ يَقُولُ انْقُدْ لِي بَعْضًا وَأَمُدُّ لَكَ فِي الْأَجَلِ فِيمَا بَقِيَ؟ قَالَ: لَا أَرَى بِهِ بَأْسًا مَا لَمْ يَزِدْ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ شَيْئًا، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۸۰.

ترجمه: و چنانچه (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید

(و اگر قدرت پرداخت بدهی را ندارد) برای خدا بر او ببخشید، این کار برای شما بهتر است؛ اگر (منافع این کار را) بدانید.

۲۱- قال الإمام الصادق: صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمِثْبَرُ ذَاتَ يَوْمٍ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَيَّ عَلَيَّ أَنْبِيَائِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ أَلْمَا وَ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا كَأَنَّ لَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ صِدْقَةً بِمِثْلِ مَالِهِ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ: ﷻ وَ إِنْ كَانَ ذُو عُسْرِهِ فَنَظَرَهُ إِلَى مَيْسَرِهِ وَ أَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﷻ أَنَّهُ مُعْسِرٌ فَتَصَدَّقُوا عَلَيْهِ بِمَالِكُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ. (۱)

امام صادق ﷺ فرمودند: روزی پیامبر اکرم ﷺ بر فراز منبر رفتند و پس از حمد و ثنای خداوند و درود فرستادن بر پیامبرانش فرمودند: ای مردم! حاضران به غایبان اطلاع دهید: هر کس به کسی که توان بازپس دادن بدهی خود را ندارد؛ مهلت دهد، به جای هر یک روز که به او مهلت داده خداوند ثواب صدقه ای مانند تمام مال وی به او می دهد، تا زمانی که بدهکار بتواند بدهی را بدهد.

سپس امام صادق ﷺ فرمود: ﷻ وَ إِنْ كَانَ ذُو عُسْرِهِ... و اگر (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید (و اگر قدرت پرداخت بدهی را ندارد) برای خدا بر او ببخشید، این کار برای شما بهتر است؛ اگر (منافع این کار را) بدانید ﷻ اگر می دانید بدهکار از پرداخت بدهی ناتوان است، با مال و دارایی خود به او صدقه دهید که همان برای شما بهتر است.

۲۲- وَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: لَأَحْبَسَ عَلَى مُفْلِسٍ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﷻ وَ إِنْ كَانَ ذُو عُسْرِهِ فَنَظَرَهُ إِلَى مَيْسَرِهِ ﷻ وَ الْمُعْسِرُ إِذَا تَبَّتْ عَدْمُهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ حَبْسٌ وَ إِنْ

۱- کافی: ۴/۳۵، باب إنظار المعسر... ح ۴، من لايحضره الفقيه: ۲/۵۸، باب ثواب إنظار المعسر... ح ۱۷۰۱.

كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ مِنْ شَيْءٍ وَصَلَ إِلَيْهِ فَالْبَيِّنَةُ عَلَيْهِ فِي دَعْوَى الْعَدَمِ إِنْ دَفَعَ ذَلِكَ حَظْمَهُ وَإِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهِ كَدِّينٍ لَزِمَهُ مِنْ جَنَائِهِ أَوْ كَفَالِهِ أَوْ حَوَالِهِ أَوْ صَدَاقِ امْرَأَةٍ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ مَعَ يَمِينِهِ مَا لَمْ يَظْهَرْ لَهُ مَالٌ أَوْ تَقَوْمٌ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ. (۱)

حضرت امیرالمؤمنین \square فرمودند: ورشکسته را نباید زندانی نمود، خداوند فرموده: \square وَإِنْ كَانَ دُوْ عُسْرِهِ و اگر (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید \square و کسی که ناتوان است؛ اگر ناتوانی وی از پرداخت بدهی مردم ثابت شود، نباید زندانی شود، و اگر از کسی طلبی داشته باشد که به وی رسیده است، باید در مورد ادعای عدم آن دلیل بیاورد تا ادعای دشمن خود را دفع نماید و اگر درباره بدهی ای است که چیزی به او نرسیده مانند جنایت (قتل و...) یا کفالت و یا حواله و یا بدهی مهریه همسرش و مانند آن، تا زمانی که مالی برایش معلوم نشده و یا دلیل علیه او نباشد، با قسم خوردن وی، سخن او ست و مورد قبول.

۲۳- الإمام الصادق \square : أقيمووا الشَّهَادَةَ عَلَى الْوَالِدَيْنِ وَالْوَالِدِ وَلَا تُقِيمُوها عَلَى الْأَخِ فِي الدِّينِ الضَّيْر. قُلْتُ: وَمَا الضَّيْرُ؟ قَالَ: إِذَا تَعَدَّى فِيهِ صَاحِبُ الْحَقِّ الَّذِي يَدْعِيهِ قَبْلَهُ خِلَافَ مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ وَرَسُولُهُ \square وَمَثَلُ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ لِرَجُلٍ عَلَى آخِرِ دَيْنٍ وَهُوَ مُعْسِرٌ وَقَدْ أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى بِإِنْظَارِهِ حَتَّى يُسَّرَ فَقَالَ: \square فَنَظَرُهُ إِلَى مَيْسَرِهِ \square وَيَسْأَلُكَ أَنْ تُقِيمَ الشَّهَادَةَ وَأَنْتَ تَعْرِفُهُ بِالْعُسْرِ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تُقِيمَ الشَّهَادَةَ فِي حَالِ الْعُسْرِ. (۲)

امام صادق \square فرمود: شهادت را بر پدر و مادر و فرزند اقامه کنید ولی بر برادر دینی خود که بدهکار و ورشکسته است، زمانی که صاحب حق (طلبکار) تعدی

۱- دعائم الاسلام: ۲/۷۱ فصل ۱۷، مستدرک الوسائل: ۱۳/۴۳۱ ب ۶ ح ۱۵۸۲۰-۲.

۲- من لا يحضره الفقيه: ۳/۴۹، باب من يجب رد شهادته و... ح ۳۳۰۴، تهذيب الأحكام: ۶/۲۵۷ ب ۹۱ ح ۸۰.

ص: ۴۷

نمود و برخلاف امر خداوند و پیامبرش □ (زیادتی و ربا) بخواهد؛ اقامه نکنید، مانند کسی که بدهکار و ناتوان از پس دادن بدهی است درحالی که خداوند امر فرموده است: □فَنظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید □ به او تا زمانی که بتواند (بدهی را) پس دهد مهلت داده شود، و از تو بخواهد که به زیان او شهادت بدهی در حالی که آگاهی داری از پرداخت بدهی ناتوان است، بنابراین بر تو حلال نیست در هنگام ناتوانی وی، علیه او گواهی بدهی.

۲۴- عَنِ الصَّادِقِ □ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْظَرَ الْمُعْسِرِ وَمَنْ كَانَ غَرِيمُهُ مُعْسِرًا فَعَلَيْهِ أَنْ يُنْظِرَهُ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ إِنْ كَانَ أَنْفَقَ مَا أَخَذَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَإِنْ كَانَ أَنْفَقَ ذَلِكَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُنْظِرَهُ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَ لَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْآيَةِ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: □فَنظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ □.

امام صادق □ فرمود: خدا مهلت دادن به بدهکاری که توانایی ندارد بدهی اش را پردازد؛ دوست می دارد، و هر کس که بدهکارش ناتوان است، اگر آنچه گرفته در راه طاعت خدا (غیر حرام) مصرف کرده است تا زمان توانایی (به او) مهلت بدهد. ولی اگر در راه نافرمانی خداوند صرف کرده باشد، نباید به او مهلت داده شود و او از اهل این آیه: □فَنظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید □ نیست (این آیه شامل حال وی نمی شود).

۲۵- سَأَلَ الرَّضَا □ رَجُلٌ وَ أَنَا سَمِعُ فَقَالَ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: □وَإِنْ كَانَ دُو عُسْرِهِ فَنظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ □ أَخْبَرَنِي عَنْ هَذِهِ النَّظِرَةِ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ لَهَا حَدٌّ يُعْرَفُ إِذَا صَارَ هَذَا الْمُعْسِرُ إِلَيْهِ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ أَنْ يُنْظَرَ وَ قَدْ أَخَذَ مَالَ هَذَا الرَّجُلِ وَ أَنْفَقَهُ عَلَىٰ عِيَالِهِ وَ لَيْسَ لَهُ غَلَّةٌ يُنْظَرُ إِذْرَاكُهَا وَ لَا دَيْنٌ يُنْتَظَرُ مَحَلُّهُ وَ

لَا مَالَ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ قُدُومُهُ؟ قَالَ: نَعَمْ يُنْتَظَرُ بِقَدْرِ مَا يَنْتَهِي حَبْرُهُ إِلَى الْإِمَامِ فَيَقْضِي عَنْهُ مَا عَلَيْهِ مِنْ سَهْمِ الْغَارِمِينَ إِذَا كَانَ أَنْفَقَهُ فِي طَاعِهِ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فَإِنْ كَانَ قَدْ أَنْفَقَهُ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَلَا شَيْءَ لَهُ عَلَى الْإِمَامِ. قُلْتُ: فَمَا لِهَذَا الرَّجُلِ الَّذِي اتَّيَمَّنَهُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فِيمَا أَنْفَقَهُ فِي طَاعِهِ اللَّهُ أُمٌّ فِي مَعْصِيَتِهِ؟ قَالَ: يَسْعَى لَهُ فِي مَالِهِ فَيَرُدُّهُ عَلَيْهِ وَهُوَ صَاغِرٌ. (۱)

مردی از حضرت امام رضا^ع پرسش نموده و عرض کرد: فدایت شوم! خداوند متعال، در قرآن می فرماید: وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید^۱ مرا از معنای «مهلت» در این آیه آگاه کن؛ آیا برای این مهلت، حدی (اندازه ای) است که اگر بدهکار ناتوان از پرداخت بدهی به آن حد رسیده باشد، باید به وی مهلت داده شود؟ درحالی که مال کسی را می گیرد و برای خانواده اش مصرف می کند، درحالی که نه غله ای (محصولی) دارد که منتظر برداشت آن باشد و نه طلبی دارد که منتظر وصول آن باشد و نه در جایی مالی دارد که منتظر رسیدن آن باشد. (آیا به این فرد هم باید مهلت داد؟)

امام رضا^ع فرمود: آری، مهلت داده می شود تا اینکه خبر نیاز وی به امام برسد و بدهی او را از سهم ورشکستگان و بدهکاران بپردازد، البته این در صورتی است که مال طلبکار را در راه طاعت و فرمانبرداری از خداوند خرج نموده باشد، اما اگر مال را در راه معصیت (نافرمانی) خدا هزینه کرده باشد، چیزی به عهده امام نیست (امام بدهی را نمی پردازد).

۱- کافی: ۵/۹۳، باب الدین... ح ۵، تفسیر عیاشی: ۱/۱۵۵ ح ۵۲۰، تهذیب الأحکام: ۱/۱۸۵/۶۸۱ ح ۱۰، وسائل الشیعه: ۱۸/۳۳۶ ب ۹ ح ۲۳۷۹۶، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۵۲ ب ۴ ح ۱۸، مستدرک الوسائل: ۷/۱۲۹ ح ۷۸۲۳-۳ و ج ۱۳ ص ۳۹۷ ب ۹ ح ۱۵۷۱۷-۱.

وی گفت: عرض نمودم: پس به این مردی که به او پول داده و او را امین دانسته درحالی که نمی داند آن مال را در راه طاعت صرف نموده یا معصیت چه می رسد؟

امام رضا علیه السلام فرمود: برای بازگرداندن مال خود چنان کوشش و پیگیری بنماید تا (بدهکار) خسته شده و مال را بازگرداند.

۲۶- وَإِنْ كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ مَالٌ وَكَانَ مُعْسِرًا وَأَنْفَقَ مَا أَخَذَهُ مِنْكَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ فَأَنْظِرْهُ إِلَى مَيْسَرِهِ وَهُوَ أَنْ يَبْلُغَ خَبْرَهُ الْإِمَامَ فَيَقْضِي عَنْهُ دَيْنَهُ أَوْ يَجِدَ الرَّجُلُ طَوْلًا فَيَقْضِي دَيْنَهُ وَإِنْ كَانَ أَنْفَقَ مَا أَخَذَهُ مِنْكَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَطَالِبُهُ بِحَقِّكَ فَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْآيَةِ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: ﴿فَأَنْظِرْهُ إِلَى مَيْسَرِهِ﴾ (۱).

شیخ صدوق علیه السلام در کتاب شریف «المقنع» که متن روایات اهل بیت علیهم السلام است آورده: و اگر برای تو مالی بر عهده (کردن) کسی است که از بازپس دادن (آن) ناتوان است و او آن مال را در راه اطاعت و فرمانبرداری از خداوند مصرف نموده است، به او تا زمانی که بتواند (بدهی اش را) بپردازد؛ مهلت بده تا اینکه خبر او به امام برسد و امام بدهی اش را از طرف او بپردازد و یا اینکه بدهکار راه چاره ای بیابد و بدهی خود را بدهد، و اگر مال تو را در راه گناه و نافرمانی خدا مصرف کرده باشد، حق خود را از او طلب نما که او از اهل این آیه که خداوند فرموده است: ﴿فَأَنْظِرْهُ إِلَى مَيْسَرِهِ﴾ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید علیه السلام نیست.

آیه هفتم: ﴿وَأَتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (۲).

ترجمه: و پروا کنید از روزی که به سوی خدا بازگردانده می شوید، سپس به

۱- مستدرک الوسائل: ۱۳/۴۰۱ ب ۹۱۵۷۲۵-۹ و ج ۱۳ ص ۴۱۲ ب ۲۳ ح ۱۵۷۵۵-۳.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۸۱.

ص: ۵۰

هر کس آنچه را انجام داده، به طور کامل بازپس داده شود و بر آنها ستم نخواهد شد (هر چه ببینند، نتایج اعمال و بلکه عین عمل آنهاست).

آیه هشتم: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ** □

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! ربا را چند برابر نخورید و از (نافرمانی) خدا بپرهیزید تا رستگار شوید.

آیه نهم: **وَ اتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ** □

ترجمه: و از آتشی که برای کافران مهیا گردیده؛ پروا کنید.

آیه دهم: **وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (۱)** □

ترجمه: و از فرمان خداوند و پیامبر اطاعت کنید تا مورد رحمت قرار گیرید.

آیه یازدهم: **وَ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُوهَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوهَا عِنْدَ اللَّهِ وَ مَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ** □
[\(۲\)](#)

ترجمه: آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خداوند فزونی نخواهد یافت و آنچه را به عنوان زکات می پردازید و تنها رضای خدا را می طلبید (مایه برکت است) و برای کسانی که چنین می کنند، پاداشی چند برابر است.

۲۷- **عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ □ قَالَ: مِنَ السُّحْتِ... وَ الْهَدْيِيُّهُ يُلْتَمَسُ أَفْضَلُ مِنْهَا وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: □ وَ لَا تَمُنُّنَّ تَسْتَكْبِرِينَ □ وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى: □ وَ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُوهَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوهَا عِنْدَ اللَّهِ □ وَ هِيَ الْهَدْيِيُّهُ يُطَلَبُ مِنْهَا مِنْ تَرَاثِ الدُّنْيَا أَكْثَرَ مِنْهَا**

۱- (۳) سوره آل عمران: آیات ۱۳۰-۱۳۲.

۲- (۳۰) سوره روم: آیه ۳۹.

ص: ۵۱

و... (۱).

حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: از جمله اموال حرام... هدیه ای است که (شخصی) بدهد و بخواهد فزونتر از آن را به او بازپس دهند و آن سخن خداوند است که فرمود: وَلَا تَمُنُّنَ شَيْئًا تَكْتَبُ وَ بَرَّ هَرَّ كَسِّ احْسَانٍ مِی كُنِی، هَرَّ كَرَّ مَنَّتْ نَكْذَارٍ وَ عَرَّوَضَ افْرُونَ نَخَوَاهُ و سخن اوست: لَوْ مَا آتَيْتُمْ مِنْ... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خدا فزونی نخواهد یافت و مقصود آن هدیه ای است که بیشتر از (اصل) آن از مال دنیا درخواست شود....

۲۸- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الرَّيْبُ رِبَاءٌ رِبَاً يُؤْكَلُ وَ رِبَاً لَا يُؤْكَلُ فَأَمَّا الَّذِي يُؤْكَلُ فَهَدِيَّتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تَطْلُبُ مِنْهُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِكَ الرَّبَا الَّذِي يُؤْكَلُ وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّوَجَلَّ: لَوْ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُؤَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُؤَا عِنْدَ اللَّهِ وَ أَمَّا الَّذِي لَا يُؤْكَلُ فَهُوَ الرَّبَا الَّذِي نَهَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَنْهُ وَ أَوْعَدَ عَلَيْهِ النَّارَ. (۲).

امام صادق علیه السلام فرمودند: ربا دو ربا است، یکی حلال است و خورده می شود و دیگری حرام است و نباید خورده شود، اما آنکه خورده می شود (حلال است): هدیه ای است که تو به مردی می دهی و درخواست فزونی از وی می کنی، پس این همان ربایی است که خورده می شود و همان سخن خداوند است که فرمود: لَوْ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خداوند فزونی نخواهد یافت و اما آنکه خورده نمی شود (حرام است): ربایی است که خداوند از آن نهی فرموده و برای آن وعده آتش داده است.

۲۹- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: لَوْ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُؤَا فِي أَمْوَالِ

۱- جعفریات: ۱۸۰، مستدرک الوسائل: ۱۳/۶۹ ب ۵ ح ۱۴۷۷۳-۱.

۲- کافی: ۵/۱۴۵، باب الربا... ح ۶، تهذیب الأحکام: ۷/۱۷ ب ۱ ح ۷۳، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۲۵ ب ۳ ح ۲۳۲۹۵

النَّاسِ فَلَا يَزُبُّوا عِنْدَ اللَّهِ ۖ قَالَ: هُوَ هَدَيْتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تَطْلُبُ مِنْهُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِكَ رَبًّا يُؤَكَّلُ (۱).

امام صادق ۑ درباره سخن خداوند: ۑ و ما آتیتُم من رِبًّا... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فرونی یابد، نزد خداوند فرونی نخواهد یافت ۑ فرمود: ربا در این آیه همان هدیه توست به مردی که به سبب آن درخواست زیادتی از وی نمایی.

۳۰- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ۑ قَالَ: الرِّبَا رِبَاءَانِ أَحَدُهُمَا رِبًّا حَلَالٌ وَالْآخَرُ حَرَامٌ فَأَمَّا الْحَلَالُ فَهُوَ أَنْ يَقْرِضَ الرَّجُلُ قَرْضًا طَمَعًا أَنْ يَزِيدَهُ وَ يَعْوِضَهُ بِأَكْثَرٍ مِمَّا أَخَذَهُ بِلَا شَرْطٍ بَيْنَهُمَا فَإِنْ أَعْطَاهُ أَكْثَرَ مِمَّا أَخَذَهُ بِلَا شَرْطٍ بَيْنَهُمَا فَهُوَ مُبَاحٌ لَهُ وَ لَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ ثَوَابٌ فِيمَا أَقْرَضَهُ وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: ۑ فَلَا يَزُبُّوا عِنْدَ اللَّهِ ۑ وَ أَمَّا الرِّبَا الْحَرَامُ فَهُوَ الرَّجُلُ يَقْرِضُ قَرْضًا وَ يَشْتَرِطُ أَنْ يَزِدَّ أَكْثَرَ مِمَّا أَخَذَهُ فَهَذَا هُوَ الْحَرَامُ (۲).

امام صادق ۑ فرمود: ربا دو ربا است، یکی از آنها حلال و دیگری حرام است، ربای حلال: آن است که کسی به دیگری قرض بدهد به طمع آنکه به او زیادتی پس دهد و بدون شرط نمودن (بدهکار) بیشتر باز پس دهد، پس اگر به او زیادتی داد و بدون شرط بود، آن (زیادت) برای او حلال است، و نزد خداوند برای آنچه قرض داده ثوابی ندارد و آن همان سخن خداوند است: ۑ فَلَا يَزُبُّوا عِنْدَ اللَّهِ ۑ نزد خداوند فرونی نخواهد یافت ۑ و اما ربای حرام آن است که مردی (مالی را)

۱- من لایحضره الفقیه: ۳/۲۷۵، باب الربا... ح ۳۹۹۵، تهذیب الأحکام: ۱۵/۷ ب ۱ ح ۶۷، دعائم الإسلام: ۲/۳۲۷ فصل ۳ ح ۱۲۳۶: عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ۑ أَنَّهُ قَالَ: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: وَ مَا آتَيْتُم مِّن رَّبًّا لِيَزُبُّوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَزُبُّوا عِنْدَ اللَّهِ قَالَ: هِيَ هَدَيْتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تَطْلُبُ بِهَا مِنْهُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِكَ رَبًّا، وسائل الشيعة: ۱۸/۱۲۶ ب ۳ ح ۲۳۲۹۶، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۵ ح ۱۵۵۲۲-۳

۲- تفسیر قمی: ۲/۱۵۹، وسائل الشيعة: ۱۸/۱۶۰ ب ۱۸ ح ۲۳۳۸۹، البحار: ۱۰۰/۱۵۷ ب ۶ ح ۱.

قرض بدهد به شرط بازپس دادن (اصل) همراه با زیادت از آنچه داده، این حرام است (معامله قرض ربوی است).

آیه دوازدهم - ﴿وَلَا تَمُنُّنَ تَسْتَكْبِرُ﴾ (۱) ﴿﴾

ترجمه: و بر هر کس احسان می کنی، هرگز منت مگذار و عوض افزون نخواه.

۳۱- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿﴾ أَنَّهُ قَالَ: مِنَ السُّخْتِ الْهَيْدِيَّةُ يَلْتَمِسُ بِهَا مُهْدِيهَا مَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْهَا وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ﴿وَلَا تَمُنُّنَ تَسْتَكْبِرُ﴾ أَيْ، لَا تُعْطِ عَطِيَّةً أَنْ تُعْطَى أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. (۲) ﴿﴾

امیرالمؤمنین علی ﴿﴾ فرمودند: از جمله اموال حرام، هدیه ای است که اهدا کننده آن می خواهد بهتر از آن را به او پس دهند و این همان سخن خداوند عزوجل است که می فرماید: ﴿وَلَا تَمُنُّنَ تَسْتَكْبِرُ﴾ چیزی عطا مکن که بخواهی بیشتر از آن را باز پس بگیری ﴿﴾ یعنی چیزی را هدیه مده تا بیشتر از آن را پس بگیری.

۳۲- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ﴿﴾ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَمُنُّنَ تَسْتَكْبِرُ﴾ لَأْتُعْطِيَ الْعَطِيَّةَ تَلْتَمِسُ أَكْثَرَ مِنْهَا. (۳) ﴿﴾

امام باقر ﴿﴾ درباره آیه: ﴿وَلَا تَمُنُّنَ تَسْتَكْبِرُ﴾ و بر هر کس احسان می کنی، هرگز منت مگذار و عوض افزون نخواه ﴿﴾ فرمودند: چیزی مده که بیشتر از آن را بخواهی.

۳۳- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﴿﴾ قَالَ قُلْتُ لَهُ: مَا حَدُّ آكِلِ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ؟ قَالَ: يُؤَدَّبُ فَإِنْ عَادَ أُدِّبَ فَإِنْ عَادَ قُتِلَ. (۴) ﴿﴾

۱- (۷۴) سوره مدثر: آیه ۷.

۲- دعائم الإسلام: ۲/۳۲۷ ح ۱۲۳۵، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۵ ب ۳ ح ۲.

۳- تفسیر قمی: ۲/۳۹۳، بحار الأنوار: ۹/۲۴۴ ب ۱ ح ۱۴۷.

۴- کافی: ۷/۲۴۱ باب ما يجب فيه التعزير... ح ۹، من لا يحضره الفقيه: ۴/۷۰ باب حد آكل الربا... ح ۵۱۳۲، تهذيب الأحكام: ۱۰/۹۸ ب ۷ ح ۳۷ و ج ۱۰ ص ۱۴۵ ب ۱۰ ح ۴.

امام صادق ع فرمود: رباخوار پس از شهادت دادن شاهد، تنبیه می شود و اگر دوباره به رباخواری برگردد، باز تنبیه می شود و اگر مرتبه بعد رباخواری کرد؛ کشته می شود.

توضیح: شیخ طوسی ع می گوید: در مذهب شیعه، رباخوار تا سه مرتبه تأدیب می شود. اگر توبه نکرد، مرتبه چهارم کشته می شود.

رباخوار در صورت اعتقاد به حلال بودن ربا، مرتد است و از تصرف در اموال خود محجور می گردد (نمی تواند در اموال خود تصرف کند)؛ تا وقتی که توبه نماید و اگر مرتد فطری باشد، به محض ثبوت ارتداد، اموال وی به ورثه اش منتقل می شود. در صورتی که رباخوار اعتقاد به حرمت ربا داشته باشد، حاکم شرع او را توبه می دهد. تا موقعی که رباخوار توبه نکرده، از تصرف در اموال خود محجور است. اگر رباخوار به جایی رسید که کشته شد اموالش به ورثه می رسد.

۳۴-... قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنَّ النَّاسَ يَزْعُمُونَ أَنَّ الرِّبِيحَ عَلَى الْمُضْطَرِّ حَرَامٌ وَ هُوَ مِنَ الرِّبَا؟ فَقَالَ: وَ هَلْ رَأَيْتَ أَحَدًا اشْتَرَى غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا إِلَّا مِنْ ضُرُورِهِ؟! يَا عَمْرُؤُ! قَدْ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا فَارْيَعْ وَ لَا تُزِبِهِ قُلْتُ: وَ مَا الرِّبَا؟ قَالَ: دَرَاهِمٌ يَبْدُرَاهِمَ مِثْلَانِ بِمِثْلِ (۱) عمر بن یزید می گوید: به امام صادق ع عرض کردم: فدایت شوم! مردم بر این

۱- من لا یحضره الفقیه: ۳/۲۷۸ باب الربا... ح ۴۰۰۳، تهذیب الأحکام: ۱/۱۸ ب ۱ ح ۷۸، استبصار: ۳/۷۲ ب ۴۴ ح ۲ و در آن عبارت: وَ حِنْطَةٌ بِحِنْطَةٍ مِثْلَيْنِ بِمِثْلِ نیز آمده است، وسائل الشیعه: ۱۷/۴۴۷ ب ۴۰ ح ۲۲۹۶۳ و ج ۱۸ ص ۱۳۳ ب ۶ ح ۲۳۳۱۴.

ص: ۵۵

باورند که سود بردن از کسی که مضطر (ناچار از خرید) است، حرام و ربا است؟ امام صادق ع فرمودند: و آیا ثروتمند و نیازمندی تا کنون دیده ای که چیزی را جز از روی ناچاری (نیاز) بخرد؟!

ای عمر! بدرستی که خداوند خرید و فروش را حلال و ربا را حرام کرده است؛ پس سود بزرگ (بخار و بفروش) و ربا نخور. عرض کردم: و ربا چیست؟ فرمود: اینکه درهم ها را در مقابل یکدیگر معامله کنید و یک طرف بیشتر باشد (ربای نقدی - ربا با پول).

۳۵- عن سماعه قال قلت لأبي عبد الله ع: إني رأيت الله عز وجل قد ذكر الربا في غير آية وكبره فقال ع: أو تدرى لم ذلك؟ قلت: لا، قال: لئلا يمتنع الناس من إضطناع المعروف. (۱)

سماعه می گوید: به امام صادق ع عرض کردم: خداوند متعال مسئله ربا را در چندین آیه آورده و تکرار کرده است! امام ع فرمود: آیا دلیل آن را می دانی؟ گفتم: نه. فرمود: به این دلیل است که مردم کارهای نیک (قرض الحسنه بدون بهره) را ترک نکنند.

توضیح: از این روایت استفاده می شود که علت تکرار آیات تحریم ربا در قرآن، تأکید تحریم و یادآوری اهمیت آن بوده و نه چیز دیگر. از برخی شأن نزول های ذکر شده درباره آیات ربا نیز چنین برمی آید که بعضی از مردم پس از تحریم ربا در سوره آل عمران، بازهم آن را کنار نگذاشتند و آشکارا اقدام به رباخواری

۱- کافی: ۵/۱۴۶ باب الربا... ح ۷ و ح ۸، تهذیب الأحکام: ۷/۱۷ ب ۱ ح ۷۱... و ح ۷۲، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۱۸ ب ۱ ح ۲۳۲۷۳، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۱۹ و ح ۲۶.

ص: ۵۶

کردند. از این رو، خداوند با فرستادن آیات سوره بقره و بیان عاقبت رباخواران و عذاب هایی که در انتظار آنهاست، اراده فرمود این عمل را از صحنه فعالیت اقتصادی مسلمانان حذف کند. بنابراین تدریج تحریم ربا در کار نبوده است.

ربا از دیدگاه اهل بیت

اشاره

ص: ۵۷

به جهت بزرگی گناهانی که طی انجام معاملات ربوی صورت می‌گیرد و نیز تحمیل آثار زیانبار آن به فرد و جامعه، علاوه بر آیاتی از قرآن کریم، احادیث بسیاری از پیامبر و اهل بیت ایشان در این زمینه نقل شده که برخی از آنها ذکر می‌شود، باشد تا بدانیم....

۱- ترس نبی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ أَوْفَ مَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي هَذِهِ الْمَكَاسِبُ الْحَرَامُ وَالشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ وَالرِّبَا. (۱)

امام کاظم از پدران خود از پیامبر نقل می‌فرمایند که فرمودند: پس از رحلت، از جمله ترسناکترین چیزهایی که (از آنها) برای امت می‌ترسم، این کسب‌های حرام و شهوت پنهان (ریا) و رباست.

۲- پنهان‌تر از حرکت مورچه...

۱- کافی: ۵/۱۲۴ باب المكاسب الحرام... ح ۱، مستدرک الوسائل: ۱۳/۶۶ ب ۳ ح ۱۴۷۶۳ - ۳ از نوادر راوندی و ص ۳۲۹، ۱- باب تحریمه... ح ۱۵۴۹۷ - ۲.

ص: ۵۸

...سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ □ يَقُولُ عَلَى الْمُنْتَبِرِ: يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ! الْفِقْهُ ثُمَّ الْمَتْجِرُ الْفِقْهُ ثُمَّ الْمَتْجِرُ الْفِقْهُ ثُمَّ الْمَتْجِرُ الْفِقْهُ وَاللَّهُ لِلرَّبَا فِي هَذِهِ الْأَمَّةِ أَحْفَى مِنْ دَيْبِ النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا شُوبُوا أَيْمَانَكُمْ بِالصِّدْقِ، التَّاجِرُ فَاجِرٌ وَالْفَاجِرُ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ وَاعْتَصَمَ بِهِ. (۱)

امیرالمؤمنین علی □ فرمود: ای مردم! ابتدا فقه بیاموزید، سپس تجارت کنید. به خدا سوگند! ربا در میان این امت از حرکت مورچه روی سنگ سیاه پنهان تر است...

۳- خداوند ربا را حرام فرمود تا...

سَأَلَ هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ □: عَنْ عِلَّةِ تَحْرِيمِ الرَّبَا فَقَالَ: إِنَّهُ لَوْ كَانَ الرَّبَا حَلَالًا لَتَرَكَ النَّاسُ التَّجَارَاتِ وَمَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ فَحَرَّمَ اللَّهُ الرَّبَا لِئِنْفِرَ النَّاسُ مِنَ الْحَرَامِ إِلَى الْحَلَالِ وَإِلَى التَّجَارَاتِ وَإِلَى الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ فَيَبْقَى ذَلِكَ بَيْنَهُمْ فِي الْقَرْضِ. (۲)

هشام بن حکم از امام صادق □ درباره علت تحریم ربا پرسید؛ امام □ فرمود: اگر ربا حلال بود مردم تجارت و معاملاتی را که به آنها نیاز دارند رها می کردند. به همین جهت خداوند ربا را حرام نمود تا مردم از حرام به سوی حلال و از ربا به سوی تجارت و داد و ستد روی آورند.

۴- چرا پلید؟...

وَكَتَبَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرُّضَا □ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ فِيمَا كَتَبَ مِنْ جَوَابِ مَسَائِلِهِ... وَعَلَّةُ تَحْرِيمِ الرَّبَا لِمَا نَهَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَنْهُ وَلِمَا فِيهِ مِنْ فَسَادِ الْأَمْوَالِ

۱- کافی: ۵/۱۵۰ باب آداب التجاره... ح ۱، من لا يحضره الفقيه: ۳/۱۹۴ و تهذيب: ۷/۶ ب ۱ الى قوله: المتجر، بحار الأنوار: ۱۰۳/۱۱۷.

۲- من لا يحضره الفقيه: ۳/۵۶۷ باب معرفه الكبائر التي... ح ۴۹۳۷، علل الشرائع: ۲/۴۸۲ ب ۲۳۶- باب عله تحريم الربا... ح ۱، وسائل الشيعه: ۱۸/۱۲۰ ب ۱ ح ۲۳۲۷۷، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۱۹، ۵- الربا و أحكامها... ح ۲۴.

ص: ۵۹

لِأَنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا اشْتَرَى الدَّرْهَمَ بِالدَّرْهَمَيْنِ كَمَا نَ ثَمَّنُ الدَّرْهَمَ دَرَهَمًا وَ ثَمَّنُ الْآخِرَ بَاطِلًا فَبَيْعُ الرَّبَا وَ شَرَاؤُهُ وَ كَسُّ عَلَى كُلِّ حَالٍ عَلَى الْمُشْتَرَى وَ عَلَى الْبَائِعِ فَحَرَّمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ الرَّبَا لِئَلَّا يَفْسَدَ الْأَمْوَالُ كَمَا حَظَرَ عَلَى السَّفِيهِ أَنْ يَدْفَعَ إِلَيْهِ مَالَهُ لِمَا يَتَخَوَّفُ عَلَيْهِ مِنْ إِفْسَادِهِ حَتَّى يُؤَنَسَ مِنْهُ رُشْدُهُ فَلِهَذَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الرَّبَا وَ بَيْعَ الرَّبَا بَيْعَ الدَّرْهَمِ بِالدَّرْهَمَيْنِ وَ عَلَّةُ تَحْرِيمِ الرَّبَا بَعْدَ الْبَيْتِ لِمَا فِيهِ مِنَ الْإِسْتِخْفَافِ بِالْحَرَامِ الْمُحَرَّمِ وَ هِيَ كَبِيرَةٌ بَعْدَ النِّيَّانِ وَ تَحْرِيمِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ لَهَا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مِنْهُ إِلَّا اسْتِخْفَافًا بِالْمُحَرَّمِ الْحَرَامِ وَ الْإِسْتِخْفَافُ بِذَلِكَ دُخُولٌ فِي الْكُفْرِ وَ عَلَّةُ تَحْرِيمِ الرَّبَا بِالنَّسَبِ لِعَلَّه ذَهَابَ الْمَعْرُوفِ وَ تَلَفَ الْأَمْوَالِ وَ رَغِبَهُ النَّاسِ فِي الرِّبْحِ وَ تَزَكِيهِمْ لِلْقَرْضِ وَ الْقَرْضُ صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ وَ لِمَا فِي ذَلِكَ مِنَ الْفُسَادِ وَ الظُّلْمِ وَ فَنَاءِ الْأَمْوَالِ... (۱).

امام رضا^ع در پاسخ نامه محمد بن سنان که از حضرت سؤالهایی را پرسیده بود، نوشتند: علت حرام نمودن ربا این است که خداوند عزوجل از آن نهی فرموده، و به سبب تباهی و فسادی که در اموال ربوی است، زیرا انسان هنگامی که یک درهم را به دو درهم می‌خرد، بهای یک درهم یک درهم است و بهای درهم دیگر باطل (ربا) است. پس خرید و فروش ربوی، در هر حال، برای فروشنده و خریدار موجب خسارت است. خداوند عزوجل ربا را بر بندگان حرام کرد، زیرا باعث نابودی اموال است... و علت تحریم ربا در نسیه، از بین رفتن کارهای نیک و نابودی اموال و گرایش مردم به سودجویی و رها کردن قرض است و حال آنکه قرض از کارهای نیک است و ربا سبب فساد و ظلم و از دست

۱- من لا یحضره الفقیه: ۳/۵۶۵ ح ۴۹۳۴، علل الشرائع: ۲/۴۸۳ ح ۴، عیون أخبار الرضا: ۲/۸۸: ب ۳۳ ح ۱، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۲۱ ح ۲۳۲۸۰.

ص: ۶۰

رفتن ثروتهاست.

۵- روزی حلال و پاک

اسلام عزیز با طرح نظام اقتصادی صحیح و معقول، سعادت دنیوی و اخروی جامعه را تضمین فرموده و برای لقمه حلال و خالی از حق الناس فضیلت بسیار والایی قائل است. همچنان که اهل بیت عصمت و طهارت \square فرموده اند:

عَنِ النَّبِيِّ \square أَنَّهُ قَالَ: أَطْبَبَ كَسْبُكَ تُسْتَجَبُ دَعْوَتُكَ فَإِنَّ الرَّجُلَ يَرْفَعُ اللَّقْمَةَ إِلَى فِيهِ حَرَامًا فَمَا تُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا. (۱)

پیامبر گرامی اسلام \square فرمودند: کسب خود را پاک گردان؛ دعایت مستجاب خواهد شد. بدرستی کسی که لقمه ای حرام را به سوی دهان خود بالا ببرد، دعایش تا چهل روز مستجاب نمی گردد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ \square : مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ قَامَ عَلَى رَأْسِهِ مَلَكٌ يَسْتَعْفِرُ لَهُ حَتَّى يَفْرَغَ مِنْ أَكْلِهِ. وَقَالَ: إِذَا وَقَعَتِ اللَّقْمَةُ مِنْ حَرَامٍ فِي جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا دَامَتِ اللَّقْمَةُ فِي جَوْفِهِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَمَنْ أَكَلَ اللَّقْمَةَ مِنَ الْحَرَامِ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ، فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ مَاتَ فَالْتَأَرْ أَوْلَى بِهِ. (۲)

پیامبر اکرم \square فرمود: هر کس روزی حلال بخورد تا زمانی که وی مشغول خوردن است؛ فرشته ای بالای سرش قرار گرفته و برایش طلب آمرزش می کند، و هرگاه لقمه حرامی در شکم کسی قرار بگیرد؛ همه فرشتگان آسمان و زمین او را لعنت می کنند و هر کس لقمه حرامی بخورد؛ سزاوار غضب خداوند شده، اگر توبه

۱- مکارم الأخلاق: ۲۷۵، مستدرک الوسائل: ۵/۲۱۷ ب ۳۰ ح ۵۷۲۸-۲، بحار الأنوار: ۹۰/۳۵۸ ب ۲۲.

۲- روضه الواعظین: ۲/۴۵۷، مکارم الأخلاق: ۱۵۰ فصل ۳، دعوات راوندی: ۲۴ فصل ۲ ح ۳۵، بحار الأنوار: ۶۳/۳۱۴، ۲- مدح الطعام الحلال... ح ۶ و ج ۱۰۰ ص ۱۱، ۱- الحث علی طلب الحلال و... ح ۵۰.

ص: ۶۱

کند، خداوند توبه او را می پذیرد و اگر توبه نکرده بمیرد، آتش جهنم او را سزاوارتر است.

۶- گناه بزرگ

فقه الرضا: إِغْلَمَ يَرْحُمَكَ اللَّهُ أَنَّ الرَّبَّ حَرَامٌ سُحَّتْ مِنَ الْكِبَائِرِ وَمِمَّا قَدْ وَعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهَا وَهُوَ مَحْرَمٌ عَلَى لِسَانِ كُلِّ نَبِيٍّ وَفِي كُلِّ كِتَابٍ. (۱)

درفقه منسوب به امام رضا [آمده است: بدان! خدا رحمتت کند، همانا ربا، حرام، پلید و از جمله گناهان کبیره و جرایمی است که خداوند برای انجام آنها وعده عذاب داده است، از آن به خدا پناه می بریم. ربا در سخن تمامی پیامبران و در همه کتب آسمانی حرام گردیده است.

۷- ناچیزترین آنها...

عَنِ النَّبِيِّ [أَنَّهُ قَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! الرَّبَّ سَبْعُونَ جُزْءًا فَأَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ، يَا عَلِيُّ! دَرَاهِمٌ رِبًّا أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِينَ زَنْبَةً كُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ. (۲)

امام صادق [از پدرانشان، از پیامبر خدا [نقل می فرماید که آن حضرت در وصیتشان به حضرت علی [فرمودند: ای علی! (گناه) ربا هفتاد بخش است که ناچیزترین آنها مانند این است که مرد در مسجد الحرام با مادر خود زنا کند. ای علی! گناه یک درهم ربا نزد خداوند بزرگتر از (گناه) هفتاد مرتبه زنا کردن است که تمامی آنها با محارم و در مسجد الحرام باشد.

نظیر این تعبیر در روایات بسیاری از طریق شیعه و عامه نقل شده است. (۳)

۸- در غضب خدا و...

۱- فقه الرضا: ۲۵۶؛ ب ۳۸، بحار الأنوار: ۱۰۰/۱۲۱، ۵- باب الربا و... ح ۳۳.

۲- من لا يحضره الفقيه: ۴/۳۵۲-۳۶۵ باب النوادر ح ۵۷۶۲.

۳- کافی: ۸/۸۱ ح ۳۹، من لا يحضره الفقيه: ۴/۳۷۷، ح ۵۷۷۵.

ص: ۶۲

حَطَبْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ... وَمَنْ أَكَلَ الرَّبَا مَلَأَ اللَّهُ بَطْنَهُ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ بَعْدَ مَا أَكَلَ وَإِنْ اِكْتَسَبَ مِنْهُ مَالًا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا مِنْ عَمَلِهِ وَلَمْ يَزَلْ فِي لَعْنَةِ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ مَا كَانَ عِنْدَهُ قِيرَاطًا. (۱)

رسول خدا ﷺ در آخرین خطبه خود قبل از رحلتشان فرمودند: هر کس ربا بخورد، خداوند به اندازه ای که ربا خورده است، شکمش را از آتش جهنم پر می کند و اگر از راه ربا مالی به دست آورد، هیچ عمل نیکی از او نمی پذیرد و تا وقتی که به اندازه یک قیراط (مقدار ناچیزی) از ربا نزد اوست، پیوسته خداوند و فرشتگان او را لعنت کنند.

۹- گواهی دادن و نوشتن...

گذشته از حرمت اخذ یا پرداخت ربا، حضور در مجلس ربا به عنوان نویسنده سند و شاهد نیز حرام است. این مطلب در روایات زیادی از شیعه و عامه (سنی ها) آمده است.

عَنْ عَلِيٍّ ﷺ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّبَا وَآكَلَهُ وَمُؤْكَلَهُ وَبَائِعَهُ وَمُشْتَرِيَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيَهُ. (۲)

حضرت امیرالمؤمنین علی ﷺ فرمود: رسول خدا ﷺ ربا و رباخوار و فروشنده

۱- ثواب الأعمال، تصحیح علی اکبر غفاری: ۳۳۵ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَعَبِيدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَا: حَطَبْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ وَقَاتِهِ وَهِيَ آخِرُ حُطْبِهِ حَطَبَهَا بِالْمِدِينَةِ حَتَّى لِحِقَ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَوَعظْنَا بِمَوَاعِظَ ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَوَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ وَاقْشَعَرَّتْ مِنْهَا الْجُلُودُ وَتَقَلَّقَتْ مِنْهَا الْأَحْشَاءُ أَمْرًا بِلَالًا فَنَادَى الصَّلَاةَ جَامِعَةً فَاجْتَمَعَ النَّاسُ وَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى ارْتَقَى الْمُنْبَرِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْنُوا وَسَعُوا لِمَنْ خَلَفَكُمْ قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ... بحار الأنوار: ۷۳/۳۵۹-۳۶۴، ۶۷- جوامع مناهي النبي ح ۳۰، مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۲ ابواب الربا، ب ۱ ح ۱۲.

۲- من لا يحضره الفقيه: ۳/۲۷۴ باب الربا... ح ۳۹۹۴، تهذيب الأحكام: ۷/۱۵، ۱- باب فضل التجارة و... ح ۶۴، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۲۷،

۴- باب تحریم أخذ الربا و... ح ۲۳۲۹۸.

ص: ۶۳

و مشتری ربا و نویسنده و دو شاهد آن را لعنت کردند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: آكِلُ الرِّبَا وَمُؤَكَّلُهُ وَكَاتِبُهُ وَشَاهِدَاهُ فِي الْوِزْرِ سَوَاءٌ. (۱)

پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرمود: رباخوار و آنکه ربا دهد و نویسنده سند معامله بر مبنای ربا و دو شاهد آن در گناه مساوی هستند.

توضیح: دقت کن! شریک نیستند، در گناه مساویند.

۱۰- زمینه نابودی

عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ ﷺ: إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ هَلَاكًا ظَهَرَ فِيهِمُ الرِّبَا. (۲)

امام صادق ﷺ می فرمایند: هرگاه ربا در بین قومی آشکار شود خداوند هلاکت آنان را اراده فرماید.

وَعَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِذَا ظَهَرَ الرِّبَا وَالرِّبَا فِي قَرْيَةٍ أُنْذِنَ فِي هَلَاكِهَا. (۳)

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند: وقتی زنا و ربا در جامعه ای پیدا شود، اجازه (فرمان) نابودی آن جامعه داده می شود.

۱۱- بدترین شغل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ...وَأَشْرُّ الْكَسْبِ كَسْبُ الرِّبَا. (۴)

پیامبر خدا ﷺ فرمودند: ... و بدترین کسب رباخواری است.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ﷺ قَالَ: أَحْبَبْتُ الْمَكَّاسِبِ كَسْبُ الرِّبَا. (۵)

۱- کافی: ۵/۱۴۴ باب الربا... ح ۲، من لایحضره الفقیه: ۳/۱۹۳ باب الربا... ح ۳۷۲۵، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۲۶، ۴- باب تحریم أخذ الربا

و... ح ۲۳۲۹۷، مستدرک الوسائل: ۴/۳۳۶، ۱۳- باب تحریم أخذ الربا و... ح ۱۵۵۲۶-۴ به نقل از تفسیر ابوالفتوح رازی.

۲- وسائل الشیعه: ۱۸/۱۲۳، ۱- باب تحریمه... ح ۲۳۲۸۶.

۳- مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۲، ۱- باب تحریمه... ح ۱۵۵۰۶-۱۱.

۴- کافی: ۵/۱۴۷، من لایحضره الفقیه، تحقیق محمدجواد فقیه: ۳۲۶ ح ۸۲۸.

۵- کافی: ۵۱/۱۴۷، ۵- الربا... ح ۱۲.

ص: ۶۴

امام باقر \square فرمودند: پلیدترین کسب‌ها رباخواری است.

۱۲- ناآگاهی از...

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: مَنْ اتَّجَرَ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِزْتَطَمَ فِي الرَّبَا ثُمَّ اِزْتَطَمَ قَالَ: وَكَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ \square يَقُولُ: لَا يَفْعُدَنَّ فِي السُّوقِ إِلَّا مَنْ يَعْقِلُ الشَّرَاءَ وَالتَّيْعَ. (۱)

امیرالمؤمنین علی \square فرمود: هرکس بدون آموختن احکام معاملات؛ تجارت کند، قطعاً مرتکب رباخواری می‌گردد و رباخوار یقیناً در آتش است.

۱۳- از حيله های آخر الزمان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ \square : يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُسْتَحَلُّ فِيهِ الرَّبَا بِالتَّيْعِ وَالتَّيْعُ بِالتَّيْبِ وَالسُّحْتُ بِالْهَدِيَّةِ. (۲)

پیامبر اکرم \square فرمودند: روزگاری بر مردم فرا خواهد رسید که ربا را به نام خرید و فروش، شراب را به نام آبجو (ماءالشعیر) و رشوه را به نام هدیه، حلال بشمارند.

۱۴- ربای همگانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ \square : يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَكَلَ الرَّبَا فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ غُبَارِهِ. (۳)

پیامبر اکرم \square فرمود: روزگاری خواهد آمد که کسی نمی‌ماند مگر اینکه ربا می‌خورد و اگر ربا نخورد، غبار ربا بر او می‌نشیند.

۱۵- چهره ای پشت نقاب

۱- کافی: ۵/۱۵۴ باب آداب التجاره... ح ۲۳، من لایحضره الفقیه: ۳/۱۹۳، مقنعه: ۵۹۱، تهذیب الأحکام: ۷/۵ ب ۱، نهج البلاغه: ۵۵۵

حکمت ۴۴۷، الغرر و الدرر: ۳۵۵: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ \square : مَنْ اتَّجَرَ بِغَيْرِ فِقْهِ اِزْتَطَمَ فِي الرَّبَا، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۴۸ ب ۲ ح ۷.

۲- مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۲ ب ۱۶ ح ۱۶ از لب اللباب راوندی.

۳- مستدرک الوسائل: ۱۳/۳۳۳ ب ۱۸ ح ۱۸ از لب اللباب راوندی.

ص: ۶۵

عَنْ عَلِيٍّ فِي كَلَامٍ لَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! إِنَّ الْقَوْمَ سَيُفْتَنُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَيَمُنُّونَ بِدِينِهِمْ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَتَمَنَّوْنَ رَحْمَتَهُ وَيَأْمَنُونَ سَطْوَتَهُ وَيَسْتَحِلُّونَ حَرَامَهُ بِالشُّبُهَاتِ الْكَاذِبَةِ وَالْأَهْوَاءِ السَّاهِيَةِ فَيَسْتَحِلُّونَ الْخَمْرَ بِالتَّبِيدِ وَالسُّحْتِ بِالْهَدْيَةِ وَالرِّبَا بِالْبَيْعِ. (۱)

حضرت امیرالمؤمنین ﷺ فرمودند: پیامبر خدا ﷺ فرمودند: ای علی! مردم به زودی به وسیله اموالشان مورد آزمایش قرار خواهند گرفت و به دین خود به خدا منت می نهند در حالی که آرزوی رحمت او را دارند و خود را از شدت غضب خداوند در امان می دانند، آنان با تمسک به شبهه های دروغین و هوس های آشفته، حرام خدا را حلال می شمارند، پس شراب را به اسم نبید (ماء الشعیر) ورشوه را به نام هدیه و ربا را به اسم خرید و فروش، حلال می کنند.

۱- نهج البلاغه: ۲۲، نهج البلاغه صبحی صالح: خطبه ۱۵۶، وسائل الشیعه: ۱۶۳/۱۸ ب ۲۰ ح ۲۳۳۹۴.

ص: ۶۷

آلا

بِذِكْرِ اللَّهِ

تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

سوره رعد آیه ۹۲

حجاب(نگاه، پوشش و روابط)از دیدگاه قرآن و عترت

بِسْمِ رَبِّ الزَّهْرَاءِ

ص: ۷۱

پیامبری به پیامبری برانگیخته شد تا بگوید:... خداوند شما را گرامی داشته و می خواهد شما را ارزشمند ببیند.

خداوند با اسلام برای انسان برنامه یک زندگی جاوید را به نمایش گذاشت. بوسیله آنچه از انسان خواست، سعادتش را تضمین فرمود، سعادت جاودانه.

زن را لطیف و زیبا آفرید،... اما او را برای اشباع هوس های سرکش بیمار دلان خلق نفرمود. او ما را ارزشمند می خواهد.

خداوند یکتا، با امر نمودن بشر به حفظ حریم و حرمت ها، می خواهد به ما بگوید: من شما را، درون و بیرون شما را، پاک می خواهم. و اسلام همان دین کاملی است که به ما می گوید: شما را با روحی آرام و جسمی پاک می خواهم.

و اینها از علت های واجب شدن رعایت حجاب است... .

غریزه جنسی، یکی از موهبت های الهی است و وجود آن برای تداوم یافتن نسل بشر الزامی، و هرگز مخالفت یا تباین با حیات انسان ندارد. به این غریزه نیز

همچون سایر غرائز بشری باید پاسخ مناسب داد و به تکامل و تعدیل آن پرداخت.

و پروردگار مهربان و حکیم ما، با فطرت الهی و پاکی که به همه انسانها عنایت نموده است و همچنین از طریق پیام آوران وحی به بشر می گوید: با پیمودن راهی که تو را از من دور می سازد، خود را تباه مکن.

اسلام با شگردی اساسی به صحنه آمده و سخن از حجاب به میان می آورد. زن و مرد را محدود می کند، نه محدودیتی که مزاحم دست و پاگیر باشد، نه، بلکه محدودیتی که با خود حفاظت و مصونیت به همراه می آورد، محدودیتی که جامعه را از فساد می رهاند و امتیعی به تمام معنا در جامعه پیاده می سازد: اخلاقی، روانی، بهداشتی و... .

مرد و زن را به رعایت حریم دعوت نموده و بر ازدواج ترغیب می نماید.

اسلام هرگز زن را محبوس و خانه نشین نکرده و وی را از ظاهر شدن در عرصه علم و عمل، منع نمی نماید. زن، در جامعه ای که در آن مراعات احکام اسلامی می شود، هرگز از انجام فعالیت های علمی و عملی سازنده محروم نیست.

او می تواند به دور از هوس های آلوده مشغول فعالیت خود گردد. حجاب نه تنها مانع او نمی شود، بلکه به وی شخصیت می بخشد و از هوس و طمع آنانکه دلهاشان بیمار است، در امان می دارد. زن می تواند با رعایت دقیق حجاب خود، به کاری که در شأن اوست بپردازد و خود، برنامه، کودک و کارش را حفظ نماید.

آری حجاب اسیر می کند، هوس های آلوده را، تا گوهر پاک وجود ارزشمند یک زن را برای ارضای خود به بازی نگیرد.

فطرت انسانها الهی است، پاکی و نیکویی را می طلبد. حتی فطرت نیز می خواهد

ص: ۷۳

حجاب وجود داشته باشد و تأثیر این دعوت درونی را در میان اقوام و ملل مختلف جهان می بینیم. همه انسانها برگرفته از احساس فطری خود بی قید و بند بودن و بی بند و باری را ناپسند می دانند. فطرت الهی انسانها، با آزادی بی حدّ این غریزه موافق نیست و نمی خواهد روح را در اسارت جسم ببیند، نمی خواهد نفس را سرکش ببیند. فطرتی که خداوند به لطف خود در درون ما نهاده است، از ما می خواهد که این غریزه را کنترل کنیم تا ما را به بازی نگیرد.

اگر ما نفس خود را به کار نگیریم، او ما را به کار خواهد گرفت.

و از این روست که تمام ادیان الهی به بیان این مهم پرداخته اند و بر لزوم رعایت آن تأکید نموده اند.

زن خود را می پوشاند تا از انسان بودن خارج نشود. او کارگردان خانه ای است که در آن همسر و فرزندان حضور دارند که آینده سازان و کارگردانان علمی، عملی، اخلاقی، اقتصادی و... جامعه هستند.

جایگاه زن بسیار ارزنده و در عین حال حساس و سازنده است. او می تواند تربیت کننده نسلی موفق باشد. اوست که چگونه بودن آینده یک جامعه را رقم می زند... خوب یا بد، پاک یا ناپاک، آگاه و مقید یا نادان و بی قید...؟

آری زن در اسلام محدود است و محدودیت هایی دارد، محدودیت هایی که رعایت نمودن آنها، برای او، خانواده و جامعه اش سعادت را به دنبال می آورد.

آنجا که اسلام حضور دارد، دو همسر تعلق به یکدیگر دارند و احساسات، عشق و عواطفشان مخصوص به یکدیگر است و غیر این مخالف احکام اسلام خواهد بود، چرا که اسلام دین آرامش است و اظهار نمودن اینها، این حریم را آلوده و

ص: ۷۴

ناپاک می گرداند.

غریزه جنسی نیرومندترین و ریشه دارترین غریزه در وجود انسان است، با این وجود آیا دامن زدن مستمر به این غریزه و شعله ور ساختن آن به هر طریقی، خارج از مسیر، بازی با آتش نیست؟ عاقلانه است که در معرض تحریک قرار داده شود و پس از آنکه جامعه را به آتش این بی قیدی سوزاند، وجودش مقصّر دانسته شود؟ و گفته شود: چرا...؟

استعمارگران در کشورهای اسلامی توسط مزدوران خود، از طریق وسایل ارتباط جمعی، نشریه ها و مجلات، انتشار عکس و فیلم های مستهجن و نیز راه اندازی سایت ها و شبکه های ماهواره ای، نهایت سوءاستفاده خود را می نمایند. آنان آثار حرمت قائل نبودن برای حریم نامحرم را به خوبی بررسی کرده و می دانند اگر از یک جوان، زن یا مرد، فکر او را بگیرند، چیزی برایش باقی نخواهد ماند، آنجا که عقل نباشد، نفس حکمفرمایی می کند و عاقبت انسان بودن از شخص گرفته می شود.

غریبه‌ها و غرب زدگان هوسباز، طرفدار مسابقه ای بی پایان در نشان دادن اندام خود و به هیجان آوردن شهوت هستند. مسابقه ای بی پایان....

مسابقه ای که پایان آن بی پایانی است و هرچه جوان بیشتر در آن فرو برود، باز هم به عمق آن نخواهد رسید. مسابقه ای برای نمایش دور شدن از خدا با آخرین سرعت... .

آنان جوان را نمی خواهند، بلکه می خواهند فکرش را از وی بگیرند. وابسته اش می کنند تا دیگر نتواند تصمیمی بگیرد. می خواهند انسان بودن را از او بگیرند،

ص: ۷۵

آنچنان او را اسیر هوس نمایند تا هر روز به دلبری دل بسته و با دیگری وداع گوید. او را در معرض تحریک دایم قرار دهند. تحریکی که موجب در هم کوبیده شدن اعصاب او شود و باعث ایجاد هیجان های بیمارگونه عصبی و امراض روانی گردد. و این نظر پزشکان است:

هیجان مستمر عامل ریشه ای به وجود آمدن بسیاری از بیماری هاست.

مسأله «ابتدال زن» و «سقوط شخصیت وی» نیز اهمیت بسیاری دارد، چون هنگامی که جامعه، زن را با اندام برهنه بخواهد، طبیعی است که روز به روز تقاضای آرایش بیشتر و خودنمایی افزونتری از وی دارد و هنگامی که زن را از طریق جاذبه جنسی اش وسیله تبلیغ کالاها، دکور اطاقهای انتظار، عاملی برای جلب جهانگردان و... قرار دهد، شخصیت او را به اندازه یک عروسک یا یک کالای بی ارزش سقوط می دهد و ارزشهای والای انسانی و حتی انسان بودن او به دست فراموشی سپرده می شود...

و تنها افتخار او خودنمایی، جوانی و زیبایش خواهد بود. و به این ترتیب وجود لطیف زن تبدیل به وسیله ای برای اشباع هوسهای سرکش افراد آلوده و فریبکار و انسان نماهای دیوصفت خواهد شد.

در چنین جامعه ای، ویژگی های اخلاقی، علم، آگاهی و دانایی یک زن چگونه می تواند جلوه کند و او را به مقام والا برساند؟!

و در آخر این بیراهه، آمار فوق العاده بالای طلاق در خانواده های بی بند و بار، سطح بالای تولد فرزند نامشروع و کودکان بی سرپرست و هزاران بدبختی دیگر است، که خود حکایتی طولانی دارد.

این آمارها هستند که افتضاح به بار آمده را نمایان می‌سازند: برهنگی موجب از هم گسیختگی زندگی زناشویی شده و این شمار در دنیا همواره سیر صعودی داشته و دارد.

زمینه برای انحرافها و آلودگیهای اخلاقی، بزهکاری، ناامنی و شیوع بسیاری از بیماریهای روحی روانی، جسمی و حتی خسارت‌های جبران ناپذیر اقتصادی فراهم می‌شود و در پایان موجودیت جامعه از او گرفته خواهد شد.

خداوند حتی از زنان خواسته است که هنگام راه رفتن پای خود را چنان به زمین نکوبند که صدای خلخالهایشان به گوش رسد! و این نمایش مهربانی اوست، نمی‌خواهد زن را بازیچه ببیند، می‌خواهد به درگاه ابلیس زانو نزنند و به دنبال آنچه در بلندای لیاقت او نیست، نرود.

آنچه را که به آتش شهوت جوانان دامن می‌زند، مانند نشر عکس و فیلم‌های تحریک‌آمیز و اغواکننده، رمانها و داستانهای جنسی و... همین چیزهایی که ما را از خدا دور می‌کند، نمی‌خواهیم، هیچکدام از ما به نابودی فکر یک جوان راضی نخواهیم شد و اجازه نخواهیم داد که روح افکارمان به سوی مراکز فساد سوق داده شود و پسران و دختران جوان آلوده شوند؛ دنیای ما باید پاک و مبرا از زشتی باشد. من و تو، نباید اجازه دهیم دیگران برایمان تصمیم بگیرند، نباید از کسی پرسیم: دلش می‌خواهد ما را چطور ببیند. و هرگز نباید آخرتی را که خودمان باید رقم بزنیم و سرانجام نتیجه آن را ببینیم، به دست دیگری بسپاریم.

باید مطمئن باشیم آنکه هواپرستی در خونس قرار گرفته، به فکر فردای تو و من نیست، او از عذاب کشیدن ما، در این دنیا و آخرتی که همانا با آن مواجه خواهیم

ص: ۷۷

بود، ناراحت نخواهد شد، زیرا تنها به دنبال آن چیزی می رود که نفس از او می خواهد.

باید بدانیم که من و تو را خدایی خلق نموده که به مصالح و مفاسد ما آگاه است. (۱) و آگاهتر و عادلتر از آن است که ما را در این واویلا، تنها رها کند.

حجاب، روابط زن و مرد و مسایل مرتبط با آن، مانند دیگر احکام و نیازهای زندگی ما، باید از عالم بالا خط بگیرد و با وحی پیوند داشته باشد.

و باید در این راه هم از او بپرسیم: تو مرا چگونه می خواهی؟...

حجاب از دیدگاه قرآن کریم

۱- □ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ يُجِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (۷) □ سورة اعراف: آیه ۱۵۸.

ص: ۷۹

آیه یکم: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ (۱)

ترجمه: ای محمد! به مردان با ایمان بگو: چشمان خویش (از نگاه کردن به نامحرمان) فروگیرند (پایین اندازند) و شرمگاه خود را (از دیده شدن) محافظت کنند. این کار برایشان بهتر است. خداوند به آنچه انجام می دهند آگاه است.

۱- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ فِي قَوْلِهِ عَزَّوَجَلَّ: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ مَعْنَاهُ لَا يَنْظُرُ أَحَدُكُمْ إِلَى فَرْجِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ أَوْ يُمَكِّنُهُ مِنَ النَّظَرِ إِلَى فَرْجِهِ.

ثُمَّ قَالَ: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾ أَي مِمَّنْ يُلْحَقُهُنَّ النَّظَرُ كَمَا حَيَاءٌ فِي حِفْظِ الْفُرُوجِ فَالْنَّظَرُ سَبَبُ إِيقَاعِ الْفِعْلِ مِنَ الزَّانَا وَغَيْرِهِ. (۲)

حضرت امیرالمؤمنین امام علی در باره آیه کریمه: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا...﴾

۱- (۲۴) سوره نور: آیه ۳۱.

۲- وسائل الشیعه: ۱/۳۰۰ ب ۱ ح ۷۸۹ و مستدرک الوسائل: ۱۱/۱۴۳ ح ۱۲۶۶۰-۴ از تفسیر نعمانی.

ای محمّد! به مردان با ایمان بگو: چشمان خویش (از دیدن نامحرمان) فروگیرند (پایین اندازند) و شرمگاه خود را (از دیده شدن) محافظت کنند، این کار برایشان بهتر است □ فرمودند: مقصود این است که کسی از شما به عورت برادر مؤمن خود نگاه نکند و نگذارد کسی به عورتش نگاه کند. سپس فرمودند: مقصود (فروگذاردن نگاه زنان از) آن کسانی است که نگاه به آنان می‌پیوندند، همچنان که درباره حفظ عورتها آمده است، و نگاه (حرام) سبب گرفتار آمدن به زنا و سایر فحشاء (کارهای منافی عفت) است.

۲- وَصِيَّتُهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ □ لَوْلَدِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ... وَفَرَضَ عَلَى الْبَصِيرِ أَنْ لَمَّا يُنْظَرُ بِهِ إِلَى مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: □ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يُغْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ □ فَحَرَّمَ أَنْ يُنْظَرَ أَحَدٌ إِلَى فَرْجِ غَيْرِهِ. (۱)

حضرت امیرالمؤمنین علی □ در ضمن سفارش به فرزند خود محمد بن حنفیه فرمودند: و خداوند بر دیدگان واجب نموده است که به آنچه حرام است نگاه نکنند و فرموده است: □ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يُغْضُوا... و(ای پیامبر) به مؤمنان بگو: از چشمان (نگاه) خود فرو گذارند و عورتهای خود را نگاه داری کنند □ در نتیجه نگاه کردن به عورت دیگری را حرام فرمود.

۳- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ □ قَالَ: إِسْتَقْبَلَ شَابٌّ مِنَ الْأَنْصَارِ امْرَأَةً بِالْمَدِينَةِ وَكَانَ النِّسَاءُ يَتَّقَعْنَ خَلْفَ آذَانِهِنَّ فَنَظَرَ إِلَيْهَا وَهِيَ مُقْبِلَةٌ فَلَمَّا جَارَتْ نَظَرَ إِلَيْهَا وَدَخَلَ فِي زُقَاقٍ قَدْ سَمَّاهُ بِنِي فَلَانَ فَجَعَلَ يُنْظَرُ خَلْفَهَا وَاعْتَرَضَ وَجْهَهُ عَظْمٌ فِي الْحَائِطِ أَوْ زُجَاجَةٍ فَشَقَّ وَجْهَهُ فَلَمَّا مَضَتِ الْمَرْأَةُ نَظَرَ فَإِذَا الدَّمَاءُ تَسِيلُ عَلَى صَدْرِهِ وَتَوْبِهِ فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا تَبِينَ رَسُولَ اللَّهِ □ وَلَأُخْبِرَنَّهُ قَالَ: فَأَتَاهُ؛ فَلَمَّا رَأَاهُ رَسُولُ اللَّهِ □ قَالَ لَهُ: مَا هَذَا

۱- من لا يحضره الفقيه: ۲/۶۲۶ باب الفروض على الجوارح... ح ۳۲۱۵، وسائل الشيعة: ۱۵/۱۶۸ ح ۲۰۲۲۴.

فَأَخْبِرُهُ فَهَيَّطَ جِبْرَائِيلُ بِهِذِهِ آيَةَ: قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (۱) ﴿۱﴾.

امام محمدباقر \square فرمودند: جوانی از انصار با زنی در مدینه روبرو شد و زنان در آن زمان مقنعه‌های خود را به پشت گوش‌های خود قرار می‌دادند به او نگاه می‌کرد در حالی که زن به سوی او می‌آمد و هنگامی که از روبروی او گذشت به او نگاه می‌کرد و (زن) از کوچه‌ای گذشت و او همچنان به پشت او می‌نگریست که استخوانی یا شیشه‌ای در دیواری قرار داشت، صورت جوان را شکافت، تا اینکه آن زن گذر کرد، نگاه کرده و دید خون بر سینه و پیراهنش می‌ریزد، گفت: به خدا سوگند! نزد پیامبر خدا می‌روم و به او خبر خواهم داد. نزد آن حضرت رفته و ماجرا را خبر داد، پس جبرئیل این آیه را نازل فرمود: قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا... ای محمد! به مردان با ایمان بگو: چشمان (نگاه) خویش فروگیرند و شرمگاه خود را محافظت کنند. این کار برایشان بهتر است. خداوند به آنچه انجام می‌دهند آگاه است \square .

۴- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ \square قَالَ: ... وَفَرَضَ عَلَى الْبَصِيرِ أَنْ لَمَّا يُنْظَرُ إِلَى مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْ يُعْرِضَ عَمَّا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ مِمَّا لَمَّا يَحِلُّ لَهُ وَهُوَ عَمَلُهُ وَهُوَ مِنَ الْإِيمَانِ فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ \square أَنْ يُنْظَرُوا إِلَى عَوْرَاتِهِمْ وَأَنْ يُنْظَرَ الْمَرْءُ إِلَى فَرْجِ أُخِيهِ وَيَحْفَظَ فَرْجَهُ أَنْ يُنْظَرَ إِلَيْهِ.

وَقَالَ: قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ \square مِنْ أَنْ تَنْظَرَ

۱- کافی: ۵/۵۲۱ باب ما يحل النظر إليه من المرأة... ح ۵، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۲ ب ۱۰۴ ح ۲۵۳۹۸.

إِحْدَاهُنَّ إِلَى فَرْجِ أُخْتَيْهَا وَتَحْفَظَ فَرْجَهَا مِنْ أَنْ يُنْظَرَ إِلَيْهَا. (۱)

امام صادق^ع فرمودند: ... و خداوند بر چشم واجب نموده است که به آنچه حرام گردانده و نهی فرموده، نگاه نکند و این کاری است که چشم باید انجام دهد و (نشانه) ایمان اوست، و خداوند بلندمرتبه فرموده است: **قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوْا...** (ای پیامبر) مؤمنان را بگو! از چشمان خود فرو گذارند و عورت‌های خود را نگاه داری کنند^ع و بدینوسیله از اینکه دیگران به عورت‌های ایشان نگاه کنند، منع نموده است و اینکه مردی به شرمگاه برادر خود نگاه کند، و باید شرمگاه خود را از اینکه دیگران به آن نگاه کنند، نگاهبانی کند. و (خداوند) فرمود: **قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ...** (ای پیامبر) به زنان با ایمان بگو دیدگان خود را فرو گذارند و عورت‌های خود را محافظت کنند^ع مقصود از این آیه این است که برخی از آنان شرمگاه دیگری را نبینند، و عورت‌های خود را از اینکه دیگران ببینند، حفظ نمایند.

۵- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ: وَفَرَضَ عَلَى الْبَصَرِ أَنْ لَا يُنْظَرَ إِلَى مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَأَنْ يُغَضَّ عَمَّا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ مِمَّا لَا يَحِلُّ لَهُ وَهُوَ عَمَلُهُ وَذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ، وَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: **قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوْا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ** ^ع مِنْ أَنْ يُنْظَرَ أَحَدُهُمْ إِلَى فَرْجِ أُخِيهِ وَيَحْفَظَ فَرْجَهُ مِنْ أَنْ يُنْظَرَ إِلَيْهِ أَحَدٌ.

ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كُلُّ شَيْءٍ فِي الْقُرْآنِ مِنْ حِفْظِ الْفَرْجِ فَهُوَ مِنَ الزَّنَا إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ فَإِنَّهَا مِنَ النَّظْرِ. (۲)

۱- کافی: ۲/۳۳ بَابٌ فِي أَنَّ الْإِيمَانَ مَبْتُوثٌ لِجَوَارِحِ الْبَدَنِ كُلِّهَا ح ۱، من لا يحضره الفقيه: ۲/۶۲۶ باب الفروض على الجوارح، وسائل الشيعه: ۱۵/۱۶۴ ب ۲ ح ۲۰۲۱۸.

۲- مستدرک الوسائل: ۱/۲۴۵ ح ۴۸۹-۳.

امام صادق علیه السلام فرمودند: و خداوند بر چشم‌ها واجب فرمود که به آنچه حرام نموده است نگاه نکنند، و نگاه را از آنچه بازداشته و حلال ننموده، فرو گذارند و این وظیفه چشم می باشد و (نگاه از حرام بستن، بخشی) از ایمان است و خدای بزرگ منش فرموده: **قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوْا...** و (ای پیامبر) به مردان با ایمان بگو: از چشمان خود فرو گذارند و عورت‌های خود را نگاه داری کنند علیه السلام نگاه خود را فرو گیرند از اینکه هر کدام به شرمگاه دیگری نگاه کند، و شرمگاه خود را از نگاه دیگران حفظ نمایند.

سپس امام صادق علیه السلام فرمودند: در هر جای قرآن که سخن از حفظ فرج آمده است، مقصود از آن (محافظة از) زنا می باشد مگر این آیه که مقصود از حفظ فرج در آن محافظت از نگاه (دیده شدن) است.

۶- وَ سئِلَ الصَّادِقُ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: **قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوْا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ** علیه السلام فَقَالَ: كُلُّ مَا كَانَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ ذِكْرِ حِفْظِ الْفَرْجِ فَهُوَ مِنَ الزَّنَا إِلَّا فِي هَذَا الْمَوْضِعِ فَإِنَّهُ لِلْحِفْظِ مِنْ أَنْ يُنْظَرَ إِلَيْهِ (۱).

درباره سخن خداوند: **قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوْا...** ای محمّد! به مردان با ایمان بگو: چشمان خویش (از دیدن نامحرمان) فرو گیرند (پایین اندازند) و شرمگاه خود را (از دیده شدن) حفظ کنند. این کار برایشان بهتر است علیه السلام از امام صادق علیه السلام پرسش شد آن حضرت فرمودند: آنچه در کتاب خداوند بلندمرتبه از حفظ فرج ذکر شده است، مقصود از آن (محافظة فرج از) زنا می باشد مگر در این آیه که همانا مقصود خداوند از حفظ فرج، حفظ و نگهبانی از دیده شدن است.

۱- من لا یحضره الفقیه: ۱/۱۱۴ باب غسل یوم الجمعة و... ح، ۲۳۵، وسائل الشیعه: ۱/۳۰۰ ب ۱ ح ۷۸۷.

۷- عن أبي عبد الله ع قال: كُلُّ آيَةٍ فِي الْقُرْآنِ فِي ذِكْرِ الْفَرْجِ فَهِيَ مِنَ الزَّانَا، إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ فَإِنَّهَا مِنَ النَّظَرِ، فَلَا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى فَرْجِ أَخِيهِ، وَلَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى فَرْجِ أُخْتِهَا. (۱)

امام صادق ع فرمودند: هر آیه ای از قرآن که در آن سخن از حفظ فرج آمده است، مقصود (محافظت کردن فرج از) زنا است، مگر این آیه که مقصود از آن حفظ نموده عورت از دیده شدن است، بنابراین حلال نیست مرد با ایمان به شرمگاه برادر خود، و زن به شرمگاه خواهر (دینی) خود نگاه کند.

آیه دوم: ع وَقَوْلٌ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُّنَّ مِنْ أَنْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَابِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۲) ع

ترجمه: و (ای پیامبر) به زنان با ایمان بگو: چشمان خود را (از نگاه کردن به نامحرمان) فروبندند، و دامان خویش را (از گناه) محفوظ دارند و زینت خود را جز آن مقداری که آشکار است پنهان کنند.

و باید (کناره های) مقنعه ها را بر سینه های خود بیاندازند، و زینت خود را نمایان نکنند مگر برای: شوهرانشان، یا پدرانشان، یا پسران شوهرانشان، یا پسران شوهرانشان، یا برادرانشان، یا پسران برادرانشان، یا پسران خواهرانشان،

۱- تفسیر قمی: ۲/۱۰۱، کافی: ۲/۳۳، ح ۱، وسائل الشیعه: ۱۵/۱۶۴، ب ۲ ح ۲۰۲۱۸، بحار الأنوار: ۱۰۱/۳۳ ح ۵.

۲- (۲۴) سوره نور: آیه ۳۲.

ص: ۸۵

یا زنان خودشان، یا کنیزان زرخربدشان، یا مردان پیر و دیوانه ای که به زن مایل نیستند، یا به کودکانی که از امور جنسی زنان آگاهی ندارند.

زنان نباید (به هنگام راه رفتن) پای خود را به زمین بکوبند که آن زینت های مخفی ایشان (برای دیگران) دانسته و معرفی شود.

و ای مؤمنان! همگی (اعم از مرد وزن) به سوی خداوند (از کوتاهی در خودداری از شهوات) توبه و بازگشت کنید تا رستگار شوید.

توضیح: با توجه به آیه، زنان باید چنان رعایت عفت نموده و از انجام اموری که آتش شهوت را در دل مردان شعله ور می سازد و ممکن است به انحراف آنان از جاده عفت بیانجامد؛ دوری کنند، که حتی صدای خلخال پای آنان را بیگانه نشود.

۸- تفسیر القمی □: إِنَّ النِّسَاءَ كُنَّ يَخْرُجْنَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَيَصِلْنَ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ □ فَمَاذَا كَانَ بِاللَّيْلِ وَخَرَجْنَ إِلَى صِيَامِ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ وَالْعُدَاهِ يَقْعِدُ الشَّابُّ لَهُنَّ فِي طَرِيقِهِنَّ فَيُؤْذُونَهُنَّ وَيَتَعَرَّضُونَ لَهُنَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ □ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأُزَوِّجَكُ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً □.

در تفسیر شریف علی بن ابراهیم قمی □ که از اصحاب گرانقدر امام حسن عسکری □ است و روایات را غالباً از امام محمد باقر و امام جعفر صادق □ نقل می فرماید؛ از آن بزرگوار نقل نموده است که فرمودند: زنان از خانه برای نماز خواندن پشت سر پیامبر □ به مسجد می رفتند و وقتی شب می شد و برای نماز

۱- تفسیر قمی: ۲/۱۹۶، بحار الأنوار: ۱۰۱/۳۳ ب ۳۴ ح ۶.

مغرب وعشاء و صبح به مسجد می رفتند جوانان سر راه آنان نشسته و آنان را آزار داده و راه (آنان) را می گرفتند، از این رو خداوند این آیه را فر فرستاد.

۹- عَنْ زُرَّارَةَ قَالَتْ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَنِ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أَوْلَىٰ الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ» إِلَىٰ آخِرِ الْآيَةِ؟ قَالَ: الْأَحْمَقُ الَّذِي لَا يَأْتِي النِّسَاءَ. (۱)

زراره می گوید: از امام باقر پرسیدم مقصود از «أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أَوْلَىٰ الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ...» چیست؟ فرمود: مرد احمقی (دیوانه ای) که کاری به زن (شهو) ندارد.

۱۰- عَنْ الْفَضْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَأَلْتُ: أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الدَّرَاعِينَ مِنَ الْمَرْأَةِ أَهْمًا مِنَ الزَّيْنَةِ الَّتِي قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ»؟ قَالَ: نَعَمْ وَمَا دُونَ الْخِمَارِ مِنَ الزَّيْنَةِ وَمَا دُونَ السُّوَارِينَ. (۲)

فضیل بن یسار گوید: از امام صادق در مورد بازوان زن پرسش نمودم که آیا آنها از زینت هستند که خدای تعالی در آیه فرموده: «وَلَا يُبْدِينَ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ»؟ فرمود: آری، و آنچه زیر مقنعه و دستبند و انگواست از زینت می باشد (که نباید آشکار کنند).

آیه سوم: «وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (۳)

ترجمه: پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی (غریزه جنسی) ندارند، بدون آنکه

۱- کافی: ۵/۵۲۳ باب اولی الاربه من الرجال... ح ۱، تهذیب: ۷/۴۶۸ ب ۴۱ ح ۸۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۴ ب ۱۱۱ ح ۲۵۴۳۶ و ۲۵۴۳۷.

۲- کافی: ۵/۵۲۰ باب ما یحل النظر إلیه من المرأه... ح ۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۰ ب ۱۰۹ ح ۲۵۴۲۵.

۳- (۲۴) سوره نور: آیه ۶۱.

ص: ۸۷

زینتهای خود را آشکار کنند، اگر چادر خویش بنهند مرتکب گناهی نشده اند مشروط بر این که منظورشان از این عمل، زینت و خودنمایی در مقابل دید مردان نباشد و اگر عفت را پیشه سازند برایشان بهتر است و خدا شنوا و داناست.

۱۱- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا﴾ مَا الَّذِي يَصْلُحُ لَهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ مِنْ ثِيَابِهِنَّ؟ قَالَ الْجَلْبَابُ. (۱)

از امام محمدباقر در باره سخن خداوند عزوجل که فرمود: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ...﴾ پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی ندارند سؤال شد که زنان سالخورده چه چیز از لباسهایشان را می توانند فرو گذارند (نپوشند)؟ فرمود: جلباب (چادر و عبا) را.

۱۲- عَنِ الرِّضَا فِي مَا كَتَبَهُ إِلَيْهِ مِنْ جَوَابِ مَسَائِلِهِ... وَحَرَّمَ النَّظْرَ إِلَى شُعُورِ النِّسَاءِ الْمُحْجُوبَاتِ بِالْأَزْوَاجِ وَإِلَى غَيْرِهِنَّ مِنَ النِّسَاءِ لِمَا فِيهِ مِنْ تَهْيِيجِ الرِّجَالِ وَمَا يَدْعُو إِلَيْهِ التَّهْيِيجُ مِنَ الْفَسَادِ وَالدُّخُولِ فِيهَا لَا يَجِلُّ وَلَا يَجْمَلُ وَكَذَلِكَ مَا أَشْبَهَ الشُّعُورَ إِلَّا الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ﴾ أَيُ غَيْرِ الْجَلْبَابِ فَلَا بَأْسَ بِالنَّظْرِ إِلَى شُعُورِ مِثْلِهِنَّ. (۲)

حضرت امام علی بن موسی الرضا در جواب سؤالهای محمد بن سنان مرقوم فرمودند:... و نگاه کردن به موی زنان باحجابی که همسر دار یا بدون همسر هستند (به طور کلی نگاه کردن به موی زنان)، سبب هیجان مردان می گردد

۱- کافی: ۵/۵۲۲ باب القواعد من النساء... ح ۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۲ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۰.

۲- عیون أخبار الرضا: ۹۶/۲-۸۸ ب ۳۳ ح ۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۳ ب ۱۰۴ ح ۲۵۴۰۶، بحار الأنوار: ۶/۱۰۲ فصل ۲ ح ۲.

ص: ۸۸

و(نگاه کردن به) آنچه به تهییج فساد، حرام و نازیباست داخل می شوند، و نیز چنین است (نگاه کردن به) آنچه شبیه به موها گردد مگر در آنچه خداوند فرموده: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ... پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی (غریزه جنسی) ندارند، بدون آنکه زینتهای خود را آشکار کنند، اگر چادر خویش بنهند مرتکب گناهی نشده اند مشروط بر این که منظورشان از این عمل، زینت و خودنمایی در منظر مردان نباشد﴾ مقصود جز جلباب (چادر و عبا) نیست، باکی نیست به موهای همچون آنان (زنان سالخورده) نگاه کردن.

توضیح: نتیجه آشکاراست، بنابر فرمایش حضرت: نگاه کردن به موی زنان، شوهردار یا بی شوهر و آنچه شبیه به موها شود(مثلاً موهای مصنوعی) و نیز نگاه کردن به آنچه سبب تهییج شهوت مردان شود حرام است مگر نگاه کردن به موهای زنان سالخورده به شرط آنکه آرایش نکرده باشند.

و فقط کمی توجه می طلبد، امام می فرماید: آنچه حرام و نازیباست.

۱۳- تفسیر القمی: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَزُجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ﴾ قَالَ: نَزَلَتْ فِي الْعَجَائِزِ اللَّاتِي يَيْسُنَ مِنَ الْمَحِيضِ وَالتَّرْوِيجِ أَنْ يَضَعْنَ النُّقَابَ ثُمَّ قَالَ: ﴿وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ﴾ أَي لَأَيُّظَهَرْنَ لِلرِّجَالِ. (۱)

در تفسیر قمی ﴿از اهل بیت﴾ آمده که پیرامون آیه: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ... پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی (غریزه جنسی) ندارند، بدون آنکه زینتهای خود را آشکار کنند، اگر چادر خویش بنهند مرتکب گناهی نشده اند

۱- تفسیر قمی: ۲/۱۰۷، بحار الأنوار: ۱۰۱/۴۰ ب ۳۴ ح ۴۵، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۶ ب ۸۶ ح ۱۶۷۰۵-۲.

مشروط بر آنکه منظورشان از این کار، زینت و خودنمایی در منظر مردان نباشد^۱ فرموده اند: این آیه درباره پیرزنانی است که از حیض شدن و ازدواج (بهره جنسی) نا امید شده اند، که می توانند (روبندی) فرو گذارند. سپس فرمود: **وَإِنْ يَشْتَغِفْنَ خَيْرَ لَهْنٍ وَ** اگر عفاف را پیشه سازند (چهره را آشکار نسازند) برایشان بهتر است^۲ یعنی برای آنان بهتر است که برای مردان ظاهر نشوند.

صاحب جواهر در مورد پوشش زنان پیر و سالخورده نوشته است: اما در مورد زنان سالخورده، آنچه از دلایل آشکار می شود این است: حکم عورت و وجوب پوشش نسبت به آن قسمتهایی از بدن، مثل شکم و مانند آن، که دیگر زنان می پوشانند، در مورد ایشان نیز باقی است.

اشکال ندارد این دسته از زنان، چهره، بخشی از مو، قسمت آرنج به پایین و مانند آن را آشکار کنند، یعنی قسمت هایی که آشکار کردن آنها در میان پیرزنها، متعارف است... نه به این معنا که حکم عورت و پوشش (به کلی) در مورد ایشان برداشته شده، چرا که می توان ادعا نمود ضرورت مذهب یا دین، برخلاف این برداشت است.^(۱)

و به نظر طبرسی، مقصود از آن، جلباب است.^(۲) در دیگر کتب تفسیری نیز همین

۱- جواهرالکلام: ۲۹/۸۵: **و أمّا القَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ: فَالَّذِي يَظْهَرُ بَقَاءَ حُكْمِ الْعَوْرَةِ بِالنِّسْبَةِ إِلَى مَا يُعْتَادُ سِتْرَهُ مِنَ الْأَجْسَادِ فِي مِثْلِهِنَّ مِنَ الْبَطْنِ وَ نَحْوِهَا، نَعَمْ، لِأَبْسِ بَرُوزِ وَجُوهِنَّ وَ بَعْضِ شَعْرِهِنَّ وَ أَدْرَعِهِنَّ وَ نَحْوِ ذَلِكَ مِمَّا يُعْتَادُ فِي الْعَجَائِزِ الْمُسَنَّةِ...، لَا- أَنَّ الْمُرَادَ ارْتِفَاعَ حُكْمِ الْعَوْرَةِ بِالنِّسْبَةِ إِلَيْهِنَّ الَّذِي يُمْكِنُ دَعْوَى ضَرُورَةِ الْمَذْهَبِ أَوْ الدِّينِ عَلَى خِلَافِهِ.**

۲- تفسیر مجمع البیان: ۷/۲۷۱.

ص: ۹۰

سخنان کم و بیش به چشم می خورد. زنان مورد بحث، اجازه دارند در برابر مردان نامحرم، تنها پوشش سرتاسری خود مانند چادر را بردارند و نمی توانند در برابر آنان، با سر و سینه برهنه و بدون روسری، آشکار شوند مگر آنانکه کنیز هستند.

۱۴- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ: فِي قَوْلِهِ عَزَّوَجَلَّ: وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا مَا الَّذِي يَصْلُحُ لَهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ مِنْ ثِيَابِهِنَّ؟ قَالَ: الْجِلْبَابُ. (۱)

محمّد بن مسلم می گوید: درباره این سخن خداوند که می فرماید: وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا از امام صادق پرسیدم: این دسته از زنان، کدام بخش از لباس خود را می توانند بردارند؟ حضرت فرمود: جلاب (چادروعا) را.

۱۵- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ: الْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ لَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحُ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ قَالَ: تَضَعُ الْجِلْبَابَ وَحَدَّهُ. (۲)

امام صادق درباره آیه فرمودند: تنها می تواند جلاب (چادر و عبا) را بردارد.

توضیح: براساس این دو روایت مقصود از ثياب در آیه، جلاب (چادروعا) است.

۱۶- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّهُ قَرَأَ: أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ قَالَ: الْخِمَارَ وَالْجِلْبَابَ. قُلْتُ: بَيْنَ يَدَيَّ مَنْ كَانَ؟ فَقَالَ: بَيْنَ يَدَيَّ مَنْ كَانَ غَيْرَ مُتَبَرِّجَةٍ بِزِينَةٍ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَهُوَ خَيْرٌ لَهَا... (۳).

امام صادق آیه را خواند: أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ را قرائت کردند و فرمودند: (مقصود از ثيابهن) روسری و چادر است. راوی می گوید به آن حضرت عرض کردم: نزد هر

۱- کافی: ۵/۵۲۲ باب القواعد من النساء... ح ۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۲ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۰.

۲- کافی: ۵/۵۲۲ باب القواعد من النساء... ح ۲، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۳ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۲.

۳- کافی: ۵/۵۲۲ ح ۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۲ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۱.

کسی می تواند (روسری و چادر را) فروگذارد؟ فرمودند: نزد هر کسی (بیننده ای)، و زینت خود را آشکار نکند و اگر این را هم انجام ندهد برای او بهتر است...

۱۷- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ أَنَّهُ قَرَأَ □ □ أَنَّ يَضَعَنَّ ثِيَابَهُنَّ □ □ قَالَ: الْجِلْبَابَ وَالْخِمَارَ إِذَا كَانَتِ الْمَرْأَةُ مُسِنَّةً. (۱)

امام صادق □ درباره آیه مورد بحث فرمود: زن در صورتی که سالخورده باشد می تواند جلباب و روسری خود را بردارد.

۱۸- عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ □ □ عَنِ الْقَوَاعِدِ مِنَ النِّسَاءِ مَا الَّذِي يَضْلُحُ لَهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ مِنْ ثِيَابِهِنَّ؟ فَقَالَ: الْجِلْبَابُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ أُمَةً فَلَيْسَ عَلَيْهَا جُنَاحٌ أَنْ تَضَعَ خِمَارَهَا. (۲)

از امام صادق □ پرسیدم: زنان سالخورده می توانند کدام بخش از پوشش خود را بردارند؟ فرمود: روپوش (لباسی که سر تا پا را می پوشاند)، مگر اینکه آن زن، کنیز باشد، که در این صورت بر او گناهی نیست روسری خود را بردارد.

توضیح: از این روایت، به قرینه ذیل آن استفاده می شود که برای زنان سالخورده (غیر کنیز) روا نیست در برابر مردان نامحرم، روسری خود را بردارند.

۱۹- ذَكَرَ الْحَسَيْنُ □ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ (الصادق □ □) يَسْأَلُهُ عَنْ حَدِّ الْقَوَاعِدِ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي إِذَا بَلَغَتْ جَاَزَ لَهَا أَنْ تَكْشِفَ رَأْسَهَا وَذِرَاعَهَا؟ فَكَتَبَ □ □: مَنْ قَعَدَنَ عَنِ النِّكَاحِ. (۳)

حسین (یکی از اصحاب امام صادق □ □) می گوید: خدمت آن حضرت نامه نوشته و از ایشان پرسیدم: حدّ زنان سالخورده که وقتی به آن حد برسند، می توانند سر

۱- کافی: ۵/۵۲۲ ح ۴، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۳ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۳.

۲- تهذیب الأحکام: ۷/۴۸۰ ب ۴۱ ح ۱۳۶، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۳ ابواب مقدمات نکاح ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۵.

۳- تهذیب الأحکام: ۷/۴۶۷ ب ۴۱ ح ۷۹، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۳ ابواب مقدمات نکاح ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۴.

ص: ۹۲

و دو دست خود از آرنج تا پایین را آشکار سازند، چیست؟ فرمود: وقتی که از ازدواج، فرو بنشینند (ودیگر رغبتی به آن نداشته باشند).

۲۰- عَنِ الرَّضَا قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى شَعْرِ أُخْتِ امْرَأَتِهِ فَقَالَ: لَا إِلَّا أَنْ تَكُونَ مِنَ الْقَوَاعِدِ. قُلْتُ لَهُ: أُخْتُ امْرَأَتِهِ وَالْغَرِيْبَةُ سَوَاءٌ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: فَمَا لِي مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِ مِنْهَا؟ فَقَالَ شَعْرُهَا وَ ذِرَاعُهَا. (۱)

بزنطی می گوید: از امام رضا پرسیدم: آیا برای مرد حلال است به موی خواهر زن خود نگاه کند؟ فرمود: نه، مگر آن که از زنان سالخورده باشد. عرض کردم: یعنی خواهر زن با غریبه یکسان است؟ فرمود بله. عرض کردم: پس به کدام قسمت از او می توانم نگاه کنم؟ فرمود: مو و دستهایش از آرنج به پایین.

با توجه به پاسخ اول حضرت، روشن است که مقصود خواهر زن سالخورده است.

آیه چهارم- يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا (۲)

ترجمه: ای همسران پیامبر! شما مانند یکی از زنان (دیگر) نیستید (باید سرمشق باشید) اگر تقوی پیشه کنید، بنابراین به گونه ای (به نرمی و ناز) هوس انگیز سخن نگوئید تا بیمار دلان (هواپرستان) به شما طمع کنند، و سخن شایسته (غیر هوس انگیز) بگوئید.

آیه پنجم- وَقَوِّنَ فِي بَيْوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ... (۳)

۱- قرب الإسناد: ۱۶۰ الجزء ۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۹ ب ۱۰۷ ح ۲۵۴۲۰.

۲- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۳۳.

۳- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۳۴.

ترجمه: و در خانه های خود بنشینید، و چون زنان جاهلیت نخست خودنمایی نکنید، و نماز بپادارید، و زکات دهید، و خدا و رسولش را اطاعت کنید...

آیه ششم- **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرِ نَاطِرِينَ إِنَاءَهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَبِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَدِّلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنكِحُوا أَرْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا (۱)**

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! به خانه های پیامبر داخل نشوید مگر آنکه به شما اجازه داده شود... و چون از زنان پیامبر چیزی خواستید (سوالی داشتید) از پشت پرده بخواهید، این پاکیزه تر است برای دل‌های شما و آنها، و شما نباید رسول خدا را اذیت کنید و نه زنان او را پس از ایشان به همسری خود درآورید، این کار نزد خدا (گناهی) بزرگ است.

آیه هفتم- **يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا (۲)**

ترجمه: ای پیامبر! به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو: چادر خود را به خود جمع کنند (و با آن صورت خود را بپوشانند). این نزدیکتر است تا شناخته نشوند و مورد آزار قرار نگیرند. و خدا آمرزنده و مهربان است.

توضیح: اظهار نمودن اندام و زیباییها، حیات معنوی را نابود می کند، و تفاوتی در کار نیست، زن و مرد هر دو گرفتار خواهند شد.

۱- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۵۴.

۲- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۶۰.

از این رو اسلام خانم های جوان را از افکندن چادر و روسری منع و موظف نموده است که چادری ضخیم بپوشند تا لباسشان از پشت آن نمایان نباشد. خداوند به جهت حساسیت امر برای بانوان جوان در مقابل دیدگان، وظایفی را مقرر فرموده است، و بدینوسیله دل‌های پاک را، راهنمایی می فرماید.

همچنین با توجه به این قسمت از آیه کریمه \square ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ \square برای اینکه زنان شناخته نشوند چاره ای ندارند جز اینکه تمام بدن حتی صورت را که مجمع زیباییها و زینت های ایشان و برترین قسمت شناساننده اشخاص است، بپوشانند.

روی عن النبي \square أنه قال: للزوج ما تحت الدرع وللابن والأخ ما فوق الدرع ولغير ذی محرم أربعه أثواب: درع و خمار و جلباب و إزار. (۱)

از پیامبر اکرم \square روایت شده: (بهره شوهر از زن) کامیابی از زیرپیراهن است و برای پسر و برادر آنچه روی پیراهن است و نامحرم (از روی) چهار لباس (همراه با هم): پیراهن (لباس بلند)، روسری، شلوار و چادر می تواند زن را ببیند.

محقق اردبیلی \square می نویسد: از «ثیاب» مانند چادر و عبا اراده شده که معمولاً روی لباسهای دیگر پوشیده می شود. (۲)

مفسرین امامیه جز اندکی از ایشان، همگی ثیاب را به چادر تفسیر کرده اند.

شهرت عظیمی از نظر جمیع مفسرین و علماء اسلام که به اجماع نزدیک است محقق شود می توان ادعا کرد که مراد از ثیاب در آیه لباس گشاد (عبا و چادر)

۱- تفسیر مجمع البیان: ۴/۱۵۵.

۲- زبده البیان، سوره نور: آیه ۵۹.

است. و مشهور میان علماء و لغت شناسان این است که «جلباب» را به چادر در مقابل خمار که روسری می باشد معنا کرده اند.

بر زن، پوشانیدن همه بدن، حتی چهره و دو دست واجب است. به گفته علامه حلی^۱، این قول را، ابابکر بن عبدالرحمان بن هشام و به گفته صاحب جواهر، فاضل مقداد اختیار نموده اند؛^(۱) و از عبارت فیض کاشانی^۲ در تفسیر صافی نیز این بیان آشکار می شود.^(۲)

براساس نقل صاحب جواهر^۳، سخن فاضل مقداد سیوری^۴ چنین است:

إِنَّ بَدْنَ الْمَرْأَةِ عَوْرَهُ أَلَّا عَلَى الزَّوْجِ وَالْمَحْرَمِ^(۳). یعنی: پیکر زن عورت است مگر بر شوهر و محارم او.

سیره عملی متدینان از صدر اسلام تاکنون نیز رعایت پوشش کامل از سوی بانوان و پوشیده ماندن ایشان از نگاه نامحرمان بوده است. مردان متدین و غیور، هیچگاه اجازه نمی دادند زنان و دخترانشان با چهره های باز در مقابل نامحرم نمایان شوند.

شهید ثانی^۵ چنین نگاشته: لا تَفْطِقِ الْمُسْلِمِينَ عَلَى مَنَعِ النِّسَاءِ مِنْ أَنْ يَخْرُجْنَ سَافِرَاتٍ^(۴). یعنی: مسلمانان اتفاق دارند که از بیرون رفتن زنان با سر و روی برهنه جلوگیری نمایند.

صاحب جواهر^۶ فرموده: بعضی بر وجوب پوشش چهره به این آیه^۷ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى

۱- تذکره الفقهاء: ۲/۴۴۸؛ جواهر الکلام: ۲۹/۷۷.

۲- تفسیر صافی: ۲/۳۶۶.

۳- جواهر الکلام: ۲۹/۷۰۷.

۴- مسالک الأفهام: ۷/۴۷.

أَنْ يُعْرِفَنَّ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً استدلّال کرده اند. (۱)

استدلّال به آیه، مبنی بر این است: [يُدْنِينَ عَلَيْنَهُنَّ مِنْ جَلَابِيهِنَّ رُپُوشِ هَاي خُوشِ رَا بَه خُود نَزْدِيكَ كُنُنْد] اشاره به پوشاندن صورت است، چنانکه ملّامحسن فیض [در تفسیر صافی نوشته است: يَغْطِيْنَ وَجُوهُنَّ وَ اَبْدَانَهُنَّ بِمَلَا-حِفْهِنَّ إِذَا بَرَزْنَ لِحَاجَةٍ (۲)]. یعنی: زنان، هنگامی که برای (رفع) حاجتی، بیرون می روند، چهره ها و بدن هایشان را با رُپُوشِ هَاي خُوشِ بیوشانند.

صاحب جواهر الکلام [می نویسد: و لمناسبه ذلك البعد عن الوقوع في الزنا، والافتتان ونحوهما المعلوم من الشارع اراده عدمهما (۳)]. یعنی: حکم به حرمت، تناسب دارد با دور شدن از زناکاری و مفتون واقع نشدن و مانند آن دو که معلوم است مقصود شارع، نبودن آنها است.

جوهری نوشته است: الجلباب: الملحفة (۴)؛ یعنی: جلباب، پوشش سرتاسری است.

قرطبی از مفسرین عامّه می نویسد: الجلابیب جمع جلباب و هو ثوب اکبر من الخمار. و روی عن ابن عباس و ابن مسعود أنّه الرّداء و قد قيل: إنّ القناع، والصحيح أنّه الثوب الذي يستر جميع البدن (۵). یعنی: جلابیب، جمع جلباب و آن پوششی است بزرگتر از روسری و از ابن عبّاس و ابن مسعود روایت شده که جلباب را به ردا معنا کرده اند؛ برخی آن را به معنای روسری دانسته اند و صحیح آن است که

۱- جواهر الکلام: ۲۹/۷۷.

۲- تفسیر الصافی: ۲/۳۶۶.

۳- جواهر الکلام: ۲۹/۷۸.

۴- صحاح اللّغه: ۱/۱۰۱.

۵- الجامع لأحكام القرآن: ۱۴/۲۴۴.

ص: ۹۷

واژه ی جلباب را به معنای پوششی بدانیم که همه بدن را می پوشاند.

اسماعیل بن کثیر از مفسرین عامه می نویسد: الجلباب هو الرداء فوق الخمار... و هو بمنزله الإزار الیوم (۱). یعنی: جلباب به معنای پوششی است که روی مقنعه قرار می گیرد... و آن امروزه به منزله چادر است. این سخن را ابن مسعود، عبیده، قتاده، حسن بصری، سعید بن جبیر، ابراهیم نخعی، عطایی خراسانی و شمار فراوان دیگری ابراز داشته اند.

و جوب پوشش صورت از دیدگاههایی است که در میان مفسرین (۲) و فقهاء شهرت فتوایی دارد.

حجاب از دیدگاه اهل بیت

۱- بهشت سزای...

۱- تفسیر ابن کثیر: ۴/۲۴۴.

۲- الجلباب خمار المرأة الذی یغطی رأسها و وجهها اذا خرجت لحاجه، یعنی: جلباب سرپوشی است که زن، سر و صورت خود را هنگام بیرون رفتن از خانه (با آن) می پوشاند، تفسیر مجمع البیان.

ص: ۹۹

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ سَلِمَ مِنْ أُمَّتِي مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ فَلَهُ الْجَنَّةُ، مِنَ الدُّخُولِ فِي الدُّنْيَا وَاتِّبَاعِ الْهَوَىٰ وَ شَهْوَةِ الْبَطْنِ وَ شَهْوَةِ الْفَرْجِ، وَ مَنْ سَلِمَ مِنْ نِسَاءِ أُمَّتِي مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ فَلَهَا الْجَنَّةُ، إِذَا حَفِظَتْ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهَا وَ أَطَاعَتْ زَوْجَهَا وَ صَلَّتْ حَمْسَهَا وَ صَامَتْ شَهْرَهَا. (۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: از امت من هر کس از چهار خوی سالم بماند، پاداش او بهشت است: ۱- در دنیا داخل شدن (دنیا پرستی) ۲- و پیروی از هوا و هوس (هواپرستی) ۳- شهوت شکم (شکم بارگی) ۴- شهوت جنسی (شهو ترانی).

و از زنان امت من هر کدام که از چهار خوی سالم بماند، پاداش او بهشت است: ۱- اگر بین دو پای خود حفظ کند (شهوت پرستی نکند) ۲- و فرمان شوهر خود ببرد ۳- و نمازهای پنجگانه را به جای آورد ۴- و ماه رمضان را روزه بگیرد.

۱- خصال: ۱/۲۲۳ ح ۵۴، بحار الأنوار: ۱۰۱/۱۰۷ ب ۳ ح ۲.

ص: ۱۰۰

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: تَقَبَّلُوا لِي سِتَّ خِصَالٍ أَتَقَبَّلُ لَكُمْ بِالْجَنَّةِ... وَغُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ وَ... (۱).

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: شش خصلت را برایم بپذیرید، بهشت را برای شما خواهم پذیرفت... و چشمانتان را از نگاه حرام فرو نهید و عورت‌های خود را از حرام محافظت کنید و... .

۲- هر عضوی را بهره ای از...

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: لِكُلِّ عَضْوٍ مِنْ بَنِي آدَمَ حَيْطٌ مِنَ الزَّنَى، وَالْعَيْنُ زِنَاهُ النَّظَرُ وَاللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلَامُ وَالْأُذُنَانِ زِنَاهُمَا السَّمْعُ وَالْيَدَانِ زِنَاهُمَا الْبَطْشُ وَالرِّجْلَانِ زِنَاهُمَا الْمَشْيُ وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ كُلَّهُ وَيَكْذِبُهُ. (۲)

پیامبر اسلام ﷺ فرمودند: برای هر عضوی از فرزندان آدم بهره ای از زنا است و زنا چشم نگاه حرام، زنا زبان سخن بانامحرم، زنا دو گوش شنیدن صدای نامحرم و زنا دست‌ها لمس و گرفتن است و زنا پاها نیز راه رفتن به سوی گناه و حرام است. و عورت‌ها (شهوة جنسی) تصدیق و تکذیب آنها را می‌کند.

توضیح: محقق حلی می‌نویسد: برای شخص نابینا، روا نیست به صدای زن نامحرم گوش فرا دهد. (۳)

صاحب کتاب جواهر الکلام می‌نویسد: اختصاص به شخص نابینا ندارد؛ و ظاهر کتاب‌های القواعد، التحرير، الارشاد و التلخیص نیز حرمت است. (۴)

۳- دستان پاکش، پاکتر از آن بود که...

۱- مشکاها الأنوار: ۱۷۳ فصل ۱۹، بحار الأنوار: ۶۸/۲۸۶ ب ۷۸ و ج ۷۲ ب ۴۷.

۲- جامع الأخبار: ۱۴۵ فصل ۷، بحار الأنوار: ۱۰۱/۳۸ ب ۳۴ ح ۳۵، مستدرک الوسائل: ۱۴/۳۴۰ ب ۱۲ ح ۱۶۸۹۴-۱

۳- شرائع الإسلام: ۲/۲۶۹.

۴- جواهر الکلام: ۲۹/۵۱۲.

ص: ۱۰۱

عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عَمْرِو قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ: كَيْفَ مَاسَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النِّسَاءَ حِينَ يَأْيَعُهُنَّ؟ فَقَالَ: دَعَا بِمِرْكَنِهِ الَّذِي كَانَ يَتَوَضَّأُ فِيهِ فَصَبَّ فِيهِ مَاءً ثُمَّ غَمَسَ فِيهِ يَدَهُ الْيُمْنَى فَكَلَّمَا بَايَعَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ قَالَ اغْمِسِي يَدَكَ فَتَغْمِسِي كَمَا غَمَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَكَانَ هَذَا مِمَّا سَحَتَهُ إِيَّاهُنَّ. (۱)

به امام صادق ع عرض کردم: هنگامی که پیامبر خدا ص با زنان (مکه) بیعت فرمودند، چگونه با آنان بیعت نمودند؟ فرمود: ظرف وضوی خود را طلبیده، در آن مقداری آب ریختند، سپس دست راست خود را در آن فرو بردند، هر زنی که می خواست با آن حضرت بیعت کند، می فرمود: دست خود را در ظرف فرو برد، و زنان بیعت کننده نیز مانند پیامبر دست خود را در ظرف فرو می بردند. مصافحه پیامبر ص با زنان اینگونه بود. (هرگز با هیچ زنی مصافحه نکرده و دست ندادند).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَتَدْرِي كَيْفَ بَايَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النِّسَاءَ؟ قُلْتُ: اللَّهُ أَعْلَمُ وَابْنُ رَسُولِهِ أَعْلَمُ. قَالَ: جَمَعَهُنَّ حَوْلَهُ ثُمَّ دَعَا بِتَوْرٍ بِرَامٍ فَصَبَّ فِيهِ نَضُوحًا ثُمَّ غَمَسَ يَدَهُ إِلَى أَنْ قَالَ: ثُمَّ قَالَ: إِغْمِسِي أَيْدِيكَنَّ فَفَعَلْنَ، فَكَانَتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الطَّاهِرَةُ أَطْيَبَ مِنْ أَنْ يَمَسَّ بِهَا كَفُّ أَنْثَى لَيْسَتْ لَهُ بِمَحْرَمٍ. (۲)

امام صادق ع فرمودند: آیا می دانی پیامبر خدا ص با زنان چگونه بیعت نمودند؟ عرض کردم: خدا و فرزند پیامبر خدا ص داناترند. آن حضرت فرمود: ظرف وضوی خود را طلب نمودند و در آن آب تازه ریخته؛ سپس دست خود را در آن

۱- کافی: ۵/۲۵ ح ۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۸ ب ۱۱۵ ح ۲۵۴۴۷.

۲- کافی: ۵/۲۶ ح ۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۰۸ ب ۱۱۵ ح ۲۵۴۴۸.

ص: ۱۰۲

فروبردند و به زنان امر فرمودند: دستان خود را در آن فرو برید. همانا دستان طاهر رسول خدا^ﷺ، پاکتر از آن بود که با آن دست زن نامحرمی را لمس کند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ \square قَالَ: لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ \square مَكَّةَ يَبِيعُ الرِّجَالَ ثُمَّ حَيَاءُ النِّسَاءِ يُبَايِعُهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَشْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايَعَهُنَّ وَاسْتَعْفُو لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ \square إِلَى أَنْ قَالَ: فَقَالَتْ أُمُّ حَكِيمٍ: ... يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ تُبَايِعُكَ؟ فَقَالَ: إِنِّي لَمَّا أَصَافِحُ النِّسَاءَ، فَدَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ ثُمَّ أَخْرَجَهَا فَقَالَ: أَدْخِلْنَ أَيْدِيَكُمْ فِي هَذَا الْمَاءِ فَهِيَ الْبَيْعَةُ. \square (۲)

امام صادق \square فرمودند: هنگامی که پیامبر خدا^ﷺ مکه را فتح نمودند؛ مردان با آن حضرت بیعت کردند، سپس زنان برای بیعت کردن با ایشان آمدند، خداوند عزوجل آیه ای نازل فرمود: \square ای پیامبر! هنگامی که زنان با ایمان نزد تو آیند تا (براساس این شرایط) با تو بیعت کنند: چیزی را با خدا شریک نگیرند، و دزدی نکنند، و مرتکب زنا نشوند، و فرزندان خود را نکشند، و طفل حرام زاده خود را به دروغ و افترا به شوهرانشان نبندند، و در هیچ کار پسندیده ای از تو سرپیچی نکنند، با آنان بیعت کن و از خدا برای آنان آمرزش بخواه؛ زیرا خداوند آمرزنده و مهربان است \square (زنی به نام) ام حکیم گفت: ای پیامبر خدا! چگونه با تو بیعت کنیم؟ پیامبر \square فرمود: بدرستی که من با زنان دست نمی دهم. پس آن حضرت

۱- (۶۰) سوره ممتحنه: آیه ۱۳.

۲- تفسیر قمی: ۲/۳۶۳ ب ۶۰، کافی: ۵/۵۲۷ باب صفة مبايعة النبي \square النساء... ح ۵، شرح نهج البلاغه حدیدی: ۱۸/۸، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۱۱ ب ۱۱۷ ح ۲۵۴۵۴، بحار الأنوار: ۲۱/۱۱۳ ب ۲۶ ح ۶.

ص: ۱۰۳

ظرف آبی خواستند، دست خود را در آن قرار دادند، سپس دست خود را از آن خارج نموده و فرمودند: ای زنان دست خود را در این آب قرار دهید، همین بیعت کردن است.

۴- پیمان بر عفاف

عَنْ عَلِيٍّ □ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ □ الْبَيْعَةَ عَلَى النِّسَاءِ... وَلَا يَقْعُدَنَّ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْخَلَاءِ. (۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی □ فرمود: پیامبر خدا □ از زنان پیمان گرفتند (بر اینکه) ... و اینکه در خلوت با نامحرمان ننشینند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ قَالَ فِيمَا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ □ مِنَ الْبَيْعَةِ عَلَى النِّسَاءِ... وَلَا يَقْعُدَنَّ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْخَلَاءِ. (۲)

امام صادق □ فرمود: از چیزهایی که پیامبر (بر آنها) از زنان پیمان گرفتند... و اینکه با مردان در خلوت همنشینی نکنند.

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ □: أَنَّهُ كَانَ مِمَّا يَأْخُذُ عَلَى النِّسَاءِ فِي الْبَيْعَةِ أَنْ لَا يَتَحَدَّثَنَّ مَعَ الرِّجَالِ إِلَّا ذَا مَحْرَمٍ. (۳)

از پیمان هایی که رسول خدا □ از زنان می گرفتند این بود که با نامحرمان همسخن نباشند.

۵- نهی نبوی □

۱- دعائم الإسلام: ۱/۲۲۶، مکارم الأخلاق: ۲۳۳ فصل ۹، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۸۵ ب ۹۹ ح ۲۵۳۸۳، بحار الأنوار: ۱/۷۹ ب ۱۶ و ج ۱۰۰

ص ۲۶۱ ب ۵ ح ۱۷، مستدرک الوسائل: ۲/۴۴۹ ب ۷۱ ح ۲۴۳۳-۲ و ص ۴۵۳ ح ۲۴۴۹-۱۸ و ج ۱۴ ص ۲۶۵ ب ۷۸ ح ۱۶۶۶۶-۳.

۲- کافی: ۵/۵۱۹ باب التستر... ح ۶، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۸۵ ب ۹۹ ح ۲۵۳۸۱.

۳- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۴ ح ۷۹۱، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۲ ب ۸۳ ح ۱۶۶۹۰-۱.

ص: ۱۰۴

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ أَنْ يَدْخُلَ الرَّجَالُ عَلَى النِّسَاءِ إِلَّا بِإِذْنِ أَوْلِيائِهِنَّ. (۱)

امام صادق فرمود: پیامبر نهی فرمود از اینکه مردان بر زنان بدون اجازه اولیاء (سرپرست، پدر، شوهر، ولی) آنان داخل شوند.

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ أَنَّهُ نَهَى النِّسَاءَ أَنْ يَنْظُرْنَ إِلَى الرِّجَالِ وَأَنْ يَخْرُجْنَ مِنْ بُيُوتِهِنَّ إِلَّا بِإِذْنِ أَزْوَاجِهِنَّ وَنَهَى أَنْ يَدْخُلْنَ الْحَمَّامَاتِ إِلَّا مِنْ عُذْرٍ وَقَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ وَضَعَتْ حِمَارَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِ زَوْجِهَا فَقَدْ هَتَكَتْ حِجَابَهَا. (۲)

رسول اکرم زنان را از نگاه کردن به مردان نامحرم نهی فرمودند و از بیرون رفتن از خانه بدون اجازه شوهران بازداشتند و از رفتن به حمام عمومی بدون عذر شرعی نهی نموده و فرمودند: هر زنی که حجاب خود را در غیر خانه شوهرش فروگذارد، حجاب خود را هتک نموده است.

وَعَنْهُ: أَنَّهُ نَهَى النِّسَاءَ أَنْ يَسْلُكْنَ وَسَطَ الطَّرِيقِ وَقَالَ: لَيْسَ لِلنِّسَاءِ فِي وَسَطِ الطَّرِيقِ نَصِيْبٌ. وَنَهَى أَنْ تَلْبَسَ الْمَرْأَةُ إِذَا خَرَجَتْ ثَوْبًا مَشْهُورًا أَوْ تَتَحَلَّى بِمَا لَهُ صَوْتٌ يُسْمَعُ وَلَعَنَ الْمُدَّكَّرَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْمُؤَوَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَنَهَى النِّسَاءَ عَنْ إِظْهَارِ الصَّوْتِ إِلَّا مِنْ ضَرْوَرَةٍ وَنَهَايَهُنَّ عَنِ الْمَيْبِتِ فِي غَيْرِ بُيُوتِهِنَّ وَنَهَى أَنْ يُسَلَّمَ الرَّجَالُ عَلَيْهِنَّ. (۳)

و پیامبر زنان را از اینکه در وسط راه حرکت کنند نهی نموده و فرمودند:

۱- وسائل الشیعه: ۲۰/۲۱۴ ب ۱۱۸ ح ۲۵۴۵۸، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۸۱ ب ۹۱ ح ۱۶۷۲۰.

۲- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۵ فصل ۴ ح ۷۹۴، مستدرک الوسائل: ۱/۳۸۵ ب ۱۲ ح ۹۳۰-۴ و ج ۱۴ ص ۲۸۰ ب ۹۰ ح ۱۶۷۱۶-۳.

۳- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۵ فصل ۴ ح ۷۹۶، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۸۰ ب ۹۰ ح ۱۶۷۱۸-۵.

ص: ۱۰۵

زنان را از وسط راه بهره ای نیست و زنان را از اینکه لباس شهرت (که سبب انگشت نما شدن باشد) بپوشند و از پوشیدن چیزی که صدا ایجاد کند (زیورآلات و غیر آنها باشد)؛ نهی فرمودند و مردانی را که صفات زنان دارند (تشبه به زنان) و زنان با صفات مردان (تشبه به مردان) را لعنت کردند و زنان را از اینکه صدای خود را در غیر ضرورت آشکار کنند و در غیر خانه خود بمانند نهی فرمودند و از سلام کردن مردان به زنان نهی فرمودند.

من مناهى النبى ﷺ: مَنْ صَافَحَ امْرَأَةً تَحْرُمُ عَلَيْهِ فَقَدْ بَاءَ بِسَيِّئَةٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، وَمَنِ التَّرَمَ امْرَأَةً حَرَامًا قَرَنَ فِي سِلْسِلِهِ مِنْ نَارٍ مَعَ شَيْطَانٍ فَيَقْدَفَانِ فِي النَّارِ. (۱)

از آنچه پیامبر خدا ﷺ نهی فرموده، آن است که فرمود: هر کسی دست به زن نامحرمی بدهد، سزاوار غضب الهی شده و هر کس زن نامحرمی را در آغوش گیرد به همراهی شیطان در زنجیری از آتش بسته شود و هر دو در آتش جهنم انداخته شوند.

۶- از وصایای پدر اَمت

فِيمَا أَوْصَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا ﷺ: يَا عَلِيُّ!... وَ لَا تَخْرُجْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنْ خَرَجْتَ بِغَيْرِ إِذْنِهِ لَعَنَهَا اللَّهُ وَ جَبْرَيْلُ وَ ميكائيلُ وَ لَا تُعْطَى مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِهِ... يَا عَلِيُّ!... وَ طَاعَةُ الْمَرْأَةِ نَدَامَةٌ، يَا عَلِيُّ! إِنْ كَانَ الشُّؤْمُ فِي شَيْءٍ فَفِي لِسَانِ الْمَرْأَةِ... يَا عَلِيُّ! أَرْبَعَةٌ مِنْ قَوَاصِمِ الظُّهْرِ، إِمَامٌ يَعْتَصِي بِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَ يُطَاعُ امْرَأُهُ وَ زَوْجُهُ يَحْفَظُهَا زَوْجِهَا وَ هِيَ تَخُونُهُ وَ فَقْرٌ لَا يَجِدُ صَاحِبَهُ مُدَاوِيًا وَ جَارٌ سَوِيءٌ فِي دَارٍ مُقَامٌ... (۲).

۱- من لا يحضره الفقيه: ۴/۱۳ باب ذکر جمل من مناهى النبى ﷺ...

۲- من لا يحضره الفقيه: ۴/۱۳ باب ذکر جمل من مناهى النبى ﷺ... - من لا يحضره الفقيه: ۴/۳۵۲-۳۷۶ بالنوادر ح ۵۷۶، خصال: ۲/۵۱۱،

وضع عن النساء تسعة عشر شيئاً...، مكارم الأخلاق: ۴۳۸ فصل ۳ در وصیت پیامبر ﷺ به امام علی ﷺ، بحار الأنوار: ۷۴/۴۶ ح ۳ و ج ۱۰۰ ص ۲۵۷ ح ۲.

ص: ۱۰۶

پیامبر اکرم ﷺ به امیرالمؤمنین ﷺ فرمودند: ای علی! (زن) ... و نباید از خانه شوهر بدون اجازه او خارج شود و اگر چنین کرد خدا و جبرئیل و میکائیل او را لعنت می کنند. و از خانه شوهر بدون اجازه او چیزی به کسی ندهد... ای علی! ... فرمانبرداری از زن پشیمانی آورد. ای علی! اگر در چیزی شومی و نحسی است، پس در زبان زن (بددهان) است... ای علی! چهار چیز کمر را می شکند: ۱- پیشوایی که نافرمانی خدا کند و فرمان او برده شود ۲- و زنی که شوهرش او را حفظ کند و آن زن به شوهر خود خیانت کند ۳- و تنگدستی و فقری که صاحب آن درمان کننده ای نیابد ۴- و همسایه بد برای خانه... .

۷- بدرت آموزیده شد

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ فِي بَعْضِ حَوَائِجِهِ فَعَهَدَ إِلَى امْرَأَتِهِ عَهْدًا أَلَّا تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِهَا حَتَّى يَفْدَمَ، قَالَ: وَإِنَّ أَبَاهَا مَرَضَ فَبَعَثَ الْمَرْأَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: إِنَّ زَوْجِي خَرَجَ وَعَهَدَ إِلَيَّ أَنْ لَا أَخْرُجَ مِنْ بَيْتِي حَتَّى يَفْدَمَ وَإِنَّ أَبِي قَدْ مَرَضَ فَتَأْمُرُنِي أَنْ أَعُودَهُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا إِجْلِسِي فِي بَيْتِكَ وَأَطِيعِي زَوْجَكَ، قَالَ: فَتَقَلُّ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ ثَانِيًا بِبَدَلِكَ فَقَالَتْ: فَتَأْمُرُنِي أَنْ أَعُودَهُ؟ فَقَالَ: إِجْلِسِي فِي بَيْتِكَ وَأَطِيعِي زَوْجَكَ، قَالَ: فَمَاتَ أَبُوهَا فَبَعَثَتْ إِلَيْهِ إِنَّ أَبِي قَدْ مَاتَ فَتَأْمُرُنِي أَنْ أَصِلِّيَ عَلَيْهِ؟ فَقَالَ: لِمَا إِجْلِسِي فِي بَيْتِكَ وَأَطِيعِي زَوْجَكَ. قَالَ: فَدَفِنَ الرَّجُلُ فَبَعَثَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ وَ لِأَبِيكَ بِطَاعَتِكَ لِزَوْجِكَ. (۱)

۱- کافی: ۵/۵۱۳ باب ما يجب من طاعه الزوج... ح ۱، من لا يحضره الفقيه: ۳/۴۴۱ باب حق المرأة على الزوج... ح ۴۵۳۲، مكارم الأخلاق: ۲۱۶، نوادر راوندی: ۴۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۷۴ ب ۹۱ ح ۲۵۳۵۰-۱، بحار الأنوار: ۲۲/۱۴۵ ب ۳۷ ح ۱۳۶، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۵۶ ب ۷۱ ح ۱۶۶۳۸-۱ و ص ۲۵۷ ح ۱۶۶۴۰-۳ و ص ۲۵۸ ح ۱۶۶۴۴-۷.

ص: ۱۰۷

امام صادق علیه السلام فرمود: مردی از انصار در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله برای انجام بعضی از کارهایش از خانه خارج شد (به سفر رفت) و به همسر خود گفت: تا بازنگشته ام از خانه بیرون مرو. در آن زمان پدرش (پدر آن زن) بیمار گشت. پس آن زن برای پیامبر صلی الله علیه و آله پیغام فرستاد که: شوهرم بیرون رفته و به من گفته است از خانه خارج نشوم تا وی باز گردد و بدرستی که پدرم بیمار شده است. امر می فرماید به عیادت پدرم بروم؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: نه، بنشین در خانه ات و از فرمان شوهرت پیروی کن. پس پدرش به شدت بیمار گشت؛ دوباره آن زن برای پیامبر پیغام فرستاد، پیامبر فرمود: در خانه ات بنشین و از فرمان شوهرت پیروی کن. تا اینکه پدر آن زن از دنیا رفت و باز آن زن پیغام برای حضرتش فرستاد که آیا مرا اجازه می دهید بر پدرم نماز بگذارم؟ فرمود: نه، در خانه ات بنشین و فرمان شوهرت را اطاعت کن. عاقبت پدر آن زن را به خاک سپردند. و پیامبر این بار برای او پیغام فرستاد که: خداوند تو و پدرت را به خاطر فرمانبرداری از شوهرت آمرزید.

۸- زنان...

قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: النِّسَاءُ عَيٌّْ وَ عَوْرَاتٌ، فَادَّوُّوا عَيْهِنَّ بِالسُّكُوتِ وَ عَوْرَاتِهِنَّ بِالْبَيُّوتِ. (۱)

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: زنان ناتوان و ناتوان طلب (در گفتار) و عورت هستند، ناتوانی گفتاری آنان را با سکوت و عورت های آنان را با خانه ها درمان کنید.

۱- در کتاب کافی: فَاشْتُرُوا، و در مستدرک الوسائل: فَادَّرُّوا آمده است. کافی: ۵/۵۳۵ ح ۱ و ۴، من لا یحضره الفقیه: ۳/۳۹۰ باب المذموم من أخلاق النساء و... ح ۴۳۷۲، مکارم الأخلاق: ۲۰۱، مستدرک الوسائل: ۱۴/۱۸۲ ح ۱۶۴۵۱-۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۶۶ ب ۲۴ و ۲۵۰۵۱ و ۲۵۰۵۳، بحار الأنوار: ۱۰۰/۲۵۲ ب ۴- أحوال الرجال و... ح ۵۰.

ص: ۱۰۸

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: اتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّهُنَّ عِئْ وَ عَوْرَةٌ وَ إِنَّكُمْ اسْتَحْلَلْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِهِ اللَّهِ وَ هُنَّ عِنْدَكُمْ عَوَانٍ فَادْرَأُوا عِيَّهُنَّ بِالسُّكُوتِ وَ أَرُوا عَوْرَاتِهِنَّ بِالْبَيُوتِ. (۱)

رسول اکرم ﷺ فرمودند: درباره زنان تقوای خدا پیشه کنید، همانا آنان ناتوان (در گفتار) و عورت اند و همانا آنان را به امانت خدا بر خود حلال کردید و آنان نزد شما به نیمه رسیده هستند، پس ناتوانی آنان را با خاموشی و عورتهای آنان را با خانه‌ها بپوشانید.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: النِّسَاءُ عَوْرَةٌ إِحْبِسُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ وَ اسْتَعِينُوا عَلَيْهِنَّ بِالْعَوَى. (۲)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: زنان عورت اند، آنان را در خانه (دور از محیطی که نامحرم در آن حضور دارد) نگاه دارید....

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: لَمَّا تَبَدَّوْا النِّسَاءَ بِالسَّلَامِ وَ لَا تَدْعُوهُنَّ إِلَى الطَّعَامِ فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: النِّسَاءُ عِئْ وَ عَوْرَةٌ فَاسْتُرُوا عِيَّهُنَّ بِالسُّكُوتِ وَ اسْتُرُوا عَوْرَاتِهِنَّ بِالْبُيُوتِ. (۳)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی ﷺ فرمودند: به زنان آغاز به سلام نکنید و آنان را به طعام (جهت پذیرایی) دعوت ننمایید، زیرا پیغمبر ﷺ فرمود: زنان، ناتوان و ناتوان طلب در گفتار و عورتند. پس عیب گفتاری آنان را با سکوت (گفتگو ننمودن با نامحرم) و عورت (تن و اندام) آنان را با خانه بپوشانید.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ فِي الضَّعِيفِينَ يَعْنِي بِذَلِكَ الْيَتِيمَ وَ النِّسَاءَ وَ إِنَّمَا

۱- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۴ فصل ۴ ح ۷۸۹، مستدرک الوسائل: ۱۴/۱۸۲ ب ۲۱ ح ۱۶۴۵۱-۳.

۲- نوادر راوندی: ۳۶، بحار الأنوار: ۱۰۰/۲۵۰ ب ۴۴ ح ۳، مستدرک الوسائل: ۱۴/۱۸۱ ب ۲۱ ح ۱۶۴۴۹-۱.

۳- کافی: ۵/۵۳۴ باب التسليم على النساء... ح ۱، شرح نهج البلاغه حیدری: ۲۰/۳۱۰ حکمت ۵۵۷، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۳۴ ب ۱۳۱ ح ۲۵۵۱۶.

ص: ۱۰۹

هُنَّ عَوْرَةٌ. (۱)

امام صادق علیه السلام فرمودند: درباره دو ناتوان تقوای خدایه کنید یعنی یتیم و زنان و همانا که آنان (زنان) عورت هستند. (آنان را از گناه بازدارید).

توضیح: تعبیر «النَّسَاءُ عَوْرَةٌ» از باب مبالغه و به این مفهوم است که زنان باید سکوت را به طور کامل در حضور نامحرم مراعات کنند. کلمه «عَوْرَةٌ» را بعضی ناتوانی در درست سخن گفتن و بند آمدن زبان و در صحبت گیر کردن معنا کرده اند. بنابر فرمایش حضرت که درباره تمام تن زنان فرمودند: آنان عورت اند، یعنی باید پوشیده گردند. برای ما مراد آن حضرت از کلمه «عَوْرَةٌ» معلوم می شود: از آنجا که در سخن گفتن و ارتباط گفتاری زنان با نامحرمان به ویژه زمانی که با صدای نازک و عشو همراه باشد، شهوت انگیز برای مردان و سبب ایجاد انس با آنان می شود، پیامبر صلی الله علیه و آله همچنان که فرموده است تن و اندام زن باید در خانه پوشیده گردد، فرموده اند که باید سخن گفتن ایشان نیز که می تواند توجّه نامحرم را جلب کند با سکوت محافظت شود.

در بیان این مطلب محقق حلی می فرماید: اصل، وجوب پوشش تمام بدن زن مسلمان مؤمنه است. (۲)

۹- حجاب حضرت فاطمه علیها السلام

عن أهل البيت: أَنَّهُ لَمَّا أَجْمَعَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى مَنَعِ فَاطِمَةَ علیها السلام فَدَكَ، وَ بَلَغَهَا ذَلِكَ لَأْتَتْ [لَأَتْ] خِمَارَهَا عَلَى رَأْسِهَا وَ اشْتَمَلَتْ بِجِلْبَابِهَا وَ أَقْبَلَتْ فِي لَمَةٍ مِنْ حَفَدَتِهَا وَ نِسَاءٍ قَوْمِهَا تَطُّ ذُيُولَهَا، مَا تَحْرِمُ مَشِيَّتَهَا مَشِيَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ حَتَّى

۱- کافی: ۵/۵۱۱ باب حق المرأة على الزوج... ح ۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۷۰ ب ۸۸ ح ۲۵۳۳۱.

۲- سلسله ینابیع الفقہیہ: ۱۸/۴۵.

ص: ۱۱۰

دَخَلْتُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ فِي حَشْدٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَغَيْرِهِمْ فَنَيْطَتْ دُونَهَا مَلَاءَةً... (۱).

از اهل بیت □ روایت شده است که فرمودند: چون ابوبکر و عمر، تصمیم گرفتند حضرت فاطمه □ را از فدک محروم کنند و خبر آن به حضرت رسید، مقنعه به سر کشیدند و چادر خویش را بر خود پیچیدند و در میان گروهی از یاران و زنان خویشاوند، درحالی که بلندی چادر قدم هایشان را می پوشانید و در راه رفتن پا روی آن می نهادند. راه رفتنشان، به سان راه رفتن پیامبر □ بود، تا اینکه بر ابوبکر وارد شدند درحالی که در میان جمعی از مهاجرین و انصار بود، و برای حضرت فاطمه □ پرده ای زده شد و... .

۱۰- آنجا که جگرگوشه زهرا بیرون می آید...

رَوَى: ... وَأَقْبَلَ النَّاسُ مِثْلَ عُرْفِ الْفَرَسِ إِلَى عَلِيٍّ □ وَهُوَ جَالِسٌ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ □ بَيْنَ يَدَيْهِ يَبْكِيَانِ فَبَكَى النَّاسُ لِبُكَائِهِمَا وَخَرَجَتْ أُمُّ كَلثُومٍ وَعَلَيْهَا بُرْقَعَةٌ وَتَجُرُّ ذَيْلَهَا مُتَجَلِّلَةً بِرِدَاءٍ عَلَيْهَا تُسَبِّحُهَا وَهِيَ تَقُولُ يَا أَبَتَاهُ! يَا رَسُولَ اللَّهِ! الْآنَ حَقًّا فَقَدْ نَاكَ فَقَدْ لَأَ لِقَاءَ بَعْدَهُ أَبَدًا... (۲).

علامه شهید محمد بن قتال نیشابوری □ در کتاب شریف «روضه الواعظین» فرموده است: روایت گردیده... هنگام شهادت حضرت زهرا □ مردم همچنان پشت سر یکدیگر به حضور حضرت علی □ رسیدند در حالی که ایشان نشسته بود و حسنین □ در حضور آن حضرت مشغول گریه کردن بودند، و مردم به سبب گریه آنان اشک می ریختند، و ام کلثوم □ در حالی خارج گردید که

۱- احتجاج طبرسی: ۱/۹۷، بحار الأنوار: ۲۹/۲۲۰.

۲- روضه الواعظین: ۱/۱۵۰، بحار الأنوار: ۴۳/۱۹۱ ب ۷ ح ۲۰.

ص: ۱۱۱

روبنده به صورت داشت و دامن لباسش به زمین کشیده می شد و می فرمود: ای پدر جان! ای پیامبر خدا! گویا هم اکنون تو را به نحوی از دست دادیم که پس از آن ملاقاتی در کار نخواهد بود!...

توضیح: ای سراپا کتاب خدا! ای سراپا قرآن خدا! و ای سرتاپا ولی خدا! مرا به خود نزدیک کن تا نه مثل تو، بلکه هم‌رنگ تو شوم، تو محبوب من هستی و من می خواهم به تو نزدیک باشم.

۱۱- بهترین زن

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ خَيْرَ نِسَائِكُمُ الْوَلُودُ الْوَدُودُ الْعَفِيفَةُ الْعَزِيزَةُ فِي أَهْلِهَا الدَّلِيلَةُ مَعَ بَعْلِهَا الْمُتَبَرِّجُ مَعَ زَوْجِهَا الْحَصَانِ عَلَى غَيْرِهِ الَّتِي تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَتَطِيعُ أَمْرَهُ وَإِذَا خَلَا بِهَا بَدَلَتْ لَهُ مَا يَرِيدُ مِنْهَا وَلَمْ تَبْدَلْ كَتَبَدَّلِ الرَّجُلِ. (۱)

جابر بن عبدالله انصاری که یکی از اصحاب خوب پیامبر ﷺ است، می گوید: نزد پیامبر ﷺ بودیم که فرمودند: بهترین زنان شما زنی است که بزاید و مهربان و باعفت باشد، نزد خاندان خود قدرتمند و نزد شوهرش فرمانبردار باشد. آنکه در اختیار شوهر باشد، و نزد غیر شوهر خود را حفظ کند، آنکه سخن شوهر را گوش داده و فرمانبردار او باشد و هرگاه نزد شوهر رفت همچون مردان بذل نکند.

۱۲- بدترین زن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشَرِّ نِسَائِكُمْ... الَّتِي لَا تَوْرَعُ مِنْ قَبِيحِ الْمُتَبَرِّجِ إِذَا غَابَ عَنْهَا بَعْلُهَا الْحَصَانُ مَعَهُ إِذَا حَضَرَ... (۲).

۱- کافی: ۵/۳۲۴ ح ۱، من لایحضره الفقیه: ۳/۳۸۹ ح ۴۳۶۷.

۲- جعفریات: ۱۴۷، کافی: ۵/۳۲۵ ح ۱، من لایحضره الفقیه: ۳/۳۹۱ باب المذموم من أخلاق النساء و... ح ۴۳۷۶، تهذیب الأحکام: ۷/۴۰۰ ب ۳۴ ح ۶، روضه الواعظین: ۲/۳۷۴، مکارم الأخلاق: ۲۰۲، وسائل الشیعه: ۲۰/۳۳ ب ۷ ح ۲۴۹۵۷، مستدرک الوسائل: ۱۴/۱۶۵ ح ۱۶۳۸۹-۵ و ص ۱۶۶ ح ۱۶۳۹۳-۹.

ص: ۱۱۲

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: آیا خبر بدهم شما را به بدترین زنانان؟!... و او زنی است

که از کارهای زشت دامن خود را پاک نگاه ندارد و هنگامی که شوهر نزد او نیست بی بندوبار باشد و نزد شوهر خود را نگه دارد....

۱۳- تشبیه به جنس مخالف و...

قال النبى ﷺ: ... لَعَنَ اللَّهُ... وَالْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ... (۱).

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: ... لعنت خدا بر... و بر مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند.

لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُخَنَّثِينَ [مِنَ] الرِّجَالِ الْمُتَشَبِّهِينَ بِالنِّسَاءِ وَالْمَرْجَلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ الْمُتَشَبِّهَاتِ بِالرِّجَالِ. (۲)

پیامبر خدا ﷺ مردان مخنث را لعنت کردند. آنان که خود را شبیه زنان کنند، و زنانی مردصفت که خود را شبیه مردان کنند (صفت مردان را به خود بگیرند).

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ لَعَنَ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَقَالَ: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ وَلَعَنَ الْمَذَكَّرَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْمُؤَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ. (۳)

پیامبر گرامی اسلام ﷺ مردانی را که صفات زنان بگیرند لعنت فرموده و فرمان دادند آنان را از خانه های خود بیرون کنید و زنانی را که صفت مردان بگیرند و مردانی را که صفت زنان بگیرند، لعنت فرمودند.

۱- کافی: ۸/۶۹، وسائل الشیعه: ۱۷/۲۸۴ ب ۸۷.

۲- جعفریات: ۱۴۷، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۰۲ ب ۷۰ ح ۱۵۱۰۶- ۱ و ج ۱۴ ص ۳۴۸ ب ۱۶ ح ۱۶۹۱۸- ۴.

۳- دعائم الإسلام: ۲/۴۵۵ فصل ۲ ح ۱۵۹۷، مستدرک الوسائل: ۱۴/۳۴۹ ب ۱۶ ح ۱۶۹۲۱- ۷.

ص: ۱۱۳

عَنْ عَلِيٍّ ؓ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا بِهِ تَأْنِيثٌ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ؓ فَقَالَ لَهُ: أَخْرُجْ مِنْ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ؓ يَا مَنْ لَعَنَهُ رَسُولُ اللَّهِ ؓ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ؓ يَقُولُ: لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ. (۱)

امام علی ؓ در مسجد پیامبر ؓ با مردی مواجه شدند که حالت های زنانه داشت؛ پس به او فرمودند: از مسجد پیامبر خدا ؓ بیرون شو ای کسی که مورد لعنت پیامبر خدا ؓ هستی. سپس فرمودند: شنیدم پیامبر ؓ می فرمودند: خداوند مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان می کنند، لعنت کند.

عَنْ عَلِيٍّ ؓ قَالَ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ؓ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى أَتَاهُ رَجُلٌ بِهِ تَأْنِيثٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ ثُمَّ أَكَبَّ رَسُولُ اللَّهِ ؓ إِلَى الْأَرْضِ يَسْتَرْجِعُ ثُمَّ قَالَ: مِثْلُ هَؤُلَاءِ فِي أُمَّتِي؟! إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ مِثْلُ هَؤُلَاءِ فِي أُمَّهِ إِلَّا عُدِّبَتْ قَبْلَ السَّاعَةِ. (۲)

حضرت امام امیر المؤمنین علی ؓ فرمودند: همراه با پیامبر خدا ؓ در مسجد نشسته بودم که مردی با تأنث و ویژگی های زنان وارد شد و بر پیامبر سلام کرد، حضرت پس از اینکه به سلام او پاسخ دادند، چشم به زمین دوختند درحالی که استرجاع می نمودند (۳) سپس فرمودند: چنین افرادی در امت من یافت می شوند؟! این گونه افراد، در هیچ امتی یافت نمی شوند، مگر اینکه آن امت پیش از آمدن قیامت، عذاب می شوند.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ؓ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ؓ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَلَعَنَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ. (۴)

۱- علل الشرائع: ۲/۶۰۲ ب ۳۸۵ ح ۶۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۳۳۷ ب ۱۸ ح ۲۵۷۶۵، بحار الأنوار: ۷۶/۶۴ ب ۷۱ ح ۷.

۲- علل الشرائع: ۲/۶۰۲ ب ۳۸۵ ح ۶۵، وسائل الشیعه: ۱۷/۲۸۵ ب ۸۷ ح ۲۲۵۳۴.

۳- این آیه کریمه را تلاوت فرمودند: (۲) سوره بقره: آیه ۱۵۷: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ کنایه از اینکه با مصیبتی مواجه گردیده اند.

۴- بحار الأنوار: ۷۳/۳۴۱ ب ۶۷ ح ۱۱.

ص: ۱۱۴

امام محمدباقر \square فرمودند: بدرستی که پیامبر اسلام \square مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند، لعنت فرمودند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ \square قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ \square يَرْجُرُ الرَّجُلَ أَنْ يَتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ وَيُنْهَى الْمَرْأَةَ أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ فِي لِبَاسِهَا. (۱)

امام صادق از پدران گرامیش \square نقل نمود که پیامبر اکرم \square از اینکه مردان خود را شبیه به زنان کنند، جلوگیری می نمودند و از اینکه زنان در پوشاک خود را به مردان شبیه کنند، نهی می فرمودند.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ \square قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ \square فِي حَدِيثٍ: لَعَنَ اللَّهُ... وَالْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ... (۲)

حضرت امام محمد باقر \square فرمود: پیامبر خدا \square فرمودند: لعنت خداوند بر... و بر مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ \square قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ \square : الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ هُمُ الْمُخَنَّثُونَ وَ... (۳)

حضرت امام جعفر صادق \square فرمود: پیامبر خدا مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند که همان مخنثون می باشند لعنت فرمودند.

فَقَهَ الرِّضَا \square : قَدْ لَعَنَ النَّبِيُّ \square سَبْعَةً... وَالْمُتَشَبِّهَةَ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَالرِّجَالَ بِالنِّسَاءِ... وَالْمُتَغَافِلَ عَلَى زَوْجَتِهِ وَهُوَ الدَّيُوثُ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ \square : اقْتُلُوا الدَّيُوثَ. (۴)

۱- مکارم الأخلاق: ۱۱۸، وسائل الشیعه: ۵/۲۵ ابواب احکام الملابس ب ۱۳ ح ۵۷۹۴.

۲- کافی: ۸/۶۹ ح ۲۷، علل الشرائع: ۲/۶۰۲ ب ۳۸۵ ح ۶۳، وسائل الشیعه: ۱۷/۲۸۴، ابواب ما یکتسب به، ب ۸۷ ح ۲۲۵۳۱.

۳- محاسن: ۱/۱۱۳ ب ۵۱ ح ۱۰۸، کافی: ۵/۵۵۰ ح ۴، وسائل الشیعه: ۲۰/۳۴۶ ب ۲۴ ح ۲۵۷۸۹.

۴- فقه الرضا \square : ۲۵۰ ب ۳۶، مستدرک الوسائل: ۱۳/۹۴ ب ۱۷ ح ۱۴۸۷۴ - او ج ۱۴ ص ۲۹۱ ب ۱۰۳ ح ۱۶۷۵۰ - ۴ و ص ۳۴۱ ب ۱۴ ح ۱۶۸۹۸ - ۱، بحار الأنوار: ۷۶/۱۱۶ ب ۸۴ ح ۱۱ ج ۱۰ ص ۵۱ ب ۱۳ ح ۱۳.

ص: ۱۱۵

در کتاب شریف فقه منسوب رضوی □ آمده است: بدرستی که پیامبر هفت کس را لعنت فرمود: ... و زنی که خود را شبیه مردان و مردی که خود را شبیه زنان کند و مردی که حفاظت از همسر خود (از فحشاء و منکر) نکند و او دیوث است و پیامبر فرمود: دیوث را بکشید.

وَلَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ □ الْمُخَنَّثِينَ وَقَالَ: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ. (۱)

و پیامبر گرامی اسلام □ مخنث ها (مردان زن صفت و شبیه زن) را لعنت کرده و فرمودند: آنان را از خانه هایتان بیرون کنید.

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ □: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ فَإِنَّهُمْ أَقْدَرُ شَيْءٍ. (۲)

پیامبر اکرم □ فرمودند: آنان (مردان زن صفت) را از خانه هایتان بیرون کنید، به یقین آنان کثیفترین چیز هستند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَوْ أَبِي الْحَسَنِ □ قَالَ: إِنِّي لَأُكْرَهُ أَنْ يُتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ. (۳)

امام صادق و یا امام کاظم □ فرمودند: خوش ندارم مردی شبیه زنان شود.

شهید ثانی می فرماید: یکی از محرمات (ممنوعیتها) زینت نمودن مرد و زن است با چیزی که بر آنها حرام است، مانند اینکه مرد النگو و خلخال و لباسی که به حسب عادت، ویژه بانوان است بپوشد که البته لباس ویژه، با توجه به زمان ها

۱- جعفریات: ۱۲۷، مکارم الأخلاق: ۲۳۲، فصل ۹، وسائل الشیعه: ۲۰/۳۴۲ ب ۲۲ ح ۲۵۷۸۲، بحار الأنوار: ۱۰۱/۴۶ ب ۳۶ ح ۱۵، مستدرک الوسائل: ۱۴/۳۴۸ ب ۱۶ ح ۱۶۹۱۷-۳ و ص ۳۵۲ ب ۱۹ ح ۱۶۹۳۳-۳.

۲- علل الشرائع: ۲/۶۰۲ ب ۳۸۵ ح ۶۴، بحار الأنوار: ۷۶/۶۵ ب ۷۱.

۳- کافی: ۶/۴۵۸ باب تشمیر الثیاب ... ح ۱۲، مکارم الأخلاق: ۱۱۸، وسائل الشیعه: ۵/۲۵، ابواب احکام الملایس، ب ۱۳ ح ۵۷۹۳ و ص ۴۲ ب ۲۳ ح ۸۵۵۱.

ص: ۱۱۶

و مکان‌ها، فرق می‌کند و مانند اینکه زن، اشیای ویژه مرد، مانند کمر بند و عمامه را بپوشد. (۱)

قابل توجه: هرگونه شباهت در آرایش و پیرایش موهای سر و ریش و ابرو و نیز ناخن، پوشاک، رفتار، گفتار و اخلاق، به جنس مخالف حرام است.

۱۴- پوشش دشمنان حق

أَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَى نَبِيِّ مِنْ أَنْبِيَائِهِ: قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ لَمَّا يَلْبَسُوا لِيَأْسَ أَعْدَائِي وَلَمَّا يَطْعَمُوا مَطَاعِمَ أَعْدَائِي وَلَا يَشْرَبُوا مَسَالِكَ أَعْدَائِي فَيَكُونُوا أَعْدَائِي كَمَا هُمْ أَعْدَائِي. (۲)

امام صادق ع فرمود: خداوند عزوجل به پیامبری از پیامبرانش وحی فرمود:

به مؤمنان بگو! پوشش دشمنانم را نپوشند، خوردنی‌های دشمنان را نخورند و راه‌های آنها را نپیمایند، در غیر این صورت مانند آنان، دشمنانم خواهند بود.

توضیح: این یک قانون فطری است: آنچه از ظاهر آنکه خدا را دوست دارد، آشکار است؛ نباید شبیه به ظاهر آن باشد که خدا را دوست نمی‌دارد و با او دشمن است. خودت بگو: اگر خوراک، پوشاک، رفتار و... دوست و دشمن یکسان باشد، پس در چه چیز با یکدیگر تفاوت دارند؟...

۱۵- بیش از پنج کلمه؟!...

۱- - الروضه البهیه فی شرح اللمعه الدمشقیه تحقیق کلانتر: ۳/۲۱۶.

۲- جعفریات: ۲۳۴ باب البر و... من لایحضره الفقیه: ۱/۲۵۲ ح ۷۷۰، علل الشرائع: ۲/۳۴۸ ب ۵۶ ح ۶، عیون أخبار الرضا: ۲/۲۳: ب ۳۰ ح ۵۱، تهذیب الأحکام: ۶/۱۷۲ ب ۷۹ ح ۱۰، قصص الأنبیاء راوندی: ۲۷۹ فصل ۱۰ ح ۳۴۲، مجموعهورام: ۱/۱۵ جزء اول، مشکاها لأنوار: ۳۲۵ ب ۹، نوادر راوندی: ۵۵، وسائل الشیعه: ۴/۳۸۵ ب ۱۹ ح ۵۴۶۸ و ج ۱۵ ص ۱۴۶ ب ۶۴ ح ۲۰۱۸۰ و ج ۲۵ ص ۳۶۳ ب ۲۷ ح ۳۲۱۳۴، مستدرک الوسائل: ۱۱/۱۱۹ ب ۵۲ ح ۱۲۵۸۵- او ج ۱۶ ص ۲۹۷ ب ۷۲ ح ۱۹۹۴۱- ۶.

ص: ۱۱۷

نَهَى (النَّبِيُّ ﷺ) ... وَ نَهَى أَنْ تَتَزَيَّنَ لِغَيْرِ زَوْجِهَا فَإِنْ فَعَلَتْ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ أَنْ يُحْرِقَهَا بِالنَّارِ وَ نَهَى أَنْ تَتَكَلَّمَ الْمَرْأَةُ عِنْدَ غَيْرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيْرِ ذِي مَحْرَمٍ مِنْهَا أَكْثَرَ مِنْ خَمْسِ كَلِمَاتٍ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ. (۱)

پیامبر گرامی اسلام ﷺ نهی فرمود... و از اینکه زنی برای غیر شوهر خود آرایش کند و فرمود: اگر زنی چنین کند بر خدا سزاوار است او را به آتش بسوزانند. و نهی فرمود از این که زنی نزد غیر شوهر خود و نامحرم بیش از پنج کلمه لازم سخن بگوید.

عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ ﷺ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: وَ نَهَى (رَسُولُ اللَّهِ ﷺ) أَنْ تَتَكَلَّمَ الْمَرْأَةُ عِنْدَ غَيْرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيْرِ ذِي مَحْرَمٍ مِنْهَا أَكْثَرَ مِنْ خَمْسِ كَلِمَاتٍ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ. (۲)

امام صادق ﷺ از پدران گرامی خود از رسول خدا ﷺ نقل نمودند: پیامبر ﷺ از اینکه زنی نزد غیر همسر و غیر محرمش، بیش از پنج کلمه لازم سخن بگوید، نهی فرمودند.

۱۶- گفتار با نامحرم

عَنْ عَلِيِّ ﷺ: ... وَ مُحَادَثَةُ النِّسَاءِ تَدْعُو إِلَى الْبَلَاءِ وَ يَزِيغُ الْقُلُوبَ ... (۳)

۱- من لايحضره الفقيه: ۴/۳ باب ذكر جمل من مناهي النبي ﷺ...، امالی صدوق: ۴۲۲ مجلس ۶۶، مجموعهورام: ۲/۲۵۶، مكارم الأخلاق: ۴۲۴ فصل ۲، وسائل الشيعه: ۲۰/۱۹۷ ب ۱۰۶ اوص ۲۱۱ ب ۱۱۷، بحار الأنوار: ۷۳/۳۲۸ ب ۶۷ و ج ۱۰۰ ص ۲۴۳ ب ۴ و ج ۱۰۱ ص ۳۲ ب ۳۴.

۲- من لايحضره الفقيه: ۴/۳، امالی صدوق: ۴۴۲ مجلس ۶۶، مجموعهورام: ۲/۲۵۶، مكارم الأخلاق: ۴۲۴ فصل ۲، وسائل الشيعه: ۲۰/۱۹۷ ب ۱۰۶ ح ۲۵۴۱۶، بحار الأنوار: ۷۳/۳۲۸ ب ۶۷ و ج ۱۰۰ ص ۲۴۳ ب ۴ و ج ۱۰۱ ص ۳۲ ب ۳۴ ح ۱.

۳- تحف العقول: ۱۴۹ خطبه ديباج، بحار الأنوار: ۷۴/۲۹۱ ب ۱۴ ح ۲.

ص: ۱۱۸

حضرت امام علی ع فرمود: ... و گفتگو با زنان فراخوان بلاست و قلبها را منحرف می کند... .

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ع أَنَّهُ قَالَ: مُحَادَثَةُ النِّسَاءِ مِنْ مَصَائِدِ الشَّيْطَانِ. (۱)

امام صادق ع فرمود: گفتگو با زنان از دامهای شیطان است.

من مواعظ الإمام جعفر بن محمد الصادق ع: ثَلَاثٌ يَجِبُ عَلَى كُلِّ إِنْسِيَانٍ تَجَنُّبُهَا، مُقَارَنَةُ الْأَشْرَارِ وَ مُحَادَثَةُ النِّسَاءِ وَ مُجَالَسَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ. (۲)

از موعظه های امام صادق ع چنین است: بر هر انسانی واجب است از سه چیز دوری کند: ۱- همراهی افراد شرور ۲- گفتگو با زنان ۳- همنشینی با بدعت گذاران.

۱۷- سلام به...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّهُ قَالَ: لَا تُسَلِّمْ عَلَى الْمَرْأَةِ. (۳)

امام صادق ع فرمود: به زن (آغاز به) سلام نکن!

پیام: باب سخن با نامحرم را باز مکن.

۱۸- گوهر در حراج

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص: لَا تُتْرَلُوا النِّسَاءَ بِالْغُرْفِ وَ... (۴)

پیامبر ص فرمودند: زنان را به محل همگانی (جایی که نامحرمان هستند) نبرید.

۱۹- بهترین برای زن!...

۱- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۴ ح ۷۸۸، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۳ ب ۸۳ ح ۱۶۶۹۲-۳.

۲- تحف العقول: ۳۱۹، بحار الأنوار: ۷۵/۲۳۲ ب ۲۳.

۳- کافی: ۵/۵۳۵ باب التسليم على النساء ... ح ۲، مشکاها لأنوار: ۲۰۳ فصل ۵، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۳۴، ابواب مقدمات النکاح، ب ۱۳۱ ح ۲۵۵۱۷.

۴- جعفریات: ۹۷، کافی: ۵/۵۱۶ باب فی تأدیب النساء... ح ۱، من لایحضره الفقیه: ۱/۳۷۴ باب أدب المرأة فی الصلاه... ح ۱۰۸۹، بحار الأنوار: ۱۰۰/۲۶۱ ب ۵ ح ۱۶، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۵۹ ب ۷۲ ح ۱۶۶۴۷-۱.

ص: ۱۱۹

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلْمَرْأَةِ؟ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ مِنَّا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِفَاطِمَةَ ﷺ فَقَالَتْ: مَا مِنْ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلْمَرْأَةِ مِنْ أَنْ لَا تَتْرَى رَجُلًا وَلَا يَرَاهَا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: صَدَقْتَ إِنَّهَا بَضَعَهُ مِنِّي. (۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علیؑ فرمودند: رسول خداﷺ به ما فرمودند: چه چیز برای زن بهتر است؟ هیچ کدام از ما (اصحاب) آن حضرت را پاسخ ندادیم، پس آن را برای حضرت فاطمهؑ ذکر نمودیم، فرمودند: چیزی برای زن بهتر از این نیست که هیچ مردی او را نبیند و او نیز هیچ مردی را نبیند. سخن آن حضرت را برای رسول خداﷺ بیان نمودم، پیامبرؑ فرمود: راست فرموده است، بدرستی که او پاره ای از من است.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَخْبِرُونِي أَيُّ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ؟ فَعَيَّنَا بِذَلِكَ كُلُّنَا حَتَّى تَفَرَّقْنَا فَوَجَعْتُ إِلَى فَاطِمَةَ ﷺ فَأَخْبَرْتُهَا بِالَّذِي قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنَّا عَلِمَهُ وَلَا عَرَفَهُ فَقَالَتْ: وَلَكِنِّي أَعْرِفُهُ خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ أَنْ لَا يَرَيْنَ الرَّجَالَ وَلَا يَرَاهُنَّ الرَّجَالُ فَوَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ سَأَلْتَنَا أَيُّ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ، خَيْرٌ لَهُنَّ أَنْ لَا يَرَيْنَ الرَّجَالَ وَلَا يَرَاهُنَّ الرَّجَالَ فَقَالَ ﷺ: مَنْ أَخْبَرَكَ فَلَمْ تَعْلَمْهُ وَأَنْتِ عِنْدِي؟ فَقُلْتُ فَاطِمَةَ، فَأَعْجَبَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: إِنَّ فَاطِمَةَ بَضَعَهُ مِنِّي... (۲).

حضرت امام امیرالمؤمنین علیؑ فرمودند: ما نزد پیامبرؑ بودیم، و ایشان فرمودند: مرا خبر دهید چه چیزی برای زنان بهتر است؟ ما ندانستیم چه جواب

۱- مستدرک الوسائل: ۱۴/۱۸۲ ب ۲۱ ح ۱۶۴۵۰ و ۱۶۴۵۲-۴ و ص ۲۸۹ ب ۱۰۰ ح ۱۶۷۴۱-۲.

۲- وسائل الشیعه: ۲۰/۶۶ ح ۲۵۰۵۴ از کشف الغمّه: ۱/۴۶۶ از کتاب «أخبار فاطمهؑ» تألیف شیخ صدوقؑ، عدد القویه: ۲۲۵، مکارم الأخلاق: ۲۳۳ فصل ۹.

ص: ۱۲۰

بگوییم و پراکنده شدیم، به حضرت زهرا[ؑ] مراجعه نمودم و ایشان را به آنچه پیامبر[ؐ] فرموده بودند و اینکه کسی ندانست چه جوابی بدهد، خبر دادم. آن حضرت فرمودند: ولی من می دانم، بهترین چیز برای زنان این است که مردی را نبینند و مردان نیز آنان را نبینند. پس به سوی پیامبر باز گشتم و گفتم: ای پیامبر! از ما سؤال فرمودید چه چیزی برای زنان بهتر است؛ بهترین چیز برای آنان این است که مردان را نبینند و مردان نیز آنان را نبینند. آن حضرت فرمودند: چه کسی به شما خبر داد، آنگاه که نزد من بودید نمی دانستید؟ گفتم: فاطمه، پس پیامبر[ؐ] از آن درشگفت و خشنود گشت و فرمود: بدرستی که فاطمه پاره ای از من است.

قَالَ النَّبِيُّ[ؐ] لَهَا (لفاطمه[ؑ]): أَيُّ شَيْءٍ خَيْرٌ لِّلْمَرْأَةِ؟ قَالَتْ: أَنْ لَا تَرَى رَجُلًا وَلَا لَيَّرَاهَا رَجُلٌ. فَضَمَّهَا إِلَيْهِ وَقَالَ: ذُرِّيَّةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ (۱).

رسول خدا[ؐ] به حضرت فاطمه فرمودند: چه چیز برای زن بهتر است؟ حضرت فاطمه[ؑ] فرمودند: اینکه هیچ مردی را نبیند و هیچ مردی او را نبیند. آنگاه پیامبر[ؐ] آن حضرت را در آغوش گرفته و فرمودند: ذریه ای که بعضی از بعض دیگرند.

توضیح: جمله اخیر «ذریه ای که بعضی از بعض دیگرند»، مضمون یکی از آیات قرآن (۲) می باشد. پیامبر اکرم از بیان این جمله قصد نموده اند که این سخن حضرت زهرا[ؑ] را تایید فرموده و در عین حال تأکید نمایند که حضرت فاطمه

۱- مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب: ۳/۳۴۱، بحار الأنوار: ۴۳/۸۴ ب ۴.

۲- (۳) سوره آل عمران: آیه ۳۵: ذُرِّيَّةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.

ص: ۱۲۱

زهره از خاندان عصمت و نبوت بوده و دست پرورده وحی هستند.

۲۰- آنجا که به خدا نزدیکتر است...

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ دَخَلَ عَلَيْهَا عَلِيُّ وَبِهِ كَاتِبُهُ شَدِيدَةٌ فَقَالَتْ: مَا هَذِهِ الْكَاتِبَةُ فَقَالَ: سَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ مَسْأَلَةٍ وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَنَا جَوَابٌ لَهَا. فَقَالَتْ: وَمَا الْمَسْأَلَةُ؟ قَالَ: سَأَلْنَا عَنِ الْمَرْأَةِ مَا هِيَ قُلْنَا عَوْرَةٌ قَالَ فَمَتَى تَكُونُ أَدْنَى مِنْ رَبِّهَا فَلَمْ نَدْرِ. قَالَتْ: إِزْجِعْ إِلَيْهِ فَأَعْلِمُهُ أَنَّ أَدْنَى مَا تَكُونُ مِنْ رَبِّهَا أَنْ تَلْزَمَ قَعْرَ بَيْتِهَا. فَأَنْطَلَقَ فَأَخْبَرَ النَّبِيَّ فَقَالَ: مَاذَا مِنْ تَلْقَاءِ نَفْسِكَ يَا عَلِيُّ، فَأَخْبِرَهُ أَنَّ فَاطِمَةَ أَخْبَرْتَهُ، فَقَالَ: صَدَقَتْ إِنَّ فَاطِمَةَ بَضَعَهُ مِنِّي. (۱)

امام صادق از پدر گرامیشان روایت می کنند که فرمود: حضرت علی در حالی که بسیار اندوهگین بودند بر حضرت فاطمه وارد شدند. حضرت فاطمه فرمودند: این اندوه بسیار از چیست؟ حضرت علی فرمودند: پیامبر از ما پرسشی نمودند و جوابی نداشتیم. حضرت فاطمه فرمودند: آن مسأله چیست؟ گفتم: از ما سؤال فرمود که زن چیست؟ پاسخ دادیم: عورت است (باید پوشیده گردد). فرمود: چه زمانی به خدای خود نزدیکتر است؟ و ما جواب آن را ندانستیم. حضرت فاطمه فرمودند: به سوی پیامبر باز گرد و به ایشان بگو: بدرستی که زن زمانی به خدای خود نزدیکتر است که درون خانه خود (دور از نامحرم) باشد. پس امیرالمؤمنین از خانه بیرون رفتند و به پیامبر خبر دادند، آن حضرت فرمودند: این جواب از تو نیست ای علی! پس امام علی خبر دادند که جواب از فاطمه است. پس پیامبر فرمودند:

۱- جعفریات: ۹۵، عدد القویه: ۲۲۴؛ نوادر راوندی: ۱۴؛ دعائم الإسلام: ۲/۲۱۵؛ فصل ۴ ح ۷۹۳، مستدرک الوسائل: ۱۴/۱۸۲ ب ۲۱ ح ۱۶۴۵۰-۲، بحار الأنوار: ۱۰۰/۲۵۰ ب ۴ ح ۴۰.

ص: ۱۲۲

فاطمه درست گفته است، بدرستی که فاطمه بخشی از من است.

قَالَ عَلِيٌّ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَضِيحَابَهُ عَنِ الْمَرْأَةِ مَا هِيَ؟ قَالُوا: عَوْرَةٌ، قَالَ: فَمَتَى تَكُونُ أذُنِي مِنْ رَبِّهَا؟ فَلَمْ يَدْرُوا فَلَمَّا سَمِعَتْ فَاطِمَةُ ﷺ ذَلِكَ قَالَتْ: أذُنِي مَا تَكُونُ مِنْ رَبِّهَا أَنْ تَلْزَمَ قَعَرَ بَيْتِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي. (۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی ﷺ فرمودند: پیامبر ﷺ از اصحاب خود پرسیدند: زن چیست؟ پاسخ دادند: عورت است (نباید آشکار باشد). فرمود: چه زمانی به خدای خود نزدیکتر است؟ اصحاب جواب را ندانستند، حضرت فاطمه ﷺ آن را شنیدند و پاسخ فرمودند: زنان زمانی به خدای خود نزدیکترند که کنج (درون) خانه خود باشند. پیامبر ﷺ فرمودند: بدرستی که فاطمه پاره ای از من است.

۲۱- حفظ با حجاب

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ فِي رَسُولِهِ إِلَى الْحَسَنِ ﷺ: ... وَكَفُّفٌ عَلَيْهِنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ بِحِجَابِكَ إِيَّاهُنَّ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحِجَابِ خَيْرٌ لَكُمْ وَلَهُنَّ مِنَ اللَّزِيَابِ وَلَيْسَ خُرُوجُهُنَّ بِأَشَدَّ مِنْ دُخُولِ مَنْ لَمَّا تَبَيُّ بِهِنَّ عَلَيْهِنَّ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَمَّا يَعْرِفَنَّ غَيْرَكَ مِنَ الرِّجَالِ فَافْعَلْ... وَإِيَّاكَ وَالتَّغَايُرَ فِي غَيْرِ مَوْضِعٍ غَيْرِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ يَدْعُوا الصَّحِيحَةَ إِلَى السَّقَمِ وَالْمَبْرِيئَةَ إِلَى الرَّيْبِ... (۲) حضرت امام امیرالمؤمنین علی ﷺ از جنک صفین باز می گشتند، به فرزندشان امام حسن مجتبی ﷺ نوشتند: ... زنان را روی پوشیده دار تا چشمشان به مردان (نامحرم) نیفتد، که سختگیری در پوشیدگی (و حجاب) بیش از هر چیز آنان را نگاه داری می کند. بیرون رفتن ایشان (از خانه در جمع نامحرمان حاضر شدن)

۱- حارالأنوار: ۴۳/۹۲ ب ۴ ح ۱۶.

۲- کافی: ۵/۳۳۷ ح ۷، نهج البلاغه چاپ دارالمعرفه بیروت: ۳/۵۶ نامه ۳۱، کشف المحجبه: ۲۲۰، تحف العقول: ۶۸، وسائل الشیعه: ۲۰/۶۴ ب ۲۴ ح ۲۵۰۴۹، مستدرک الوسائل: ۱۴/۱۸۳ ب ۲۱ ح ۱۶۴۵۳-۵.

ص: ۱۲۳

بدتر از آن نیست که فردی را که به وی اطمینان ندادی، به خانه آوری. اگر در توان پوست کاری کن که جز تو را نشناسند... از غیرت ورزیدن نابجا پرهیز که سبب می شود زن درستکار به نادرستی، و بانوی پاکدامن به بدگمانی بیفتد....

۲۲- حجابِ ناتمام...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَا يَصْلُحُ لِلْمَرْأَةِ الْمُسْلِمَةِ أَنْ تَلْبَسَ مِنَ الْخُمُرِ وَالِدَّرُوعِ مَا لَأَيُّوَارِي شَيْئًا. (۱)

امام صادق ع فرمودند: برای زن مسلمان شایسته نیست حجابش ناتمام باشد.

۲۳- حتی از زنان...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: وَلَا (يَتَّبِعِي) يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَنْكَشِفَ بَيْنَ يَدَيِ الْيَهُودِيِّهِ وَالنَّصْرَانِيِّ لِأَنَّهُنَّ يَصْنَعْنَ ذَلِكَ لِأَزْوَاجِهِنَّ وَلَا يَجُوزُ لَهَا أَنْ تَتَطَيَّبَ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَيْتِهَا وَلَا يَجُوزُ لَهَا أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَلَعَنَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ. (۲)

حضرت امام صادق ع فرمودند: زن مسلمان حتی میان زنان یهودی و نصرانی با چهره باز نمایان نشود؛ زیرا آنها ویژگیهای زن مسلمان را برای شوهرانشان و مردهای یهودی و نصرانی توصیف می کنند، و برای زن مسلمان جایز نیست هنگامی که از خانه اش بیرون می رود خود را خوشبو و آرایش کند. و نباید خود را شبیه مردان کند؛ زیرا پیامبر خدا ع مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند، لعنت فرمود.

۲۴- در احرام هم...

۱- کافی: ۳/۳۹۶ ح ۱۴، تهذیب الأحكام: ۲/۲۱۹ ب ۱۱ ح ۶۹، استبصار: ۱/۳۹۰ ب ۲۲۸ ح ۸، مکارم الأخلاق: ۹۳، وسائل الشیعه: ۴/۳۸۸ ب ۲۱ ح ۵۴۷۵.

۲- کافی: ۵/۵۱۹ باب التستر... ح ۵، من لا یحضره الفقیه: ۳/۵۶۱ باب النوادر... ح ۴۹۲۸، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۲۰ ب ۱۲۳ ح ۱۲۵۴۷۳-۱ از خصال: ۵۸۵ ح ۱۲.

ص: ۱۲۴

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ... وَقَالَ: تَسْدُلُ الثُّوبَ عَلَى وَجْهِهَا، قُلْتُ: حَيْدُ ذَلِكْ إِلَى أَيْنَ؟ قَالَ: إِلَى طَرَفِ الْمَائِفِ قَدْرَ مَا تُبْصِرُ. (۱)

امام صادق ع فرمودند: زن در حال احرام... و باید چادرش را بر جلو صورتش آویزان کند. گفتم: حد آن تا کجاست؟ فرمود: تا آخر بینی به اندازه ای که (جلو پایش را) ببیند.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: الْمُحْرِمَةُ تَسْدُلُ الثُّوبَ عَلَى وَجْهِهَا إِلَى الدَّقْنِ. (۲)

امام صادق ع فرمودند: زن مُحْرِم (در حال احرام) لباس را پرده وار به صورتش تا چانه آویزان نماید.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ الْمُحْرِمَةَ تَسْدُلُ ثَوْبَهَا إِلَى نَهْرِهَا. (۳)

امام صادق ع فرمودند: زن مُحْرِم (در حال احرام) چادرش را جلو صورتش تا گودی زیر گلویش (مانند پرده) آویزان کند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: تَسْدُلُ الْمَرْأَةُ الثُّوبَ عَلَى وَجْهِهَا مِنْ أَعْلَاهَا إِلَى النَّحْرِ إِذَا كَانَتْ رَاكِبَةً. (۴)

امام صادق ع فرمودند: زن هنگامی که سوار بر مرکب است چادرش را از بالای صورت تا گودی زیر گلویش مانند پرده به صورتش آویزان کند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: مَرَّ أَبُو جَعْفَرٍ بِمَرْأَةٍ مُتَنَفِّئَةٍ وَهِيَ مُحْرِمَةٌ فَقَالَ: أَحْرِمِي وَاسْفِرِي وَأَرْخِي ثَوْبِيكَ مِنْ فَوْقِ رَأْسِكَ فَإِنَّكَ إِن تَنَفَّيْتِ لَمْ يَنْغَيِّرْ لَوْنُكَ. فَقَالَ رَجُلٌ:

۱- کافی: ۴/۳۴۴ ح ۱؛ تهذیب: ۵/۷۳ ح ۲۴۳، وسائل الشیعه: ۱۲/۴۹۳ ب ۴۸ ح ۱۶۸۷۷.

۲- من لایحضره الفقیه: ۲/۲۱۹ ح ۱۰۰۷، وسائل الشیعه: ۱۲/۴۹۵ ب ۴۸ ح ۱۶۸۸۱.

۳- من لایحضره الفقیه: ۲/۳۵۶ ح ۲۶۸۸، وسائل الشیعه: ۱۲/۴۹۵ ب ۴۸ ح ۱۶۸۸۲.

۴- من لایحضره الفقیه: ۲/۳۴۲ باب ما یجوز الإحرام فیہ و... ح ۲۶۲۶، وسائل الشیعه: ۱۲/۴۹۵ ب ۴۸ ح ۱۶۸۸۳.

ص: ۱۲۵

إِلَىٰ أَيْنَ تُرَخِّيهِ؟ فَقَالَ: تُغَطِّي عَيْنَيْهَا. قَالَ قُلْتُ: يَبْلُغُ فَمَهَا؟ قَالَ: نَعَمْ. (۱)

امام باقر^ع از زنی که (محرّم بود و) نقاب به صورت داشت گذشتند و فرمودند: عمل به احرام کن و نقاب از صورت بگشا و چادرت را از بالای سرت رها کن (به جلو صورت خود)؛ زیرا اگر نقاب بسته باشی شکل و رنگ تو (نسبت به قبل از احرام) تغییر و تفاوتی پیدا نکرده است. مردی پرسید: تا کجا چادرت را رها کند؟ فرمود: تا چشمش را بپوشاند. (آن مرد) گفت: پرسیدم: تا دهانش برسد؟ فرمود: بله.

توضیح: از شیوه بیان حضرت با این خانم چنین برمی آید که او پیش از احرام، نقاب به چهره می زده و این امری عادی بوده، لذا حضرت تصریح می فرمایند که اگر در حال احرام هم نقاب بزند چهره اش با پیش از احرام تفاوتی نکرده و مقصود از آویزان نمودن چادر، پوشاندن صورت است تا آنجا که نامحرمی نتواند چهره او را ببیند.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَرْأَةُ الْمُحْرَمَةُ... تَسْدِلُ الثُّوبَ عَلَىٰ وَجْهِهَا. قُلْتُ: حَدِّ ذَلِكْ إِلَىٰ أَيْنَ؟ قَالَ: إِلَىٰ طَرَفِ الْأَنْفِ قَدْرَ مَا تُبْصِرُ. (۲)

حضرت امام جعفر صادق^ع فرمودند: زن در حال احرام... چادر را بر صورت خود ببیند از آن تا کجاست؟ فرمودند: تا زیر بینی به اندازه ای که بتواند (جلو خود را) ببیند.

بَعْضُ نُسْخِ فَفِهِ الرِّضَا: وَلَا بَأْسَ أَنْ تُسْدِلَ الْمَرْأَةُ الْمُحْرَمَةُ الثُّوبَ عَلَىٰ وَجْهِهَا حَتَّىٰ يَبْلُغَ نَحْرَهَا إِذَا كَانَتْ رَاكِبَةً.

۱- کافی: ۴/۳۴۴ باب ما يجوز للمحرمة أن تلبسه... ح ۱، تهذیب: ۵/۷۳ ب ۷ ح ۵۱.

۲- کافی: ۴/۳۴۴ ح ۱، تهذیب الأحکام: ۵/۷۳ ب ۷ ح ۵۱، وسائل الشیعه: ۱۲/۴۹۳ ب ۴۸ ح ۱۶۸۷۷.

ص: ۱۲۶

وفی موضع آخر منه: وَمَنْ كَانَ مَعَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ فَلْيُصِصْ نَعْنَ كَمَا تَصِيَّعُونَ وَيَسِيدِلْنَ الشِّيَابَ عَلَى وُجُوهِنَّ سِيدَلًا إِنْ أَرَدْنَ ذَلِكَ إِلَى النَّخْرِ. (۱)

در برخی نسخه های کتاب شریف فقه منسوب رضوی □ چنین آمده است: و باکی نیست که زن در حال احرام پوشش خود را چنان بر چهره بکشد تا به گلوی خود برساند اگر سوار بر مرکب است.

و در جای دیگر آمده است: و هرکس از زنان با شما باشد، باید همچون شما کنند و پوشش خود را اگر بخواهند تا گلو بر چهره های خود بیاندازند.

کتاب المقنع: وَلَا لِمَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَتَّقَبَّ لِأَنَّ إِحْرَامَ الْمَرْأَةِ فِي وَجْهِهَا وَإِحْرَامَ الرَّجُلِ فِي رَأْسِهِ، قَالَ: وَلَا بَأْسَ أَنْ تُسِيدَلَ الثُّوبَ عَلَى وَجْهِهَا مِنْ أَعْلَاهُ إِلَى النَّخْرِ إِذَا كَانَتْ رَاكِبَةً. (۲)

شیخ صدوق □ در کتاب شریف «المقنع» که از متون احادیث اهل بیت □ است آورده: جایز نیست زن در حال احرام نقاب بزند؛ زیرا احرام زن در چهره او و احرام مرد در سر اوست، و باکی نیست که چادر خود را اگر سوار بر مرکب است، از بالا تا گلو بیاندازد.

المقنع للصدوق: وَيَكْرَهُ النَّقَابَ وَلَا بَأْسَ أَنْ تُسِيدَلَ الثُّوبَ عَلَى وَجْهِهَا إِلَى طَرْفِ الْأَنْفِ قَدْرَ مَا تُبْصِرُ وَإِنْ مَرَّ بِهَا رَجُلٌ اسْتَيْتَرَتْ مِنْهُ بِثَوْبِهَا وَلَا تَسْتَيْتِرُ بِيَدِهَا مِنَ الشَّمْسِ. (۳)

شیخ صدوق در جای دیگر از «مقنع» فرموده است: و روا نیست نقاب زدن برای زن در حال احرام و باکی نیست که چادرش را بر چهره خود تا انتهای بینی

۱- مستدرک الوسائل: ۹/۲۲۴، ب ۳۸ ح ۱۰۷۴۳-۲.

۲- همان ح ۱۰۷۴۴-۳.

۳- همان ح ۱۰۷۴۵-۴.

ص: ۱۲۷

بیاندازد چنانکه بتواند (جلو پایش را) ببیند و اگر مردی (نامحرم) از او گذشت با لباس خود چهره اش را نپوشاند و با دست خود را از خورشید نپوشاند.

نتیجه: پوشاندن صورت بر زنان حتی در حال احرام واجب است و نگاه کردن نامحرمان به آن جایز نیست.

۲۵- نظر به بانوان نامسلمان و...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا حُرْمَةَ لِنِسَاءِ أَهْلِ الذَّمِّ أَنْ يُنْظَرَ إِلَى شُعُورِهِنَّ وَأَيْدِيهِنَّ. (۱)

امام صادق می فرماید: رسول خدا فرمود: نگرستن به مو و دست زنان اهل ذمه، حرام نیست.

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: لَا بَأْسَ بِالنَّظَرِ إِلَى رُءُوسِ نِسَاءِ أَهْلِ الذَّمِّ... (۲)

امام صادق از پدرش و آن حضرت از امام علی روایت می نماید که فرمودند: نگاه کردن به سر زنان اهل ذمه اشکالی ندارد.

عَنْ عَبْدِ بْنِ صُهَيْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: لَا بَأْسَ بِالنَّظَرِ إِلَى رُءُوسِ أَهْلِ التَّهَامَةِ وَالْأَعْرَابِ وَ أَهْلِ السَّوَادِ وَالْعُلُوجِ لِأَنَّهُمْ إِذَا نَهَوْا لَا يَنْتَهُونَ قَالَ: وَالْمَجْنُونُ وَالْمَغْلُوبُ عَلَى عَقْلِهَا وَ لَا بَأْسَ بِالنَّظَرِ إِلَى شَعْرِهَا وَ جَسَدِهَا مَا لَمْ يَتَعَمَّدَ ذَلِكَ. (۳)

امام صادق فرمود: نگرستن به سر زنان تهامه، بادیه نشین، روستایی های اطراف و عجم ها (بی تقوایان)، ایراد ندارد؛ زیرا اینان، هرگاه نهی شوند، از

۱- کافی: ۵/۵۲۴ باب النظر الى نساء اهل الذمه ح ۱، وسائل الشيعه: ۲۰/۲۰۵، ابواب مقدمات النكاح، ب ۱۱۲ ح ۲۵۴۴۰.

۲- وسائل الشيعه: ۲۰/۲۰۵، ابواب مقدمات النكاح، ب ۱۱۲، ح ۲۵۴۴۱.

۳- کافی: ۵/۵۲۴ باب النظر الى نساء الاعراب و اهل السواد ح ۱، وسائل الشيعه: ۲۰/۲۰۶ ح ۱.

ص: ۱۲۸

انجام این کار دست بر نمی دارند. ایراد ندارد به مو و بدن زنان دیوانه و فاقد عقل نگاه کرد، البته به شرطی که این کار از روی عمد (قصد لذت و ادامه نگاه) نباشد.

۲۶- پوشش بانوان در برابر خواستگاران

شیخ طوسی در النهایه و الخلاف و المبسوط نگاه کردن مرد به چهره و دستها تا میچ زنی را که می خواهد به عقد نکاح در آورد جایز می داند. (۱)

ابن ادریس و محقق حلّی و شهید ثانی نیز بر این فتوا هستند. (۲)

۲۷- بیتوته و نفس...

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَبِثُّ فِي مَوْضِعٍ يَسْمَعُ نَفْسَ امْرَأَةٍ لَيْسَتْ لَهُ بِمَحْرَمٍ. (۳)

رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس ایمان به خدا و روز قیامت دارد، نباید در جایی که صدای نفس زن نامحرم را می شنود، بماند.

۲۸- در خانه بیگانه

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ وَضَعَتْ ثَوْبَهَا فِي غَيْرِ مَنْزِلِ زَوْجِهَا أَوْ بَغَيْرِ إِذْنِهِ لَمْ تَزَلْ فِي لَعْنَةِ اللَّهِ إِلَى أَنْ تَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهَا. (۴)

امام صادق ﷺ فرمود: هر زنی که پوشش خود را در غیر خانه شوهرش و بدون اجازه او کنار گذارد؛ تا آنگاه که به خانه باز گردد؛ پیوسته در لعنت خداست.

۲۹- بیگانه در خانه

- ۱- النهایه: ۴۸۴؛ الخلاف: ۲/۱۳۹؛ المبسوط: ۴/۱۶۱.
- ۲- شرائع الاسلام: ۲/۲۶۸؛ الروضه البهیة: ۵/۹۷، سلسله ینایع الفقهیه: ۱۹/۴۲۵.
- ۳- وسائل الشیعه: ۲۰/۱۸۵ ب ۹۹ ح ۲۵۳۸۲، بحار الأنوار: ۱۰۱/۵۰ ب ۳۷ ح ۱۶.
- ۴- من لایحضره الفقیه: ۳/۴۴۰ باب حق الزوج علی المرأه... ح ۴۵۲۳، مکارم الأخلاق: ۲۱۵.

ص: ۱۲۹

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: غَضِبَ اللَّهُ وَغَضِبِي عَلَى امْرَأَةٍ أَدْخَلَتْ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهَا مِنْ غَيْرِهِمْ فَأَكَلَ خِزَانَتَهُمْ وَنَظَرَ إِلَى عَوْرَاتِهِمْ. (۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: غضب خداوند و من بر زنی است که نامحرم را بر اهل خانه اش داخل کرده و آن نامحرم از خوردنی ها بخورد و نگاه (شهوة آلود و حرام) به آنان بیندازد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا يَجِزُّ لِمَرْأَةٍ أَنْ تُدْخِلَ بَيْتَهَا مَنْ قَدْ بَلَغَ الْحُلْمَ وَلَا تَمْلَأَ عَيْنَهَا مِنْهُ وَلَا يَمْلَأَ عَيْنَهُ مِنْهَا وَلَا تَأْكُلَ مَعَهُ وَلَا تَشْرَبَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَحْرَمًا عَلَيْهَا وَذَلِكَ بِحَضْرَةِ زَوْجِهَا. فَقَالَتْ عَائِشَةُ عِنْدَ ذَلِكَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَإِنْ كَانَ مَمْلُوكًا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَإِنْ كَانَ مَمْلُوكًا، فَلَا تَفْعَلْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَقَدْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهَا وَمَفْتَهَا وَلَعَنَهَا وَلَعَنَتِهَا الْمَلَائِكَةُ. (۲)

رسول خدا ﷺ فرمود: جایز نیست زنی مرد بالغ را داخل خانه خود کند و چشمان خود را از نگاه به او و چشمان او را از نگاه به خود پُر کند و نباید با او هم غذا شود و نوشیدنی بنوشد مگر اینکه محرم او باشد در حالی که شوهرش هم حضور داشته باشد. آنگاه عایشه گفت: ای پیامبر خدا! هر چند که برده یا غلام باشد؟

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: گرچه برده باشد نباید هیچ یک از این کارها را انجام دهد و اگر چنین کرد، همانا خداوند بر او غضب نموده و همراه با فرشتگانش او را لعنت می کنند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ أَدْخَلَتْ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهَا مِنْ

۱- جعفریات: ۱۰۴، مستدرک الوسائل: ۱۴/۳۰۴ ب ۱۱۸ ح ۱۶۷۸۳- ۶ و ص ۳۳۳ ب ۲ ح ۱۶۸۶۹- ۲.

۲- مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۸۶ ب ۹۶ ح ۱۶۷۳۴- ۲.

ص: ۱۳۰

غَيْرِهِمْ فَأَكَلْ خَيْرَاتِهِمْ وَنَظَرَ إِلَى عَوْرَاتِهِمْ. (۱)

امام صادق \square فرمود: غضب خداوند بر زنی که بر اهل خانه اش نامحرم را داخل کند و او نعمت های آنان را بخورد و عورت های آنان را نگاه (چشم چرانی) کند شدت خواهد گرفت.

۳۰- سؤمین آنها...

عَنْ عَلِيٍّ \square : أَنَّهُ كَانَ نَهَى عَنْ مُحَادَثَةِ النِّسَاءِ، يَعْنِي غَيْرَ ذَوَاتِ الْمَحَارِمِ وَقَالَ: لَمَا يَخْلُو بِامْرَأَةٍ رَجُلٌ، فَمَا مِنْ رَجُلٍ خَلَا بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ الشَّيْطَانُ ثَالِثَهُمَا. (۲)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی \square از سخن گفتن زنان با نامحرم نهی کرده و فرمودند: زن و مرد نامحرمی با هم خلوت نکنند، مگر اینکه شیطان سؤمین آنان باشد (و زمینه سازی فحشاء کند).

۳۱- خداوند نمی پذیرد...

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ \square : ... وَ أَيُّمَا امْرَأَةٍ تَطَيَّبَتْ لِغَيْرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ مِنْ طَيِّبِهَا كَغُسْلِهَا مِنْ جَنَابَتِهَا. (۳)

امام صادق \square فرمود: ... و خداوند نماز زنی را که برای غیر همسرش خود را خوشبو نماید، نمی پذیرد تا وقتی که از این کار خود غسل نماید، همان گونه که از جنابت خود غسل می کند.

۳۲- شایسته نیست

۱- کافی: ۵/۵۴۳ ح ۳، دعائم الإسلام: ۲/۴۴۸ فصل ۲ ح ۱۵۶۶، نوادر راوندی: ۳۸، وسائل الشیعه: ۲۰/۳۱۵ ب ۲ ح ۲۵۷۱۱.

۲- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۴ فصل ۴ ح ۷۸۸، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۶۵ ب ۷۸ ح ۱۶۶۶۵-۲.

۳- کافی: ۵/۵۰۷ باب حق الزوج علی المرأه... ح ۲، من لا یحضره الفقیه: ۳/۴۴۰ باب حق الزوج علی المرأه... ح ۴۵۲۱، مکارم الأخلاق: ۲۱۵، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۶۰، ابواب مقدمات النکاح، ب ۸۰ ح ۲۵۳۰۵.

ص: ۱۳۱

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ قَالَ: لَا يَتَّبِعِي لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُجَمَّرَ ثَوْبَهَا إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَيْتِهَا. (۱)

امام صادق □ فرمود: هرگاه زن بخواند از خانه خارج شود، شایسته نیست (نارواست) لباس خود را خوشبو کند.

۳۳- آرایش کرده ...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ □: أَيُّ امْرَأَةٍ تَطَيَّبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ مِنْ بَيْتِهَا فَهِيَ تُلْعَنُ حَتَّى تَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهَا مَتَى مَا رَجَعَتْ. (۲)

امام صادق □ فرمود: پیامبر خدا □ فرمود: زنی که خود را خوشبو کند، سپس از خانه اش خارج شود (جایی برود که نامحرم حضور دارد)، مورد لعنت است تا هنگامی که به خانه خود باز گردد.

۳۴- من او را می بینم...

جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ □: أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ □ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهَا أَعْمَى فَحَجَبَتْهُ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ □: لِمَ حَجَبْتِي وَهُوَ لَا يَرَاكِ؟ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَانِي فَأَنَا أَرَاهُ وَهُوَ يَشْمُ الرِّيحَ. فَقَالَ النَّبِيُّ □: أَشْهَدُ أَنَّكَ بَضَعَهُ مِنِّي. (۳)

امام صادق از پدر گرامی خود امام باقر □ نقل نمودند که ایشان فرمودند: مرد کوری بر حضرت فاطمه زهرا □ وارد شد در حالی که آن حضرت خود را از او در حجاب داشتند. آنگاه رسول خدا □ فرمودند: او شما را نمی بیند، چرا خود

۱- کافی: ۵/۵۱۹ ح ۳، من لایحضره الفقیه: ۳/۴۴۰ ح ۴۵۲۲، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۶۱ ب ۸۰ ح ۲۵۳۰۹.

۲- کافی: ۵/۵۱۸ باب التستر... ح ۲، مکارم الأخلاق: ۴۳، عوالی اللالی: ۳/۳۰۹ باب النکاح... ح ۱۳۳، بحار الأنوار: ۱۰۰/۲۴۷ ب ۴ ح ۲۷، وسائل الشیعه: ۱۴/۱۱۲، ابواب مقدمات النکاح، ب ۸۰ ح ۴ و ص ۱۶۱ ح ۲۵۳۰۸.

۳- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۴ فصل ۴ ح ۷۹۲؛ عدد القویة: ۲۲۴؛ نوادر راوندی: ۱۳، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۸۹ ب ۱۰۰ ح ۱، بحار الأنوار: ۴۳/۹۱ ب ۴.

ص: ۱۳۲

را در حجاب داشتید؟ فرمودند: اگر او مرا نمی بیند من او را می بینم و او بو را استشمام می کند. آنگاه پیامبر ﷺ فرمودند: گواهی می دهم که تو پاره ای از من هستی.

۳۵- شما که ... می بینید!

إِسْتَأْذَنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَعِنْدَهُ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ فَقَالَ لَهُمَا: قُومَا فَادْخُلَا الْبَيْتَ. فَقَالَتَا: إِنَّهُ أَعْمَى. فَقَالَ ﷺ: إِنْ لَمْ يَرَ كَمَا فَإِنَّكُمَا تَرِيَانِهِ. (۱)

یکی از اصحاب پیامبر که نابینا بود به نام ابن امّ مکتوم درحالی بر پیامبر ﷺ وارد شد که عایشه و حفصه نزد ایشان بودند، پیامبر فرمودند: برخیزید و به اتاق بروید. گفتند: وی کور است. حضرت فرمودند: گرچه او شما را نمی بیند، ولی شما وی را می بینید.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ مَيْمُونَةُ فَأَقْبَلَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَذَلِكَ بَعْدَ أَنْ أَمَرَ بِالْحِجَابِ فَقَالَ ﷺ: إِحْتَجِبَا، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ أَعْمَى لَأُبْصِرُنَا؟ قَالَ: أَفَعَمِيَا وَإِنْ أَتَيْتُمَا؟ أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ؟! (۲) ..

امّ سلمه همسر خوب رسول خدا ﷺ می گوید: من و میمونه نزد رسول خدا بودیم که ابن امّ مکتوم بعد از آنکه فرمان حجاب برای ما آمده بود وارد شد،

پیامبر ﷺ فرمود: هر دو حجاب بگیرید. ما گفتیم: ای رسول خدا! مگر نه اینکه او کور است و ما را نمی بیند؟ آن حضرت فرمود: آیا شما نیز کور هستید؟ او را نمی بینید؟! ...

۳۶- چشمان گریان، مگر...

۱- کافی: ۵/۵۳۴ ح ۲.

۲- وسائل الشیعه: ۲۰/۲۳۲ ب ۱۲۹ ح ۲۵۵۱۱ - ۴ از مکارم الأخلاق: ۲۳۳.

ص: ۱۳۳

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: كُلُّ عَيْنٍ يَأْكِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا ثَلَاثَ أُعْيُنٍ، عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ حَشْيِهِ اللَّهُ وَعَيْنٌ غَضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَعَيْنٌ بَاتَتْ سَاهِرَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: روز قیامت همه چشم‌ها گریان‌اند به جز سه چشم: چشمی که از ترس (نافرمانی) خدا در دنیا گریان بوده است، چشمی که از صحنه‌های حرام بسته شده و چشمی که در راه خدا شب زنده داری نموده.

۳۷- با حوریان

وَقَالَ الصَّادِقُ ﷺ: مَنْ نَظَرَ إِلَى امْرَأَةٍ فَرَفَعَ بَصَرَهُ إِلَى السَّمَاءِ أَوْ غَمَّضَ بَصَرَهُ لَمْ يَدْتَدَّ إِلَيْهِ بَصَرُهُ حَتَّى يُزَوِّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ. (۲)

امام جعفر صادق ﷺ فرمودند: هر کس چشمش به زنی افتاد، اگر چشم خود را به آسمان کند و یا از حرام فرونهد، بی درنگ خدای تعالی از حوریان بهشتی به همسری او درآورد.

۳۸- روحی پاک، خاطری آرام

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: مَنْ غَضَّ طَرْفَهُ أَرَاخَ قَلْبِهِ. (۳)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی ﷺ فرمود: کسی که چشم خود را از نگاه حرام بازدارد، قلبش را آسوده نموده است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ: مَنْ غَضَّ طَرْفَهُ قَلَّ أَسْفُهُ وَآمِنَ تَلْفَهُ. (۴)

۱- وسائل الشیعه: ۷/۷۵ ب ۲۹ ح ۸۷۷۰ - ۷ از خصال: ۱/۹۸ ح ۴۶، ثواب الأعمال: ۱۷۷، جامع الأخبار: ۹۸ فصل ۵۴، روضه الواعظین: ۲/۴۵۰، کشف الغمه: ۲/۹۹، مکارم الأخلاق: ۳۱۵.

۲- من لایحضره الفقیه: ۳/۴۷۳ باب النوادر... ح ۴۶۵۶ و عوالی اللالی: ۳/۲۹۱ باب النکاح... ح ۴۹، فقه القرآن راوندی: ۲/۱۴۴، باب الزیادات... و مکارم الأخلاق: ۲۳۶ فصل ۱۰، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۳ ب ۱۰۴ ح ۲۵۴۰۳، بحار الأنوار: ۱۰۱/۳۷ ب ۳۴ ح ۲۸.

۳- غرر الحکم آمدی: ۱/۲۵۱ ح ۲۵۹، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۱ ب ۸۱.

۴- مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۱ ب ۸۱.

ص: ۱۳۴

حضرت امام امیرالمؤمنین علیؑ فرمودند: کسی که چشم خود را از حرام ببندد، افسوسش کم شده و از تباهی در امان می ماند.

۳۹- تیر زهرآلود شیطان

عَنْ عَلِيٍّ ؑ أَنَّهُ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ؑ عَنِ الرَّجُلِ تَمَرُّ بِهِ الْمَرْأَةُ فَيَنْظُرُ إِلَيْهَا؟ فَقَالَ: أَوَّلُ نَظَرِهِ لِمَكَ وَالثَّانِيَةُ عَلَيْكَ وَ لَمَّا لَكَ وَالنَّظَرَةُ الثَّلَاثَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَنْ تَرَكَهَا لِلَّهِ لَا لِغَيْرِهِ أَعَقَبَهُ اللَّهُ إِيْمَانًا يَجِدُ طَعْمَهُ. (۱)

حضرت امیرالمؤمنین امام علیؑ فرمودند: از پیامبرؑ پرسیده شد از مردی که زنی از کنار او بگذرد و آن زن را ببیند (چشم چرانی کند)؟ پیامبرؑ فرمود: اولین نگاه از آن توست (نگاه اتفاقی) و نگاه دوم تو به زیان توست و نگاه سوم (استمرار نگاه) تیری زهرآگین از تیرهای شیطان است. هرکس آن نگاهها را برای خدا و نه برای غیر خدا ترک کند، خدای متعال او را چنان ایمانی بدهد که طعم گوارای آن را بچشد.

عَنِ النَّبِيِّ ؑ أَنَّهُ قَالَ: النَّظَرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ فَمَنْ تَرَكَهَا خَوْفًا مِنَ اللَّهِ أُعْطِيَ إِيْمَانًا يَجِدُ حَلَاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ. (۲)

پیامبر اکرمؑ فرمودند: نگاه (حرام) تیری زهرآگین از تیرهای شیطان است، پس هرکس آن را از بیم نافرمانی خدا رها کند (چشم چرانی نکند)، خداوند تعالی او را چنان ایمانی عطا فرماید که شیرینی آن را در قلبش احساس کند.

عَنْهُ: أَنَّهُ قَالَ النَّظَرُ إِلَى مَحَاسِنِ النِّسَاءِ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ فَمَنْ تَرَكَهُ أَذَاقَهُ اللَّهُ

۱- دعائم الإسلام: ۲/۲۰۲ فصل ۳ ح ۷۳۹، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۶۸ ب ۸۱ ح ۱۶۶۷۶- ۱.

۲- جامع الأخبار: ۹۳ فصل ۱۰۵ و ص ۱۴۵ فصل ۱۰۷، بحار الأنوار: ۱۰۱/۳۸ ب ۳۴ ح ۳۴، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۶۸ ب ۸۱ ح ۱۶۶۸۰- ۵.

ص: ۱۳۵

طَعْمَ عِبَادِهِ تَسْرُوهُ. (۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: نگاه کردن به زیباییهای زنان تیری از تیرهای شیطان است، هر کس آن را ترک کند خدای تعالی طعم و مزه عبادتی به او بچشاند که او را شادمان کند.

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلِ مَلَأَتْ عَيْنَهَا مِنْ غَيْرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيْرِ ذِي مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ أَحْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كُلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْهُ فَإِنْ أُوطِئَتْ فِرَاشَهُ غَيْرَهُ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُحْرِقَهَا بِالنَّارِ بَعْدَ أَنْ يُعَذِّبَهَا فِي قَبْرِهَا. (۲)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: زن شوهر داری که چشم او از غیر همسرش یا نامحرمی پر شود، غضب خداوند بر او شدت می گیرد؛ اگر چنین باشد، خداوند همه کردارش (عبادتهایش) را نابود می کند و اگر بستر شوهر را در اختیار دیگری قرار دهد (با دیگری رابطه نامشروع داشته باشد)، بر خداوند سزاوار است او را پس از عذاب نمودن در قبر، با آتش بسوزاند.

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: أَنَّهُ قَالَ مَنْ أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ نَظْرَةً حَرَامًا مَلَأَ اللَّهُ عَيْنَهُ نَارًا. (۳)

پیامبر اسلام ﷺ فرمودند: هر مردی به زن نامحرم نگاه حرام کند، خداوند چشم او را از آتش پر می نماید.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: النَّظْرَةُ سَهْمٌ مِنْ سَهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ وَكَمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِيلَةً. (۴)

۱- مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۰ ب ۸۱ ح ۱۶۶۸۶-۱۱ از لبّ اللباب.

۲- عقاب الاعمال: ۳۳۸، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۳۲ باب تحریم رؤیه المرأه الرجل الاجنبی... ح ۲۵۵۰۹-۲.

۳- مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۰ ب ۸۱ ح ۱۶۶۸۵-۱۰.

۴- کافی: ۵/۵۵۹ باب نوادر... ح ۱۲، ثواب الأعمال: ۲۶۴، محاسن: ۱/۱۰۹ ب ۴۹ ح ۱۰۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۰ ابواب مقدمات النکاح ب ۱۰۴ ح ۲۵۳۹۵، بحار الأنوار: ۱۰۱/۴۰ ب ۳۴ ح ۴۶.

ص: ۱۳۶

امام صادق ع فرمود: نگرستن (به آنچه حرام است) تیری از تیرهای زهرآلود شیطان است و چه بسا نگاهی (هر چند کوتاه) سبب افسوسی دراز گردد.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع: النَّظْرَةُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ مَنْ تَرَكَهَا لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ لِالْغَيْرِهِ أَعَقَبَهُ اللَّهُ إِيْمَانًا يَجِدُ طَعْمَهُ. (۱)

حضرت امام جعفر صادق ع فرمود: چشم چرانی تیری از تیرهای زهرآلود شیطان می باشد هرکس آن را برای خدا و نه برای دیگری ترک کند خداوند ایمانی به او خواهد داد که طعم (خوش) آن را بچشد.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع: إِيْمَانُكُمْ وَالنَّظْرُ فَإِنَّهُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ. (۲)

حضرت امام جعفر صادق ع فرمودند: از نگاه حرام برحذر باشید، همانا تیری از تیرهای شیطان است.

فَقَهَ الرِّضَا ع: وَاجْتَنِبِ الْمَسَّ وَالْقُبْلَةَ وَالنَّظْرَ فَإِنَّهَا سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ. (۳)

در کتاب شریف فقه الرضا ع چنین آمده: و از لمس کردن و بوسیدن نامحرم و نگاه کردن به نامحرم دوری کن چرا که نگاه حرام تیری از تیرهای شیطان است.

۴۰- حَدَّ نَگَاح

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص: لَا يَدْخُلُ الرَّجُلُ مَعَ ائِمَّةِ الْحَمَامِ فَيَنْظُرُ إِلَى عَوْرَتِهِ. وَقَالَ: لَيْسَ لِلْوَالِدَيْنِ أَنْ يَنْظُرَا إِلَى عَوْرَةِ الْوَالِدِ وَكَأَنَّ لِلْوَالِدِ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى عَوْرَةِ الْوَالِدِ.

رسول اکرم ص فرمودند: نباید مردی با فرزند خود به حمام رود و عورت‌های او را بنگرد. و فرمود: پدر و مادر نباید به عورت فرزند نگاه کنند و فرزند نیز نباید

۱- من لایحضره الفقیه: ۴/۱۸ ح ۴۹۶۹، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۲ ب ۱۰۴ ح ۲۵۳۹۹.

۲- تهذیب الأحکام: ۷/۴۳۵ ب ۳۹ ح ۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۸۹ ب ۳۶ ح ۲۵۱۰۸.

۳- فقه الرضا ع: ۲۰۵ ب ۳۰، بحار الأنوار: ۹۳/۲۷۵ ب ۳۲ ح ۱۹، مستدرک الوسائل: ۷/۳۵۱ ب ۳۷ ح ۸۳۸۷-۱.

ص: ۱۳۷

به عورت پدر و مادر خود نگاه کند.

وَقَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاطِرَ وَالْمَنْظُورَ إِلَيْهِ فِي الْحَمَامِ بِلَا مِثْرَةٍ. (۱)

و حضرت امام جعفر صادق ع فرمود: پیامبر خدا ص کسی را که در حمام (به دیگری) نگاه کند و یا بگذارد به او نگاه کنند در حالی که پوشش ندارد؛ لعنت فرمودند.

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: يَا عَلِيُّ! إِيَّاكَ وَدُخُولَ الْحَمَامِ بِغَيْرِ مِثْرٍ مَلْعُونٌ (مَلْعُونٌ) النَّاطِرُ وَالْمَنْظُورُ إِلَيْهِ. (۲)

پیامبر اکرم ص فرمودند: ای علی! بدون لنگ (پوشاننده ای که از ناف تا زانو را می پوشاند) داخل حمام مشو، بیننده (چشم چران) و (آنچه) دیده شده هر دو ملعون (از رحمت خدا محروم) می باشند.

وَعَنْ عَلِيٍّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ النَّاطِرَ وَالْمَنْظُورَ إِلَيْهِ. (۳)

حضرت امیرالمؤمنین امام علی ع فرمودند: لعنت خدا بر بیننده (چشم چران) و (آنچه) دیده شده باد.

عَنْ فَهْرِ الرِّضَا: وَ إِيَّاكَ أَنْ تَدْخُلَ الْحَمَامَ بِغَيْرِ مِثْرٍ فَإِنَّهُ مِنَ الْإِيمَانِ وَ غُضَّ بَصِيرَتِكَ عَنْ عَوْرَةِ النَّاسِ وَ اسْتُرَ عَوْرَتَكَ مِنْ أَنْ يُنْظَرَ إِلَيْهِ فَإِنَّهُ أَرْوَى: أَنَّ النَّاطِرَ وَالْمَنْظُورَ إِلَيْهِ مَلْعُونٌ. (۴)

۱- کافی: ۶/۵۰۳ باب الحمام... ح ۳۶، وسائل الشیعه: ۲/۵۶ ب ۲۱ ح ۱۴۶۶.

۲- تحف العقول: ۱۳، وسائل الشیعه: ۲/۳۳ ب ۳ ح ۱۳۹۹، بحار الأنوار: ۷۴/۶۸ ب ۳ ح ۶، مستدرک الوسائل: ۱/۳۸۰ ب ۷ ح ۱۸-۳.

۳- بحار الأنوار: ۷۳/۷۵ ب ۳ ح ۱۸، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۱ ب ۸۱ ضمن حدیث ۱۶۶۸۵-۱۰ از لبّ اللباب راوندی.

۴- فقه الرضا: ۴، مستدرک الوسائل: ۱/۳۷۶ ب ۳ ح ۹۰۰-۱.

ص: ۱۳۸

در کتاب شریف فقه منسوب به امام رضا \square آمده است: و مبدا بدون لنگ داخل حمام شوی؛ زیرا (پوشش عورتها بخشی) از ایمان است و چشمانت را از نگاه کردن به عورت مردم ببند و عورت خود را از دیده شدن بپوشان زیرا روایت می‌کنم: بیننده و دیده شده هر دو ملعون اند.

۴۱- ایمان چشم‌ها

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ \square : ... وَفَرَضَ عَلَى الْعَيْنَيْنِ غَضَّ الْبَصَرِ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ وَهُوَ عَمَلُهُمَا.

و فی نسخه: وَفَرَضَ عَلَى الْبَصَرِ أَنْ لَمَّا يَنْظُرُ إِلَى مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَأَنْ يُغَضَّ عَمَّا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ مِمَّا لَمَّا يَحِلُّ لَهُ وَهُوَ عَمَلُهُ وَذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ. (۱)

امام صادق \square فرمودند: ... و خداوند بر چشم‌ها واجب فرمود که از دیدن آنچه حرام است فروگذارند و نبینند و این وظیفه چشم هاست.

و در نسخه دیگری چنین آمده: و خداوند بر دیده واجب فرموده است که آنچه را حرام کرده نبیند و آنچه را که بر او حلال نکرده و نهی فرموده چشم ببندد و این وظیفه چشم است. و چشم از حرام بستن (نشانه و بخشی) از ایمان است.

۴۲- ... در پی ناموس کسان...

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ \square أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ تَمَرَّ بِهِ الْمَرْأَةُ فَيَنْظُرُ إِلَى خَلْفِهَا؟ فَقَالَ: أَيْسُرُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَنْظُرَ الرَّجُلُ إِلَى أَهْلِهِ؟! إِرْضُوا لِلنَّاسِ مَا تَرْضَوْنَ لِنَفْسِكُمْ. (۲)

از امام صادق \square پرسیده شد: اگر زنی (نامحرم) از مردی بگذرد آیا می‌تواند آن زن را از پشت سر نگاه کند؟ آن حضرت فرمود: آیا کسی از شما مردان خوش

۱- مستدرک الوسائل: ۲۴۵/۱ ح ۴۸۹-۳.

۲- مستدرک الوسائل: ۲۷۳/۱۴ ب ۸۴ ح ۱۶۶۹۵-۱ از دعائم الإسلام: ۲۰۱/۲ ح ۷۳۷.

ص: ۱۳۹

دارد که مردان دیگر همسرش را ببینند؟! آنچه را که برای خودتان راضی هستید برای دیگران نیز راضی باشید.

۴۳- عبور از کنار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَيْسَ لِلنِّسَاءِ مِنْ سَرَوَاتِ الطَّرِيقِ شَيْءٌ وَ لَكِنَّهَا تَمْشِي فِي جَانِبِ الْحَائِطِ وَ الطَّرِيقِ. (۱)

رسول خدا ﷺ فرمود: برای زنان از وسط راه بهره ای نیست. از کنار دیوار و راه ها حرکت کنند.

الإمام الباقر ﷺ: وَ لَيْسَ لِلنِّسَاءِ مِنْ سَرَوَاتِ الطَّرِيقِ شَيْءٌ وَ لَهُنَّ جَبْتَاهُ وَ لَا يَجُوزُ لَهُنَّ نَزُولُ العُرْفِ. (۲)

امام محمدباقر ﷺ فرمود: برای زنان از وسط راه نصیبی نیست و برای آنها دو سمت راه می باشد و برای آنها جایز نیست به جایی بروند که نامحرم حضور دارد.

۴۴- زنان از پشت سر

فَرَوَى أَنَّ مُوسَى ﷺ قَالَ لَهَا: وَجَّهِي إِلَى الطَّرِيقِ وَ امْشِي خَلْفِي فَإِنَّا بَنُو يَعْقُوبَ لَا نَنْظُرُ فِي أَعْجَازِ النِّسَاءِ. (۳)

روایت است که حضرت موسی پیغمبر ﷺ به دختر حضرت شعیب ﷺ فرمود: از پشت سر من حرکت کن و مرا به راه (خانه حضرت شعیب) راهنمایی کن. بدرستی که ما فرزندان یعقوب ﷺ به پشت سر زنان نگاه نمی کنیم.

... قَالَ (مُوسَى ﷺ) لِي: تَأَخَّرِي عَنِّي وَ دَلِّينِي عَلَى الطَّرِيقِ فَإِنَّا مِنْ قَوْمٍ لَا يَنْظُرُونَ فِي

۱- کافی: ۵/۵۱۸ باب التستر... ح ۱، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۸۳ ب ۹۷ ح ۲۵۳۷۶.

۲- وسائل الشیعه: ۲۰/۲۲۰ ب ۱۲۳ ح ۲۵۴۷۳ از خصال: ۵۸۲ ح ۱۲.

۳- مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۴ ب ۸۴ ح ۱۶۶۹۸- ۴ از کتاب کمال الدین: ۱۵۱.

ص: ۱۴۰

أَذْبَارِ النَّسَاءِ، عَرَفْتُ أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ يَنْظُرُونَ فِي أَعْجَازِ النَّسَاءِ. (۱)

دختر شعیب پیغمبر می گوید: حضرت موسی به من فرمود: از پشت سر من حرکت کن و مرا به راه خانه ی پدرت راهنمایی کن. من از قومی هستم که پشت سر زنان را نگاه نمی کنند. از این سخن او دانستم او از چنین قومی است که از پشت سر (قامت) زنان را نگاه نمی کنند.

قَالَ (مُوسَى): فَإِنَّا بَنُو يَعْقُوبَ لَا نَنْظُرُ فِي أَعْجَازِ النَّسَاءِ. (۲)

حضرت موسی فرمود: ما فرزندان یعقوب پشت سر زنان را نگاه نمی کنیم.

۴۵- دنبال شیر برو اما...

قال داوود لابنه: إِمْسِ خَلْفَ الْأَسَدِ وَالْأُسُودِ وَلَا تَمْسِ خَلْفَ الْمَرْأَةِ. (۳)

حضرت داوود پیامبر به فرزندش فرمود: پشت سر شیر و درندگان راه برو (ولی) پشت سر زن راه مرو.

۴۶- تا سرد شود

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِذَا جَلَسَتِ الْمَرْأَةُ مَجْلِسًا فَقَامَتْ عَنْهُ فَلَا يَجْلِسُ فِي مَجْلِسِهَا رَجُلٌ حَتَّى يَبْرُدَ. (۴)

رسول اکرم فرمود: اگر زنی در جایی نشست و برخاست، تا هنگامی که جای او سرد نشده، هیچ مردی جای او ننشیند.

۴۷- هیجان شهوت

۱- مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۴ ب ۸۴ ح ۱۶۶۹۹-۵.

۲- کمال الدین: ۱/۱۵۱ ب ۶، بحار الأنوار: ۱۳/۴۱ ب ۲ و ص ۵۹ ب ۲.

۳- مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۷۵ ب ۸۴ ح ۱۶۷۰۰-۶ از لبّ اللباب راوندی.

۴- کافی: ۵/۵۶۴ باب نوادر... ح ۳۸، من لایحضره الفقیه: ۳/۴۶۷ باب نوادر... ح ۴۶۱۹ و ج ۳ ص ۵۵۵ ح ۴۹۰۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۲۰ ب ۱۲۳ ح ۲۵۴۷۳-۱ و ص ۲۴۸ ب ۱۴۵ ح ۲۵۵۵۳، بحار الأنوار: ۱۰۰/۲۵۴ ب ۵.

ص: ١٤١

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ □: لَا تَحْمَلُوا الْفُرُوجَ عَلَى السُّرُوجِ فَتَهَيِّجُوهُنَّ لِلْفُجُورِ. (١)

حضرت امام اميرالمؤمنين علي □ فرمود: فروج (زنان) را بر زين ها سوار نكنيد، زيرا (با اين كار) آنان را براي فحشاء به هيجان مي آوريد.

٤٨- كيفر زنان...

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَال: دَخَلْتُ أَنَا وَفَاطِمَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ □ فَوَجِدْتُهُ يَبْكِي بُكَاءً شَدِيداً فَقُلْتُ: فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الَّذِي أَبْكَاكَ فَقَالَ □:

يَاعَلِي! لَيْلَهُ أُشِيرِي بِي إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ نِسَاءً مِنْ أُمَّتِي فِي عَذَابٍ شَدِيدٍ فَأَنْكَرْتُ شَأْنَهُنَّ فَبَكَيْتُ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ شِدَّةِ عَذَابِهِنَّ، وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً مُعَلَّقَةً بِشَعْرِهَا يَغْلِي دِمَاحُ رَأْسِهَا وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً مُعَلَّقَةً بِلِسَانِهَا وَالْحَمِيمُ يُصَبُّ فِي حَلْقِهَا وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً مُعَلَّقَةً بِشَدِيدِهَا وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً لَحْمَ جَسَدِهَا وَالنَّارُ تَوْقَدُ مِنْ تَحْتِهَا وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً قَدْ شُدَّ رِجْلَاهَا إِلَى يَدَيْهَا وَقَدْ سَلَطَ عَلَيْهَا الْحَيَاتُ وَالْعَقَارِبُ وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً صَمَاءَ عَمِيَاءَ خَرْسَاءَ فِي تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ يَخْرُجُ دِمَاحُ رَأْسِهَا مِنْ مَنْخَرِهَا وَيَدْنُهَا مُتَقَطَّعٌ مِنَ الْجَذَامِ وَالْبَرَصِ وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً مُعَلَّقَةً بِرِجْلَيْهَا فِي تَنْوَرٍ مِنْ نَارٍ وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً تُقَطَّعُ لَحْمَ جَسَدِهَا مِنْ مَقْدَمِهَا وَمُؤَخَّرِهَا بِمَقَارِيضٍ مِنْ نَارٍ وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً يُحْرَقُ وَجْهَهَا وَيَدَاها وَهِيَ تَأْكُلُ أَمْعَاءَها وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً رَأْسِهَا رَأْسُ خَنْزِيرٍ وَبَدْنُهَا بَدَنُ الْحِمَارِ وَعَلَيْهَا أَلْفُ أَلْفٍ لَوْنٍ مِنَ الْعَذَابِ وَرَأَيْتُ إِمْرَأَةً عَلَى صُورِهِ الْكَلْبِ وَالنَّارُ تَدْخُلُ فِي دُبُرِهَا وَتَخْرُجُ مِنْ فِيهَا وَالْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ رَأْسَهَا وَبَدْنَهَا بِمَقَامِعٍ مِنْ نَارٍ.

فَقَالَتْ فَاطِمَةُ □: حَبِيبِي وَقَرُّهُ عَيْنِي أَخْبَرَنِي مَا كَانَ عَمَلُهَا وَسَيَّرْتُهُنَّ حَتَّى وَضَعَ اللَّهُ عَلَيْهِنَّ هَذَا الْعَذَابَ فَقَالَ □: يَا بِنْتِي! أَمَا الْمُعَلَّقَةُ بِشَعْرِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ

١- كافي: ٥/٥١٦ باب في تأديب النساء... ح ٤، من لا يحضره الفقيه: ٣/٤٦٨ باب النوادر... ح ٤٦٢٦، مكارم الأخلاق: ٢٣١، وسائل الشيعة: ٢٠/١٧٨ ب ٩٣ ح ٢٥٣٦٠، بحار الأنوار: ١٠٠/٢٦٠ ب ٥ ح ١٤.

ص: ۱۴۲

لَمَّا تَغَطَّى شَعْرَهَا مِنَ الرَّجَالِ وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَةُ بِلِسَانِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ تُؤَذِي زَوْجَهَا وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَةُ بِشَدِيدِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ تَمْتَنِعُ مِنْ فِرَاشِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَةُ بِرِجْلَيْهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهَا بِغَيْرِ إِذْنِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الَّتِي كَانَتْ تَأْكُلُ لَحْمَ جَسَدِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ تُزَيِّنُ يَدَيْهَا لِلنَّاسِ وَ أَمَّا الَّتِي شُدَّتْ يَدَاها إِلَى رِجْلَيْهَا وَ سَلَطَتْ عَلَيْهَا الْحَيَاتُ وَ الْعَقَارِبُ فَإِنَّهَا كَانَتْ قَدِرَةَ الْوَضُوءِ قَدِرَةَ الثِّيَابِ وَ كَانَتْ لَا تَغْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ الْحَيْضِ وَ لَمَّا تَنَظَّفُ وَ كَانَتْ تَسْتَهِينُ بِالصَّلَاةِ وَ أَمَّا الْعَمِيَاءُ الصَّمَاءُ الْخَزَسَاءُ فَإِنَّهَا كَانَتْ تَلِدُ مِنَ الزَّانِءِ فَتَعَلِّقُهُ فِي عُنُقِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الَّتِي تُقْرِضُ لَحْمَهَا بِالْمَقَارِيضِ فَإِنَّهَا تَعْرِضُ نَفْسَهَا عَلَى الرَّجَالِ وَ أَمَّا الَّتِي كَانَتْ تُحْرَقُ وَجْهَهَا وَ بَدَنُهَا وَ هِيَ تَأْكُلُ أَمْعَاءَهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ قَوَادَةَ وَ أَمَّا الَّتِي كَانَ رَأْسُهَا رَأْسَ خَنْزِيرٍ وَ يَدُهَا يَدَ الْحِمَارِ فَإِنَّهَا كَانَتْ نَمَامَةً كَذَّابَةً وَ أَمَّا الَّتِي كَانَتْ عَلَى صُورَةِ الْكَلْبِ وَ النَّارُ تَدْخُلُ فِي دُبُرِهَا وَ تَخْرُجُ مِنْ فِيهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ فَيِّنَةً نَوَاحَهُ حَاسِدَةً.

ثُمَّ قَالَ: وَيْلٌ لِمَرْأَةٍ أَغْضَبَتْ زَوْجَهَا وَ طُوبَى لِمَرْأَةٍ رَضِيَ عَنْهَا زَوْجُهَا. (۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علیؑ فرمودند: همراه با حضرت فاطمهؑ بر پیامبر خداؐ وارد شدیم و دیدیم آن حضرت به شدت گریه می کنند.

عرض کردم: ای رسول خدا! پدر و مادرم به فدایت. چه چیزی شما را گریان نموده است؟

آن حضرت فرمود: ای علی! شبی که به معراج برده شدم، زانی را از اتم در عذاب شدید دیدم و ناراحت شدم از اینکه آن زنان چه کرده بودند تا به اینچنین عذابهای سختی گرفتار آمده اند، گریان شدم، زنی را دیدم که به موی سرش آویزان بود و مغز سرش می جوشید. زنی را دیدم که به زبانش آویزان بود و آب جوشان در گلویش می ریختند. زنی را دیدم که به سینه اش آویزان بود. زنی را

۱- عیون اخبار الرضا: ۱۰/۲ ح ۲۴، بحار الأنوار: ۸/۳۰۹ ح ۷۵.

ص: ۱۴۳

دیدم که گوشت بدن خود را می خورد و آتش از نشیمنگاه او خارج می شد. زنی را دیدم که پاهایش را به دستهایش بسته بودند و مارها و عقرب‌ها او را می گزیدند. زنی را دیدم که کور و لال در تابوتی از آتش، مغز سرش از بینی اش بیرون می ریخت و اندامش بر اثر جذام و پستی از هم جدا بود.

زنی را دیدم که گوشت تنش را با قیچی های آتشین پاره پاره می کردند. زنی را دیدم که صورت و دست هایش می سوخت و روده ها و درون خود را می خورد.

زنی را دیدم که سرش مانند سرِ خوک و بدنش مانند بدن الاغ بود و به یک میلیون نوع از عذاب ها گرفتار بود.

زنی را دیدم شبیه سگ که آتش از نشیمنگاه او داخل و از دهانش خارج می شد و فرشتگان با گرزهای آهنین آتشین بر سر و پیکر او می زدند.

آنگاه حضرت فاطمه علیها السلام عرضه داشتند: ای حبیبم و نور دیدگانم! مرا خبر دهید کار و روش آنان چه بود که خداوند اینگونه عذابهایی را بر آنان قرار داده بود؟

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: ای دخترم! آنکه به موی خود آویزان بود، موی خود را از مردان نامحرم نمی پوشاند.

و آن زنی که به زبانش آویزان شده بود، شوهرش را اذیت می نمود.

و آن زنی که به سینه اش آویزان بود، از همخوابی با شوهرش سرپیچی می نمود.

و آن زنی که به پاهایش آویزان بود بدون اجازه شوهرش از خانه بیرون می رفت.

و آن زنی که گوشت بدن خود را می جوید، خود را برای مردان (نامحرم) آرایش و زینت می نمود.

و آن زنی که دستهایش بسته بود و مارها و عقرب‌ها بر او مسلط گردیده بودند،

ص: ۱۴۴

شرایط وضو و طهارت را رعایت نمی کرد و لباسهایش آلوده بود و غسل حیض و جنابت را انجام نمی داد و نماز را سبک می شمرد.

و آن زنی که کر، کور و لال بود از زنا (فحشاء) باردار می شد و فرزند می آورد و فرزندان زنزاده را بر گردن شوهر خود می انداخت.

و آن زنی که گوشتش چیده می شد، خود را به مردان نامحرم عرضه می داشت.

و آن زنی که صورت و بدنش می سوخت و روده ها و درون خود را می خورد، واسطه زنا میان دو نامحرم بود.

و آن زنی که سرش مانند سرخوک و اندامش مانند الاغ بود، سخن چین و بسیار دروغگو بود.

و آن زنی که به صورت سگ بود و آتش در نشیمنگاه وی داخل و از دهانش خارج می شد، آوازه خوان و نوحه گر (خواننده و نوازنده) و حسود بود.

سپس حضرت فرمودند: وای به حال زنی که شوهرش را خشمگین کند، و خوشا به حال زنی که شوهرش از او راضی و خشنود گردد.

۴۹- خشم امام

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ: يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ! بُبْتُ أَنْ نِسَاءَكُمْ يُدَافِعْنَ الرِّجَالَ فِي الطَّرِيقِ أَمَا تَسْتَحْيُونَ. (۱)

امام صادق فرمود: امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: ای اهل عراق! باخبر شدم که زنان شما در گذرها مردان را هل می دهند (با هم برخورد می کنند)، آیا شرم نمی کنید؟

۱- کافی: ۵/۵۳۶ باب الغیره... ح ۶، وسائل الشیعه: ۲۰/۲۳۵ ب ۱۳۲ ح ۲۵۵۲۰.

ص: ۱۴۵

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ عَلِيُّ: يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ! بُبْتُ أَنْ نِسَاءَكُمْ يُوَفِّينَ الرَّجَالَ فِي الطَّرِيقِ أَمَا تَسْتَحْيُونَ.
وَقَالَ: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَا يَغَارُ. (۱)

امام صادق فرمود: حضرت علی فرمود: ای اهل عراق! باخبر شدم زنان شما در راه با مردان برخورد می کنند، آیا حیا نمی کنید؟

و فرمودند: لعنت خدا بر کسی که غیرت ندارد.

قَالَ عَلِيُّ: يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ بُبْتُ أَنْ نِسَاءَكُمْ يُدَافِعْنَ الرَّجَالَ فِي الطَّرِيقِ أَمَا تَسْتَحُونَ.

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمود: ای اهل عراق! آگاهی یافتم زنان شما با مردان در راه ها برخورد می کنند، آیا حیا نمی کنید؟

وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ: أَمَا تَسْتَحْيُونَ وَلَا تَغَارُونَ نِسَاءَكُمْ يَخْرُجْنَ إِلَى الْأَسْوَاقِ وَيُرَاحِمَنَّ الْعُلُوجَ. (۲)

و در حدیث دیگری است که امیرالمؤمنین فرمودند: آیا حیا نمی کنید و غیرت نمی ورزید از اینکه زنان شما به بازارها می روند و با مردان بی تقوا برخورد می کنند (هل می دهند)؟!...

۵۰- حشر با... منافقین

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: وَمَنْ أَطَّلَعَ فِي بَيْتِ جَارِهِ فَنَظَرَ إِلَى عَوْرَةِ رَجُلٍ أَوْ شِعْرِ امْرَأَةٍ أَوْ شَيْءٍ مِنْ جَسَدِهَا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ النَّارَ مَعَ الْمُنَافِقِينَ الَّذِينَ كَانُوا يَتَّبِعُونَ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ فِي الدُّنْيَا وَلَا يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَفْضَحَهُ اللَّهُ وَيُؤَيِّدِي لِلنَّاسِ عَوْرَتَهُ فِي الْآخِرَةِ. وَ مَنْ مَلَأَ عَيْنَيْهِ مِنْ امْرَأَةٍ حَرَامًا حَشَاهُمَا اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

۱- محاسن: ۱/۱۱۵ ب ۵۴، بحار الأنوار: ۷۶/۱۱۵ ب ۸۴ ح ۷.

۲- مشكاة الأنوار: ۲۳۷ فصل ۶.

ص: ۱۴۶

بِمَسَامِيرٍ مِنْ نَارٍ وَ حَشَاهُمَا نَارًا حَتَّى يَفْضِيَ بَيْنَ النَّاسِ ثُمَّ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ... وَ مَنْ صَافَحَ امْرَأَةً حَرَامًا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَغْلُوبًا ثُمَّ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ وَ مَنْ فَآكَهُ امْرَأَةٌ لَأَيْمَلِكُهَا حُبْسَ بِكُلِّ كَلِمَةٍ كَلَّمَهَا فِي الدُّنْيَا أَلْفَ عَامٍ وَ الْمَرْأَةُ إِذَا طَاوَعَتِ الرَّجُلَ فَالْتَزَمَهَا حَرَامًا أَوْ قَبَلَهَا أَوْ بَاشَرَهَا حَرَامًا أَوْ فَآكَهَا فَأَصَابَ بِهَا فَاحِشَةً فَعَلَيْهَا مِنَ الْوِزْرِ مَا عَلَى الرَّجُلِ وَ إِنْ غَلَبَهَا عَلَى نَفْسِهَا كَانَ عَلَى الرَّجُلِ وَزْرُهُ وَ وَزْرُهَا... (۱).

پیامبر اسلام ﷺ فرمود: و هر کسی که به خانه همسایه سرک بکشد و عورت مرد و یا موی زنی و یا بدن آن زن را ببیند سزاوار است خداوند او را با منافقین داخل آتش کند، همانان که در دنیا عورت های زنان را پیروی می کردند (در بی عفتی سرآمد بودند)، و ازدنیا خارج نمی شود مگر اینکه خداوند او را رسوا نموده و در آخرت عورتش (عیب هایش) برای مردم آشکار گردد. و هر کسی چشم خود را از نگاه حرام به زنی پر کند، خداوند روز قیامت دو چشمش را از میخ های آتشین و آتش پر کند، تا اینکه قضاوت بین همه اهل محشر به انجام برسد. سپس فرمان دهد او را در آتش بیاندازند... و هر کسی که دست به زن نامحرم بدهد روز قیامت او را دست بسته بیاورند و در آتش اندازند و هر کسی با زن نامحرمی شوخی کند، به خاطر هر کلمه ای که در دنیا با آن زن شوخی نموده است؛ او را هزار سال در آتش قرار دهند و اگر زنی مردی را همراهی کند و آن مرد او را در آغوش بگیرد یا ببوسد و یا با او شوخی کند و کار به فحشاء بیانجامد هر دو مانند هم گناهکارند و کیفر خواهند دید و اگر مردی بر زن حرامی (نامحرمی) چیره

۱- جامع الأخبار: ۹۳ فصل ۵۱، عقاب الأعمال: ۲۸۲، اعلام الدین واعظ دیلمی: ۴۱۲، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۴ ب ۱۰۴ ح ۲۵۴۱۰، بحار الأنوار: ۷۳/۳۶۱ ب ۶۷ ج ۱۰۱ ص ۳۷ ب ۳۴ ح ۳۲، مستدرک الوسائل: ۱/۳۷۶ ب ۳ ح ۹۰۱-۲.

ص: ۱۴۷

گردد، گناه خودش و گناه آن زن به عهده آن مرد است.

۵۱- از نشانه های آخرالزمان

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ: إِنَّ مِنْ أَسْرَاطِ الْقِيَامَةِ... ثُمَّ قَالَ: فَعِنْدَهَا إِمَارَةُ النِّسَاءِ وَمُشَاوَرَةُ الْأَمَاءِ... وَيَسْبِقُهُ الرَّجَالُ بِالنِّسَاءِ وَالنِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَيَرْكَبْنَ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ الشُّرُوجَ فَعَلَيْهِمْ مِنْ أُمَّتِي لَعْنَةُ اللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: إِنَّ عِنْدَهَا تُزْحَرَفُ الْمَسَاجِدُ كَمَا تُزْحَرَفُ الْبَيْعُ وَالْكَنَائِسُ وَ تَحْلَى الْمَصَاحِفُ... (۱).

پیامبر اکرم ﷺ در حجّه الوداع (آخرین سفر حجّی که پیامبر در عمر شریفشان به جای آوردند) فرمودند: از شرایط برپا شدن قیامت است: ... آنگاه که زنان امیر شوند و با دختران مشورت شود... و مردان خود را شبیه زنان و زنان خود را شبیه مردان کنند و زنان سوار بر زین ها شوند. پس لعنت خدا از امت من بر آنان باد. سپس فرمود: در آن زمان مسجدها مانند معابد یهود و نصاری، زیبا شوند و قرآن ها به زیورترین شوند... .

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: كَيْفَ بَكُمْ إِذَا فَسَدَتْ نِسَاؤُكُمْ وَ فَسَقَ شَبَابُكُمْ وَ لَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ؟! فَقِيلَ لَهُ وَ يَكُونُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! فَقَالَ: نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِكَ، كَيْفَ بَكُمْ إِذَا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْكَرِ وَ نَهَيْتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ؟! فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ يَكُونُ ذَلِكَ؟! قَالَ: نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِكَ، كَيْفَ بَكُمْ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْكَرًا وَ الْمُنْكَرَ

مَعْرُوفًا؟!... (۲).

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: چه حالی دارید آنگاه که زنانتان فاسد و جوانانتان فاسق

۱- - تفسیر قمی: ۲/۳۰۳، وسائل الشیعه: ۱۵/۳۴۸ ب ۴۹ ح ۲۰۷۰۵، بحار الأنوار: ۶/۳۰۵ ب ۱، مستدرک الوسائل: ۸/۲۷۵ ب ۱۷.

۲- کافی: ۵/۵۹ باب الأمر بالمعروف و... ح ۱۴، تهذیب الأحکام: ۶/۱۷۷ ب ۸۰ ح ۸؛ روضه الواعظین: ۲/۳۶۵؛ مجموعه ورام: ۲/۱۲۴ و مشکوه الأنوار: ۴۹ فصل ۱۳، بحار الأنوار: ۹۷/۹۱ ب ۱ ح ۸۲.

ص: ۱۴۸

شوند و امر به معروف و نهی از منکر نکنید؟! گفته شد: ای پیامبر خدا! آیا چنین خواهد شد؟ حضرت فرمودند: آری و بدتر از آن. شما را چه می شود آنگاه که امر به منکر و نهی از معروف کنید؟! به حضرتش گفته شد: آیا چنین شود؟ فرمود: آری و بدتر از آن. چه حالتی خواهید داشت آنگاه که معروف را منکر و منکر را معروف ببینید؟!...

قال أمير المؤمنين: (في علائم الظهور)... واثمن الخائن و اتخذت القينات والمعازف و لعن آخر هديه الامم اولها و ركب ذوات الفروج السروج و تشبه النساء بالرجال و الرجال بالنساء. (۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علیؑ درباره علائم ظهور فرمودند:... و زمانی که خائن را امانت دار بدانند و زنان، آوازه خوان و نوازنده شود و آوازه خوانی و نوازندگی مطلوب گردد... و زنان بر زین ها سوار شوند و خود را به مردان شبیه کنند و مردان شبیه زنان شوند.

قال أمير المؤمنين: ... وخربت القلوب واشتعلوا المعازف و شربت الخمر و ركبت الذكور و اشتغل النساء و شاركن أزواجهن في التجاره حرصاً على الدنيا و علت الفروج السروج و يشبهن بالرجال فحينئذ عدوا أنفسكم في الموتى و لا تعزنكم الحياة الدنيا فإن الناس اثنان بر تقى و آخر شقى و الدار داران لا ثالث لهما و الكتاب واحد لا يغادر صغيره و لا كبيرة إلا أحصاها ألاً و إن حب الدنيا رأس كل خطيئه و باب كل بليته و مجمع كل فتنه و داعية كل ربيبه، الويل لمن جمع الدنيا و أورثها من لا يحمدُه و قدم على من لا يغدُرُه. (۲)

۱- کمال الدین: ۲/۵۲-۷، ۵۴- باب حدیث الدجال...، خرائج و جرائح: ۳/۱۱۳۳؛ مستدرک الوسائل: ۱۲/۳۲۶ ب ۳۹.

۲- کمال الدین: ۱/۳۳۰ ب ۳۲؛ بحار الأنوار: ۷۵/۲۲ ب ۱۵.

ص: ۱۴۹

حضرت امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: (از علائم آخرالزمان است که) دلها خراب شوند و موسیقی و خوانندگی حلال قلمداد شود و نوشیدنی های مست کننده نوشیده شود و مردان مرکب شوند و زنان مشغول کار شده و در تجارت به خاطر حرص بر دنیا با مردان مشارکت کنند و زنان سوار بر زین ها (دوچرخه، موتور و اسب) و شبیه مردان شوند.

در آن زمان خود را میان مردگان به شمار آورید و زندگانی دنیا شما را مغرور نکند. به یقین مردم دو دسته اند: یا نیکوکار با تقوا یا بدبخت پست و خانه دو خانه است، سوّم ندارد. (دنیا محلّ تکلیف و آخرت محلّ جزاست) و نامه ی عمل یکی است که کوچک و بزرگ کارها، همه در آن نوشته شده است.

و بدرستی که دنیادوستی، موجب گرفتار آمدن به تمامی گناهان و باب ورود به همه بلاها و محلّ گردهمایی همه فتنه ها و فراخواننده (به سوی) همه شک هاست. وای به حال کسی که به گردآوری دنیا مشغول است (فرد بیچاره فرومایه) و برای کسی که حمد و سپاس خدا را نمی نگوید مال جمع می کند، و رو به سوی خدایی می آورد که عذر وی را نمی پذیرد.

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (فِي عِلْمِ ظُهُورِ الدِّجَالِ) ... فَإِنَّ عَلَامَةَ ذَلِكَ إِذَا أَمَاتَ النَّاسُ الصَّلَاةَ... وَ اتَّخَذَتِ الْقِيَانُ وَالْمَعَارِفُ وَ لَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوْلَهَا وَ رَكِبَ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ الشُّرُوحَ وَ تَشَبَّهَ النِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَ الرِّجَالُ بِالنِّسَاءِ... وَ تَفُقَّهَ لِغَيْرِ الدِّينِ وَ آثَرُوا عَمَلَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَ لَبَسُوا جُلُودَ الضَّانِ عَلَى قُلُوبِ الذَّنَابِ وَ قُلُوبُهُمْ أَتْنُ مِنَ الْجَيْفِ وَ أَمْرٌ مِنَ الصَّبْرِ... (۱).

۱- کمال الدین: ۲/۵۲۵ ب ۴۷ ح ۱، خرائج و جرائح: ۳/۱۱۳۳؛ منتخب الأنوار المضيئه: ۸۵ بحار الأنوار: ۵۲/۱۹۲ ب ۲۵ ح ۲۶، مستدرک الوسائل: ۱۲/۳۲۶ ب ۳۹ ح ۱۴۲۱۴-۱ به نقل از کتاب مختصر البصائر.

ص: ۱۵۰

حضرت امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام به صعصعه از اصحاب خود فرمودند: حفظ کن! بدرستی که از نشانه های ظهور دجال آن است: آنگاه مردم نماز را بمیرانند... و زنان بر زین ها سوار شوند و خود را شبیه به مردان کنند و مردان خود را شبیه زنان کنند... و دین را بیاموزند نه برای دین، و کار دنیا را بر آخرت پیش اندازند و بر دل‌های گرگ صفت خود، پوست میش بپوشانند، در حالی که دل های آنان از مردار کثیف تر و از صبر (گیاهی بسیار تلخ) تلخ تر باشد...

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ قَالَ: يَظْهَرُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ وَافْتِرَابِ السَّاعَةِ (الْقِيَامَةِ) وَهُوَ شَرُّ الْأَزْمِنَةِ نِسْوَةٌ كَاشِفَاتُ عَارِيَّاتِ مُتَّبِرَّجَاتٍ مِنَ الدِّينِ دَاخِلَاتٍ فِي الْفِتَنِ مَائِلَاتٌ إِلَى الشَّهَوَاتِ مُسْرِعَاتٌ إِلَى اللَّذَاتِ مُسْتَحِلَّاتٌ لِلْمَحْرَمَاتِ فِي جَهَنَّمَ خَالِدَاتٌ. (۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: در آخرالزمان و نزدیکی قیامت که بدترین زمانهاست، زنانی با چهره باز و تن نمایان آشکار شوند، از دین خارج گشته و در فتنه ها داخل شده اند، چنانکه به شهوت رانی ها مایل و به لذتهای نفسانی شتابان هستند، کارهای حرام را حلال می دانند، آنان در جهنم جاودان خواهند بود.

قَالَ حَمِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلِيٍّ يَقُولُ: الْقَائِمُ مَنْصُورٌ بِالرُّعْبِ... فَقُلْتُ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَتَى يَخْرُجُ قَائِمُكُمْ؟ قَالَ: إِذَا تَشَبَّهَ الرَّجَالُ بِالنِّسَاءِ وَالنِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَكَتَفَى الرَّجَالُ بِالرِّجَالِ وَالنِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ وَرَكِبَ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ السُّرُوحَ وَقِيلَتْ شَهَادَاتُ الزُّورِ وَرُدَّتْ شَهَادَاتُ الْعَدْلِ وَاسْتَحَفَّ النَّاسُ بِالِدَّمَاءِ وَارْتَكَبَ الزِّنَاءَ وَأَكَلَ الرَّبَا وَاتَّقَى الْأَشْرَارُ مَخَافَةَ أَلْسِنَتِهِمْ... فَعِنْدَ ذَلِكَ خُرُوجُ قَائِمِنَا... (۲).

۱- من لا يحضره الفقيه: ۳/۳۹۰ ح ۴۳۷۴، مكارم الأخلاق: ۲۰۱، وسائل الشيعه: ۲۰/۳۵ ب ۷ ح ۲۴۹۶۱.

۲- كمال الدين: ۱/۳۳۰ ب ۳۲ ح ۱۶، إعلام الوری: ۴۶۳ فصل ۳؛ كشف الغمه: ۲/۵۳۴ فصل ۳، بحار الأنوار: ۵۲/۱۹۱ ب ۲۵ ح ۲۴،

مستدرک الوسائل: ۱۲/۳۳۵ ب ۳۹ ح ۱۴۲۱۹-۶ و ج ۱۴ ص ۲۶۱ ب ۷۳ ح ۱۶۶۵۴-۱ و ص ۳۵۴ ب ۲۰ ح ۱۶۹۴۲-۷.

ص: ۱۵۱

حمید بن مسلم می گوید: از امام باقر^ع شنیدم فرمود: مهدی^ع به سبب هراس (که خداوند در دل دشمنان می اندازد) یاری می شود.... به حضرت گفتند: ای فرزند رسول خدا^ص! قائم شما چه زمان خروج خواهد کرد؟ فرمودند: آنگاه که مردان شبیه زنان و زنان شبیه مردان شوند و مردان به مردان و زنان به زنان اکتفا (هم جنس بازی) کنند و زنان بر زین ها سوار شوند و گواهی های دروغ پذیرفته شود و گواهی های دادگرانه رد شوند و مردم، خون مردم و زناکاری و رباخواری را سبک بشمارند و از ترس زبان اشرا را پروا شود... پس در آن زمان قائم ما خروج خواهد نمود....

حدیث ابی عبدالله^ع مَعَ الْمَنْصُورِ (فِي عَلَائِمِ الظُّهُورِ): ... وَ رَأَيْتَ أَكْثَرَ النَّاسِ وَ خَيْرَ بَيْتٍ مَنْ يُسَاعِدُ النِّسَاءَ عَلَى فِشْقِهِنَّ وَ رَأَيْتَ الْمُؤْمِنَ مَحْزُونًا مُحْتَقِرًا ذَلِيلًا وَ رَأَيْتَ الْبِدْعَ وَ الزَّنَا قَدْ ظَهَرَ وَ... وَ رَأَيْتَ الْحَرَامَ يُحَلَّلُ وَ رَأَيْتَ الْحَلَالَ يُحَرَّمُ وَ رَأَيْتَ الدِّينَ بِالرَّأْيِ... وَ رَأَيْتَ النِّسَاءَ وَ قَدْ غَلَبْنَ عَلَى الْمُلْكِ وَ غَلَبْنَ عَلَى كُلِّ أَمْرٍ لَا يُؤْتَى إِلَّا مَا لَهِنَّ فِيهِ هَوَى... (۱).

امام صادق^ع در باب علائم ظهور فرمودند: ... آنگاه که بیشتر مردم به گناه کردن زنان کمک کنند و بهترین خانه را خانه ای ببینی که بر گناه (آشکار) زنان کمک کند و آنگاه که مؤمن را غمگین و حقیر شده و خار، و بدعت ها و زنا (اعمال منافی عفت) را آشکار دیدی و حرام را حلال شده و حلال را حرام شده دیدی و دین را به رأی (اظهار نظر شخصی) دیدی... و زنان را دیدی که بر

۱- کافی: ۸/۳۸، وسائل الشیعه: ۱۶/۲۷۵ ب ۴۱، بحار الأنوار: ۵۲/۲۵۷ ب ۲۵.

ص: ۱۵۲

مُلک مسلط شوند و بر هر کاری چیره گردند و جز به سوی آنچه هوا و هوس ایشان را فرا می خوانند، نروند... .

پیشنهاد و خاتمه

ص: ۱۵۳

و در پایان پس از طی این لحظاتی که آن را برای خداوند گذراندی، می خواهم بگویم: نیامدم تا چیزی را از جانب خویش بیان کنم. و کلام را دیگری بر زبانم جاری نمود. او مرا یاد داد تا سخن بگویم. کمکم کرد تا راه را بیابم و آنگاه که به حقیقت آن پی بردم، به تو نشانش دهم. این راه را خدا برای ما علامتگذاری کرده، حریم‌ها حفظ شده اند، خط قرمز را رها کن. به سوی روشنایی برو. از خودش برای پرواز بال بگیر و در فضای نورانی رضای او پر بکش.

آرزو دارم اینقدر که به غذا و تحصیل و پوشاک و خواب جوانانمان اهمیت می دهیم، برای اندیشه آنها نیز ارزش قائل شویم.

ما هیچکدام نمی خواهیم جوانانمان بازیچه شوند. بازیچه دست آنان که ادعای دلسوزی دارند، آنان که تظاهر به ترحم و تلاش می کنند اما هرگز آرامشی را به ارمغان نمی آورند.

مسلم است که مردان غیور و بانوان با عفت به یقین می خواهند راحت زندگی

ص: ۱۵۴

کنند و مطمئن باشند که احکام اجرا می شود. بهتر است با دایر نمودن مراکز تعلیم و تربیت و پزشکی، فروشگاههای مختلف و... با کادر آقایان برای آنها و با کادر خانم ها برای ایشان به توسعه فرهنگ اهل بیت اطهار□، رفاه و امتیث اخلاقی، روانی و اجتماعی کمک کنیم.

و آنچه از آن یاد شد کفایت می نماید برای آنان که می خواهند پیروی کنند.

هر کدام از ما می تواند با حفظ خود و خانواده اش، یک گام به سوی معدن علم و نور بردارد. و اگر نگاه حرام را ترک نمود برای خدا، چنان ایمانی به او دهد که شیرینی آن را در قلب خود احساس نماید.

به امید آن روز که دیگر حتی دیگر نامی هم از گناه باقی نماند. به امید آن روز که تو بیایی و من نیز با امید به درگاہت زانو بزوم، مرا بپذیری و با خود ببری، هر کجا که می روی....

ریش تراشی از دیدگاه قرآن و عترت

اشاره

ص: ۱۵۷

بسم الله الرحمن الرحيم

پذیرفتن اینکه خدایی یکتا وجود دارد و او تنها وجود لایق پرستش است، کار سختی نیست. مشکل کنار گذاشتن غیر اوست، اگر غیر او را، غیر او ببینیم و بدانیم. وقتی کسی کار زشتی را مرتکب می شود، اگر آن اشتباه را زشت نپندارد، اصلاً اشتباهی نمی بیند، که بخواهد رهايش کند،

و امروز ما به این بلای عظیم گرفتار آمده ایم. گناهان وجهه شرعی پیدا کرده اند و دیگر نمی آیم بگوییم فلان کار حرام است، فقط باید بگوییم: حلال نیست، تا بلکه شکل حلال بودن به خود نگیرد.

و متأسفانه یکی از این گناهان، ریش تراشی است، که در میان مسلمانان رایج شده و به شکل های گوناگون صورت می پذیرد و البته در لباس اسلام.

در این زمینه علمای بزرگوار شیعه رساله های مستقل تألیف کرده و حرمت تراشیدن ریش را از ضرورت های دین دانسته اند و نظر مخالفی ذکر نکرده اند.

ما نیز به برخی از دلایل حرمت آن اشاره می کنیم، باشد تا گفته باشیم....

ریش تراشی از دیدگاه قرآن کریم

ص: ۱۵۹

آیه کریمه: ﴿وَلَا ضَلَّيْنَهُمْ وَلَا مَمِئْتَهُمْ... وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَانَا مُبِينًا﴾ [۱].

ترجمه: (شیطان گفت): به طور حتم ایشان (انسانها) را گمراه خواهم کرد و به آرزوهای باطل (و دور و دراز) سرگرم خواهم کرد... و آنان را امر کنم تا خلقت خدا را تغییر دهند، (اما ای بندگان بدانید) هر کس شیطان را به جای خداوند ولی (سرپرست) گیرد، سخت زیان کرده، زبانی آشکار.

متن آیه دلالت می کند بر اینکه ایجاد هر گونه تغییر در آفرینش الهی صورتاً یا صفتاً، چنانچه بدون اجازه از راه وحی باشد، حرام است. و از جمله این تغییرات است: ریش تراشی، جوان را بی ریش نمودن و هر آنچه مانند آن باشد. این تغییرات در شرع به نام «مُتْلَه» شناخته می شود و بنابر تصریح معصومین □

۱- (۴) سوره نساء: آیه ۱۲۰

ص: ۱۶۰

ریش تراشیدن نیز از مصادیق «مثله» است و بنا بر سیاق آیه معلوم است که هرکس این کارها را انجام دهد از دوستان و یاران شیطان است، مگر اینکه در مورد خاصی اجازه داده شده باشد، چنانچه در مورد شارب فرموده اند: از ته بگیرید چرا که منزلگاه شیطان است.

دلالت علماء

شیخ فقیه بحرانی در کتاب شریف «الحدائق الناضرة» به نقل از ملا محسن فیض کاشانی در کتاب «الوافی» نوشته است: و قد افتی جماعه من فقهاءنا بتحريم حلق اللحية و ربما يستشهد لهم بقوله سبحانه حکایه عن ابليس اللعين: «وَلَا مَرْتَهُمْ فَلْيَغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ». یعنی: به تحقیق گروهی از فقهاء ما شیعیان فتوا به حرام بودن تراشیدن ریش داده اند و چه بسا که دلیل آورند بر آن به سخن خدای تعالی از زبان ابلیس ملعون (که گفت): «وَلَا مَرْتَهُمْ فَلْيَغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ».

ریش تراشی از دیدگاه اهل بیت

۱- فطرت اسلام

ص: ۱۶۱

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الْمَجُوسَ جَزُؤًا لِحَاهِمُمْ وَوَفَّرُوا شَوَارِبَهُمْ وَإِنَّا نَجْزُ الشَّوَارِبَ وَنُغْفِي اللَّحَى وَهِيَ الْفِطْرَةُ. (۱)

پیامبر خدا ﷺ فرمودند: همانا گبران ریش را می چیدند و سبیل را بلند می کردند و ما مسلمانان شارب ها را می چینیم و ریش را بلند می گذاریم و این فطرت اسلام است.

۲- پروردگارم مرا امر فرموده تا...

حضرت ختمی مرتبت ﷺ به فرستادگان کسری (پادشاه ایران باستان) که ریش خود را تراشیده بودند و سبیل را گذاشته بودند فرمود: وَيَلِكُ مَا مِنْ أَمْرِكُمْ بِهِذَا؟ قَالَا أَمْرَنَا بِهِذَا رَبُّنَا يَعْتِنَانِ كِسْرَى. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَكِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي بِإِعْقَاءِ لِحْيَتِي

۱- من لا يحضره الفقيه: ۱/۱۳۰ ح ۳۳۱، وسائل الشيعه: ۲/۱۱۶ ب ۶۷ ح ۱۶۵۹.

ص: ۱۶۲

وَقَصَّ شَارِبِي. (۱)

وای بر شما! چه کسی شما را به این کار امر نمود؟ گفتند: ربّ ما یعنی کسری، حضرت فرمودند: لیکن پروردگار من مرا به گذاشتن ریش و چیدن شارب امر کرده است.

۳- شبیه یهودیان نباشید

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حُقُوا الشَّوَارِبَ وَاعْفُوا اللَّحَىٰ وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ. (۲)

پیامبر خدا ﷺ فرمودند: سیل را گود نمایند و ریش را کوتاه نکنید و بلند بگذارید و شبیه به یهودیان نباشید (نگذارید ریش زیاد بلند شود زیرا یهودیان دست به اصلاح نمی زنند).

۴- آنجا که امیرالمؤمنین ﷺ بر مسند قضاوت می نشیند

قَضَىٰ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ فِي اللَّحْيَةِ إِذَا حُلِقَتْ فَلَمْ تَنْبِتِ الدِّيَةَ كَامِلَةً فَإِذَا نَبَتَتْ قُتِلَتْ الدِّيَةُ. (۳)

امیرالمؤمنین ﷺ درباره تراشیدن ریش قضاوت فرمودند که اگر دومرتبه ریش درنیامد دیه کامل واجب می شود و اگر رویده شد، باید یک سوّم دیه پرداخت شود.

۱- تدرک الوسائل: ۱/۴۰۷. قال الكازروني في المنتقى في حوادث السنه السادسه بعد أن ذكر كتابه رسول الله ﷺ إلى الملوک وأنه كتب کسری الى عامل اليمن بازان [بازان] أن يبعثه ﷺ إليه وأنه يبعث كاتبه بانويه و رجلاً آخر يقال له خرخسک إليه ﷺ. قال: و كانا قد دخلا على رسول الله ﷺ و قد حلقا لحاهما و أعفيا شواربهما فکره النظر إليهما و قال:.

۲- من لا يحضره الفقيه: ۱/۱۳۰ ح ۳۲۹، معانی الأخبار: ۲۹۱ ح ۱، مکارم الأخلاق: ۶۷، وسائل الشيعه: ۲/۱۱۶ ب ۶۷ ح ۱۶۵۸ و ۱۶۶۰، بحار الأنوار: ۷۳/۱۱۱ و ۱۱۲ ب ۱۳ ح ۱۰.

۳- کافی: ۷/۳۱۶ باب ما تجب فيه الدية کامله... ح ۲۳، من لا يحضره الفقيه: ۴/۱۵۰ ح ۵۳۳۲، تهذيب: ۱۰/۲۵۰ ب ۲۲ ح ۲۳، عوالی اللآلی: ۳/۶۲۹ باب الديات... ح ۵۰.

ص: ۱۶۳

دلالت علماء

شیخ حرّ عاملی در «وسائل الشیعه» و محقق شیخ علی در «درّ المنثور» برای حرمت تراشیدن ریش به حدیث فوق استدلال کرده اند بدین نحو: انجام دادن هر کاری که سبب وجوب پرداخت دیه گردد، حرام است، و تراشیدن ریش هم از جمله آن موارد است.

۵- پس مسخ شدند...

قال أمير المؤمنين علي بن أبي طالب: أقوامٌ خلّفوا اللّٰحى و قتلوا الشّوارب فمسخوا. (۱)

این حدیث شریف نیز صحیح است و دلالتی آشکار را در بر دارد:

حضرت امیرالمؤمنین فرمودند: اقوامی بودند که ریش می تراشیدند و شارب را پیچ می دادند، پس خداوند آنان را به مارماهی مسخ کرد.

توضیح: با توجه به متن حدیث، آشکار است که حضرت در مقام بیان حرمت انجام دادن این کار برآمده اند، بدین نحو: کسی که این کار را انجام دهد استحقاق دارد که خداوند او را به صورت مارماهی و جزّی (نوعی ماهی حرام گوشت) و مانند این مسخ شدگان، مسخ نماید.

دلالت علماء

گروهی از علما در حکم به حرمت ریش تراشیدن اکتفا به این حدیث نموده اند، مانند علامه مجلسی در «حلیه المتّقین» و شیخ فقیه بحرانی در موسوعه «الحدائق»

۱- کافی: ۱/۳۴۶ ح ۳، کمال الدین: ۲/۵۳۶ ب ۴۹، وسائل الشیعه: ۱۱۶/۲ ب ۶۷ ح ۱۶۶۱، بحار الأنوار: ۶۲/۲۰۵ ب ۴ ج ۷۳ ص ۱۱۲.

ص: ۱۶۴

الناضره» (۱) می فرماید: الظاهر كما استظهره جمله من الأصحاب كما عرفت تحريم حلق اللحية لخبر المسخ المروى عن أمير المؤمنين □ فإنه لا يقع إلا على إرتكاب أمر محرّم بالغ في التحريم، یعنی: ظاهر همچنانکه گروهی از علماء شیعه اظهار نموده اند حرام بودن تراشیدن ریش است، به دلیل خبر مسخ شدن عده ای که از امیرالمؤمنین □ روایت گردیده است، و همانا مسخ شدن تنها به سبب انجام کار حرامی صورت می گیرد که درباره حرام بودنش تأکید به عمل آمده باشد.

۶- قوم لوط و هلاکت

حضرت امام حسن □ روایت می فرمایند از پیامبر □ که فرمودند: عَشْرُ خِصَالٍ عَمِلَهَا قَوْمٌ لُوطٍ بِهَا أَهْلِكُوا وَ تَزِيدُهَا أُمَّتِي بِخَلِّهِ إِثْيَانُ الرَّجَالِ، إِلَى أَنْ قَالَ: وَقَصُّ اللَّحْيَةِ وَ طُولُ الشَّارِبِ. (۲)

قوم لوط ده کار را انجام دادند و به سبب انجام آن کارها هلاک شدند. امت من بر آن یک صفت دیگر را اضافه خواهند کرد، و یکی از آن ده کار چیدن ریش از ته باقیچی و نیز بلند گذاشتن سیبل است.

۷- از ما نیست...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ □: لَيْسَ مِنَّا مَنْ سَلَقَ وَ لَا خَرَقَ وَ لَا حَقَقَ. (۳)

پیامبر اکرم □ فرمودند: از ما نیست کسی که بسیار بی حیا و بی پروا سخن بگوید و مال خود را اسراف کند (به هدر بدهد) و ریش را بترشد.

توضیح: تو بگو، آیا بدتر از این نیز وجود دارد که پیامبری به یکی از پیروانش که

۱- حدائق الناظره: ۵/۵۶۱.

۲- مستدرک الوسائل: ۱/۴۰۷ ب ۴۰ ح ۱۰۰۵-۳ از جامع صغیر سیوطی و او از ابن عساکر.

۳- عوالی اللآلی: ۱/۱۱۱ فصل ۷ ح ۱۹، مستدرک الوسائل: ۱/۴۰۶ ب ۴۰ ح ۱۰۰۴-۲.

ص: ۱۶۵

گمان می کند عملش نیکوست، بگوید: تو از من نیستی؟! تصوّر کن چقدر دردناک است... و در آن لحظه فقط به دنبال دلیل و برطرف کردن آن است.

۸- شهادت می دهم از او راضی نیستم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حَلَقُ اللَّحْيَةِ مِنَ الْمُثْلَةِ وَمَنْ مَثَلَ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ. (۱)

امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب ﷺ فرمود که رسول خدا ﷺ فرمود: تراشیدن ریش از جمله مصادیق «مثله» است و لعنت خداوند بر کسی باد که «مثله» کند.

۹- اینجا نامحرم، آنجا محروم

قَالَ الْإِمَامُ الصَّادِقُ ﷺ: ثَلَاثَةٌ لَمَّا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَمَّا يُنْظَرُ إِلَيْهِمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ النَّاتِفُ شَيْبُهُ وَ النَّاكِحُ نَفْسُهُ وَ الْمُنْكَوحُ فِي دُبُرِهِ. (۲)

امام جعفر صادق ﷺ فرمودند: سه گروه هستند که خداوند روز قیامت با آنها سخن نخواهد گفت و نظر رحمت به سوی ایشان نخواهد افکند و برای ایشان است عذابی دردناک: کسی که ریش را بکند و کسی که با خود استمناء کند و کسی که موطوء شود و... .

توضیح: غرض معصوم این بیان است: کسی که ریش دارد، خود را بی ریش کند؛ چه به چیدن با قیچی یا تراشیدن با تیغ، یا به هر صورت و وسیله یا ماده دیگری.

خوب، دلالت واضح است و کم و زیاد هم در کار نیست، اگر گفته شود کمی از ریش را بتراشد یا مقداری از آن را باقی گزارده و بقیه را بتراشد، باز هم مصداق سخن معصوم خواهد بود، چرا که جزء تابع کل است و تفاوتی نیست که تمام ریش را محو کند یا قسمتی از آن را.

۱- جعفریات: ۱۵۷ مستدرک الوسائل: ۱/۴۰۶ ب ۴۰ ح ۱۰۰۳-۱.

۲- وسائل الشیعه: ۲/۱۳۰ ب ۷۹ ح ۱۷۰۹.

ص: ۱۶۷

وَنْزَلُ مِنَ الْقُرْآنِ

مَا هُوَ شِفَاءٌ لِّمَنْ يَشَاءُ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

سوره الاسراء آیه ۳۸

شطرنج از دیدگاه قرآن و عترت

اشاره

ص: ۱۷۱

بسم الله الرحمن الرحيم

همه خوب می دانند، کمتر کسی از حضور و ظهور یگانه منجی عالم بشریت بی اطلاع است. او روزی خواهد آمد و عدل را به پهنه زمین خواهد گستراند، این را همه می دانند و بسیاری چشم های به راه مانده برای دیدن آن طلعت دلربا... اما کیست که بداند امید همه ی چشم های به راه مانده، رو به سوی که می آورد و به دیدن چه کسی می رود؟ همه مشتاق دیدار او هستند، او مشتاق دیدار کیست؟ چه کسی است که دیدنش او را به وجد می آورد؟ در آغوش نورانی او چه کسی جای دارد؟ و نگاه لطف او به سوی چه کسی جاری است؟...

دیگر خدا نیست که می گوید چه کاری خوب است و چه کاری بد. اگر چنین بود کارمان به اینجا نمی کشید. ما بیشتر آن هستیم که خودمان می پسندیم، بیشتر طوری رفتار می کنیم که دیگران می خواهند، طرز لباس پوشیدن و رفتار و گفتارمان، بستگی به ذائقه دیگران دارد، قریحه دیگران است که حتی دوست داشتن هایمان به علاقه و تنفر آن شکل می گیرد، دوست داشتن هایی که دین ما را می سازد و جهت گیری آنها مسیر زندگیمان را تعیین می کند.

ص: ۱۷۲

مگر ما برای دیگران زندگی می‌کنیم؟ پس آن استقلالی که می‌گویند و می‌گوییم وجود دارد، کجاست؟ آنچه می‌بینیم آیا جز تقلیدی کورکورانه است؟...

و ای کاش کسی هم به این بیاندیشد: مرا باید خدا تربیت کند و سایرین همانطور که خدا مرا می‌پسندد، بپذیرند.

افسوس و آه کاری برای ما از پیش نمی‌برد. همه از تکرار خسته ایم، از اینکه به جای عمل، فقط افسوس را می‌بینیم. ادعا و مدعی زیاد است ولی کمتر کسی به فکر آینده است، آینده ای که آمدنش چندان دور نیست، آنکه همه پیامبران به آمدنش بشارت داده اند، آینده ای که به فرا رسیدنش محتاجیم.

کیست راه را نشان دهد؟ رهگذران! آیا یاریگری هست که مرا راهنمایی کند؟ کسی هست کمکم کند؟

صدایش را می‌شنویم، اگر بخواهیم: خدا به همه آنچه تو بدان نیازمندی، پاسخ گفته. راه از این طرف است، دنبال من بیا. مراقب باش، بیراهه بسیار است و پرتگاهها عمیق، نا امید نباش که در این راه خدا یار و همراه و رهنماست.

بیا به درگاهش نیاز شویم و برویم تا بلکه ما را قابل نماید و محرم راز خویش کند. بیا آنچه ما را از او دور می‌کند، رهاکنیم و با او بیپوندیم تا جاودانه شویم. تمام تلاش ما باید این باشد که انتخابش کنیم، برای امروز و فردایمان، برای خود و خانواده مان، برای دنیا و آخرتمان... و یک گام به سویش برداشته و ادامه دهیم و تا آخر با او برویم، تا آستان بوس درگاهش شویم.

و به دیگران بگوییم تا جلوتر بیایند تا آنجا که در نور وجودش قرار گیرند و در آغوشش آرام شوند و این همان آرامشی است که به دنبال آن هستیم.

شطنرنج از دیدگاه قرآن کریم

ص: ۱۷۳

آیه یکم- ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا...﴾ (۱)

ترجمه: (ای پیامبر) از تو درباره شراب و میسر (قمار) سؤال می کنند (به آنها) بگو: در آن دو گناه بزرگی است، و منافی برای مردم دارند، ولی گناهشان از نفعشان بزرگتر است...

آیه دوم- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ (۲) فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

۱- (۲) سوره بقره: آیه ۲۲۰.

۲- در کتاب راز شطرنج نوشته: سعید رمزی صفحات ۱۰۵-۱۰۶ آمده است: آیا شطرنج تقویت کننده نیروی فکر است؟ در جواب این سؤال می توان اثرات بازی شطرنج و پیامدهای آن را در بعد فکری و عقلی از دیدگاه روانشناسان، کارشناسان و قهرمانان شطرنج جهان چنین توصیف کرد: بسیار خسته کننده، خطرناک، نابود کننده سایر منابع و فعالیت های ذهنی، موجب اختلال حواس، منشأ ایجاد انگیزه زشت اسارت و پدرکشی، موجب بروز عواطف نامطلوب، منشأ ایجاد تنفر از حریف، اعتیاد آور، مانع خوشبختی و موجب تزلزل بنیان خانواده... بنا به نظر کارشناسان حتی افراد کودن و کم هوش نیز به خوبی می توانند شطرنج بازی کنند، به طوری که دیوانگان بر دانشجویان پیروز می شوند. واقعاً این بازی چه زیبا فکر را تقویت می کند. و چه زیبا فکر یک شطرنج باز تقویت می گردد آن جا که حاضر است اعضای خود را و بالاتر از آن، همسر خود را در معرض برد و باخت قرار دهد، و یا پس از باخت از فرط خشم و غضب لوازم اطراف خود را بشکند، و یا خود را برای مدتی زندانی کند، و حتی حریف خود را از طبقه دوم به بیرون پرتاب نماید، و در نهایت مبتلا به بیماریهای روانی، عصبی و حملات قلبی و مرگ نابهنگام گردد؟ یک ضرب المثل فرانسوی می گوید: اگر قلب مهربانی داشته باشی نمی توانی شطرنج بازی کنی. بازی شطرنج بر فرض که یک نوع تقویت فکر باشد، تقویت فکر جنگجویی و ستیز است، و تقویت هر فکری پسندیده نیست. باید فکر انسانی، دوستی و صمیمیت، صلح و صفا را تقویت کرد، و هیچ کدام از این ها از یک بازی جنگی بدست نمی آید. شاید یکی از فلسفه های ممنوعیت شطرنج همین جنگ فکری آن باشد. برادران و خواهران ایمانی خود را برای آگاهی بیشتر از آثار شوم و زیانبار موسیقی به کتاب ارزنده: تأثیر موسیقی بر روان و اعصاب، نوشته مرحوم حسین عبداللّهی خوروش ارجاع می دهم.

ص: ۱۷۴

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! بدانید که شراب و میسر (قمار) و بت‌ها و ازلام (نوعی بخت آزمایی) پلید و از عمل شیطانند، از آن دوری و اجتناب کنید، امید است رستگار شوید.

آیه سوم- \square إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعِدَاوَةَ وَالْبُغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيُضِلَّكُمْ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ (۱) \square

ترجمه: همانا شیطان می خواهد در میان شما به وسیله شراب و میسر (قمار)، دشمنی ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز بازدارد، آیا از انجام این امور دست برمی دارید؟

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ \square : الشُّطْرُنْجُ وَالنَّزْدُ هُمَا الْمَيْسِرُ. (۲)

۱- (۵) سوره مائده: آیات ۹۱ و ۹۲.

۲- کافی: ۶/۴۳۵ باب النرد و الشطنرج... ح ۳، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۴ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۶۶ و در آن چنین آمده: النَّزْدُ وَالشُّطْرُنْجُ هُمَا الْمَيْسِرُ.

ص: ۱۷۵

حضرت امیرالمؤمنین \square فرمودند: شطرنج و نرد (طاولی) هر دو میسر هستند.

۲- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ \square : وَأَمَّا الْمَيْسِرُ فَالنَّرْدُ وَالشُّطْرُنْجُ وَكُلُّ قِمَارٍ مَيْسِرٌ... كُلُّ هَذَا يَبْعُهُ وَشِرَاؤُهُ وَالْإِنْتِفَاعُ بِشَيْءٍ مِنْ هَذَا حَرَامٌ مِنَ اللَّهِ مُحَرَّمٌ وَهُوَ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ وَقَرَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَالْمَيْسِرَ مَعَ الْأَوْثَانِ. (۱)

امام باقر \square فرمودند: اما معنای میسر، نرد و شطرنج و هر قماری میسر است... و تمام این موارد خرید و فروش و هر گونه بهره برداری از این ها حرام است؛ از جانب خدا حرام شده و پلید و از کار شیطان است، و خداوند شراب و قمار را قرین بت ها قرار داده است.

توضیح: گناه میگساری و قماربازی با بت پرستی و کفر ورزیدن به خدا قرین است.

۳- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ \square قَالَ: الشُّطْرُنْجُ وَالنَّرْدُ مَيْسِرٌ. (۲)

امام باقر \square فرمودند: شطرنج و نرد، میسر هستند.

۴- وَقَالَ الْبَاقِرُ \square : يَدْخُلُ فِي الْمَيْسِرِ اللَّعِبُ بِالشُّطْرُنْجِ وَالنَّرْدِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ أَنْوَاعِ الْقِمَارِ حَتَّى أَنْ لَعِبَ الصَّبِيَانِ بِالْجَوْزِ مِنَ الْقِمَارِ. (۳)

امام باقر \square می فرماید: بازی با شطرنج و نرد و غیر این دو از انواع قمار، همه داخل در میسر است، حتی گردوبازی بچه ها هم قمار (و از مصادیق میسر) است (و همان حکم را دارد).

۵- مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ \square قَالَ: النَّرْدُ وَالشُّطْرُنْجُ مِنَ الْمَيْسِرِ. (۴)

۱- تفسیر قمی: ۱/۱۸۰، تفسیر عیاشی: ۱/۳۳۹، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۱ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۷، تفسیر البرهان: ۱/۴۹۷، تفسیر نورالثقلین: ۱/۶۶۹، بحار الانوار: ۷۶/۲۲۸ ب ۹۸ ح ۱.

۲- تفسیر عیاشی: ۱/۳۴۱ ح ۱۸۶، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۲ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۶۰، بحار الانوار: ۷۶/۲۳۵ ب ۹۸ ح ۱۸.

۳- مجمع البیان: ۳/۳۷۰، تفسیر نورالثقلین: ۱/۶۶۹ ح ۳۴۵.

۴- وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۶ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۷۶.

ص: ۱۷۶

امام صادق \square می فرماید: نرد و شطرنج قمار و از (مصادیق) میسر هستند.

۶- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ \square قَالَ: الشُّطْرُنُجُ مَيْسِرٌ وَ النَّزْدُ مَيْسِرٌ. (۱)

امام صادق \square می فرماید: شطرنج میسر است و نرد نیز میسر است.

۷- فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ \square : هِيَ الشُّطْرُنُجُ قَالَ: فَقُلْتُ: أَمَا إِنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّهَا النَّزْدُ، قَالَ: وَ النَّزْدُ أَيْضًا. (۲)

عبدالملک قمی می گوید: من با برادرم ادریس نزد امام صادق \square بودیم که برادرم ادریس گفت: خدا ما را فدایت گرداند؛ میسر یعنی چه؟ حضرت فرمود: میسر یعنی شطرنج. عرض کردم: ایشان (عامه - سنیها) می گویند که مقصود نرد است؟! فرمود: بلی، نرد هم میسر است.

۸- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ \square قَالَ: لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ \square : \square إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ وَ الْأَنْصَابُ وَ الْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ \square قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْمَيْسِرُ؟ فَقَالَ \square : كُلُّ مَا تُقَوْمَرُ بِهِ حَتَّى الْكِعَابُ وَ الْجَوْزُ... (۳).

حضرت امام محمد باقر \square فرمودند: هنگامی که آیه \square إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ وَ... \square بر پیامبر خدا \square نازل گردید از آن حضرت پرسیده شد: میسر چیست؟ فرمود: هر چیزی که با آن قمار بازی (برد و باخت) شود، حتی طاس و گردو بازی.

۹- وَ سَأَلَ الصَّادِقُ \square عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: \square فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ \square ؟ قَالَ \square : «الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ» الشُّطْرُنُجُ وَ «قَوْلَ الزُّورِ» الْغِنَاءُ وَ النَّزْدُ

۱- - کافی: ۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح ۱۱، تفسیر عیاشی: ۱/۳۴۱ ح ۱۸۵، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۱ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۹ و ص ۳۲۴ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۶۸ و ص ۳۲۵ ح ۲۲۶۷۲، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۵ ب ۷۶ ح ۹۸ ح ۱۷.

۲- کافی: ۶/۴۳۶ باب النرد و الشطرنج... ح ۸، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۴ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۶۹.

۳- کافی: ۵/۱۲۲ باب القمار... ح ۲، من لایحضره الفقیه: ۳/۱۶۰ ح ۳۵۸۷، تهذیب الاحکام: ۶/۳۷۱ ب ۹۳ ح ۱۹۶، وسائل الشیعه: ۱۷/۱۶۵ ح ۲۲۲۵۷.

ص: ۱۷۷

أَشَدُّ مِنَ الشُّطْرَنْجِ فَأَمَّا الشُّطْرَنْجُ فَإِنَّ اتِّخَاذَهَا كُفْرٌ وَاللَّعِبُ بِهَا شِرْكٌ وَتَغْلِيمُهَا كَبِيرَةٌ مُبِيقَةٌ وَالسَّلَامَ عَلَى اللَّاهِي بِهَا مَخْصِيَةٌ
وَمُقَلَّبُهَا كَمُقَلَّبِ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ وَالنَّاظِرُ إِلَيْهَا كَالنَّاظِرِ إِلَى فَرْجِ أُمِّهِ وَاللَّاعِبُ بِالزُّورِ قِمَارًا مِثْلَهُ مِثْلُ مَنْ يَأْكُلُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمِثْلُ الَّذِي يَلْعَبُ
بِهَا مِنْ غَيْرِ قِمَارٍ مِثْلُ مَنْ يَضَعُ يَدَهُ فِي لَحْمِ الْخِنْزِيرِ أَوْ فِي دَمِهِ وَلا يَجُوزُ اللَّعِبُ بِالْخَوَاتِيمِ وَالْأَرْبَعَةَ عَشَرَ وَكُلُّ ذَلِكَ وَأَشْبَاهُهَا قِمَارٌ حَتَّى
لَعِبِ الصَّبِيانِ بِالْجُوزِ هُوَ الْقِمَارُ وَإِيَّاكَ وَالضَّرْبَ بِالصَّوَانِجِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَرْكُضُ مَعَكَ وَالْمَلَائِكَةُ تَنْفِرُ عَنْكَ وَمَنْ بَقِيَ فِي بَيْتِهِ طُنْبُورٌ
أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (۱)

از امام جعفر صادق \square درباره تفسیر آیه \square فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ \square پرسیده شد آن حضرت فرمود: \square الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ بت های پلید \square شطرنج است و \square قَوْلَ الزُّورِ سخن ناروا \square غنا می باشد و نرد (گناه و کیفرش) شدیدتر از شطرنج است، و اما شطرنج: همانا گرفتن آن، کفر ورزیدن به خداوند و بازی کردن با آن، شرک ورزیدن به خداست، یاد گرفتن آن، گناهی نابودگر است و سلام کردن به سرگرم شونده با آن، معصیت (و سرکشی از فرمان خدا) است و زیر و رو کننده آن، مانند کسی است که گوشت خوک را زیر و رو کند و بیننده آن، مانند کسی است که شرمگاه مادر خود را ببیند و کسی که با نرد قماربازی کند مانند کسی است که گوشت خوک بخورد و مثل کسی که بدون قمار (برد و باخت) با آن بازی کند، مانند کسی است که دست خود را به گوشت خوک و یا خون آن آلوده گرداند و جایز نیست بازی کردن با خواتیم و اربعه عشر (۲) و مبادا چوگان بازی

۱- فقه الرضا ۲۸۴: \square ح ۴، من لا یحضره الفقیه: ۴/۵۸ باب حد شرب الخمر... ح ۵۰۹۳، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۳ ب ۹۸ ح ۹، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۴ ب ۸۳ ح ۱۵۱۹۶-۲.

۲- نوعی بازی بچه هاست که روی زمین خطوط جدول مانند کشیده و روی خطوط سنگهایی را گذاشته و بازی می کنند.

کنی زیرا همراه با تو شیطان می دود و فرشته ها از تو بیزار می شوند... .

۱۰- فقه الرضا: اَعْلَمُ يَرْحُمُكَ اللَّهُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ نَهَى عَنْ جَمِيعِ الْقِمَارِ وَأَمَرَ الْعِبَادَ بِالاجْتِنَابِ مِنْهَا وَسَيِّمَاهَا رِجْسًا فَقَالَ: رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ مِثْلُ اللَّعِبِ بِالشُّطْرُنْجِ وَالنُّزْدِ وَغَيْرِهِمَا مِنَ الْقِمَارِ وَالنُّزْدِ أَشْرُّ مِنَ الشُّطْرُنْجِ فَأَمَّا الشُّطْرُنْجُ فَإِنَّ اتِّخَاذَهَا كُفْرٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَاللَّعِبُ بِهَا شِرْكٌ وَتَقْلَابُهَا كَبِيرَةٌ مُؤَبِقَةٌ وَالسَّلَامُ عَلَى اللَّاهِي بِهَا كُفْرٌ وَمُقْلَبُهَا كَالنَّاطِرِ إِلَى فَرْجِ أُمِّهِ وَاللَّاعِبُ بِالنُّزْدِ كَمَثَلِ الَّذِي يَأْكُلُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمِثْلُ الَّذِي يَلْعَبُ بِهَا مِنْ غَيْرِ قِمَارٍ مِثْلُ الَّذِي يَصْبِغُ [يَضَعُ] يَدَهُ فِي الدَّمِ وَلَحْمِ الْخِنْزِيرِ وَمِثْلُ الَّذِي يَلْعَبُ فِي شَيْءٍ مِنْ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ كَمَثَلِ الَّذِي مُصِرٌّ عَلَى الْفَرْجِ الْحَرَامِ وَاتَّقِ اللَّعِبَ بِالْخَوَاتِيمِ وَالْأَرْبَعَةَ عَشَرَ وَكُلَّ قِمَارٍ حَتَّى لَعِبَ الصَّبِيَّانِ بِالْجُوزِ وَاللُّوزِ وَالْكَعَابِ وَإِيَّاكَ وَالضَّرْبَةَ بِالصُّوَلْجَانِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَرْكُضُ مَعَكَ وَالْمَلَائِكَةُ تَنْفِرُ عَنْكَ وَمَنْ عَثَرَ دَابَّتَهُ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ. (۱)

در کتاب فقه منسوب رضوی □ چنین آمده است: بدان! خدا تو را رحمت کند که خداوند تبارک و تعالی از جمیع اقسام قمار نهی فرموده، و بندگان خود را امر فرمود تا از آنها اجتناب نمایند، و آنها را «پلیدی» نامید و فرمود: □ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ این ها پلیدی و از عمل شیطان است، از آن اجتناب کنید □ مانند بازی با شطرنج و نرد و غیر این دو از اقسام قمار، و نرد بدتر از شطرنج است، و اما شطرنج: همانا گرفتن آن، کفر ورزیدن به خداوند بزرگ و بازی کردن با آن، شرک ورزیدن به خدا و زیر و رو کردن آن، گناهی بزرگ و سلام کردن به سرگرم شونده با شطرنج، کفر است و کسی که مهره شطرنج را به دست می گیرد،

۱- فقه الرضا: ۲۸۴ □ ب ۴۶، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۳ ب ۹۸ ح ۹، مستدرک الوسائل: ۱۳/۱۱ ب ۲۹ ح ۱۴۹۴۳ - ۱.

ص: ۱۷۹

مانند کسی است که شرمگاه مادرش را ببیند و بازی کننده با نرد، مانند کسی است که گوشت خوک می خورد و کسی که با آن به غیر از قمار کردن بازی کند (بدون برد و باخت)، مانند کسی است که دست خود را به خون و گوشت خوک آلوده کند و کسی که با این ابزارهای قمار، بازی کند؛ مانند کسی است که اصرار و تکرار بر زنا نماید، و پرهیز از خواتیم و اربعه عشر و هرگونه دیگر از اقسام قمار، حتی بازی بچه ها با گردو و بادام و طاس. و مبادا چوگان بازی کنی زیرا شیطان همراه تو می دود و فرشتگان از تو بیزار می شوند و فرد چوگان بازی که مرکبش بلغزد (به زمین بخورد) و بمیرد، داخل آتش می شود.

۱۱- وَعَنْ الرُّضَا قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الشُّطْرُنْجَ وَ النَّزْدَ وَ اَرْبَعَةَ عَشَرَ وَ كُلَّ مَا قَوْمَرٍ عَلَيْهِ مِنْهَا فَهُوَ مَيْسِرٌ. (۱)

امام رضا ع می فرماید: شطرنج و نرد و اربعه عشر و هرچیزی که با آن قمار شود، میسر است.

۱۲- عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرُّضَا قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: الْمَيْسِرُ هُوَ الْقِمَارُ. (۲)

امام رضا ع می فرمایند: «المیسر» همان قمار است.

۱۳- عَنْ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: النَّزْدُ وَ الشُّطْرُنْجُ وَ اَلْاَرْبَعَةُ عَشَرَ بِمَنْزِلِهِ وَ اِحْدِهِ وَ كُلُّ مَا

قَوْمَرٍ عَلَيْهِ فَهُوَ مَيْسِرٌ. (۳)

۱- تفسیر عیاشی: ۱/۳۳۹ ح ۱۸۲، عوالی الآلی: ۲/۱۱۱ مسلک ۴ ح ۳۰۴: و روی عن أهل البيت ع أن الميسر هو القمار بجميع أنواعه حتى لعب الصبيان بالجوز و البيض، متشابه القرآن ابن شهر آشوب: ۲/۲۱۰: و قال ابن عباس و ابن مسعود و الحسن و قتاده و ابن سيرين الميسر هو القمار كله، وسائل الشيعه: ۱۷/۱۶۷ ب ۳۵ ح ۲۲۲۶۴، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۵ ب ۷۸ ح ۱۶.

۲- کافی: ۵/۱۲۴ باب القمار و... ح ۹، وسائل الشيعه: ۱۷/۱۶۵ ب ۳۵ ح ۲۲۲۵۶ و ص ۱۶۷ ح ۲۲۲۶۳، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۵ ب ۷۸ ح ۱۵.

۳- کافی: ۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح ۱، وسائل الشيعه: ۱۷/۳۲۳ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۶۵.

ص: ۱۸۰

امام کاظم \square فرمودند: نرد و شطرنج و اربعه عشر همه یکسان هستند (فرقی بین آلات قمار نیست) و هر چیزی که با آن قمار شود؛ میسر است.

۱۴-...إِلَى عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ \square إِنْ رَأَى سَيْدِي وَ مَوْلَايَ أَنْ يُخْبِرَنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: \square يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَيْسِرِ... \square فَمَا الْمَيْسِرُ جُعِلَتْ فِدَاكَ؟ فَكَتَبَ: \square كُلُّ مَا قَوْمٍ بِهِ فَهُوَ الْمَيْسِرُ وَ كُلُّ مُشْكِرٍ حَرَامٌ. (۱)

ابراهیم بن عنبسه به امام علی بن محمد هادی \square نامه نوشت که: سرور و آقام مرا از مقصود خداوند تعالی از این آیه: \square يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَيْسِرِ... \square خبر دهند، قربانتان گردم «المیسر» چیست؟ آن حضرت در پاسخ مرقوم فرمودند: آنچه با آن قمار (برد و باخت) شود، میسر می باشد، و (نوشیدن) هر مست کننده ای حرام است.

آیه چهارم-...فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ \square

(۲) ترجمه: از پلیدترین نوع بت پرستی اجتناب کنید و از سخن ناروا بپرهیزید.

۱۵- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ \square فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: \square فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ

وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ \square ، قَالَ: \square «الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ» هُوَ الشُّطْرُنْجُ وَ «قَوْلَ الزُّورِ» الْغِنَاءُ. (۳)

امام صادق \square پیرامون این آیه فرمودند: «پلیدی از بت ها (بت پرستی)» همان

شطرنج است و «سخن ناروا» غنا (آوازه خوانی و نوازندگی) می باشد.

۱۶- سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ \square عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: \square فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ

۱- تفسیر عیاشی: ۱/۱۰۵ ح ۳۱۱، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۵ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۷۵.

۲- (۲۲) سوره حج: آیه ۳۱.

۳- کافی: ۶/۴۳۶ باب النرد و الشطرنج... ح ۷.

ص: ۱۸۱

وَاجْتَبُوا قَوْلَ الزُّورِ، فَقَالَ: الرَّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنْجِ وَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ. (۱)

زید شحام می گوید: از امام صادق ع پیرامون این آیه سؤال کردم، فرمودند: مقصود از «پلیدی از بت ها (بت پرستی)» شطرنج است و مقصود از «سخن ناروا» غنا (ترانه خوانی و نوازندگی) می باشد.

۱۷- سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: ﴿فَاجْتَبُوا الرَّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾، قَالَ: الرَّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنْجِ وَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ. قُلْتُ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾؟ قَالَ: «مِنْهُ الْغِنَاءُ». (۲)

عبدالأعلى گوید: از امام جعفر صادق ع درباره آیه یاد شده پرسش نمودم، حضرت فرمودند: مراد خداوند از «پلیدی از بت ها(بت پرستی)» شطرنج و مراد از «سخن ناروا» غناست. راوی گوید: از حضرت درباره آیه: ﴿وَمِنَ النَّاسِ... و از مردم کسانی هستند که سخنان لهو و بیهوده را خریدارند ع پرسیدم، فرمود: از جمله آن (سخنان لهو و بیهوده) غنا می باشد.

۱۸- عَنِ أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَنْ آيَاتِهِ عَنِ الصَّادِقِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَاجْتَبُوا الرَّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ قَالَ: الرَّجْسُ الشُّطْرُنْجُ وَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ. (۳)

امام علی هادی ع از پدران خود ع از امام جعفر صادق ع نقل می فرمایند که آن حضرت در تفسیر آیه فوق فرمودند: «الرَّجْسُ پلید و نجس»، شطرنج

۱- کافی: ۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح ۲.

۲- معانی الأخبار: ۳۴۹ ح ۱، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۸ ب ۹۹ ح ۲۲۶۱۳، بحار الأنوار: ۷۶/۲۴۵ ب ۹۹ ح ۲۰.

۳- أمالی شیخ طوسی ۲۹۴: ع مجلس ۱۱ ح ۵۷۵-۲۲، بحار الأنوار: ۷۶/۲۴۴ ب ۹۹ ح ۱۷.

ص: ۱۸۲

و «سخن ناروا» غنا (موسیقی) است.

۱۹- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ فَقَالَ: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنْجُ وَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ. (۱)

از امام جعفر صادق ع درباره آیه پرسیده شد، حضرت فرمودند: «پلیدی از بت‌ها (بت پرستی)»، شطرنج و «سخن ناروا»، غنا (آوازه خوانی و نوازندگی) است.

۲۰- عَنْ الصَّادِقِ ع: أَنَّ الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنْجُ. (۲)

از امام جعفر صادق ع نقل است که فرمودند: «پلیدی از بت‌ها (بت پرستی)»، شطرنج است.

۲۱- فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع:... وَأَمَّا الشُّطْرُنْجُ فَهِيَ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ فَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ عَنْ جَمِيعِ ذَلِكَ لَفِي شُغْلٍ مَا لَهُ وَالْمَلَاهِي إِنْ الْمَلَاهِي تَوْرَثَ قَسَاوَةَ الْقَلْبِ وَتَوْرَثَ النَّفَاقَ وَ... (۳).

امام صادق ع درباره شطرنج فرمودند: و اما شطرنج، همان است که خدای عزوجل در مورد آن فرموده است: ع از پلیدی از بت‌ها (بت پرستی) اجتناب ورزید و از سخن ناروا دوری کنید ع و «سخن ناروا» غنا است و همانا مؤمن از تمامی این کارها به کار دیگر است، مؤمن را چه به آلات لهو، (مؤمن و شطرنج بازی و مطربی؟!) زیرا (استعمال) آلات لهو، قساوت قلب می آورد و دورویی

۱- دعائم الإسلام: ۲/۲۱۰ فصل ۴ ح ۷۶۹، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۲ ب ۸۱ ح ۱۵۱۸۶-۱.

۲- المقنعه شیخ مفید: ۱۵۴، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۲ ب ۸۱ ح ۱۵۱۸۸-۳.

۳- بحار الأنوار: ۷۳/۳۵۶ ب ۶۷ ح ۲۲ و مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۶ ب ۷۹ ح ۱۵۱۶۳-۴ از کتاب زید النرسی: عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ طَلَبِ الصَّيِّدِ وَقَالَ لَهُ إِنَّي رَجُلٌ أَلْهُو بِطَلَبِ الصَّيِّدِ وَضَرْبِ الصَّوَالِحِ وَأَلْهُو بِلَعِبِ الشُّطْرُنْجِ قَالَ

ص: ۱۸۳

را به یادگار می‌نهد.

۲۲- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾، قَالَ: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنُجُ وَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ. (۱)

امام صادق در حدیث دیگری در تفسیر این آیه کریمه فرمودند: «پلیدی از بتها (بت پرستی) شطرنج و «سخن ناروا» غنا می‌باشد.

۲۳- فِي التَّفْسِيرِ: أَنَّ الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنُجُ وَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ... وَاجْتَنِبِ الْمَلَاهِي كُلَّهَا وَاللَّعِبَ بِالْخَوَاتِيمِ وَالْمَارْبِعَةَ عَشَرَ فَإِنَّ الصَّادِقِينَ نَهَوْا عَنْ ذَلِكَ أَجْمَعًا. (۲)

شیخ صدوق می‌گوید: در تفسیر از اهل بیت است که الرجس من الأوثان شطرنج و قول الزور غنا می‌باشد... و از انجام کارهای بی‌هوده (استعمال آلات موسیقی) پرهیز و از بازی کردن با خواتیم و اربعه عشر دوری کن. زیرا امامان راستگو از انجام دادن همه آنها نهی فرموده‌اند.

آیه پنجم - ﴿وَ الَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ (۳)

ترجمه: (بندگان خاص خداوند) کسانی هستند که در مجالس باطل و گناه شرکت نمی‌کنند، و هنگامی که با لغو روبرو می‌شوند، بزرگوارانه از آن می‌گذرند (به آن اعتنایی نمی‌کنند).

۲۴- وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: ﴿وَ الَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ قَالَ: مِنْ ذَلِكَ الْغِنَاءُ وَالشُّطْرُنُجُ. (۴)

۱- تفسیر قمی: ۲/۸۴، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۱۰ ب ۹۹ ح ۲۲۶۱۹.

۲- المقنع شیخ صدوق ۱۵۴:، مستدرک الوسائل: ۱۳/۱۱۸ ب ۲۹ ح ۱۴۹۴۴-۲.

۳- (۲۵) سوره فرقان: آیه ۷۳.

۴- دعائم الإسلام: ۲/۲۰۸ فصل ۴ ح ۷۶۳، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۳ ب ۷۸ ح ۱۵۱۴۷-۷.

ص: ۱۸۴

ز امام صادق \square درباره آیه شریفه فوق سؤال شد، حضرت در جواب فرمودند: غنا و شطرنج از (مصادیق) آن (لغو) هستند.

توضیح: لحظه ای درنگ کن! خداوند بندگان ویژه در گاهش را اینگونه توصیف می کند، به رنگ و بویی که خود می پسندد: آنان در انجمن های گناه لحظه ای تأمل نمی کنند.

آیه ششم- \square إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَائِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ \square (۱)

ترجمه: حضرت ابراهیم \square به پدر و قوم خویش چنین فرمودند: این صورت ها (بتها) چیست که دور آن جمع شده و خود را گرفتار آن نموده اید؟!

۲۵- رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ \square مَرَّ بِقَوْمٍ يَلْعَبُونَ بِالشُّطْرَنْجِ قَالَ: \square مَا هَذِهِ التَّمَائِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ \square (۲).

عبدالله بن مسعود صحابی پیامبر \square روایت می کند که آن حضرت بر گروهی که با شطرنج بازی می کردند گذشتند (معترضانه) فرمودند: این صورت ها (بت ها) چیست که دور آن جمع شده و خود را گرفتار نموده اید؟!

۲۶- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ \square أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ يَلْعَبُونَ بِالشُّطْرَنْجِ فَقَالَ: \square مَا هَذِهِ التَّمَائِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ \square وَأَخَذَ قَدْرًا مِنَ التُّرَابِ وَطَرَحَهُ فِيهِ.

قَالَ الشَّيْخُ: يَقُولُ الَّذِينَ يَتَعَاطَوْنَ لَعَبَ الشُّطْرَنْجِ إِنَّهُ كَلَّمَا بَسَطَ نَطْعَهُ وَجَدَ فِيهِ شَيْئًا مِنَ التُّرَابِ. (۳)

۱- (۲۱) سوره انبیاء: آیه ۵۳.

۲- جامع الأخبار: ۱۵۳ فصل ۱۱۴، عوالی الالالی: ۱/۲۴۳ فصل ۹ ح ۱۶۶، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۶ ب ۹۸ ح ۲۳، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۲ ح ۱۵۱۸۹-۴.

۳- مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۳ ب ۸۱ ح ۱۵۱۹۱-۶.

ص: ۱۸۵

شیخ ابوالفتوح رازی^۱ در تفسیرش از امیرالمؤمنین علی^۲ نقل نموده که آن حضرت با گروهی که شطرنج بازی می کردند، روبرو شدند (مانند پیامبر^۳ اعتراض کردند و همان آیه را تلاوت فرمودند) و مقداری خاک برداشته و روی صفحه شطرنج انداختند.

شیخ در ادامه می گوید: آنان که اصرار داشتند با شطرنج، بازی کنند؛ هرگاه بساط شطرنج را پهن می کردند، مقداری خاک در آن می یافتند.

۲۷- قال العلامه الحلّی: و قد خالفوا قول النبی^۴ حیث نهی عن اللّعب بالشطرنج. و مرّ علی^۵ بقوم یلعبون بالشطرنج فقال: یأتی علی الناس زمان یلعبون بها و لا یلعّبُ بها إلا کُلُّ جَبَّارٍ وَ الْجَبَّارُ مِنَ النَّارِ، یَعْنِی الشُّطْرَنْجَ. (۱)

علامه حلّی^۶ می نویسد: و(عامّه) با پیامبر^۳ در مورد نهی از بازی با شطرنج مخالفت نمودند. و امام علی^۵ بر گروهی شطرنج باز گذر کردند و فرمودند: زمانی بر مردم خواهد آمد که با شطرنج، بازی کنند (رایج شود) و با آن بازی نکند مگر هر ستمگری و ستمگر از آن آتش است.

۲۸- مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَاهُ عَنِ التَّمَاثِيلِ فَقَالَ: لَا يَصْلُحُ أَنْ يُلْعَبَ بِهَا. (۲)

امام موسی بن جعفر^۷ از پدر گرامش امام صادق^۸ در مورد مهره های شطرنج پرسیدند. امام صادق^۸ فرمودند: نباید (حرام است) با آنها بازی شود.

آیه هفتم - وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَ تَدُلُّوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا

۱- نهج الحق علامه حلّی ۵۶۸:.

۲- مسائل علی بن جعفر ۲۹۴: ح ۷۵۱، محاسن: ۶۱۸، قرب الإسناد: ۱۲۲، وسائل الشیعه: ۵/۳۰۷ ب ۳ ح ۶۶۲۲ و ۶۶۲۳ و ج ۱۷ ص ۲۹۸ ب ۹۴ ح ۲۲۵۷۸، بحار الأنوار: ۷۳/۳۵۶ ب ۶۷ ح ۲۴ و ج ۷۶ ص ۲۸۷ ب ۱۰۷ ح ۸ و ۹.

مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱﴾

ترجمه: و داراییهای یکدیگر را به ناحق در میان خودتان نخورید، و اموال را به (عنوان رشوه به جیب) حاکمان و قاضیان سرازیر نکنید، تا بخشی از اموال مردم را به گناه بخورید، حال آنکه خودتان می دانید (که گناه می کنید).

۲۹- سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَنْ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ الَّتِي يَلْعَبُ بِهَا النَّاسُ النَّزْدَ وَالشُّطْرَنْجَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى السُّدْرِ، فَقَالَ: إِذَا مَيَّزَ اللَّهُ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ فِي أَيِّهِمَا يَكُونُ؟ قُلْتُ: مَعَ الْبَاطِلِ. قَالَ: فَمَا لَكَ وَالْبَاطِلِ. (۲)

فضیل گوید: از امام محمدباقر درباره چیزهایی که مردم با آنها بازی می کنند مانند نرد و شطرنج سؤال کردم تا اینکه رسیدم به سُدْر، فرمود: وقتی خدا حق را از باطل جدا کند (نرد و شطرنج و...) با کدام هستند (حق یا باطل)؟ گفتم: با باطل، حضرت فرمود: پس تو با باطل چکار داری؟

۳۰- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الشُّطْرَنْجِ وَعَنْ لُغْبَةِ شَيْبِ الَّتِي يُفَعَّلُ لَهَا لُغْبَةُ الْأَمِيرِ وَعَنْ لُغْبَةِ الثَّلَاثِ فَقَالَ: أَرَأَيْتَكَ إِذَا مَيَّزَ اللَّهُ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ مَعَ أَيِّهِمَا تَكُونُ؟ قَالَ: قُلْتُ: مَعَ الْبَاطِلِ. قَالَ: فَلَا خَيْرَ فِيهِ. (۳)

زراره می گوید: از امام صادق درباره شطرنج و بازی شیب و سه در (برخی انواع قمار) سؤال شد، فرمود: وقتی خدا حق و باطل را از هم جدا کند، (شطرنج و...) با حق خواهند بود یا با باطل؟ عرض کردم: با باطل. فرمودند: پس خیری در باطل نیست.

۱- (۲) سوره بقره: آیه ۱۸۹.

۲- کافی: ۶/۴۳۶ ح ۹، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۴ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۶۷.

۳- کافی: ۶/۴۳۶، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۱۹ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۰.

ص: ۱۸۷

۳۱- سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ» فَقَالَ: كَانَتْ قُرَيْشٌ تُقَامِرُ الرَّجُلَ بِأَهْلِهِ وَ مَالِهِ فَهَاهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ ذَلِكَ. (۱)

أبو عبیده حداء گوید: از امام جعفر صادق در باره این آیه: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ» پرسیدم؛ فرمودند: قریشیان بر سر مال و زندهای خود قماربازی می کردند و خداوند در این آیه آنها را از آن (کار) نهی فرمود.

۳۲- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ»: ذَلِكَ الْقِمَارُ. (۲)

امام جعفر صادق در باره کلام خداوند: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ» فرمودند: مقصود از باطل قمار است.

۳۳- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الشُّطْرَنْجِ مِنَ الْبَاطِلِ. (۳)

امام صادق فرمودند: شطرنج از باطل (و حرام) است.

شطرنج از دیدگاه اهل بیت

۱- نهی نبوی

۱- - کافی: ۵/۱۲۲ باب القمار... ح ۱، تفسیر عیاشی: ۱/۸۴ ح ۲۰۴، وسائل الشیعه: ۱۷/۱۶۴ ب ۳۵ ح ۲۲۵۴، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۴ ب ۹۸ ح ۱۲.

۲- وسائل الشیعه: ۱۷/۱۶۷ ب ۳۵ ح ۲۲۶۷.

۳- کافی: ۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح ۴، تفسیر عیاشی: ۲/۳۱۵ ح ۱۵۳، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۱۸ و ۳۲۱ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۴۷ و ۲۲۶۵۸، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۶ ب ۹۸ ح ۲۱.

ص: ۱۸۹

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ... وَنَهَى عَنِ اللَّعِبِ بِالنَّزْدِ وَالشُّطْرَنْجِ وَالْكُوبَةِ وَالْعَرْطَبَةِ وَهِيَ الطُّبُورُ وَالْعُودُ... (۱).

امام صادق از پدران بزرگوارش نقل می‌فرماید که پیامبر از بازی کردن با نرد و شطرنج و طبل و تار و طنبور (آلات موسیقی) نهی فرمود....

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ: عَنِ اللَّعِبِ بِالشُّطْرَنْجِ وَالنَّزْدِ. (۲)

امام صادق می‌فرماید: پیامبر خدا از بازی کردن با شطرنج و نرد نهی فرمود.

فِي خَبَرِ مَنْهَى النَّبِيِّ أَنَّهُ نَهَى عَنِ بَيْعِ النَّزْدِ وَالشُّطْرَنْجِ وَقَالَ: مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ

۱- من لا يحضره الفقيه: ۴/۳ باب ذکر جمل من مناهى النبى... ح ۴۹۶۸، مجموعه ورام: ۲/۲۵۶ و سائل الشيعة: ۱۷/۳۲۵ ب ۱۰۴ ح ۲۲۶۷۰ و بحار الأنوار: ۷۳/۳۳۰ ب ۶۷.

۲- کافی: ۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح ۱۷، و سائل الشيعة: ۱۷/۳۲۰ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۴.

ص: ۱۹۰

فَهُوَ كَأَكْلِ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ. (۱)

پیامبر خدا ﷺ از خرید و فروش نرد و شطرنج نهی نموده و فرمودند: هرکس چنین کند مانند کسی است که گوشت خوک می خورد. توضیح: خداوند از بازی نمودن با شطرنج نهی نموده و از این رو وجهی که برای خریداری آن پرداخت می شود، از جمله اموال حرام است، به همین دلیل پیامبر اکرم از کسی که در ازای خرید و فروش آن مبلغی پرداخته یا اخذ می نماید، با عنوان کسی یاد می کنند که گوشت خوک می خورد، یعنی... .

۲- گناهی بس بزرگ

عَنِ الرَّضَاءِ فِي كِتَابِهِ إِلَى الْمُؤْمِنِ قَالَ: الْإِيْمَانُ هُوَ أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَاجْتِنَابُ جَمِيعِ الْكِبَائِرِ وَ... وَاجْتِنَابُ الْكِبَائِرِ وَهِيَ... وَالْمَيْسِرُ وَهُوَ الْقِمَارُ وَ... (۲)

حضرت امام علی بن موسی الرضا ﷺ در نامه ای که به مأمون (لعنه الله) درباره ایمان نوشتند، مرقوم داشتند: ایمان ادای امانت و پرهیز از همه گناهان بزرگ و... است... و گناهان بزرگ... و میسر است که همان قمار می باشد و... .

۳- پرده های عصمت

عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَاذِبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ زَيْنَ الْعَابِدِينَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ يَقُولُ: ... وَالذُّنُوبُ الَّتِي تَهْتِكُ الْعَصِمَةَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَاللَّعِبُ بِالْقِمَارِ. (۳)

ابو خالد کاذبی گوید: شنیدم امام زین العابدین علی بن الحسین ﷺ فرمودند:... و گناهان بزرگی که پرده های عصمت را پاره می کند، شراب خواری و قماربازی

۱- اُمالی شیخ صدوق: ۴۲۴ مجلس ۶۶، بحار الأنوار: ۱۰۰/۴۴ ب ۴ ح ۹ و ج ۷۶ ص ۲۳۲ ب ۹۸ ح ۷.

۲- عیون اخبار الرضا: ۲/۱۲۶ ب ۳۵، وسائل الشیعه: ۱۵/۳۲۹ ب ۴۶ ح ۲۰۶۶۰، بحار الأنوار: ۷۶/۱۲ ب ۶۸ ح ۱۲.

۳- معانی الأخبار: ۲۷۰، وسائل الشیعه: ۱۶/۲۸۱ ب ۴۱ ح ۲۱۵۵۶، بحار الأنوار: ۷۰/۳۷۵ ب ۱۳۸.

ص: ۱۹۱

است.

توضیح: می شنوی؟ این صدای اوست، انجام دادن این کارها پاک بودن را از من و تو می گیرد، خوب بودن را و نزدیک بودن به درگاه او را... .

۴- حرام محض

عَنِ الصَّادِقِ □ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ مَعَايِشِ الْعِبَادِ فَقَالَ: ... وَ ذَلِكَ إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصَّنَاعَةَ الَّتِي هِيَ حَرَامٌ كُلُّهَا الَّتِي يَجِيءُ مِنْهَا الْفَسَادُ مَحْضًا نَظِيرَ الْبُرَابِطِ وَالْمَزَامِيرِ وَالشُّطْرُنْجِ وَ كُلِّ مَلْهُوٍّ بِهِ وَ الصُّلْبَانِ وَ الْأَصِيَامِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنْ صِنَاعَاتِ الْأَشْرِبَةِ الْحَرَامِ وَ مَا يَكُونُ مِنْهُ وَ فِيهِ الْفَسَادُ مَحْضًا وَ لَا يَكُونُ مِنْهُ وَ لَا فِيهِ شَيْءٌ مِنْ وُجُوهِ الصَّلَاحِ فَحَرَامٌ تَعْلِيمُهُ وَ تَعَلُّمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ أَخْذُ الْأَجْرِ عَلَيْهِ وَ جَمِيعُ التَّقَلُّبِ فِيهِ مِنْ جَمِيعِ وُجُوهِ الْحَرَكَاتِ كُلِّهَا... (۱).

امام صادق □ فرمودند:... خدا صنعتهایی را حرام نموده که تمامی اش حرام است و فساد محض در آن است نظیر تارها، نی ها (آلات نوازندگی و موسیقی)، شطرنج و هر آلت لهو دیگر و ساختن صلیب، بت و امثال اینها مانند شراب درست کردن و آن چیزی که در آن فساد محض باشد و از آن و در آن وجه مصلحتی نباشد، پس یاد دادن و یاد گرفتن و عمل کردن و به کار گرفتن این آلات و هرگونه حرکت و اجرت گرفتن بر اینها حرام است... .

۵- نزدیکش مشو

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ □ قَالَ: سُئِلَ عَنِ الشُّطْرُنْجِ وَ النَّزْدِ فَقَالَ: لَا تَقْرُبُوهُمَا، قُلْتُ: فَالْغِنَاءُ؟ قَالَ: لَا خَيْرَ فِيهِ لَا تَقْرُبُهُ. (۲).

ابوربیع شامی می گوید: از امام صادق □ درباره شطرنج و نرد سؤال شد.

۱- تحف العقول: ۳۳۵، وسائل الشیعه: ۱۷/۸۳ ب ۲ ح ۲۲۰۴۷، بحار الأنوار: ۱۰۰/۴۷ ب ۴.

۲- وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۰ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۵.

ص: ۱۹۲

حضرت فرمود: نزدیک آن دو نشوید. گفتم: غنا چطور؟ فرمود: خیری در آن نیست. نزدیک آن نشو.

توضیح: خواننده محترم، می دانم تو که اهل دقت هستی خوب می فهمی که عبارت «با شطرنج بازی نکن» با عبارت «نزدیک آن نشو»، تفاوتی آشکار دارد و العاقل تکفیه اشاره.

۶- در آتش شدن

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا قَالَ: «الْمُطَّلِعُ فِي الشُّطْرَنْجِ كَالْمُطَّلِعِ فِي النَّارِ». (۱)

امام رضا فرمودند: کسی که از شطرنج آگاهی می یابد مانند کسی است که آگاه از (وارد) آتش شده است.

۷- شطرنج و نگاه

عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: مَلْعُونٌ مَنْ لَعِبَ بِالِاسْتِزْبِيقِ يَعْنِي الشُّطْرَنْجَ وَالنَّاطِرُ إِلَيْهِ كَأَكْلِ لَحْمِ الْخَنْزِيرِ.

و فی خبر آخر: النَّاطِرُ إِلَيْهِ كَالنَّاطِرِ إِلَى فَرْجِ أُمِّهِ. (۲)

پیامبر فرمودند: کسی که با شطرنج، بازی کند مورد لعنت است و تماشاگر آن، مانند کسی است که گوشت خوک می خورد.

و در حدیث دیگری فرمود: (کیفر) نگاه کننده به شطرنج مانند (کیفر) کسی است که شرمگاه مادرش را نگاه کند.

۸- دستی آلوده

دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا تَقُولُ فِي الشُّطْرَنْجِ؟ قَالَ: الْمُقَلَّبُ

۱- کافی: ۶/۴۳۷ ح ۱۶، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۲ ب ۱۰۳ ح ۲۲۶۶۲.

۲- جامع الأخبار: ۱۵۳ فصل ۱۱۴، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۷ ب ۹۸، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۳ ب ۸۲ ح ۱۵۱۹۲ - ۱.

ص: ۱۹۳

لَهَا كَالْمُقَلَّبِ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ. فَقُلْتُ: مَا عَلَى مَنْ قَلَبَ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ؟ قَالَ: يَغْسِلُ يَدَهُ. (۱)

علی بن رئاب می گوید: بر امام صادق علیه السلام وارد شدم و عرضه داشتم: فدایت شوم! درباره شطرنج چه می فرمایید؟ فرمود: کسی که مهره شطرنج را بگیرد، مانند زیر و رو کننده گوشت خوک است. عرض کردم: کسی که گوشت خوک را زیر و رو کند چه وظیفه ای دارد؟ فرمود: (باید) دست خود را بشوید (تطهیر کند).

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: مِنَ السُّخْتِ... وَتَمَنُّ الشُّطْرُنْجِ وَتَمَنُّ النَّوْدِ... (۲)

حضرت امام المتقین امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: از جمله اموال حرام... و بول شطرنج و نرد است (مبلغی که بابت خرید یا فروش آن پرداخت یا اخذ می گردد و یا هر اجرت دیگری که به واسطه شطرنج داده و یا گرفته شود)...

۹- شطرنج در خانه؟

فقه منسوب رضوی علیه السلام: أَنَّهُ مَنْ لَقِيَ فِي بَيْتِهِ طُبُورًا أَوْ عُودًا أَوْ شَيْئًا مِنَ الْمَلَاهِي مِنَ الْمِعْزَفَةِ وَالشُّطْرُنْجِ وَأَشْبَاهِهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ فَإِنْ مَاتَ فِي أَرْبَعِينَ مَاتَ فَاجِرًا فَاسِقًا مَأْوَاهُ النَّارُ وَبُئْسَ الْمَصِيرُ. (۳)

در کتاب فقه منسوب به امام رضا علیه السلام آمده است: هر که طنبور یا تار (آلات موسیقی) یا هر چیز دیگر از وسایل لهو و آلات ساز و شطرنج و مانند اینها را چهل روز در خانه اش نگهداری کند، در خشم خدا داخل شده (خود را از لطف خدا محروم گردانده) و اگر در این چهل روز بمیرد فاجر و فاسق مرده و جایگاهش آتش خواهد بود و بد جایگاهی است.

۱- کافی: ۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح ۱۵، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۲ ب ۱۰۳ ح ۲۲۶۶۳.

۲- جعفریات: ۱۸۰، مستدرک الوسائل: ۱۳/۶۹ ب ۵ ح ۱۴۷۷۳ - ۱.

۳- فقه الرضا: ۲۸۲ علیه السلام ب ۴۵، بحار الأنوار: ۷۶/۲۵۳ ب ۱۰۰ ح ۱۱، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۸ ب ۷۹ ح ۱۵۱۶۹ - ۱۰.

ص: ۱۹۴

توضیح: خدای تو و من خود فرمود: رحمت همه چیز را فرا گرفته است، امّا بین چه آسوده امّا بی اطلاع، خود را از رحمت او دور می سازد، خدایش آگاه کند.

۱۰- کاری یزیدی و مجوسی گری

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ \square أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الشُّطْرُنَجِ فَقَالَ: دَعُوا الْمَجُوسِيَّةَ لِأَهْلِهَا لَعَنَهَا اللَّهُ. (۱)

مسعه بن زیاد می گوید: از امام صادق \square درباره شطرنج سؤال شد، حضرت فرمود: مجوسی گری را برای اهلش واگذارید، خدا لعنتش کند.

قال الفضل: سَمِعْتُ الرَّضَا \square يَقُولُ: لَمَّا حَمَلَ رَأْسُ الْحُسَيْنِ \square إِلَى الشَّامِ أَمَرَ يَزِيدُ لَعْنَهُ اللَّهُ فَوَضَعَ وَنُصِبَ عَلَيْهِ مَائِدَةٌ فَأَقْبَلَ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ يَأْكُلُونَ وَيَشْرَبُونَ الْفُقَّاعَ فَلَمَّا فَرَّغُوا أَمَرَ بِالرَّأْسِ فَوَضَعَ فِي طَسْتٍ تَحْتَ سِرِيرِهِ وَبَسَطَ عَلَيْهِ رُفْعَهُ الشُّطْرُنَجِ وَجَلَسَ يَزِيدُ لَعْنَهُ اللَّهُ يَلْعَبُ بِالشُّطْرُنَجِ وَيَذْكُرُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ وَ أَبَاهُ وَ جَدَّهُ \square وَيَسْتَهْزِئُ بِذِكْرِهِمْ فَمَتَى قَامَرَ صَاحِبُهُ تَنَاوَلَ الْفُقَّاعَ فَشَرِبَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ صَبَّ فَضْلَتَهُ عَلَى مَا يَلِي الطَّسْتِ مِنَ الْأَرْضِ فَمَنْ كَانَ مِنْ شَيْعَتِنَا فَلْيَتَوَرَّعْ عَنِ شُرْبِ الْفُقَّاعِ وَ اللَّعِبِ بِالشُّطْرُنَجِ وَ مَنْ نَظَرَ إِلَى الْفُقَّاعِ أَوْ إِلَى الشُّطْرُنَجِ فَلْيَذْكُرِ الْحُسَيْنَ \square وَيَلْعَنُ يَزِيدَ وَ آلَ زِيَادٍ يَمْحُو اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِذَلِكَ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ كَانَتْ بَعْدَ النُّجُومِ. (۲)

فضل بن شاذان می گوید: شنیدم از امام رضا \square که می فرمود: چون سر مقدس امام حسین \square به شام حمل شد، یزید لعنه الله فرمان داد تا سر قرار داده شود و بر آن سفره غذایی قرار گرفت و خود و همراهانش شروع به خوردن و آبخو نوشیدن نمودند، و پس از آن فرمان داد تا سر مقدس را در طشتی زیر سرپوشی قرار داده و بر آن بساط شطرنج را پهن نمودند و یزید لعنه الله برای شطرنج بازی نشست

۱- کافی: ۶/۴۳۷ ح ۱۳، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۱۹ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۲.

۲- من لایحضره الفقیه: ۴/۴۱۹ ح ۵۹۱۵، عیون أخبار الرضا ۲/۲۲: ۲۰ ح ۳۰، جامع الأخبار: ۱۵۳ فصل ۱۱۴، دعوات راوندی: ۱۶۲ ح ۴۴۷، وسائل الشیعه: ۲۵/۳۶۳ ب ۲۷ ح ۳۲۱۳۳، بحار الأنوار: ۴۴/۲۹۹ ب ۳۶ ح ۲.

ص: ۱۹۵

و از امام حسین علیه السلام و پدر و جد گرامش به مسخره کردن یاد می کرد و هرگاه که نوبت بازی حریفش می شد، آبجو می نوشید، تا اینکه سه مرتبه آبجو نوشید و زیادی آن را بر زمین کنار طشت ریخت.

هر که از شیعیان ما (اهل بیت) می باشد، دامان خود را از گناه نوشیدن آبجو و بازی با شطرنج، پاک نگاه دارد.

و هرکس که نگاهش به آبجو و یا به شطرنج افتاد، باید امام حسین علیه السلام را یاد کند و یزید و آل زیاد را لعنت نماید، بدین سبب خداوند گناهان او را محو (ناپود) می نماید، گرچه به شماره ستارگان باشد.

تذکر: آبجو نوشیدن و شطرنج بازی نمودن، کار یزید است و آنان که او را دوست می دارند، ولی آنان که سنگ حسین فاطمه علیهم السلام را به سینه می زنند هرگز با یزید و کار او میانه ای ندارند.

۱۱- مؤمن و شطرنج...!!!

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ اللَّعِبِ بِالشُّطْرُنِجِ فَقَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَمَسْغُولٌ عَنِ اللَّعِبِ. (۱)

عبدالواحد می گوید: از امام صادق علیه السلام در مورد بازی کردن با شطرنج سؤال کردم؛ فرمود: مؤمن از این بازی روی گردان است.

۱۲- در معرض غضب خداوند...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَيْعُ الشُّطْرُنِجِ حَرَامٌ وَأَكْلُ ثَمَنِهِ سُحْتٌ وَاتِّخَاذُهَا كُفْرٌ وَاللَّعِبُ بِهَا شِرْكٌ وَالسَّلَامُ عَلَى اللَّاهِي بِهَا مَعْصِيَةٌ وَكَبِيرَةٌ مُؤَبَّقَةٌ وَالْخَائِضُ فِيهَا يَدُهُ كَالْخَائِضِ يَدُهُ فِي لَحْمِ الْخِنْزِيرِ لَا صَلَاةَ لَهُ حَتَّى يَغْسِلَ يَدَهُ كَمَا يَغْسِلُهَا مَنْ مَسَّ لَحْمَ

۱- قرب الإسناد: ۸۱، خصال: ۱/۲۶ ح ۹۲، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۰ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۶، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۰ ب ۹۸ ح ۲.

ص: ۱۹۶

الْخِزْرِيرِ وَالنَّاطِرِ إِلَيْهَا كَالنَّاطِرِ فِي فَزَجِ أُمِّهِ وَاللَّاهِي بِهَا وَالنَّاطِرِ إِلَيْهَا فِي حَالِ مَا يُلْهَى بِهَا وَالسَّلَامُ عَلَى اللَّاهِي بِهَا فِي حَالَتِهِ تَلْكَ فِي الْإِثْمِ سَوَاءٌ وَمَنْ جَلَسَ عَلَى اللَّعِبِ بِهَا فَقَدْ تَبَوَّأَ مَقْعِدَهُ مِنَ النَّارِ وَكَانَ عَيْشُهُ ذَلِكَ حَسِيرَةً عَلَيْهِ فِي الْقِيَامَةِ وَإِيَّاكَ وَمُجَالَسَةَ اللَّاهِي وَالْمُعْزُورِ بِلَعِبِهَا فَإِنَّهَا مِنَ الْمَجَالِسِ الَّتِي بَاءَ أَهْلُهَا بِسَخَطِ مِنَ اللَّهِ يَتَوَقَّعُونَهُ فِي كُلِّ سَاعَةٍ فَيَعُمَّكَ مَعَهُمْ. (۱)

امام صادق \square فرمودند: فروختن شطرنج و خوردن پول آن حرام و گرفتن آن کفر، و بازی با آن شرک است و سلام کردن به بازی کننده با آن، معصیت و گناه بزرگ و نابودگر است. هر کس دست خود را به آن آلوده کند، مانند کسی است که دست خود را به گوشت خوک آلوده نموده باشد؛ نماز ندارد مگر اینکه دست خود را بشوید (تطهیر نماید) و تماشاگر آن مانند کسی است که به شرمگاه مادرش نگاه کند و سرگرم شونده و بیننده و سلام کردن (سلام کننده) به شطرنج باز در هنگام بازی با شطرنج، همه در گناه با یکدیگر یکسان هستند.

و هر کس در مجلس شطرنج بازی، برای بازی کردن بنشیند، حتماً جایگاه خود را آتش قرار داده، و این خوشی (اندک) در روز قیامت برای او حسرت خواهد بود. و بپرهیز از کسی که شطرنج بازی می کند و به بازی با آن مغرور شده، زیرا این مجلس از مجالسی است که غضب خدا اهلش را فرا گرفته و هر لحظه، در معرض نزول غضب الهی هستند، آنگاه تو را نیز همراه با ایشان فرا می گیرد.

۱۳- آنجا که نور رحمت الهی نمی تابد...

عَنِ النَّبِيِّ \square أَنَّهُ قَالَ: مَلْعُونٌ مَنْ جَرَّ اللَّعْبَ بِالِاسْتِرِيقِ يَعْنِي الشُّطْرَنْجَ. (۲)

۱- وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۳ ب ۱۰۳ ح ۲۲۶۶۴، بحار الأنوار: ۷۶/۲۳۴ ب ۷۸ ح ۱۳.

۲- مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۳ ب ۸۱ ح ۱۵۱۹۰-۵.

ص: ۱۹۷

پیامبر ﷺ می فرماید: کسی که بازی خود را به شطرنج بکشانند (شطرنج بازی کند)؛ مورد لعنت (دور از مهر خدا) است.

۱۴- محروم از نظر لطف او

دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْبَصِيرِيِّينَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ ﷺ فَقَالَ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي أَفْعِدُ مَعَ قَوْمٍ يَلْعَبُونَ بِالشُّطْرُنَجِ وَكَسْتُ الْعَبُّ بِهَا وَ لَكِنْ أَنْظُرُ فَقَالَ: مَا لَكَ وَ لِمَجْلِسٍ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى أَهْلِهِ. (۱)

مردی از اهل بصره بر امام موسی کاظم ﷺ وارد شد و عرضه داشت: فدایت شوم! من با گروهی که شطرنج بازی می کنند می نشینم و بازی نمی کنم تنها نگاه می کنم (آیا اشکال دارد؟) آن حضرت فرمود: تو با مجلسی که خدا به اهل آن نظر رحمت نمی اندازد؛ چه کاری داری؟! ...

۱۵- دور از یاد خدا...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ كَانَ نَاطِقًا فَكَانَ مَنْطِقُهُ لِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ كَانَ لِأَغْيَا وَمَنْ كَانَ صَامِتًا فَكَانَ صِمْتُهُ لِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ كَانَ سَاهِيًا. ثُمَّ سَكَتَ فَقَامَ الرَّجُلُ وَأَنْصَرَفَ. (۲)

امام رضا ﷺ می فرماید: مردی خدمت امام باقر ﷺ شرفیاب شده و عرض کرد: ای اباجعفر! درباره شطرنج که با آن بازی می کنند چه می فرمایید؟ حضرت فرمود: پدرم علی بن الحسین ﷺ به من خبر داد از پدرش حسین بن علی ﷺ از پدرش امیرالمؤمنین ﷺ از پیامبر خدا ﷺ که آن حضرت فرمود: کسی که سخنی می گوید که یاد خدا نباشد، لاغی (بیهوده گو) است و اگر ساکت باشد

۱- کافی: ۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح ۱۲، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۲ ب ۱۰۳ ح ۲۲۶۶۱.

۲- کافی: ۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح ۱۴... عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الرَّضَا ﷺ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ ﷺ فَقَالَ: يَا أَبَا جَعْفَرٍ مَا تَقُولُ فِي الشُّطْرُنَجِ الَّتِي يَلْعَبُ بِهَا النَّاسُ؟ فَقَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ امِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ قَالَ: وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۰ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۵۳.

ص: ۱۹۸

و سکوتش هم برای یاد خدا نباشد، غافل است. سپس حضرت سکوت فرمودند، و آن مرد برخاست و رفت.

توضیح: کسی که سخن گفتن و نگفتن او برای خدا نباشد، از یاد خدا دور است. اینجا سخن گفتن بدل از فعل است. حتی از یاد خدا دور می کند مرا، در حالی که من بدون او هیچ و پوچم و نظر رحمت اوست که مرا ارزشمند می کند.

۱۶- آنجا که او همه را می بخشد...

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عَتَقَاءَ مِنَ النَّارِ إِلَّا مَنْ أَفْطَرَ عَلَى مُشْكِرٍ أَوْ مُشَاحِنٍ أَوْ صَاحِبِ شَاهَيْنٍ قَالَ قُلْتُ: وَ أَىُّ شَيْءٍ صَاحِبِ شَاهَيْنٍ؟ قَالَ: الشُّطْرُنْجُ. (۱)

امام صادق ع می فرماید: در هر شب از ماه رمضان برای خدا آزاد شدگانی از آتش است مگر کسی که با نوشیدنی مست کننده افطار کند، کسی که با مسلمانی کینه توزی کند و صاحب شاهین و آن شطرنج می باشد.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: يَغْفِرُ اللَّهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَّا لثَلَاثَةٍ: صَاحِبِ مُشْكِرٍ أَوْ صَاحِبِ شَاهَيْنٍ أَوْ مُشَاحِنٍ. (۲)

امام صادق ع می فرماید: در ماه رمضان خداوند (همه را) می آمرزد، مگر سه کس را: شراب خوار، شطرنج باز و کسی که با مسلمانی کینه توزی کند.

۱۷- محروم از مهر سلام

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ص أَنْ يُسَلِّمَ عَلَى أَرْبَعَةٍ عَلَى السَّكَرَانِ فِي سُكْرِهِ وَعَلَى مَنْ يَعْمَلُ التَّمَاثِيلَ وَعَلَى مَنْ يَلْعَبُ بِالزُّرِّدِ وَعَلَى مَنْ يَلْعَبُ بِالْأَرْبَعَةِ عَشْرَ وَأَنَا

۱- کافی: ۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح ۵، من لایحضره الفقیه: ۲/۹۸ ح ۱۸۳۹، تهذیب الأحکام: ۳/۶۰ ب ۴ ح ۶، أمالی شیخ طوسی: ۶۹۰ مجلس ۳۹ ح ۱۴۶۸-۱۱.

۲- کافی: ۶/۴۳۶ باب النرد و الشطرنج... ح ۱۰

ص: ۲۰۰

أَزِيدُكُمْ الْخَامِسَةَ أَنْهَأَكُمْ أَنْ تُسَلِّمُوا عَلَيَّ أَصْحَابِ الشُّطْرُنِجِ. (۱)

امیرالمؤمنین علی \square می فرمایند: پیامبر خدا \square از سلام کردن به چهار نفر نهی فرمود: ۱- میگسار در هنگام مستی ۲- بت تراش ۳- کسی که با نرد بازی می کند ۴- و کسی که با اربعه عشر بازی کند؛ و من پنجمین را می افزایم: و شما را باز می دارم از سلام کردن به اهل شطرنج (کسانی که به نحوی شطرنج را به عرصه زندگی خود راه داده اند).

سَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ: سِتَّةٌ لِمَا يَتَّبِعِي أَنْ تُسَلِّمَ عَلَيْهِمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى وَأَصْحَابُ النَّزْدِ وَالشُّطْرُنِجِ وَأَصْحَابُ خَمْرِ وَبَرَبِيطٍ وَطَنْبُورٍ وَ... (۲).

حضرت امیرالمؤمنین علی \square فرمودند: شش دسته هستند که جایز نیست به آنها سلام کنی: یهودی، مسیحی، صاحب نرد و شطرنج، میگسار و اهل تار و طنبور (نوازندگان و...) و...

عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ \square قَالَ: لَأُتَسَلِّمُوا عَلَيَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى وَاللَّعَلَى الْمَجُوسِ وَاللَّعَلَى الْأَوْتَانِ وَاللَّعَلَى مَوَائِدِ شُرَابِ الْخَمْرِ وَاللَّعَلَى صَاحِبِ الشُّطْرُنِجِ وَالنَّزْدِ وَ... (۳).

حضرت امام محمدباقر \square فرمود: به یهودیان، مسیحیان، مجوسیان، بت پرستان، می خواران، اهل شطرنج و نرد و... سلام نکنید.

۱- خصال: ۱/۲۳۷ ح ۸۰، مشکوه الأنوار: ۱۹۸ فصل ۴، وسائل الشیعه: ۱۲/۴۹ ب ۲۸ ح ۱۵۶۱۳، بحار الأنوار: ۷۳/۸ ب ۹۷ ح ۳۲ و ص ۳۵۶ ب ۶۷ ح ۲۳.

۲- خصال: ۱/۳۳۰ ح ۲۹، مشکوه الأنوار: ۱/۱۹۸ فصل ۴، وسائل الشیعه: ۱۲/۵۰ ب ۲۸ ح ۱۵۶۱۶ و ص ۷۹ ب ۴۹ ح ۱۵۶۹۳، بحار الأنوار: ۷۳/۹ ب ۹۷ ح ۳۴ و ص ۳۴۰ ب ۶۷ ح ۱۰.

۳- خصال: ۲/۴۸۴، روضه الواعظین: ۲/۴۵۸ مجلس فی ذکر إفشاء السلام...، مشکاه الأنوار: ۱۹۸ فصل ۴، وسائل الشیعه: ۱۲/۵۱ ب ۲۸ ح ۱۵۶۱۷، بحار الأنوار: ۷۳/۹ ب ۹۷ ح ۳۵ و ج ۸۱ ص ۳۰۹ تحقیق أنیق... ح ۳۵، مستدرک الوسائل: ۱/۳۸۲ ب ۱۰ ح ۹۲۳-۱.

ص: ۲۰۱

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ بِالشُّطْرُنَجِ مَعْصِيَةٌ وَكَبِيرَةٌ مُوبِقَةٌ وَاللَّاهِي بِهَا وَالنَّاظِرُ إِلَيْهَا فِي خَالٍ مَا يُلْهَى بِهَا وَالسَّلَامُ عَلَى اللَّهِ بِهَا فِي حَالَتِهِ تَلْكَ فِي الْإِثْمِ سَوَاءٌ. (۱)

امام جعفر صادق ع می فرماید: سلام کردن به کسی که با شطرنج، بازی می کند، نافرمانی خدا و گناهی بزرگ و نابودکننده است. شطرنج باز و تماشاگر آن (شطرنج) هنگام بازی و سلام کننده به شطرنج باز در هنگام بازی، در گناه یکسانند.

قَالَ الصَّادِقُ ع: اللَّاعِبُ بِالشُّطْرُنَجِ مُشْرِكٌ وَالسَّلَامُ عَلَى اللَّهِ بِمَعْصِيَةٍ. (۲)

امام جعفر صادق ع فرمودند: شطرنج باز مشرک است و سلام کردن به کسی که با آن (شطرنج) سرگرم باشد، گناه است.

توضیح: امام صادق می خواهند یک نکته لطیف را به تو و من بگویند: الزامی نیست که برای حرام بودن بازی با شطرنج، قید برد و باخت را به آن اضافه کنیم، یعنی حتی اگر... هم...؟ یعنی خودت حسابش را بکن وقتی نگاه کردن به آن، خرید و فروش آن، شرکت در محفل آن و سلام کردن به اهل آن و همنشینی با آنان حرام باشد، آیا می توان قید با برد و باخت یا بدون آن را به شطرنج بازی اضافه نمود؟... و به آن لباس اسلام پوشانند؟...

۱۸- غیبتش روا

فقه منسوب رضوی ع:... وَ لَا غَيْبَةَ لِلْفَاجِرِ وَ شَارِبِ الْخَمْرِ وَ اللَّاعِبِ بِالشُّطْرُنَجِ

۱- بحار الأنوار: ۷۳/۱۰ ب ۹۷ ح ۴۳.

۲- عوالی اللآلی: ۲/۱۱۱ ح ۳۰۶، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۳ ب ۸۲ ح ۱۵۱۹۴-۳.

ص: ۲۰۲

وَالْقَمَارِ (۱)

در فقه منسوب به امام رضا \square آمده است: ...فاجر (گناه کار)، فاسق (آنکه اظهار به گناه می کند)، شرابخوار، شطرنج باز و قمارباز (حرمت) غیبت ندارند.

۱۹- گواهی اش ناروا

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ \square يَقُولُ: لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ صَاحِبِ النَّزْدِ وَالْأَزْبَعَةَ عَشَرَ وَصَاحِبِ الشَّاهِينَ يَقُولُ لَا وَاللَّهِ وَبَلَى وَاللَّهِ، مَاتَ وَاللَّهِ شَاءَ وَ قُتِلَ وَاللَّهِ شَاءَ وَمَا مَاتَ وَمَا قُتِلَ. (۲)

علاء بن سیابه می گوید: شنیدم امام صادق \square می فرمود: گواهی صاحب نرد (قمارباز) و دوزباز و صاحب شطرنج (شطرنج باز) قبول نمی شود (عدالت ندارند)، (شطرنج باز) می گوید: "نه به خدا سوگند و بله به خدا سوگند، به خدا سوگند شاهی مُرد و به خدا سوگند شاهی کشته شد." درحالی که نه مُرد و نه کشته شد.

عَنِ الصَّادِقِ \square : ...وَلَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ شَارِبِ الْخَمْرِ وَلَا شَهَادَةُ اللَّاعِبِ بِالشُّطْرُنْجِ وَالنَّزْدِ وَلَا شَهَادَةُ الْمُقَامِرِ. (۳)

امام صادق \square می فرماید: گواهی شرابخوار، شطرنج باز، کسی که با نرد بازی می کند و قمارباز، قبول نمی شود.

توضیح: او با شطرنج بازی روح خویش را نابود می کند به طوری که دیگر راستی را نمی بیند و نمی تواند ببیند و حتی اگر هم ببیند، نمی تواند به زبان آورده

۱- - فقه الرضا ۲۰۵: \square ب ۳۰، بحار الأنوار: ۷۲/۲۵۷ ب ۶۶ ح ۴۷ و ج ۹۳ ص ۲۷۵ ب ۳۲ ح ۱۹.

۲- کافی: ۷/۳۹۶ ح ۹، من لایحضره الفقیه: ۳/۴۳ ح ۳۲۹۱، تهذیب الأحکام: ۶/۲۴۳ ب ۹۱ ح ۹، وسائل الشیعه: ۲۷/۳۸۰ ب ۳۳ ح ۳۴۰۰۲.

۳- من لایحضره الفقیه: ۳/۴۰ ح ۳۲۸۲.

ص: ۲۰۲

و بپذیرد....

۲۰- از نشانه های آخرالزمان

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ... وَرَأَيْتَ الْقِمَارَ قَدْ ظَهَرَ وَرَأَيْتَ الشَّرَابَ يُبَاعُ ظَاهِرًا لَيْسَ لَهُ مَانِعٌ وَرَأَيْتَ النِّسَاءَ يَبْذُلْنَ أَنْفُسَهُنَّ لِأَهْلِ الْكُفْرِ وَرَأَيْتَ الْمَلَاهِيَّ قَدْ ظَهَرَتْ يُمَرُّ بِهَا لَا يَمْنَعُهَا أَحَدٌ أَحَدًا وَلَا يَجْتَرِئُ أَحَدٌ عَلَى مَنَعِهَا. (۱)

حضرت امام جعفر صادق (در باره علائم آخرالزمان) فرمودند: ... و آنگاه که قماربازی و شراب فروشی را آشکارا ببینی، و زنان را ببینی که اندام خود را به کفار ببخشند، مفسد را آشکار ببینی و مشاهده کنی که هیچ کس از رهگذران، از آن (فساد) منع ننماید، و کسی جرأت نکند دیگری را از آن مفسد بازدارد.

۱- کافی: ۸/۳۶ - ۳۸ فی حَ دِيْثِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مَعَ الْمَنْصُورِ وَرَلَعَنَهُ اللَّهُ فِي مَوْكِبِهِ ح ۷، وسائل الشیعه: ۱۶/۲۷۷ ب ۴۱ ح ۲۱۵۵۴، بحار الأنوار: ۵۲/۲۵۷ ب ۲۵ ح ۱۴۷.

ص: ۲۰۳

قال الامام الصادق عليه السلام

لَيْسَ فِي حَرَامٍ شِفَاءٌ

امام صادق علیه السلام خطاب به پزشکی که برای

درمان بیماران از آبجو استفاده می کرد فرمودند:

شفا در چیزهای حرام نیست

کافی جلد ۸ صفحه ۱۹۳ حدیث ۲۲۹ و بحار الأنوار جلد ۵۹ صفحه ۶۶ باب ۵۰ حدیث ۱۹

غنا و موسیقی از دیدگاه قرآن کریم

ص: ۲۰۷

آیه یکم- «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا» (۱)

ترجمه: و مبادا به دنبال چیزی که حقایق آن را نمی دانی بروی، زیرا گوش و چشم و دل، همه را، بدان بازخواست کنند.

۱- مسعده بن زیاد می گوید: نزد امام صادق بودم که مردی به آن حضرت عرض کرد: پدر و مادرم به فدایت! من همسایگانی دارم و آنان کنیزکانی دارند که آواز می خوانند و با ابزار غنا (موسیقی) می نوازند؛ هرگاه به دستشویی می روم و آن صداها را می شنوم، ماندم را طول می دهم تا آن صداها را بیشتر بشنوم، چگونه است؟ حضرت به او فرمودند: این کار را مکن. آن مرد گفت: به خداوند سوگند! من به سوی (مجلس) آنان نمی روم بلکه این صدایی است که با گوش خود می شنوم. امام صادق فرمودند: لِلَّهِ أَنْتَ أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا»؟ فَقَالَ: بَلَى وَاللَّهِ لَكَأَنِّي لَمْ أَسْمَعْ بِهَذِهِ الْآيَةِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مِنْ أُعْجِمِيٍّ وَلَا عَرَبِيٍّ لَا جَرَمَ أَنِّي لَا أَعُوذُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

۱- (۱۷) سوره اسراء: آیه ۳۷.

وَ أَنِّي أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فَقَالَ لَهُ: قُمْ فَاعْتَسِلْ وَ سَلْ مَا بَدَا لَكَ فَإِنَّكَ كُنْتَ مُقِيمًا عَلَيَّ أَمْرَ عَظِيمٍ مَا كَانَ أَسْوَأَ حَالِكَ لَوْ مِتَّ عَلَيَّ ذَلِكَ أَحْمَدُ
اللَّهُ وَ سَلَّهُ التَّوْبَةَ مِنْ كُلِّ مَا يَكْرَهُ فَإِنَّهُ لَا يَكْرَهُ إِلَّا كُلَّ قَبِيحٍ وَ الْقَبِيحِ دَعَا لِأَهْلِهِ فَإِنَّ لِكُلِّ أَهْلًا. (۱)

تو را به خدا سوگند! آیا نشنیده‌ای که خداوند می‌فرماید: گوش و چشم و دل، همه را بازخواست کنند؟ گفت: آری؛ به خدا سوگند هرگز این آیه از کتاب خدا را نه از عجب و نه از عرب نشنیده بودم و بدرستی که دیگر چنین کاری را انجام نخواهم داد ان شاء الله و از خدا طلب مغفرت می‌کنم. حضرت فرمودند: برخیز و غسل کن و هرچه می‌خواهی درخواست کن، زیرا تو بر امر (گناه) بزرگی بودی، اگر در آن حال (بدون توبه و بازگشت) از دنیا می‌رفتی؛ در حالت بسیار بدی بودی. حمد و سپاس خداوند را بگو و از او درخواست توبه کن از انجام هر کاری که خدا را خوش نیاید، چرا که خداوند جز کارهای قبیح (زشت و پلید) را ناپسند نمی‌دارد و انجام هرگونه امر زشت و پلید را برای اهلش رها کن زیرا هر چیزی اهلی دارد.

آیه دوم- وَ اسْتَفْزَزُ مِنْ اسْتَطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَ أَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَ رَجْلِكَ وَ شَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَ الْأَوْلَادِ وَ عِدْهُمْ وَ مَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا. (۲)

ترجمه: و (ای شیطان) هرکس از آنان را که می‌توانی با صدا و ندای خود (غنا و موسیقی) دچار لغزش نما، و با سواران و پیادگان خود بر آنان بتاز، و در مال و فرزند با آنان شریک شو و به آنان وعده بده، و حال آنکه شیطان جز به غرور

۱- کافی: ۶/۴۳۲ باب الغناء... ح ۱۰، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۱ ب ۸۰ ح ۱۵۱۸۲- ۲ و ۱۵۱۸۴- ۴.

۲- (۱۷) سوره اسراء: آیه ۶۵

ص: ۲۰۹

و فریب ایشان را وعده نخواهد داد.

آیه سوم- ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ﴾

ترجمه: آسمان و زمین و آنچه را که میان آنهاست بازیچه نیافریده ایم.

آیه چهارم- ﴿لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهُمْ لِهَوَاهُ لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾

ترجمه: بر فرض محال اگر می خواستیم سرگرمی اتخاذ کنیم آن سرگرمی را از نزد خود می گرفتیم.

آیه پنجم- ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ﴾ (۱)

ترجمه: بلکه ما به وسیله حق بر سر باطل می کوبیم تا آن را نابود سازد و آن باطل به نابودی کشیده می شود، و وای بر شما از آنچه توصیف می کنید.

۲- عبد الاعلی می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره غنا سؤال کردم و گفتم: می گویند که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله رخصت داده اند که بگویند (ترانه ای به این مضمون را بخوانند): "ما آمدمی شما را ما آمدمی شما را، ما را خوش آمد بگویند، ما را خوش آمد بگویند تا شما را خوش آمد گوئیم" آن حضرت فرمودند: کذبوا إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهُمْ لِهَوَاهُ لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ﴾. ثُمَّ قَالَ: وَيْلٌ لِفُلَانٍ مِمَّا يَصِفُ رَجُلٌ لَمْ يَحْضُرِ الْمَجْلِسَ. (۲)

دروغ می گویند، بدرستی که خداوند می فرماید: (به ترجمه آیه توجه کنید)

۱- (۲۱) سوره انبیاء: آیات ۱۱۷ الی ۱۹.

۲- کافی: ۶/۴۳۳ باب الغناء... ح ۱۲، دعائم الإسلام: ۲/۲۰۶ فصل ۴ ح ۷۵۳، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۷ ب ۹۹ ح ۲۲۶۰۸، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۶ ب ۷۹ ح ۱۵۱۶۴-۵.

ص: ۲۱۰

سپس فرمودند: وای به حال فلانی از آنچه نسبت می دهد (مقصود حضرت کسی بود که در آن مجلس حضور نداشت و این سخن دروغ را به پیامبر ﷺ بسته بود).

آیه ششم - ذلک و مَنْ يُعْظِمُ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ (۱) □

ترجمه: همچنین هر کس دست از حرام بردارد، نزد پروردگارش برای او بهتر است. و چهارپایان بر شما حلالند مگر آنهایی که برایتان خوانده شده. پس، از پلیدی از بت ها (بت پرستی) و سخن باطل و دروغ اجتناب ورزید.

۳- ابوبصیر می گوید: از امام صادق □ درباره سخن خداوند عزوجل □ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ □ سؤال کردم، فرمود: مقصود از آن (سخن ناروا) غنا است. (۲)

۴- زید شحام گوید: از امام صادق □ سؤال کردم درباره سخن خداوند عزوجل: □ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ □، حضرت فرمودند: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنُجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْعِنَاءُ. (۳)

مقصود از پلیدی از بت ها (بت پرستی)، شطرنج و مقصود از سخن ناروا، غناست.

۵- از امام صادق □ سوال شد از فرمایش خداوند عزوجل: □ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ □، فرمود: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرُنُجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْعِنَاءُ... إِيَّاكَ وَالضَّرْبَ بِالصَّوَانِجِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَرْكُضُ مَعَكَ وَالْمَلَائِكَةُ تَنْفِرُ

۱- (۲۲) سوره حج: آیه ۳۱.

۲- کافی: ۶/۴۳۱ باب الغناء... ح ۱، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۳ ب ۹۹ ح ۲۲۶۰۲.

۳- کافی: ۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح ۷ و ۲، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۳ ب ۹۹ ح ۲۲۵۹۵ و ص ۳۰۸ ح ۲۲۶۱۹ و ص ۳۱۸ ب ۱۰۲ ح ۲۲۶۴۶.

ص: ۲۱۱

عَنْكَ وَ مَنْ بَقِيَ فِي بَيْتِهِ طُنْبُورٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. (۱)

آن حضرت فرمودند: مقصود از پلیدی از بت‌ها (بت پرستی)، شطرنج و مقصود از سخن ناروا، غنا است... و مبادا با آلات موسیقی بنوازی چرا که شیطان همراه با تو پایکوبی کند و فرشتگان از تو دوری کنند. و هرکس چهل روز در خانه خود طنبور (ابزار موسیقی) نگه دارد به سوی غضب خداوند بازگشته است.

۶- برخی از اصحاب امام صادق ع از حضرت نقل می‌کنند که درباره فرمایش خداوند متعال: وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ فرموده اند: مقصود از سخن ناروا، غنا (آوازه خوانی و نوازندگی) است. (۲)

۷- امام صادق ع می‌فرمایند: وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ الْعِنَاءِ وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ عَنْ جَمِيعِ ذَلِكَ لَفِي شُغْلٍ. (۳)

مراد خداوند از اینکه فرمود: وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ غناست و همانا مؤمن از انجام دادن تمامی این کارها به کار دیگر (از باطل روی گردان) است.

۸- عبدالاعلی می‌گوید: از امام صادق ع در مورد فرمایش خداوند متعال وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ پرسش نمودم، فرمود: مقصود از پلیدی از بت‌ها (بت پرستی)، شطرنج و مقصود از سخن ناروا، غنا است. عرض کردم: کلام پروردگار متعال: وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ لَهَوَ الْحَدِيثِ ع فرمود: از جمله آن (سخنان بیهوده) غناست. (۴)

۱- من لایحضره الفقیه: ۴/۵۸ باب حد شرب الخمر و... ح ۸۰۹۳.

۲- وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۳ ب ۹۹ ح ۲۲۶۰۱.

۳- مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۴، ۷۸- باب تحریم الغناء حتی فی القرآن و... ح ۱۵۱۵۳-۱۳.

۴- دعائم الإسلام: ۲/۲۰۷ فصل ۴-۷۵۷، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۸ ب ۹۹ ح ۲۲۶۱۳ و بحار الأنوار: ۷۶/۲۴۵ ب ۹۹- الغناء... ح ۲۰، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۲۲ ب ۸۱ ح ۱۵۱۸۶-۱.

۹- برخی اصحاب از امام صادق ع درباره فرمایش خداوند متعال: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ نقل کرده اند که فرمود: مقصود از پلیدی از بت ها (بت پرستی)، شطرنج و مقصود از سخن ناروا، غنا است.

۱۰- شیخ بزرگوار ابن بابویه ع می نویسد: وَإِيَّاكَ وَالْغِنَاءَ فَإِنَّ اللَّهَ تَوَعَّدَ عَلَيْهِ النَّارَ وَالصَّادِقُ: يَقُولُ شَرُّ الْأَصْوَاتِ الْغِنَاءُ وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ وَهُوَ الْغِنَاءُ وَقَالَ: وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهُوَ الْحَدِيثَ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوءًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ وَلَهُوَ الْحَدِيثُ فِي التَّفْسِيرِ هُوَ الْغِنَاءُ. (۱)

تو را از غنا برحذر می دارم زیرا خداوند متعال برای انجام آن وعده آتش داده است و امام صادق ع فرمود: پلیدترین صداها، صدای غناست و خداوند متعال فرموده است: وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ از گفتار ناروا بپرهیزید ع که همان غنا است و فرموده است: لَوْ مِنَ النَّاسِ... و از میان مردم... و لهوالحدیث در تفسیر، همان غنا است.

و ابن عباس و ابن مسعود روایت کرده اند در تفسیر سخن خدای تعالی: وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ و کلام پروردگار متعال: لَوْ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهُوَ الْحَدِيثُ ع أَنَّ الْغِنَاءَ که مقصود از هر دوی آنها غنا می باشد. (۲)

۱۱- حضرت امام علی هادی از پدرانش ع نقل می فرماید که از امام صادق ع درباره کلام خداوند متعال: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

۱- مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۴ ب ۷۸ ح ۱۵۱۵۶-۱۶.

۲- عوالی اللآلی: ۱/۲۴۴ فصل ۹ ح ۱۷۳، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۵ ب ۷۸ ح ۱۵۱۵۸-۱۸.

ص: ۲۱۳

پرسیده شد، آن حضرت فرمود: «الرَّجْسُ» شطرنج است و «قَوْلُ الزُّورِ» غناست. (۱)

آیه هفتم - ﴿وَ الَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ (۲)

ترجمه: و آنان (بندگان ویژه‌ی خداوند) که به دروغ شهادت نمی دهند و چون بر ناپسندی بگذرند به شتاب از آن دوری می جویند.

۱۲- از امام صادق \square پیرامون کلام خداوند متعال: ﴿وَ الَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ﴾ سؤال شد، فرمود: غناست. (۳)

و در برخی کتابها اضافه بر غنا، مجالس لغو نیز ذکر شده است. (۴)

۱۳- محمد بن ابی عتیاد که آشکارا به خوانندگی و نوازندگی گوش می داد و آبدو می خورد می گوید: از امام رضا \square درباره سماع (گوش دادن به آواز و موسیقی) سؤال کردم، فرمود: اهل حجاز را نظری (رأیی) است و آن داخل در باطل (ناروا) است، آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید: ﴿وَ إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ و چون بر ناروایی گذر کنند به شتاب از آن دور شوند؟ (۵)

۱۴- ابویوب خزاز می گوید: به مدینه رفتیم و نزد امام جعفر صادق \square ، به ما فرمود: «کجا بارنهاده اید؟» گفتیم: نزد فلانی که دارای نوازندگان و خوانندگان است. فرمودند: «گرامی باشید.» پس به خداوند سوگند ما گمان کردیم که به ما فرمود بفرمایید، به سوی ایشان باز گشتیم و عرض نمودیم که اینکه فرمودید

۱- بحار الأنوار: ۷۶/۲۴۴ ب ۹۹ ح ۱۷.

۲- (۲۵) سوره فرقان: آیه ۷۳.

۳- کافی: ۶/۴۳۳ باب الغناء... ح ۱۳، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۴ ب ۹۹ ح ۲۲۵۹۸.

۴- بحار الأنوار: ۷۶/۲۴۰ ب ۹۹ ح ۳ و ۵ از تفسیر قمی: وَ مِنَ النَّاسِ... قَالَ: الْغِنَاءُ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ جَمِيعُ الْمَلَاهِي.

۵- وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۸ ب ۹۹ ح ۲۲۶۱۲.

گرامی (کرام) باشید، مقصود شما را نفهمیدیم، فرمودند: آیا نشنیده اید که خدا می فرماید: **وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا** و چون بر ناروایی گذرکنند به شتاب از آن دور شوند؟(۱) □.

۱۵- از امام صادق □ درباره فرمایش خداوند متعال: **وَ الَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا** سؤال شد؛ فرمود: از جمله آن غنا و شطرنج است. (۲) □.

آیه هشتم- □ **وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ** (۳) □

ترجمه: برخی از مردم خریدار سخنان بیهوده (غنا) هستند تا (بدینوسیله) مردم را از راه خدا گمراه کنند و قرآن را به مسخره می گیرند. آنان کسانی هستند که عذابی خوار کننده برایشان است.

۱۶- از امام باقر و امام صادق و امام رضا □ روایت گردیده است که درباره فرمایش خدای متعال: **وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ** فرمودند: از جمله آن (سخنان بیهوده) غناء است. (۴) □.

۱۷- از امام صادق □ در مورد سخن خداوند متعال سؤال شد: □ **وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ...** فرمود: امام باقر □ فرمود: **هُوَ الْغِنَاءُ وَقَدْ تَوَاعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارِ**. آن غنا می باشد، و همانا خداوند برای آن وعده آتش

۱- کافی: ۶/۴۳۲ باب الغناء... ح ۹، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۱۶ ب ۱۰۱ ح ۲۲۶۴۲.

۲- دعائم الإسلام: ۲/۲۰۸ فصل ۴ ح ۷۶۳، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۳ ب ۷۸ ح ۱۵۱۴۷-۷.

۳- (۳۱) سوره لقمان □: آیه ۷.

۴- وسائل الشیعه: ۱۷/۳۱۰ ب ۹۹ ح ۲۲۶۱۸ از تفسیر مجمع البیان.

ص: ۲۱۵

داده است. (۱)

۱۸- در کتاب فقه منسوب به امام رضا \square آمده است: \square إَعْلَمُ أَنَّ الْغِنَاءَ مِمَّا وَعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ فِي قَوْلِهِ: \square وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهُوَ الْحَدِيثُ... \square .

بدان! غنا از گناهانی است که خداوند در کلام خود برای (انجام دادن) آن، وعده آتش داده، آنجا که فرموده است: \square برخی از مردم خریدار سخنان بیهوده (غنا) هستند، تا مردم را بدینوسیله از راه خدا گمراه کنند و قرآن را به سخره می گیرند. عذابی خوارکننده برای آنهاست (۲) \square .

۱۹- محمد بن مسلم می گوید: شنیدم امام باقر \square می فرمودند: غناء از گناهانی است که خداوند برای انجام آنها وعده آتش داده است، و این آیه را تلاوت فرمودند: \square وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهُوَ الْحَدِيثُ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ (۳) \square .

۲۰- قال الإمام الباقر \square : الْغِنَاءُ مِمَّا وَعَدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ النَّارَ وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: \square وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهُوَ الْحَدِيثُ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ (۴) \square .

امام باقر \square فرمودند: همانا غنا از چیزهایی است که خداوند متعال در کلامش برای انجام دادن آن وعده آتش داده است. و این آیه را تلاوت فرمودند: \square وَمِنَ

۱- مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۲ ب ۷۸ ح ۱۵۱۴۲- ۲.

۲- بحار الأنوار: ۷۶/۲۴۶ ب ۹۹- الغناء... ح ۲۳، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۳ ب ۷۸ ح ۱۵۱۴۹- ۹.

۳- کافی: ۶/۴۳۱ باب الغناء... ح ۴، من لایحضره الفقیه: ۴/۵۸ باب حد شرب الخمر و...، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۴ ب ۹۹ ح ۲۲۵۹۹.

۴- کافی: ۶/۴۳۱ باب الغناء... ح ۴، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۴ ب ۹۹ ح ۲۲۵۹۹، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۳ ب ۷۸ باب تحریم الغناء حتی

فی القرآن ح ۱۵۱۴۹- ۹

ص: ۲۱۶

النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

۲۱- امام صادق ع فرمود: غنا همان «لَهْوَ الْحَدِيثِ» در کلام خداوند متعال است که فرمود: ع وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ (۱) ع.

۲۲- حسن بن هارون می گوید: شنیدم امام صادق ع فرمودند: مجلس غنا مجلسی است که خداوند متعال به اهل آن مجلس نظر
رحمت نمی اندازد و از مجالسی است که (خداوند) درباره اش فرموده است: ع وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ (۲) ع.

۲۳- وَشَاءَ مِی گوید: شنیدم امام رضا ع فرمودند: از امام صادق درباره غنا سؤال شد، حضرتش فرمود: غنا همان است که خداوند
درباره اش فرمود: ع وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ (۳) ع.

آیه نهم- ع وَأَقْصِدْ فِي مَشِيكَ وَأَعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ (۴) ع

ترجمه: (از نصایح حضرت لقمان ع به فرزندش است که فرمود:) در رفتارت (راه رفتن) راه میانه را برگزین و صدایت را فرود آور،
زیرا ناخوش ترین نواها صدای خران است.

۲۴- افتخار جهان تشیع شیخ محمد بن الحسن الحر العاملی ع صاحب کتاب شریف «وسائل الشیعه»، در کتاب ارزشمند خود «الإثنی
عشریة فی الرد علی الصوفیة»

۱- کافی: ۶/۴۳۱ باب الغناء... ح ۵، وسائل الشیعه: ۱۷ص ۳۰۵ ب ۹۹ ح ۲۲۶۰۰.

۲- کافی: ۶/۴۳۳ باب الغناء... ح ۱۶، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۷ ب ۹۹ ح ۲۲۶۰۹.

۳- کافی: ۶/۴۳۲ باب الغناء... ح ۸، وسائل الشیعه: ۱۷ص ۳۰۶ ب ۹۹ باب تحریم الغناء... ح ۲۲۶۰۴.

۴- (۳۱) سوره لقمان ع: آیه ۲۰.

از جمله آیاتی که در حرمت غناء (موسیقی) ذکر می‌فرماید آیه: **إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ** می‌باشد و می‌نویسد: به روایت برخی از علمای ما منظور از این صدا غناست.

آیه دهم- **وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا أَنْفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوِ وَمَنِ التَّجَارَهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ** (۱) □

ترجمه: و چون تجارتی را دیدند و یا صدای آوازی (غنا، موسیقی) را شنیدند به سوی آن رفته و تو را (در حال ایراد خطبه جمعه) ایستاده رها می‌کنند و از گرد تو پراکنده می‌شوند، بگو: آنچه نزد خداست از سرگرمی و تجارت بهتر است، و خدا بهترین روزی دهندگان است.

۲۵- امام صادق □ از پدران خود نقل نموده است که فرمودند: همچنان که پیامبر در روز جمعه ای ایستاده خطبه نماز جمعه را ایراد می‌فرمودند، و در آن نزدیکی بازاری بود که به نام بطحاء نامیده می‌شد و بنو سلیم در آن برده‌ها و شتران و گوسفندان خود را برای فروش می‌آوردند و در چنین اوقاتی و هنگام ازدواج خود، تنبک و تار (موسیقی) می‌نواختند، و چون مردم می‌شنیدند به سوی آنها می‌رفتند و پیامبر خدا را ایستاده رها می‌کردند، پس خداوند آنها را به این سبب سرزنش فرمود و این آیه را فرستاد: □ **وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا أَنْفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوِ وَمَنِ التَّجَارَهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ** (۲) □.

محدث بزرگ جهان تشیع علامه ملا محمد باقر مجلسی □ می‌فرماید: فرمایش

۱- (۶۲) سوره جمعه: آیه ۱۲.

۲- مستدرک الوسائل: ۶/۲۴ ب ۱۴ ح ۶۳۴۶-۳.

خداوند متعال: ﴿وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا﴾ مقصود از «لهو» همان طبل است و گفته شده است که مقصود از آن آلات موسیقی است، و معنای «إِنْفَضُوا إِلَيْهَا» یعنی از کنار تو پراکنده شوند و به سوی آن بروند. (۱)

۲۶- تفسیر مجاهد و ابویوسف یعقوب بن ابی سفیان از ابن عباس در مورد کلام خداوند متعال: ﴿وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُوا إِلَيْهَا وَ تَرَكَوْكَ قَائِمًا﴾ نقل کرده اند که: دحیه کلبی در روز جمعه ای از شهر شام غذا آورده بود و در محلی به نام احجار الزیت بار انداخت، سپس برای آگاهی مردم به طبل نواخت؛ پس از شنیدن آن صداها مردم از پیرامون رسول خدا پراکنده شدند و تنها حضرت علی و امام حسن و امام حسین و حضرت فاطمه و سلمان و ابوذر و مقداد و صیهیب، کس دیگری نماند و رسول خدا را ایستاده بر روی منبر ترک نمودند، آنگاه حضرت فرمود: لَقَدْ نَظَرَ اللَّهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى مَسْجِدِي فَلَوْلَا الْفِئَةُ الَّذِينَ جَلَسُوا فِي مَسْجِدِي لَأَضْرَمَتِ الْمَدِينَةَ عَلَى أَهْلِهَا وَ حُصِبُوا بِالْحِجَارَةِ كَقَوْمِ لُوطٍ.

بدرستی که خداوند در روز جمعه به مسجدم نظر فرمود و همانا اگر نبودند گروهی که در مسجد من باقی ماندند، هرآینه شهر بر اهل آن آتش می گرفت و (اهل شهر) مانند قوم لوط سنگباران می شدند.

و درباره آن گروه که در مسجد ماندند این آیه نازل گردید: ﴿رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيْتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصَارُ﴾ مردانی که تجارت و خرید و فروش آنها را از یاد خدا و ادامه نماز و دادن زکات باز نمی دارد، آنان از روزی که دلها و دیده ها دگرگون می شوند

۱- بحار الأنوار: ۲۲/۵۹ ب ۳۷ تفسیر الآیات.

ص: ۲۱۹

بیم دارند (۲). (۱)

۲۷- در تفسیر شریف علی بن ابراهیم قمی آمده است: پیامبر در روز جمعه ای در حال ایراد خطبه بودند؛ در آن هنگام کاروان آذوقه ای وارد شهر شد و جلوی آن گروهی بود که به دف و دیگر ابزار موسیقی می نواختند، مردم نماز گزار با شنیدن آن صدا، نماز را رها کردند و برای تماشای آنها (از مسجد) بیرون رفتند، آنگاه خداوند متعال این آیه را نازل فرمود: وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (۳).

غنا و موسیقی از دیدگاه اهل بیت

۱- نهی الهی

۱- (۲۴) - سوره نور: آیه ۳۸.

۲- بحار الأنوار: ۸۶/۱۹۵ تبیین... ح ۳۹.

۳- تفسیر قمی: ۲/۳۶۷ س ۶۲، بحار الأنوار: ۲۲/۷۲ ب ۳۷ ح ۲۴.

ص: ۲۲۱

قال رسول الله ﷺ: إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الدَّفَّ وَ الكُوبَةَ وَ المَزَامِيرَ وَ مَا يُلْعَبُ بِهِ. (۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: همانا خداوند دف زدن و طبل زدن و بازی با آنچه (از ابزار موسیقی) با آن بازی می شود را حرام نموده است.

۲- نهی نبوی

قال رسول الله ﷺ: أَنَّهُی أُمَّتِی عَنِ الزَّفَنِ وَ المِزْمَارِ وَ عَنِ الكُوبَةِ وَ الكِنَارَاتِ (الكُوبَاتِ). (۲)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: امت خود را از رقصیدن و نی زدن و طبل زدن و تنبک زدن باز می دارم.

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ اللَّعْبِ بِالنَّرْدِ وَ الشُّطْرَنْجِ وَ الكُوبَةِ وَ العُرْطَبَةِ وَ هِيَ الطُّنْبُورُ وَ العُودُ... (۳)

۱- مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۸ ح ۱۵۱۷۰-۱۱.

۲- کافی: ۶/۴۳۱ باب الغناء... ح ۷، دعائم الإسلام: ۲/۲۰۷ ح ۷۵۴، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۱۴، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۷ ح ۱۵۱۶۵-۶.

۳- من لایحضره الفقیه: ۴/۳ ح ۴۹۶۸، آمالی شیخ صدوق: ۴۲۴ مجلس ۶۶ ح ۱.

ص: ۲۲۲

رسول خدا ﷺ از بازی کردن با نرد و شطرنج و طبل و طنبور و دیگر ابزارهای موسیقی... نهی فرمودند.

۳- مأموریتی الهی

قال رسول الله ﷺ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَنِي رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَ لِأَمْحَقِّ الْمَعَازِفِ وَالْمَزَامِيرِ وَأُمُورِ الْجَاهِلِيَّةِ. (۱)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: بدرستی که خدا مرا رحمتی برای جهانیان، به پیامبری مبعوث فرمود و مرا برانگیخت تا آلات موسیقی و نی ها و امور زمان جاهلیت (کفر) را از میان ببرم.

قال رسول الله ﷺ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَعَثَنِي هُدًى وَ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَ أَمَرَنِي أَنْ أَمْحُوَ الْمَزَامِيرَ وَ الْمَعَازِفَ وَ الْأُوتَارَ وَ الْأُوتَانَ وَ الْأُمُورَ الْجَاهِلِيَّةِ. إِلَى أَنْ قَالَ: إِنَّ آلَاتِ الْمَزَامِيرِ شِرَاؤُهَا وَ بَيْعُهَا وَ تَمْنُهَا وَ التَّجَارَةُ بِهَا حَرَامٌ. (۲)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: خداوند متعال مرا برای هدایت و رحمت برای عالمیان به پیامبری برانگیخت، مرا امر نمود که نی ها و آلات موسیقی و تارها و بتها و امور زمان جاهلیت (کفر) را از میان ببرم... همانا خرید و فروش و پولی که (در این راه) داد و ستد می شود و تجارت با ابزار موسیقی حرام است.

۴- نردبان فحشاء

قال رسول الله ﷺ: الْغِنَاءُ رُقِيَةُ الزَّانِي. (۳)

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: غنا افسون زناست.

توضیح: شیطان با این تزویر به سوی اعمال منافی عفت فرا می خواند. و همان

۱- کافی: ۶/۳۹۵ باب شارب الخمر... ح ۱، بحار الأنوار: ۷۶/۱۲۵ ح ۴.

۲- مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۹ ح ۱۵۱۷۵-۱۶.

۳- جامع الأخبار: ۱۸۰.

ص: ۲۲۳

چیزی که از آن می ترسیدیم، جامعه را فرا خواهد گرفت و دیگر کسی پایبند به اصول اخلاقی نخواهد بود. و این است تابلوی علامت به سوی ناکجا آباد...

۵- مانند شکوفه؟!...

قال الإمام الباقر: **الْغِنَاءُ يُنْبِتُ النَّفَاقَ فِي الْقَلْبِ، كَمَا يُنْبِتُ النَّخْلُ الطَّلَعُ (۱).**

امام باقر \square فرمودند: موسیقی و آوازه خوانی در دل دورویی می کارد همچنان که درخت خرما شکوفه می زند.

۶- آشیانه دورویی

قال الإمام الصادق: **الْغِنَاءُ عُشُّ النَّفَاقِ (۲).**

امام صادق \square فرمودند: آوازه خوانی و موسیقی، آشیانه دورویی است.

۷- تهی دستی

قال الإمام الصادق: **الْغِنَاءُ يُورِثُ النَّفَاقَ، وَيُعَقِّبُ الْفَقْرَ (۳).**

امام صادق \square فرمودند: آوازه خوانی و موسیقی، دورویی و تهیدستی به بار می آورد.

۸- پست ترین مخلوق

قال الإمام الصادق: **مَجْلِسُ الْغِنَاءِ مَجْلِسٌ لَمَا يَنْظُرُ اللَّهُ (عَزَّوَجَلَّ) إِلَى أَهْلِهِ، وَالْغِنَاءُ أَخْبَثُ مَا خَلَقَ اللَّهُ (تَعَالَى)، وَالْغِنَاءُ يُورِثُ النَّفَاقَ وَ يُعَقِّبُ الْفَقْرَ (۴).**

امام صادق \square فرمودند: مجلس موسیقی و آوازه خوانی، مجلسی است که خدای متعال بر اهل آن نظر رحمت نمی اندازد (رحمت الهی شامل حال آنها نمی شود)؛

۱- دعائم الإسلام: ۲/۲۰۸، فصل ۴ ح ۷۶۱.

۲- کافی: ۶/۴۳۱، کتاب الأشربة، باب الغناء ح ۲ و در علل الشرائع و ثواب الأعمال مانند آن آمده است.

۳- خصال: ۱/۲۴ ح ۸۴.

۴- دعائم الإسلام: ۲/۲۰۷، فصل ۴ ح ۷۵۶.

ص: ۲۲۴

و موسیقی و آوازه خوانی بدترین و پلیدترین آفریدگان خداوند هستند، موسیقی و آوازه خوانی دورویی و تهی دستی به بار می آورد.

۹- حرام محض

قال الإمام الصادق: إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصَّنَاعَةَ الَّتِي هِيَ حَرَامٌ كُلُّهَا الَّتِي يَجِيءُ مِنْهَا الْفَسَادُ مَخْضاً نَظِيرَ الْبَرَابِطِ وَالْمَزَامِيرِ وَالشُّطْرُنِجِ وَكُلِّ مَلْهُوٍّ بِهِ وَالصُّلْبَانِ وَالْأَصْنَامِ وَمَا شَبَّهَ ذَلِكَ مِنْ صِنَاعَاتِ الْأَشْرِبَةِ الْحَرَامِ وَمَا يَكُونُ مِنْهُ وَفِيهِ الْفَسَادُ مَخْضاً وَلَا يَكُونُ مِنْهُ وَلَا فِيهِ شَيْءٌ مِنْ وُجُوهِ الصَّلَاحِ فَحَرَامٌ تَعْلِيمُهُ وَتَعَلُّمُهُ وَالْعَمَلُ بِهِ وَآخِذُ الْأَجْرِ عَلَيْهِ وَجَمِيعُ التَّقَلُّبِ فِيهِ مِنْ جَمِيعِ وُجُوهِ الْحَرَكَاتِ كُلِّهَا. (۱)

امام صادق \square فرمودند: و همانا خداوند متعال کار و ابزاری را حرام کرده است که تمام (کاربرد و مصرف) آن حرام است و جز در راه فساد کاربرد ندارد؛ مانند تارسازی و نی سازی و شطرنج سازی و هر آلت لهو دیگری و همچنین حرام فرموده است ساختن صلیب ها و بت ها و شبیه آن ها، مانند نوشیدنی های حرام و آنچه که از آن و در آن جز فساد نیست و از آن و در آن چیزی از کاربردهای سالم نباشد. آموختن آن و آموزش دادن آن و کار کردن با آن و مزد گرفتن برای آن و همه کاربردهای آن و هرگونه حرکتی با آنها حرام است.

۱۰- آموزش کفر...

قال الإمام الصادق: لَا يَحِلُّ بَيْعُ الْغِنَاءِ وَلَا شِرَاؤُهُ وَاسْتِمَاعُهُ نِفَاقٌ وَتَعَلُّمُهُ كُفْرٌ. (۲)

امام صادق \square فرمودند: خرید و فروش (آلات) موسیقی حرام است و گوش دادن به آن دورویی و آموختن آن (همسان) کفر است.

۱۱- پای کوبی شیطان...

۱- وسائل الشیعه: ۱۷/۸۳ ح ۲۲۰۴۷.

۲- دعائم الإسلام: ۲/۲۰۹ فصل ۴ ح ۷۶۷.

ص: ۲۲۵

قال رسول الله ﷺ: مَا رَفَعَ أَحَدٌ صَوْتَهُ بِغِنَاءٍ إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ شَيْطَانَيْنِ عَلَى مَنْكِبَيْهِ يَضْرِبَانِ بِأَعْقَابِهِمَا عَلَى صَدْرِهِ حَتَّى يُمَسِكَ (۱).

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: هیچ کس صدای خود را به آوازه خوانی بلند نمی کند مگر اینکه خداوند متعال دو شیطان را می فرستد که بر شانه هایش بنشینند و با پاشنه هایشان به سینه او بکوبند تا هنگامی که از آوازه خوانی بازایستد.

۱۲- نفرین کبوتران

قال الإمام عليّ ﷺ: تَدْعُوا عَلَى أَهْلِ الْمَعَازِفِ وَالْقِيَانِ وَالْمَزَامِيرِ وَالْعِيدَانِ. (۲)

امام امیرالمؤمنین علی ﷺ فرمودند: کبوتر راعبی (نوعی کبوتر) بر نوازندگان موسیقی و ترانه خوانان و نی زنان و تار زنان لعنت می فرستد.

۱۳- نا امن و بی نور

قال الإمام الصادق ﷺ: بَيَّتُ الْغِنَاءِ لَا تُؤْمَنُ فِيهِ الْفَجِيعَةُ وَلَا تُجَابُ فِيهِ الدَّعْوَةُ وَلَا يَدْخُلُهُ الْمَلَكُ. (۳)

امام صادق ﷺ فرمودند: خانه ای که در آن آوازه خوانی شده و موسیقی نواخته می شود، خانه ای است که از وقوع حوادث ناگوار ایمن نیست، دعا در آن مستجاب نمی شود و هیچ فرشته ای وارد آن نمی شود.

۱۴- غضب الهی

نَرَوِي أَنَّهُ مَنْ أَبْقَى فِي بَيْتِهِ طُبُوراً أَوْ عُوداً أَوْ شَيْئاً مِنَ الْمَلَاهِي مِنَ الْمَعْرِفَةِ

۱- جامع الأخبار: ۱۵۴.

۲- وسائل الشیعه: ۲۱/۴۴۳ ح ۲۷۵۳۶.

۳- کافی: ۶/۴۳۳ ح ۱۵، دعائم الاسلام: ۲/۲۰۸ فصل ۴ ح ۷۶۲: بَيَّتُ الْغِنَاءِ بَيْتٌ لَا تُؤْمَنُ فِيهِ الْفَجِيعَةُ وَلَا تُجَابُ فِيهِ الدَّعْوَةُ وَلَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۰۳ ب ۹۹ ح ۲۲۵۹۴، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۳ ب ۷۸ ح ۱۵۱۴۶-۶.

ص: ۲۲۶

وَالشُّطْرُنَجِ وَأَشْبَاهِهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ فَإِنَّ مَاتَ فِي أَرْبَعِينَ مَاتَ فَاجِرًا فَاسِقًا وَمَاوَاهُ النَّارُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ. (۱)

از امام رضا^ع روایت شده که فرموده اند: هر کس در خانه خود یکی از ابزارهای موسیقی و شطرنج و مانند آنها را چهل روز نگهدارد به غضب خدا گرفتار آید، اگر در آن مدت بمیرد، فاجر (گناه کار) و فاسق (کسی که آشکارا گناه می کند) مرده است و جایگاه او آتش است و چه بد جایگاهی است.

۱۵- حشر نوازنده و...

قال رسول الله^ص: يُحْشَرُ صَاحِبُ الطُّبُورِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ أَسْوَدُ الْوَجْهِ وَيَدِيهِ طُبُورٌ مِنَ النَّارِ وَفَوْقَ رَأْسِهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَبِيدُ كُلُّ مَلَكٍ مَقَمَعَهُ يَضْرِبُونَ رَأْسَهُ وَوَجْهَهُ وَيُحْشَرُ صَاحِبُ الْغِنَاءِ مِنْ قَبْرِهِ أَعْمَى وَأَخْرَسَ وَأَبْكَمَّ وَيُحْشَرُ الزَّانِي مِثْلَ ذَلِكَ وَصَاحِبُ الْمِزْمَارِ مِثْلَ ذَلِكَ وَصَاحِبُ الدَّفِّ مِثْلَ ذَلِكَ. (۲)

پیامبر اکرم^ص فرمودند: اهل طنبور (نوازنده و شنونده و...) روز قیامت در حالی محشور می شوند که روسیاه هستند و طنبوری از آتش به دست دارند و هفتاد هزار فرشته از بالای سر با عمود آهنین بر سر و صورت آنها می زنند.

آوازه خوان، کور و کر و گنگ از گورش محشور می گردد و زناکار و نوازنده نی و نوازنده دف نیز با این حالت محشور می شوند.

۱۶- نشانه آخر الزمان

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ^ص حَجَّةَ الْوُدَّاعِ فَأَخَذَ بِحَلْقِهِ بَابَ الْكَعْبَةِ وَأَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَيْنَا: عَاشِرَ النَّاسِ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْرَاطِ السَّاعَةِ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ إِضَاعَةُ الصَّلَوَاتِ... وَتَطَهُّرُ الْكُوبَةِ وَالْفَيْتَاتِ

۱- فقه الرضا ۲۸۲: ب ۴۵.

۲- بحار الأنوار: ۷۶/۲۵۳ ح ۱۲ و مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۵ ح ۱۵۱۷۶-۱۷.

ص: ۲۲۷

وَالْمَعَارِضُ وَالْمَيْلُ إِلَى أَصْحَابِ الطَّنَابِيرِ وَالذُّفُوفِ وَالْمَزَامِيرِ وَسَائِرِ آلَاتِ اللّٰهُوِ أَلَا وَمَنْ أَعَانَ أَحَدًا مِنْهُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الدِّينَارِ وَالدَّرْهَمِ وَالْمَالِيسَةِ وَالطَّاعِمَةِ وَغَيْرِهَا فَكَأَنَّمَا زَنَى مَعَ أُمِّهِ سَبْعِينَ مَرَّةً فِي جَوْفِ الْكَعْبَةِ فَعِنْدَهَا يَلِيهِمْ أَشْرَارُ أُمَّتِي وَتُنْتَهَكُ الْمَحَارِمُ وَتُكْتَسَبُ الْمَأْتِمُ وَتَسِيلُطُ الْأَشْرَارُ عَلَى الْأَخْيَارِ وَيَتَبَاهَوْنَ فِي اللِّبَاسِ وَيَسْتَحْسِتُونَ أَصْحَابَ الْمَلَاهِي وَ الزَّانِيَاتِ فَيَكُونُ الْمَطْرُ قَيْظًا وَيَغِيظُ الْكِرَامُ غَيْظًا وَيَفْشُو الْكَذِبُ وَتَظْهَرُ الْحَاجَةُ وَتَفْشُو الْفَاقَةُ فَعِنْدَهَا يَكُونُ أَقْوَامٌ يَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ لِغَيْرِ اللَّهِ فَيَتَّخِذُونَهُ مَزَامِيرَ وَيَكُونُ أَقْوَامٌ يَنْفَقَهُونَ لِغَيْرِ اللَّهِ وَيَكْتُرُّ أَوْلَادُ الزُّنَى وَيَتَغَنَّوْنَ بِالْقُرْآنِ فَعَلَيْهِمْ مِنْ أُمَّتِي لَعْنَةُ اللَّهِ وَ... فَأُولَئِكَ يُدْعَوْنَ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْأَرْجَاسِ وَالْأَنْجَاسِ (۱).

پیامبر ﷺ در حجّه الوداع حلقه در کعبه را گرفتند، رو به مردم کردند و فرمودند: ای مردم! آیا شما را به نشانه های ساعت (آخر الزمان) خبر دهم؟ گفتند: آری. فرمود: از نشانه های ساعت است: تباه نمودن نمازها و... و طبل ها، زنان آوازه خوان، ابزارهای موسیقی و میل به نوازندگان طنبور و دف و نی و سایر آلات موسیقی آشکار شود.

آگاه باشید هر که آنها را به دینار و درهمی (از نظر مالی) و یا پوشاک و غذایی و یا غیر از این ها کمک کند؛ گناهش مانند کسی است که با مادر خود در درون کعبه هفتاد مرتبه زنا نموده باشد. در آن هنگام بدترین ائمه آنها را سرپرستی کنند و حرمت ها هتک گردد و گناهان کسب شوند، شروترین افراد بر نیکوکاران چیره گردند، با پوشاک خود بر یکدیگر فخر فروشند و نوازندگان و اهل فساد و زنان بی عفت را نیکو بشمارند، آنگاه باران (به جای رحمت) بلا خواهد بود و...

ص: ۲۲۸

و دروغ گفتن آشکار گشته، نیازمند فراوان شود و تهی دستی آشکار گردد، آن زمان گروه‌هایی قرآن را برای غیر خداوند بیاموزند و آن را به آواز بخوانند و گروه‌هایی علم فقه را بیاموزند برای غیر خداوند و زنازادگان زیاد شوند و قرآن را با آواز بخوانند، پس آنگاه از (سوی) امتم لعنت خدا بر آنان باد و... آنان در ملکوت آسمانها و زمین نجس‌ها و آلوده‌ها خوانده می‌شوند.

سخن پایانی

ص: ۲۲۹

ای کاش همه ما معنای گناه را می فهمیدیم. چهار حرف بیشتر ندارد ولی چهار ستون بدن را می لرزاند. چه چیز بدتر از این است که خدا نگاه لطف خود را از من بگیرد؟ یا نه، من به او پشت کنم و نخواهم بپذیرم که او برای من نیکویی را می پسندد؟... نخواهم بینم که او مرا پاک می خواهد، برای خودش بدون غل و غش، تا امروز دنیایم آباد باشد و وسیله ای برای آباد شدن زندگی جاودانه ام، فراهم سازم؟!...

براستی مگر زور و زر دنیا چه چیزی با خود دارد و چقدر ارزش و دوام دارد که من بخواهم احساس در سایه لطف خدا بودن را به آن بفروشم؟ آیا اگر همه دنیا از آن ما بود، حاضر نبودیم آن را بپردازیم تا خدا از ما راضی شود؟

فقط همین را بدانیم: برای آن مرد از آن سلاله پاک، یک قدم هم برداریم کافیم. اگر هر کدام از ما یک قدم بردارد، راهی نمانده، خوب بودن سخت نیست، اما تلاش می خواهد و درک اینکه این یک قدم ها وظیفه ای است که باید

ص: ۲۳۰

از عهده آن برآییم، خود حکایتی طولانی دارد، پس به جای حرف بهتر است به دنبال عمل برویم.

و در پایان تو را که می دانم قلبت از آن اوست و برای او می تپد به او می سپارم تا به من و ما بگوید: فرقی نمی کند که موسیقی چطور نواخته شود، تفاوتی نیست که مثلاً مطرب باشد یا غیر آن. و هرگز در هیچ یک از جنگ های پیامبر اکرم ﷺ، امیرالمؤمنین، امام مجتبی و حضرت سیدالشهداء ﷺ طبل و دهل نبوده و این ابزار در میان دستهای آلوده طرف مقابل بوده است. و بگوید اگر خدای ناکرده همراه با نوای شیطانی موسیقی، قرآن تلاوت کردیم یا برای اهل بیت ﷺ مرثیه سرودیم، خداوند را به صورت مضاعف نافرمانی نموده ایم.

کافی است نگاهی به ادیان نسخ و تحریف شده و پیروان فرقه های گمراه و گمراه کننده بیندازیم و توجه کنیم که چه کسانی هستند که از این آلات استفاده می کنند.

خدا کند که بفهمیم، و اگر فهمیدیم به لطف او، خدا کند که وارد راه شویم، و اگر وارد راه شدیم به لطف او، خدا کند رهایش نکنیم، باز هم به لطف او... .

وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

و صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ لَعَنَهُ اللهُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

حیدر حسین الترتبی الکربلائی عفی الله عن والديه و عنه آمین

جمادی الآخر ۱۴۲۸ ه.ق

ص: ۲۳۱

غلام و بنده آنم که قطب ارض و سماست به یمن مقدم و تدبیرش این جهان برپاست

امام ، حجت موجود ، مهدی موعود که از طفیل وجودش حیات ما برخاست

ز غیب او چه اگر دل به نیمه جان آمد ولی شمیم ولایش به دوست جان افزاست

چو دل به او بسپر دم دگر نگیرم پس که ارتداد و تلون ز پیروان هواست

کجا روم ز که گیرم که اوست منبع فیض

هم اوست مرشد و هم رهنما و باب هداست

از سروده های مرحوم آیه الله حاج شیخ جواد خراسانی

کتابنامه

ص: ۲۳۲

القرآن الکریم، کلام الله.

نهج البلاغه: الإمام أميرالمؤمنین علی بن أبی طالب (شهادت سال ۴۰هـ).

چاپ دارالمعرفه - بیروت.

و تحقیق صبحی الصالح، نشر دارالأسوه، اوقاف چاپ اول ۱۴۱۵هـ.

الف

الإثنی عشریة فی الرد علی الصوفیة = نقدی جامع بر تصوف: المحدث الجلیل الشیخ محمد بن حسن الحرّ العاملی (ت ۱۱۰۴هـ)،

مترجم: عباس جلالی، انتشارات انصاریان - قم، چاپ اول ۱۴۲۵هـ.

الإحتجاج: احمد بن علی بن ابی طالب الطبرسی (ت ۵۶۰هـ)، منشورات دارالنعمان نجف اشرف.

إرشاد القلوب: حسن بن ابی الحسن محمد الدیلمی (از علمای قرن هشتم)، نشر

ص: ۲۳۳

رضی - قم، چاپ دوم ۱۴۰۹هـ.

و دارالأسوه، تهران، ۱۴۱۷هـ.

الإستبصار: محمد بن حسن الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، دارالکتب الإسلامیه - تهران.

أعلام الدین: الواعظ الدیلمی (ت ۸۴۱هـ) مؤسسه آل البيت - قم، چاپ اول.

إعلام الوری: امین الاسلام فضل بن حسن الشیخ الطبرسی (ت ۵۴۸هـ)، انتشارات دارالکتب الاسلامیه - قم، چاپ سوم.

الأمالی: الشیخ الصدوق محمد بن علی بن حسین بن بابویه القمّی (ت ۳۸۱هـ)، مکتبه الإسلامیه، ۱۳۶۲ش.

الأمالی: ابوجعفر محمد بن حسن الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، دارالثقافه - قم، چاپ اول ۱۴۱۴هـ.

و مؤسسه بعثت - قم، چاپ اول ۱۴۱۴هـ.

ب

البرهان فی تفسیر القرآن: المحدث الجلیل السید هاشم بن سلیمان البحرانی (ت ۱۱۰۷هـ)، مؤسسه بعثت - قم، چاپ اول ۱۴۱۵هـ.

بحار الأنوار: العلامة محمدباقر المجلسی (ت ۱۱۱۱هـ.ق)، دارالکتب الإسلامیه تهران، چاپ چهارم ۱۳۶۲ش.

و مؤسسه الوفاء - بیروت، ۱۴۰۳.

بصائر الدرجات: محمد بن حسن الصفّار (ت ۲۹۰هـ)، انتشارات کتابخانه آیةالله مرعشی نجفی، چاپ دوم.

ت

ص: ۲۳۴

التّیان فی تفسیر القرآن: محمّد بن حسن الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، مکتبه الأّمین - نجف اشرف، ۱۳۸۱هـ.

تحف العقول: حسن بن علی الحرّانی (قرن چهارم)، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم ۱۴۰۴ هجری.

تذکره الفقهاء: العلامه حسن بن یوسف الحلّی (ت ۷۲۶هـ)، چاپ سنگی مکتبه المرتضویّه - قم.

تفسیر ابن کثیر: اسماعیل بن کثیر القرشی الدمشقی (ت ۷۷۴هـ)، چاپ دار المعرفه بیروت، ۱۴۰۲هـ.

تفسیر صافی: محمّد بن حسن بن شاه مرتضی الفیض الکاشانی (ت ۱۰۹۱هـ)، مکتبه الصّدر - تهران، چاپ اول ۱۴۱۵هـ.

تفسیر القمّی: علی بن ابراهیم القمّی (ت ۳۲۹هـ)، مؤسسه دارالکتاب - قم، چاپ سوم ۱۴۰۴هـ.

تفسیر نورالثقلین: شیخ عبد علی بن جمعه العروسی الحویزی (ت ۱۱۱۲هـ)، تحقیق: سیدهاشم رسولی محلّاتی، چاپ و نشر مؤسسه اسماعیلیان - قم.

تفسیر العیاشی: محمّد بن مسعود العیاشی (ت ۳۲۰هـ)، چاپخانه علمیه - تهران، ۱۳۸۰ هجری.

تهذیب الأحکام: محمّد بن حسن الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، دارالکتب الإسلامیه - تهران چاپ چهارم.

ص: ۲۳۵

ث

ثواب الأعمال و عقاب الأعمال: الشيخ الصدوق محمد بن علی بن بابویه (ت ۳۸۱هـ)، نشر رضی ۱۳۶۴ش.

ج

جامع الأخبار: محمد بن محمد السبزواری (قرن هفتم)، مؤسسه آل البيت قم.

الجامع لأحكام القرآن: محمد بن احمد انصاری القرطبی (ت ۶۷۱هـ)، دار إحياء التراث العربی - بیروت، ۱۴۰۵هـ.

الجعفریات (الأشعثیات): محمد بن محمد بن اشعث الكوفی (قرن چهارم)، چاپ مکتبه نینوی الحدیثه - تهران.

جواهر الكلام فی شرح شرائع الإسلام: محمد حسن النجفی (ت ۱۲۶۶هـ)، نشر دارالکتب الإسلامیة - تهران.

و مؤسسه المرتضی العالمی - بیروت.

خ

الخرائج و الجرائح: قطب الدین الراوندی (ت ۵۷۳هـ)، مؤسسه امام مهدی - قم، چاپ اول ۱۴۰۹هـ.

الخصال: الشيخ الصدوق محمد بن علی بن بابویه (ت ۳۸۱هـ)، جامعه مدرّسین

حوزه علمیه - قم.

ص: ۲۳۶

الخلافة: محمد بن حسن الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، تحقیق: سید جواد شهرستانی و سید علی خراسانی و شیخ محمد مهدی نجف، مؤسسه نشر اسلامی - قم، چاپ اول ۱۴۱۷هـ.

د

دعائم الإسلام: نعمان بن محمد التیمی المغربي (ت ۳۶۳هـ)، دارالمعارف - مصر، چاپ دوم ۱۳۸۵هـ.

الدَّعَوَاتُ = سلوه الحزین: قطب الدین الراوندی (ت ۵۷۳هـ)، چاپ انتشارات مدرسه امام مهدی - قم، چاپ اول ۱۴۰۷ هجری.

ر

رازشطنج: سعید رمزی (معاصر)، نشر یوسف فاطمه - مشهد مقدس، چاپ چهارم ۱۳۸۵ش.

رجال الکشی = إختيار معرفه الرجال: الشيخ أبو جعفر الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، شرح و تعلیق: میرداماد استرآبادی، تحقیق: سید مهدی رجایی، مؤسسه آل البيت - قم، چاپ اول ۱۴۰۴هـ.

الروضه البهیة فی شرح اللمعه الدمشقیة: شهید ثانی زین الدین بن علی الجبعی العاملی (شهید در ۹۶۶هـ)، چاپ های متعدّد.

روضه الواعظین: الشهید محمد بن قتال النیشابوری (شهید در ۵۰۸هـ)، منشورات

ص: ۲۳۷

رضی - قم.

و چاپ مکتبه المصطفوی - قم، ۱۳۷۷هـ.

و نشر دلیل ما - قم، چاپ اول ۱۴۲۳هـ.

ز

زبدہ البیان فی أحكام القرآن: ملا احمد مشهور به محقق اردبیلی (ت ۹۹۳هـ)، کنگره محقق اردبیلی، چاپ اول ۱۳۷۵ش.

س

سلسله الینابیع الفقہیہ: علی اصغر مروارید (معاصر)، مؤسسہ فقہ الشیعہ - بیروت، چاپ اول ۱۴۱۰هـ.

ش

شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام: ابوالقاسم جعفر بن محمد الحلّی (ت ۶۷۲هـ)، دارالأضواء - بیروت، ۱۴۰۳ و سایر چاپ ها.

شرح نهج البلاغه: عبدالحمید بن ابی الحدید المعتزلی (ت ۶۵۶هـ)، چاپ دار احیاء الکتب العربیہ، ۱۳۸۵هـ.

ص

الصّحاح تاج اللّغه و صحاح العربیہ: اسماعیل بن حمّاد الجوهری (ت ۳۹۸هـ.ق)،

ص: ۲۳۸

دارالعلم للملایین بیروت، چاپ دوم ۱۴۰۴هـ.

ع

العدد القویہ لدفع المخاوف الیومیة: علی بن یوسف الحلّی، برادر علّامه حلّی (قرن هشتم هجری)، کتابخانه آیةالله مرعشی نجفی، چاپ اول ۱۴۰۸هـ.

علل الشرائع: الشیخ الصدوق (ت ۳۸۱هـ.ق)، چاپخانه حیدریّه- نجف اشرف، ۱۳۸۶هـ.

عوالی الالکی العزیزیه فی الأحادیث الدّیّیه: ابن ابی جمهور الأحسائی (ت ۵۸۰هـ)، تحقیق مجتبی عراقی، نشر سیدالشهداء- قم، چاپ اول ۱۴۰۵هـ.

عیون أخبار الرضا: الشیخ الصدوق (ت ۳۸۱هـ)، نشر مؤسسه اعلمی- بیروت.

غ

غرر الحکم: عبدالواحد الآمدی التیمی (ت ۵۵۰هـ)، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه- قم، چاپ اول ۱۳۶۶ش.

الغیبه: محمّد بن الحسن الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، مؤسسه المعارف الإسلامیّه- قم، چاپ اول ۱۴۱۱هـ.

ف

فقه الرضا: تحقیق مؤسسه آل البيت، چاپ کنگره جهانی امام رضا.

فقه القرآن: سعید بن عبدالله، القطب الراوندی (ت ۵۷۳هـ.ق)، کتابخانه آیةالله

ص: ۲۳۹

مرعشی نجفی، چاپ اول ۱۳۹۷هـ.

ق

قرب الإسناد: عبدالله بن جعفر الحمیری القمی (قرن سوم هجری)، کتابخانه نینوا تهران.

و چاپ مؤسسه آل البيت - قم.

ک

الكافی: ثقه الاسلام أبو جعفر محمد بن يعقوب بن اسحاق الكليني الرازي (ت ۳۲۹هـ)، دارالکتب الإسلامیه - تهران، چاپ سوم ۱۳۸۸هـ.

كشف الغمّه: علي بن عيسى بن ابي الفتح الإربلي (ت ۶۹۳هـ)، دارالأضواء بيروت، چاپ دوم ۱۴۰۵هـ.

كشف المحجّه: السيد ابوالقاسم علي بن موسى بن جعفر بن طاووس الحلّي (ت ۶۶۴هـ)، تحقيق: شيخ محمّد حسون، نشر مكتب الإعلام الإسلامی - قم.

كنز الفوائد: ابوالفتح محمد بن علي الكراچكي (ت ۴۴۹هـ)، انتشارات مكتبة المصطفى - قم.

كنز العرفان في فقه القرآن: مقداد بن عبدالله السيوري (ت ۸۲۶هـ)، كتابخانه نوید اسلام - قم، چاپ اول ۱۴۲۲هـ.

كمال الدّين و تمام النّعمه: الشيخ الصدوق (ت ۳۸۱هـ)، مؤسسه نشر اسلامی - قم، ۱۴۰۵هـ.

ص: ۲۴۰

۴

المبسوط: شیخ محمد بن حسن الطوسی، چاپ مکتبه مرتضویه.

المقنع: محمد بن علی بن حسین بن بابویه القمی الصدوق (ت ۳۸۱هـ)، نشر مؤسسه امام هادی - قم.

المقنعه: الشيخ المفید محمد بن محمد بن نعمان العکبری البغدادی (ت ۳۱۴هـ)، نشر جامعه مدرسین، قم - ایران.

متشابه القرآن: محمد بن علی بن شهر آشوب المازندرانی (ت ۵۸۸هـ)، انتشارات بیدار، ۱۳۲۸ش.

مجموعه ورام = تنبیه الخواطر و نزاهه النواظر: ورام بن ابی فراس المالکی الأشتري (ت ۶۰۵هـ)، دارالکتب الإسلامیه - تهران.

المحاسن: شیخ احمد بن محمد بن خالد البرقی (ت ۲۸۰هـ)، نشر دارالکتب الإسلامیه.

مجمع البیان فی تفسیر القرآن: فضل بن حسن بن فضل الطوسی (ت ۵۶۰هـ)، نشر مؤسسه اعلمی - بیروت.

مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها: علی بن جعفر الحسینی العلوی العریضی (ت ۲۱۰هـ)، تحقیق مؤسسه آل البیت، چاپ اول ۱۴۰۹هـ.

مسالك الأفهام فی شرح شرائع الإسلام: الشيخ الشهيد الثاني، زين الدين بن علي بن احمد العاملي (شهيد در سال ۹۶۶هـ)، چاپ مؤسسه المعارف الإسلامیه - قم، ۱۴۱۴هـ.

ص: ۲۴۱

مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل: الحاج میرزا حسین النوری الطبرسی (ت ۱۳۲۰هـ)، مؤسسه آل البيت □ - قم، ۱۴۰۷هـ.

مستطرفات سرائر: محمد بن ادریس الحلّی (ت ۵۹۸هـ)، جامعه مدرسین حوزه علمیه - قم، چاپ دوم ۱۴۱۱هـ.

مشکوه الأنوار فی غرر الأخبار: ابوالفضل علی طبرسی (وفات در اوایل قرن هفتم)، مؤسسه آل البيت □ - قم.

معانی الأخبار: الشيخ الصدوق محمد بن علی بن حسین بن بابویه القمّی (ت ۳۹۱هـ)، تصحیح علی اکبر غفّاری، نشر مکتبه صدوق - تهران، ۱۳۷۹هـ.

مکارم الأخلاق: ابونصر حسن بن فضل الطبرسی (از علمای قرن ششم)، منشورات شریف رضی.

و چاپ جامعه مدرسین قم.

منتخب الأنوار المضيئه: سید علی بن عبدالکریم النیلی النجفی (در سال ۸۰۳ هجری زنده بوده است)، تحقیق و نشر مؤسسه امام هادی □ - قم، ۱۴۲۰هـ.

من لا یحضره الفقیه: الشيخ الصدوق (ت ۳۸۱هـ)، نشر جامعه مدرسین حوزه علمیه - قم، چاپ دوم ۱۴۰۴هـ.

منیه المرید فی آداب المفید والمستفید: الشّهید الثانی زین الدّین بن علی بن احمد العاملی الشّامی (ت ۹۶۵هـ)، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه عملیه - قم، چاپ اول ۱۴۰۹هـ.

ص: ۲۴۲

ن

النوادر: احمد بن محمد بن عیسی الأشعری القمّی (وفات در غیبت صغری)، مؤسسه امام مهدی - قم، ۱۴۰۸هـ.

النوادر: فضل الله بن علی الراوندی (از علمای قرن ششم هجری)، تحقیق و نشر مؤسسه امام مهدی - قم.

النهایه فی غریب الحدیث و الأثر: مبارک بن محمد الجزری، ابن الأثیر (ت ۶۰۶هـ)، چاپ اسماعیلیان - قم، ۱۳۶۴.

نهج الحق و كشف الصدق: العلامه حسن بن يوسف بن علی بن مطهر الحلّی (ت ۷۲۹هـ)، چاپ چهارم، منشورات دارالهجره - قم.

و

وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه: محمد بن حسن الحرّ العاملی (ت ۱۱۰۴هـ)، تحقیق مؤسسه آل البيت - قم، چاپ اول ۱۴۱۱هـ.

فهرست آیات

ص: ۲۴۳

سوره/آیه صفحه

□ قُلْ إِنَّمَا أُعْطِیْتُكُمْ بِوَاحِدِهِ... (۳۴) □ سیأ: ۹۴۶

□ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا (۳۰) □ روم: ۹۳۱

□ وَاقْبَلِ الْعَمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ... (۱۹) □ توبه: ۱۰۵

□ وَ أَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ... (۶) □ انعام: ۱۱۵۴

□ وَ يُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَ يُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ (۷) □ اعراف: ۱۲۱۵۸

□ لِيُمَيِّزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ (۸) □ انفال: ۱۲۳۸

□ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ... (۴) □ نساء: ۱۲۶۰

□ ... وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ... (۴) □ نساء: ۱۲۱۴

□ وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ... (۴) □ نساء: ۱۳۷۰

□ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ... (۴) □ نساء: ۱۳۸۱

□ وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يَخْشَ اللَّهَ... (۲۴) □ نور: ۱۳۵۳

□ ... وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا (۳۳) □ احزاب: ۱۳۷۲

ص: ۲۴۴

... وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ... (۴۸) □ فتح: ۱۳۸۱

□ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا... (۷۶) □ انسان: ۱۳۴

□ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ... (۶) □ انعام: ۱۴۴۴

□ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ... (۱۴) □ ابراهیم: ۱۴ ۲۳

□ وَذَكَرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ (۵۱) □ ذاریات: ۱۶ ۵۶

گفتار ربا

آیه یکم: □ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ... (۲) بقره: ۲۷۵ ۲۹

□ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَ... (۴۰) غافر: ۲۹ ۴۶

□ السَّاعَةَ أَذْهَى وَأَمَرَ □ (۵۶) قمر: ۲۹ ۴۷

آیه دوم: □ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ... (۲) بقره: ۲۷۶

آیه سوم: □ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ... (۲) بقره: ۲۷۷ ۳۸

آیه چهارم: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذُرُوا... (۲) بقره: ۲۷۸ ۳۸

آیه پنجم: □ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ... (۲) بقره: ۲۷۹ ۴۳

آیه ششم: □ وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرِهِ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ... (۲) بقره: ۲۸۰ ۴۴

آیه هفتم: □ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ... (۲) بقره: ۲۸۱ ۴۹

آیه هشتم: □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا... (۳) آل عمران: ۱۳۰ ۵۰

آیه نهم: □ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ □ (۳) آل عمران: ۱۳۱ ۵۰

آیه دهم: □ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ □ (۳) آل عمران: ۱۳۲ ۵۰

آیه یازدهم- □ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبِّا لِيُزْبِتُوا... □ (۳۰) روم: ۳۹ ۵۰

آیه دوازدهم- □ وَلَا تَمُنُّوا بِمَا آتَيْتُمْ... □ (۷۴) مدثر: ۵۳ ۷

گفتار حجاب

□ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ... (۷) □ اعراف: ۱۵۸۷۷

آیه یکم: □ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ... □ (۲۴) نور: ۷۹ ۳۱

ص: ۲۴۵

آیه دوم: □ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ... □ (۲۴) نور: ۳۲ ۸۴

آیه سوم: □ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ... □ (۲۴) نور: ۶۱ ۸۶

آیه چهارم - □ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ... □ (۳۳) احزاب: ۳۳ ۹۲

آیه پنجم - □ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ... □ (۳۳) احزاب: ۳۴ ۹۲

آیه ششم - □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا... □ (۳۳) احزاب: ۵۴ ۹۳

آیه هفتم - □ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ... □ (۳۳) احزاب: ۶۰ ۹۳

□ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ... □ (۶۰) ممتحنه: ۱۳ ۱۰۲

□ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا... □ (۲) بقره: ۱۵۷ ۱۱۳

□ ذُرِّيَّتَهُ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ □ (۳) آل عمران: ۳۵ ۱۲۰

گفتار ریش تراشی

□ وَأُضِلَّتْ لَهُمْ وَلَأَمْتِيَّتُهُمْ... □ (۴) نساء: ۱۲۰ ۱۵۹

گفتار شطرنج

آیه یکم - □ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ... □ (۲) بقره: ۲۲۰ ۱۷۳

آیه دوم - □ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ... □ (۵) مائده: ۹۱ ۱۷۳

آیه سوم - □ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ... □ (۵) مائده: ۹۲ ۱۷۴

آیه چهارم - □... فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ... □ (۲۲) حج: ۳۱ ۱۷۹

آیه پنجم - □ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ... □ (۲۵) فرقان: ۷۳ ۱۸۳

آیه ششم - □ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ... □ (۲۱) انبیاء: ۵۳ ۱۸۴

آیه هفتم - □ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ... □ (۲) بقره: ۱۸۹ ۱۸۶

گفتار غنا و موسیقی

آیه یکم- وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ... (۱۷) □ اسراء: ۳۷-۲۰۷

آیه دوم- وَأَسْتَفْزِرُ مِنْ أَسْتَطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ... (۱۷) □ اسراء: ۶۵-۲۰۸

ص: ۲۴۶

آیه سوم- ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ...﴾ (۲۱) ﴿انبياء: ۱۷ ۲۰۹﴾

آیه چهارم- ﴿لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهَوًا...﴾ (۲۱) ﴿انبياء: ۱۸ ۲۰۹﴾

آیه پنجم- ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ...﴾ (۲۱) ﴿انبياء: ۱۹ ۲۰۹﴾

آیه ششم- ﴿...فَاجْتَبُوا الرَّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ...﴾ (۲۲) ﴿حج: ۳۱ ۲۱۰﴾

آیه هفتم- ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ...﴾ (۲۵) ﴿فرقان: ۷۳ ۲۱۳﴾

آیه هشتم- ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ...﴾ (۳۱) ﴿لقمان: ۲۱۴ ۷﴾

آیه نهم- ﴿وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْصُصْ...﴾ (۳۱) ﴿لقمان: ۲۱۶ ۲۰﴾

آیه دهم- ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا...﴾ (۶۲) ﴿جمعه: ۱۲ ۲۱۷﴾

﴿رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ...﴾ (۲۴) ﴿نور: ۳۸ ۲۱۸﴾

فهرست موضوعات

ص: ۲۴۷

پیشگفتار..... ۹

آنانکه امر هدایتگری را بر عهده دارند..... ۱۷

و هرگز نیاز ندارد به روز شود..... ۱۹

در این واویلائی گناه چه کنیم؟..... ۲۳

(۱)

ربا از دیدگاه قرآن و عترت

ربا از دیدگاه قرآن کریم..... ۲۹

ربا از دیدگاه اهل بیت ۵۷..... □

۱- ترس نبی ۵۷..... □

۲- پنهانتر از حرکت مورچه..... ۵۸

۳- خداوند ربا را حرام فرمود تا..... ۵۸

ص: ۲۴۸

- ۴- چرا پلید؟ ۵۸
- ۵- روزی حلال و پاک ۶۰
- ۶- گناه بزرگ ۶۱
- ۷- ناچیزترین آنها ۶۱
- ۸- در غضب خدا و ۶۲
- ۹- گواهی دادن و نوشتن ۶۲
- ۱۰- زمینه نابودی ۶۳
- ۱۱- بدترین شغل ۶۳
- ۱۲- ناآگاهی از ۶۴
- ۱۳- از حيله های آخرالزمان ۶۴
- ۱۴- ربای همگانی ۶۴
- ۱۵- چهره ای پشت نقاب ۶۵

(۲)

حجاب از دیدگاه قرآن و عترت

- بسم ربّ الزّهراء ۷۱ □
- حجاب از دیدگاه قرآن کریم ۷۹
- حجاب از دیدگاه اهل بیت ۹۹ □
- ۱- بهشت سزای ۹۹

ص: ۲۴۹

- ۲- هر عضوی را بهره ای از... ۱۰۰
- ۳- دستان پاکش پاکتر از آن بود که... ۱۰۱
- ۴- پیمان بر عفاف..... ۱۰۳
- ۵- نهی نبوی ۱۰۴..... □
- ۶- از وصایای پدر امت..... ۱۰۵
- ۷- پدرت آمرزیده شد ۱۰۶
- ۸- زنان... ۱۰۷
- ۹- حجاب حضرت فاطمه ۱۰۹..... □
- ۱۰- آنجا که جگر گوشه زهرا □ بیرون می آید..... ۱۱۰
- ۱۱- بهترین زن..... ۱۱۱
- ۱۲- بدترین زن..... ۱۱۱
- ۱۳- تشبیه به جنس مخالف و... ۱۱۲
- ۱۴- پوشش دشمنان حق..... ۱۱۶
- ۱۵- بیش از پنج کلمه..... ۱۱۷
- ۱۶- گفتار با نامحرم..... ۱۱۷
- ۱۷- سلام به... ۱۱۸
- ۱۸- گوهر در حراج..... ۱۱۸

ص: ۲۵۰

- ۱۹- بهترین برای زن ۱۱۹
- ۲۰- آنجا که به خدا نزدیکتر است ۱۲۱
- ۲۱- حفظ با حجاب ۱۲۲
- ۲۲- حجاب ناتمام ۱۲۳
- ۲۳- حتی از زنان ۱۲۳
- ۲۴- در احرام هم ۱۲۴
- ۲۵- نظر به بانوان نامسلمان ۱۲۷
- ۲۶- پوشش بانوان در برابر خواستگاران ۱۲۸
- ۲۷- بیتوته و نفس ۱۲۸
- ۲۸- در خانه بیگانه ۱۲۸
- ۲۹- بیگانه در خانه ۱۲۹
- ۳۰- سوّمین آنها ۱۳۰
- ۳۱- خداوند نمی پذیرد ۱۳۰
- ۳۲- شایسته نیست ۱۳۱
- ۳۳- آرایش کرده ۱۳۱
- ۳۴- من او را می بینم ۱۳۱
- ۳۵- شما که ... می بینید ۱۳۲

ص: ۲۵۱

- ۳۶- چشمان گریان مگر..... ۱۳۳
- ۳۷- با حوریان..... ۱۳۳
- ۳۸- روحی پاک خاطری آرام..... ۱۳۳
- ۳۹- تیر زهر آلود شیطان..... ۱۳۴
- ۴۰- حدّ نگاه..... ۱۳۶
- ۴۱- ایمان چشم‌ها..... ۱۳۸
- ۴۲- در پی ناموس کسان... ۱۳۸
- ۴۳- عبور از کنار..... ۱۳۹
- ۴۴- زنان از پشت سر..... ۱۳۹
- ۴۵- دنبال شیر برو اما..... ۱۴۰
- ۴۶- تا سرد شود..... ۱۴۰
- ۴۷- هیجان شهوت..... ۱۴۱
- ۴۸- کیفر زنان..... ۱۴۱
- ۴۹- خشم امام..... ۱۴۴
- ۵۰- حشر با منافقین..... ۱۴۵
- ۵۱- از نشانه های آخر الزّمان..... ۱۴۷
- پیشنهاد و خاتمه..... ۱۵۳

ص: ۲۵۲

(۳)

ریش تراشی از دیدگاه قرآن و عترت

ریش تراشی از دیدگاه قرآن کریم..... ۱۵۹

ریش تراشی از دیدگاه اهل بیت ۱۶۱..... □

۱- فطرت اسلام..... ۱۶۱

۲- پروردگارم مرا امر فرموده تا..... ۱۶۱

۳- شبیه یهودیان نباشید..... ۱۶۲

۴- آنجا که امیرالمؤمنین □ بر مسند قضاوت می نشیند..... ۱۶۲

۵- پس مسخ شدند..... ۱۶۳

۶- قوم لوط و هلاکت..... ۱۶۴

۷- از ما نیست... ۱۶۴

۸- شهادت می دهم از او راضی... ۱۶۵

۹- اینجا نامحرم، آنجا محروم..... ۱۶۵

(۴)

شطرنج از دیدگاه قرآن و عترت

شطرنج از دیدگاه قرآن کریم..... ۱۷۳

شطرنج از دیدگاه اهل بیت ۱۸۹..... □

ص: ۲۵۳

- ۱- نهی نبوی ۱۸۹ □
- ۲- گناهی بس بزرگ ۱۹۰
- ۳- پرده های عصمت ۱۹۰
- ۴- حرام محض ۱۹۱
- ۵- نزدیکش مشو ۱۹۱
- ۶- در آتش شدن ۱۹۲
- ۷- شطرنج و نگاه ۱۹۲
- ۸- دستی آلوده ۱۹۲
- ۹- شطرنج درخانه؟ ۱۹۳
- ۱۰- کاری یزیدی و مجوسی گری ۱۹۴
- ۱۱- مؤمن و شطرنج!!! ۱۹۵
- ۱۲- در معرض غضب خداوند ۱۹۵
- ۱۳- آنجا که نور رحمت الهی نمی تابد ۱۹۶
- ۱۴- محروم از نظر لطف او ۱۹۷
- ۱۵- دور از یاد خدا ۱۹۷
- ۱۶- آنجا که او همه را می بخشد ۱۹۸
- ۱۷- محروم از مهر سلام ۱۹۸
- ۱۸- غیبتش روا ۲۰۰

ص: ۲۵۴

۱۹- گواهی اش ناروا..... ۲۰۱

۲۰- از نشانه های آخرالزمان..... ۲۰۲

(۵)

غنا و موسیقی از دیدگاه قرآن و عترت

۲۰۷- غنا و موسیقی از دیدگاه قرآن کریم..... ۲۰۷

□..... غنا و موسیقی از دیدگاه اهل بیت ۲۲۱

۱- نهی الهی..... ۲۲۱

□..... ۲- نهی نبوی ۲۲۱

۳- مأموریتی الهی..... ۲۲۲

۴- نردبان فحشاء..... ۲۲۲

۵- مانند شکوفه..... ۲۲۳

۶- آشیانه دورویی..... ۲۲۳

۷- تهی دستی..... ۲۲۳

۸- پست ترین مخلوق..... ۲۲۳

۹- حرام محض..... ۲۲۴

۱۰- آموزش کفر..... ۲۲۴

۱۱- پای کوبی شیطان..... ۲۲۵

ص: ۲۵۵

- ۱۲- نفرین کبوتران ۲۲۵
- ۱۳- نا امن و بی نور ۲۲۵
- ۱۴- غضب الهی ۲۲۶
- ۱۵- حشر نوازنده ۲۲۶
- ۱۶- نشانه آخر الزمان ۲۲۷
- سخن پایانی ۲۲۹
- کتابنامه ۲۳۲
- فهرست آیات ۲۴۳
- فهرست موضوعات ۲۴۷

ص: ۲۵۶

دعای فرج

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری
۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

